

АЛЕКСАНДР ДЮМА

КОРОЛЕВА
МАРГО

РУХ

АЛЕКСАНДР ДЮМА
(ALEXANDRE DUMAS)

КОРОЛЕВА МАРГО
(LA REINE MARGOT)

Том I

ПЕРЕКЛАЛА З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ
ОЛЬГА КРИВИНЮК

КООПЕРАТИВНЕ Р У Х ВИДАВНИЦТВО

Бібліографіч. опис цього видання вміщено в „Літопису Українськ. Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчик. Української Книжкової Палати.

Укрголовліт № 1431(2113).
ТРЕСТ „КИЇВ - ДРУК“.
5 др. ім. Леніна, Золотов. 11
З. 483 Тир. 5000 14,5 ар.—30.

КИЇВ — 1930

Т о м I

I

Пана Гіза латинь.

В понеділок вісімнадцятого дня серпня місяця 1572 року в Луврі було велике свято.

Вікна в старій королівській оселі, звичайно такі темні, тепер сяли світлом; сусідні площі й вулиці, іншим часом такі порожні, як тільки продзвонять дев'яту годину на Сен-Жермен-л'Оксерда, тепер були сповнені юрбами люду, дарма, що вже була північ.

Уся та юрба погрозлива, метушлива, галаслива, подібна була в темряві до похмурого й бурхливого моря, де кожний рух гув, мов хвиля; те море виливалося з гирла вулиці Фосе-Сен-Жермен та вулиці Астрюс, розливалося по набережжі і своїм припливом било підніжжя луврських мурів, а своїм одпливом—підмурівок у палаці Бурбонів, що стояв навпроти.

Не зважаючи на королівське свято, а може якраз через королівське свято, було щось погрозливе в тому люді, бо він був певен, що ця урочистість, де він лише за споглядача, то тільки прелюдія до іншої урочистости, а до тої іншої урочистости він дуже охоче приєднався б і веселився б на ній.

Двір святкував весілля пані Маргарити Валуа, дочки короля Генріха II й сестри короля Карла IX, з Генріхом Бурбоном, королем Наварським. Справді, того самого дня вранці кардинал Бурбон з'єднав подружжя з церемоніями, належними при вінчанні французьких принцес, на підвищенні, поставленому коло дверей собору божої матері.

Це одружіння здивувало всіх і дало багато для роздуму тим, що бачили ясніше, ніж інші; тяжко було зрозуміти зближення двох партій, що так ненавиділи одна одну, як ненавиділи в той час протестанти й католики одні одних: усі сами себе питалися, як то молодий принц Конде подарує герцогові д'Анжу, королевому братові, смерть свого батька, що його вбив Монтеस्क'ю в Жарнаці. Всі сами себе питалися, як то молодий герцог Гіз подарує адміралові Коліньї смерть свого батька, що його вбив у Орлеані Польтро дю Мере. А то ще й таке: Жанна Наварська, одважна

дружина плохого Антонія Бурбона, яка влаштувала своєму синові Генріхові королівське подружжя, що його чекало, померла ледве два місяці тому, і дивні чутки йшли про цю наглу смерть. Всюди говорили зовсім потиху, а в деяких зовсім голосно, що вона довідалася про якусь страшну таємницю, а Катерина Медічі, боячися, щоб таємниця не розкрилася, отруїла її запашними рукавичками; ті рукавички продав один чоловік на ім'я Рене, флорентієць, дуже досвідчений в таких справах. Ця поголоска ще й тому ширилася й міцнішала, що після смерти цієї великої королеви на вимогу її сина двоє лікарів—один з них Амбруаз Паре,—дозволили розтяти й дослідити тіло, але не мозок. А тим часом, тому, що Жанна Наварська отруїлася запахом, то саме в мозкові, що був виключений при досліді, мусіли бути сліди злочину. Ми кажемо злочину, бо всі були певні, що було зроблено злочин.

Це ще не все: король Карло з особливою упертістю напосідався на цьому одружинні; воно не тільки встановляло спокій у його королівстві, а ще й притягало до Парижу головних французьких гугенотів. Через те, що молоді були різної віри, одно—католицької, друге—реформованої, то мусіли вдатися по дозвіл до Григорія XIII, що був тоді на римському престолі. Дозвіл загаявся і це дуже турбувало покійну Наварську королеву; одного разу вона висловила Карлові IX своє побоювання, що той дозвіл зовсім не прийде, а він на це їй одповів:

— Не турбуйтеся, тіточко, я вас поважаю більше, ніж папу, а свою сестру люблю дужче, ніж його боюся. Я не гугенот, але ж я й не дурень, і коли добродій папа дуже вже придурюватиметься, я сам візьму Марго за руку й поведу її вінчатися з вашим сином по-протестантському.

Ці слова розійшлися в Лувру по місті, вони дуже втішили гугенотів, католики ж дуже багато міркували над ними та питалися нишком одні в одних, чи то король справді зрадив би їх, чи то він грає якусь комедію, що одного хорошого ранку або хорошого вечора несподівано розв'яжеться.

Особливо незрозуміле було королеве поводження з адміралом Коліньї, що вже п'ять чи шість років провадив з королем жорстоку війну; король після того, як призначав ціну за адміралову голову в сто п'ятдесят тисяч золотих екю, тепер присягався тільки на нього, називаючи його своїм батьком та голосно проголошуючи, що з цього часу він лише адміралові доручатиме провадити війну; це дійшло до того, що сама Катерина Медічі, що досі керувала вчинками, волею і навіть бажаннями молодого принця, нібито почала вже справді турбуватися і то не дурно, бо якось, в хвилину щирости, Карло IX сказав адміралові про фляндську війну таке:

— Батьку, в цій справі є ще одна річ, що з нею треба дуже стерегтися, а саме, щоб королева-мати, яка любить до всього встромляти свого носа, не довідалася про ці заходи; нам треба тримати все в такій таємниці, щоб вона не побачила анічогі-сінько. Я знаю її, вона така колобродлива, що все нам зіпсує.

Однак Коліньї, дарма, що був мудрий та досвідчений, не міг утримати в тайні такого цілковитого довір'я; він прибув до Парижу з великими підозріннями; як він виїздив з Шатійону, якась селянка впала йому до ніг і кричала:

— Ой! Пане, наш ласкавий господарю, не їдьте до Парижу, бо як ви туди поїдете, то помрете; і ви помрете, і всі ті, що поїдуть з вами.

Однак підозріння помалу згасли в його серці та в серці його зятя Теліньї, що йому король теж виявляв велику приязнь, називаючи його братом, як адмірала називав батьком, і говорячи йому ти, як то він говорив своїм найкращим друзям.

Гугеноти, за винятком скількох з натурою понурою та недовірливою, заспокоїлися цілковито; вважали, що Наварська королева померла від плевриту; і просторі луврські залі сповнилися всіми тими бравими протестантами, що їм одружіння їх молодого голови Генріха обіцяло несподіваний поворот добра. Адмірал Коліньї, Ля Рошфуко, принц Конде, син Теліньї, нарешті всі головні члени партії тріюмфували, дивлячись на те, як у Луврі можливо-владні, а в Парижі радоприйняті якраз ті саме, що їх три місяці тому король Карло й королева Катерина хотіли казати повісити на шибеницях вищих, ніж для вбивців. Лише маршала Монморансі даремне шукали між усіма його братами, бо жадна обіцянка не могла його спокусити, жадне удавання не могло одурити, і він залишався собі в своєму замку в Іль-Адамі, одговорюючися своїм горем, що його заподіяла смерть батька. Його батька, конетабля Анну Монморансі забив пострілом з пістоля Роберт Стюарт в битві при Сен-Дені. Але, що ця пригода сталася вже більше, як три роки тому, а чутливість була в ті часи немодна цнота, то в цю, так безмірно продовжену, жалобу вірили лише ті, хто вже дуже хотів вірити.

Врешті все виявляло, що маршал Монморансі неправий; король, королева, герцог Анжуйський і герцог Алансонський чудово вшанували королівське свято.

Герцог Анжуйський приймав од самих гугенотів компліменти сприводу двох битв, жарнакської й монконтурської, що він їх виграв раніш, ніж йому скінчилося вісімнадцять років, ще раніше, ніж Цезар і Александр; до них його рівняли і, звичайно, ставили нижче за нього переможців при Ісі та Фарсали. Герцог Алансонський поглядав на них усіх своїми ласкавими й фалшивими

очима; королева Катерина променіла з радощів, і солодка, як мед, од чемности вихваляла принца Генріха Конде за його раннє одружіння з Марією Клев. Нарешті, навіть самі пани Гізи всміхалися до заклятих ворогів свого дому, а герцог Маєнський розмовляв з паном Таваном і з адміралом про майбутню війну, що її тепер більше, ніж коли, слід було проголосити Філіпові II.

Посеред цих груп ходив сюди й туди, з головою злегка нахиленою, з вухом відкритим до всяких уваг, молодий чоловік дев'ятнадцяти років, з гострим поглядом, з чорним, дуже коротко обстриженим волоссям, з густими бровами, з носом закарлюченим, як дзьоб у орла, з хитрим усміхом, з тількищо засіяними вусами й бородою. Цей молодий чоловік, помічений лише при Арней-ле-Дюкській битві, де він одважно наражався своєю особою, тепер приймав компліменти за компліментами; то був любий учень Коліньї й герой того дня; три місяці перед тим, тобто в той час, як іще жила його мати, його називали принцом Беарнським; тепер його називали королем Наварським, сподіваючись, що назовуть Генріхом IV.

Часами по його чолі переходила темна й швидка хмара; певне він пригадував собі, що минуло ледве два місяці, як померла його мати, а він менше, ніж хто, сумнівався, що її було отруєно. Але хмара з'являлася на мить і зникала, як летюча тінь; бо якраз ті, що з ним говорили, що його поздоровляли, що його штовхали, вбили відважну Жанну Альбре.

За скільки кроків од короля Наварського молодий герцог Гіз розмовляв з Теліньї; він був сливе такий самий задуманий та заклопотаний, як і Генріх Наварський, але вдавав веселого та щирого. Він був щасливіший за беарнца, бо в двадцять два роки мав майже таку саму славу, як його батько, великий Франсуа Гіз. Він був елегантний вельможний пан, високий на зріст, з пишним та гордовитим поглядом, наділений тою природньою величністю, що примушувала говорити, як він проходив, що проти нього інші принци здаються простими людьми. Хоча він був зовсім молодий, але католики вважали його за голову своєї партії, так само, як гугеноти вважали за голову своєї Генріха Наварського, що ми його портрета тількищо змалювали. Спочатку він мав титул принца Жуанвільського і вперше воювався підчас облоги Орлеану під командою свого батька, що помер у нього на руках, вказавши на адмірала Коліньї, як на свого вбійника. Тоді молодий герцог, як Аннібал, зложив урочисту присягу помститися за смерть свого батька на адміралові та його родині і переслідувати його одновірців безперестану й невпинно. Він пообіцяв богові бути його янголом месником на землі, доки не буде знищено всіх єретиків до одного. Отже страшенно дивувалися, як бачили,

що цей принц, звичайно такий вірний у своєму слові, простягав руку тим, кого він заприсягся мати за своїх довічних ворогів, і люб'язно розмовляв з зятем того, кого він пообіцяв своєму батькові при його смерті забити.

Але ми вже сказали, що то був вечір чудування.

Справді, з тим знанням майбутнього, що його, на щастя, бракує людям, з тою можливістю читати в серцях, що, на нещастя, належить лише богам, привілейований споглядач, що був би на цьому святі, мав би дійсно найцікавіше видовисько, що подають аннали сумної людської комедії.

Такого споглядача не було в луврських галеріях, але на вулицях він увесь час дивився племенистими поглядами й гомонів погрозовим голосом: той споглядач—то був нарід, що з своїм, чудово загостреним з ненависти, інстинктом здалека слідкував за тінями своїх непримирених ворогів і віддавав свої вражіння так само докладно, як то може зробити якийсь цікавий перед щільно зачиненими вікнами балевої залі. Музика п'янить і направляє танцюриста, а цікавий бачить лише рухи й сміється з того дригуна, що скаче без пуття, бо цікавий не чує музики.

Музика, що п'янила гугенотів, то була музика їх пихи.

Те світло, що блискало тої ночі в очах у парижан, то була блискавка їх ненависти, що освітлювала майбутнє.

А тим часом всередині все було й далі веселе, і навіть гомін ще солодший і ще хвалебніший лунав у цю хвилину по цілому Луврі, і то тому, що молода, вийшовши зняти свою урочисту одягу, дорогий плащ і намітку, вернулася до бальової залі з хорошою герцогінею де Невер, своєю найближчою подругою; її проводив брат Карло ІХ і підводив до чільніших гостей.

Ця молода то була дочка Генріха ІІ, то була перла французької корони, то була Маргарита де Валуа, що її зі своєю звичайною до неї ніжністю Карло ІХ називав завжди моя сестра Марго.

Справді, ніколи такий хвалебний прийом не був більше заслужений, як цей прийом нової Наварської королеви.

Маргарита мала в той час заледве двадцять років, а тимчасом усі поети вихваляли її, рівняючи одні до Аврори, інші знову до Кітерії. Справді, то була незрівняна краса, кращої за неї не було при тому дворі, де Катерина Медічі зібрала щонайкращих жінок, щоб зробити з них свої сирени. Маргарита мала чорне волосся, рум'яні щоки, палкі очі за серпанком з довгих вій, червоні, маленькі уста, красиву шию, пишній гнучкий стан і дитячі ніжки, захищені в сатових пантофельках. Французи, маючи її, пишалися з того, що на їх землі цвіла така чудова квітка, а чужинці, що переїздили Францією, знов поверталися туди, засліплені красою, як-

що вони її тільки бачили, і зовсім вражені її освітою, коли розмовляли з нею. Бо вона була не тільки найкраща, але й найосвіченіша жінка свого часу. Розказували, як один учений італієць, познайомившись з нею і поговоривши годину італійською, еспанською, латинською й грецькою мовою, попрощався з нею, кажучи з захопленням:

„Побачити двір, не побачивши Марґаріти де Валуа, то значить не бачити ані Франції, ані двору“.

Отож хвали не бракувало королеві Карлові ІХ і королеві Наварській. Відомо, які красномовці гугеноти. Те красномовство зручно переплели королеві силою натяків на минуле, силою побажань на майбутнє. Але на всі ті натяки король відповідав своїми блідими вустами з своїм хитрим усміхом:

— Віддаючи свою сестру Марґо Генріхові Наварському, я віддаю своє серце всім протестантам з цілого королівства.

На ту мову одні заспокоїлися, інші всміхнулися, бо вона справді була двозначна. З одного боку ніби батьківська, хоча, поправді кажучи, Карло ІХ не хотів надавати великої чутости своїй думці. З другого боку образлива і для молодої, і для її чоловіка, і навіть для того, хто казав ті слова, бо вони нагадували про ті таємні скандали, що ними двірська хроніка вже знайшла спосіб забруднити весільну сукню Марґаріти де Валуа.

Тим часом пан де Гіз розмовляв, як ми вже казали, з Теліньї; але він був не дуже то уважний до своєї розмови і часами озирався, поглядаючи на гурт дам, де пишалася Наварська королева. Коли її погляд зустрічався з поглядом молодого герцоґа, наче якась хмарка затьмарювала те хороше чоло, що над ним діамантові зорі сяли тремтячою авреолею, а якийсь невиразний намір пробивався в її неспокійній та поривчастій поведінці.

Принцеса Клод, старша Марґарітина сестра, що вже кілька років як одружилася з герцоґом Лотарінзьким, помітила її неспокій і пішла до неї, щоб спитатися, що тому за причина; але всі почали оступатися з дороги перед королевою-матір'ю, що йшла, опершись на руку молодому принцеві де Конде, і юрба потягла принцесу далеко від сестри. Повстав загальний рух і з нього скористав герцоґ де Гіз, щоб наблизитися до пані де Невер, своєї братової, а таким чином і до Марґаріти. Лотарінзька герцоґіня, що не спускала з ока молодої королеви, побачила тоді, що замість тої хмарки, що вона помітила на її чолі, гарячий промінь пройшов їй по обличчю. Герцоґ тим часом надходив усе ближче і коли він був уже всього за два кроки від Марґаріти, вона, швидше почувуючи його, ніж бачачи, озирнулася до нього, зо всієї сили намагаючись надати своєму обличчю виразу спокою та

байдужости. Герцог тоді вклонився в пошаною і, схилившись перед нею, шепнув півголосом:

— *Ipse attuli.*

То мало значити:

„Я те приніс, чи я приніс самого себе“.

Маргаріта віддала уклін молодому герцогові і, коли вона випростувалася, з її уст злетіла відповідь:

— *Nosti pro me.*

Тобто:

„Вночі, як звичайно“.

Ті тихенькі слова поглинув величезний цупкий принцесин комір, немов голосова труба, і їх почув лише той, кому вони говорилися. Однак, дарма, що та розмова була така коротка, в ній очевидячки було все, що мали сказати одне одному молоді люди, бо, промовивши своїх два і три слова, вони розійшлися. У Маргаріти чоло стало задуманіше, а в герцога веселіше, ніж було перед розмовою. Та маленька сценка відбулася так, що людина найбільше, нібито, зацікавлена в тому, щоб її помітити, здавалося не звернула на неї ані найменшої уваги, бо Наварський король дивився лише на одну особу, що зібрала навкруги себе сливе такий самий численний двір, як і Маргаріта де Валуа. То була хороша пані де Сов.

Шарлота де Бон-Самблансей, онука нещасливого Самблансея і жінки Сімона де Фіз, дружина барона де Сов, була одна з двірських дам Катерини Медічі і одна з найнебезпечніших помічниць тої королеви, що своїм ворогам наливала любовного напою, коли не насмілялася налити флорентійської отрути. Пані де Сов була невеличка, білява, то іскриста від жвавості, то знеможена від смутку, завжди готова до кохання й інтриги, двох великих справ, що від п'ятидесяти років цікавили двір трьох королів, що були один по одному. Жінка в повному розумінні цього слова, чарівна від синіх очей то мрійних, то племенистих, аж до маленьких упертих і струнких ніжок у оксамитних пантофельках, пані де Сов, уже від кількох місяців, цілком опанувала Наварського короля, що починав тоді свою любовну кар'єру так само, як і політичну. Пані де Сов так цілком захопила його, що Маргаріта Наварська, пишна королівська красуня, не викликала подиву в глибині серця свого чоловіка. І, дивна річ, усіх вражало, що Катерина Медічі, та душа, повна темряви й таємниці, увесь час намагаючись поєднати свою дочку з Наварським королем, разом з тим, не перестаючи, сприяла сливе одверто його любовцям з панею де Сов. Але не вважаючи на ту могутню допомогу та наперекір дуже несуворим звичаям того часу, хороша Шарлота ніяк не подавалася аж досі. А від тої упертости дивної, незрозумілої, нечуваної, ще більше, ніж

від краси та розуму тої, що противилася, в беарнцевому серці повстало таке кохання, що, не можучи загодитися, зосередилося само в собі й пожерло в серці молодого короля несміливість, гордість і навіть байдужість наполовину філософську, наполовину ліниву, що була за основу його вдачі.

Пані де Сов лише кілька хвилин як увійшла до балевої залі, бо, чи то на злість, чи то з жалю, але вона спершу була зважила зовсім не бачити тріумфу своєї суперечниці і, сказавши, що вона щось нездужає, не прибула до Лувру зі своїм чоловіком, що був уже п'ять років державним секретарем. Але, побачивши барона де Сов самого без жінки, Катерина Медічі спиталася, чому то нема її любої Шарлоти. Довідавшись, що то з причини лише деякого нездужання, вона написала до пані де Сов кілька слів, кличучи її, і молода жінка поспішила послухатися. Генріх спочатку зовсім засмутився, що її немає, однак зідхнув вільніше, коли побачив, що пан де Сов увійшов сам; ніяк уже не сподіваючись, що Шарлота таки прийде, Генріх, зідхаючи, рушив було йти до прекрасної істоти, що йому було суджено вже коли не кохати її, то принаймні поводитися з нею, як з дружиною. Коли це саме тоді він побачив у кінці галерії, що входить пані де Сов. Він став як вкопаний, не одриваючи очей від тої Цірцеї, що прикувала його до себе, немов чарівним ланцюгом, і замість того, щоб іти до своєї жінки, вагаючись і більше дивуючись, ніж боячись, він рушив до пані де Сов.

Двораки вже знали про палке серце в Наварського короля і, побачивши, що він наближається до красуні Шарлоти, не насмілилися заваджати йому. Вони поблажливо оступилися і таким чином саме в той час, як Маргарита Валуа й пан де Гіз заміняли тих кілька латинських слів, що ми переказали, Генріх, підійшовши до пані де Сов, почав з нею зовсім не таку таємничу балачку, цілком зрозуміло по-французькому, хоча й з гасконською вимовою.

— Ах! Мій друже!—мовив він.—То ви таки прийшли саме тоді, коли мені сказали, що ви хворі, і я втратив надію побачити вас.

— Ваша величність,—одповіла пані Сов,—хтіли б примусити мене повірити, що їм дуже тяжко було втратити тую надію?

— Бійтеся бога! звичайно,—відповів беарнець;—хіба ж ви не знаєте, що ви моє сонце вдень і моя зірка вночі? Справді, я почувався в найглибшій темряві, аж ви з'явилися і раптом усе освітили.

— О, то я втяла вам кепську штуку, монсеньйоре.

— Як то ви думаєте, мій друже?—спитав Генріх.

— А так, коли хто має найкращу на цілу Францію жінку, то він повинен бажати лише того, щоб світло зникло й настала темрява, бо в темряві чекає нас щастя.

— Ви добре знаєте, що те щастя в руках єдиної жінки, а та жінка глузує й грається бідним Генріхом.

— Так?—мовила баронеса,—а я думала навпаки, що та жінка забавка й посміховище в Наварського короля.

Генріх злякався тої ворожої мови, але поміркував собі, що та мова зраджує злість, а злість то машкара кохання.

— Люба Шарлото,—почав він знову,—ви зовсім несправедливо мені дорікаєте, і я не розумію, як то такі хороші уста можуть бути в той же час такі жорстокі. Може ви думаете, що то я дружуся? Щоб його чорти забрали. То не я.

— Звичайно, то певне я,—мовила гостро баронеса, якщо може здатися гострим голос у коханої жінки, коли вона дорікає, що її не кохаєш.

— Хіба ж ви своїми чудовими очима не бачите глибше, баронесо? Ні, ні, то дружитья не Генріх Наварський з Маргарітою де Валуа.

— Ну, то хто ж у таким разі?

— Ей, на бога, тож реформована релігія дружитья з папою, та й годі.

— Е, ні, е, ні, монсеньйоре, ви мене не обдурите своєю балаканиною: ваша величність кохають пані Маргаріту і я не дорікаю вам за те, борони боже; вона досить гарна для того, щоб її кохати.

Генріх міркував якусь хвилину, і в той час, як він міркував, добрий усміх підніс йому куточки вуст.

— Баронесо,—мовив він,—мені здається, що ви хочете по-сваритися зо мною, а тим часом не маєте на те права; ну, що ви зробили для того, щоб не дати мені оженитися з панею Маргарітою? Нічого. Навпаки, ви завжди завдавали мені розпачу.

— Ну, а тепер мене бере розпач, монсеньйоре,—сказала пані де Сов.

— Як то?

— Звичайно, бо сьогодні ви одружилися з іншою.

— Ага! Я оженився, бо ви мене не кохаєте.

— Коли б я вас кохала, пане, то мусіла б умерти за годину.

— За годину? Що ви хочете сказати, та від чого б ви померли?

— З ревнощів... бо за годину Наварська королева одішле свої дами, а ваша величність—своїх панів.

— Чи правда тому, що це вас турбує, мій друже?

— Я не кажу того. Я кажу, що коли б я вас кохала, то це турбувало б мене страшенно.

— Гарзд! —покликнув Генріх не тямлячись од втіхи, вперше чуючи таке визнання,—а, що ж буде, коли Наварський король не відішле своїх панів цієї ночі?

— Пане,—промовила пані де Сов, на-цей раз дивлячись на короля з неудаваним зачудованням,—ви кажете річ неможливу й зовсім неймовірну.

— А що треба зробити, щоб ви повірили?

— Треба дати мені доказ, а ви не можете дати мені доказу.

— Гарзд, баронесо, гарзд. Присягаюся на святого Генріха, що я таки дам вам доказ,—покликнув король, пожираючи молоду жінку поглядом, що палав коханням.

— Ох, ваша величносте!—мовила стиха красуня Шарлота, спускаючи очі.—Я не розумію... Ні, ні! то неможливо, щоб ви втекли від щастя, що чекає на вас.

— Є чотири Генріхи в цій залі, моя кохана!—почав король:—Генріх французький, Генріх де Конде, Генріх де Гіз, і лише один Генріх Наварський.

— Ну, то що?

— Ось що! В тому разі, коли цей Генріх Наварський буде при вас цілу цю ніч...

— Цілу цю ніч?

— Так! Чи ви будете певні тоді, що він не був у іншої?

— Ах, пане, коли б ви так зробили,—покликнула й собі пані де Сов.

— Лицарське слово, що я так зроблю.

Пані де Сов звела свої великі очі, вогкі від палкої обіцянки, і всміхнулася до короля, а він аж оп'янів од втіхи, що сповнила його серце.

— Ну, то що ж ви мені скажете на те?

— О, в тому разі,—відповіла Шарлота,—в тому разі я скажу, що ваша величність справді мене кохають.

— Отуди к бісу! звичайно, що скажете, бо так воно й є, баронесо.

— Але, як же ж то зробити?—прошепотіла пані де Сов.

— А, на бога, баронесо! Хіба ж ви не маєте при собі якоїсь дворачки, якоїсь служниці, якоїнебудь дівчини, щоб ви могли покластися на неї?

— О, я маю Доріолу, вона така мені віддана, що дасть себе на шматки порізати для мене, то правдивий скарб.

— Далєбі, баронесо, скажіть тій дівчині, що я її озолочу, коли буду французьким королем, як то мені пророкують астрологи.

Шарлота всміхнулася, бо гасконська беарнцева вдача щодо обіцянок вже була відома.

— Гарзд!—мовила вона,—що ж ви хочете від Доріолі?

— Дуже незначну річ для неї, все для мене.

— Та що ж нарешті?

— Ваше приміщення над моїм?

— Так.

— Нехай вона чекає за дверима. Я стиха стукну тричі; вона відчинить, і ви матимете той доказ, що я вам обіцяв.

Пані де Сов помовчала кілька секунд; потім, озирнувшись навкруги себе, ніби для того, щоб упевнитися, що ніхто не підслухує, вона спинила погляд на тому гурті, де була королева-мати; дарма, що то була коротесенька хвилиночка, однак її вистарчило, щоб Катерина та її дворачка замінялися поглядами.

— О! а що, коли б я захотіла,—мовила пані де Сов таким голосом, як та сирена, що розтопила віск у вухах Улісові,—коли б я захотіла піймати вашу величність на брехні?

— Спробуйте, мій друже, спробуйте...

— Ах! далєбі! признаюся, що я змагаюся з таким бажанням.

— Дозвольте йому перемогти вас: жінки ніколи не бувають такі сильні, як після своєї поразки.

— Пане, я розлічую, що ви виконаєте свою обіцянку Доріолі, коли будете за короля у Франції.

Генріх скрикнув зрадівши.

Той крик зірвався з уст беарнцеві саме тоді, як Наварська королева відповідала герцогові де Гізові:

„Nostu pro morte: вночі, як звичайно“.

Тоді Генріх пішов од пані де Сов такий самий щасливий, як і герцог де Гіз пішов од Маргаріти де Валуа.

За годину після тої подвійної сцени, що ми про неї оце розказали, король Карло й королева-мати пішли до своїх покоїв; сливе зараз по тому залі почали пустіти, в галеріях стало видко підставці мармурових колон. Адмірал і принц де Конде в супроводі чотирьохсот шляхтичів гугенотів пройшли юрбою, що аж гула, ремствуючи, як вони проходили. Потім вийшов Генріх де Гіз із лотарінзькими панами та католиками і люд проводив їх радісними вигуками, плещучи в долоні.

Щождо Маргаріти де Валуа, Генріха Наварського й пані де Сов, то відомо, що вони жили в самому Луврі.

II

Покій Наварської королеви.

Герцог де Гіз одпровадив свою братову, герцогіню де Невер, до свого дому на вулиці Шом, навпроти вулиці Брак, і, доручивши її служебкам, пішов до своїх покоїв змінити одєжу, взяти нічного плаща й озброїтися одним з тих коротких і шпичастих кинджалів, що звалися шляхетським законом і носилися без шпади. Але саме тоді, коли він брав того кинджала, що лежав на столі, він помітив маленьку записку, затиснену межі лезом і піхвою.

Він розгорнув записку й прочитав:

„Сподіваюся, що пан де Гіз не повернеться цієї ночі до Лувру, або якщо повернеться, то принаймні буде такий обачний, що надягне хорошу кольчугу й візьме добру шпаду“.

— Еге-еге!—мовив герцог, вдаючись до свого льокая,—оце то дивне попередження, Робене. Будь ласка, скажіть мені тепер, які люди сюди заходили, як мене не було.

— Лише одна людина, монсеньйоре.

— Яка?

— Пан Гаст.

— Ага! Справді, мені здавалося, що я пізнаю його письмо. А ти певен, що Гаст приходив, ти його бачив?

— Більше за те, монсеньйоре, я говорив з ним.

— Гарзд; в такім разі я послухаюся ради, мою жакетку й мою шпаду!

Льокай, звичний до тих змін одежі, приніс, що казано. Герцог надягнув жакетку, зроблену з таких тоненьких кільцяток, що те сталеве плетиво сливе не було товще за оксамит. Поверх кольчуги де Гіз взяв сорочку й куцину сіру з срібним, його улюблені барви, взувся в чоботи, з довгими халягами, що доходили йому до половини стеген, надягнув оксамитну шапочку без пер і самоцвітів, загорнувся в темного плаща, причепив до пояса кинджала і, давши шпаду джурі, що його одного тільки й брав із собою, рушив до Лувру.

Саме як він виходив з дому, нічний сторож коло Сен-Жермен-д'Оксеруа вигукнув першу годину.

Дарма, що була глупа ніч і на вулицях за тих часів було не дуже то безпечно, необачному принцеві не трапилось в дорозі жадної пригоди і він живий і здоровий прибув до величезної маси старого Лувру. До тої пори в Луврі одне по одному згасло всюди світло, і він грізно стояв мовчазний і темний.

Перед палацом тягся довгий рів і на нього виходила більшість покоїв королівської родини, що жила в палаці. Маргаритині покої були на першому поверсі.

Але той перший поверх, що був би приступний, коли б не було рову, завдяки ровові здіймався в гору на тридцять футів, а тому ні коханці, ні злодії не могли до нього дістатись. Однак панові герцогові Гізові це не стало на заваді і він рішуче зійшов до рову.

Зараз стало чути, що відчинилося вікно на приземному поверсі. В тому вікні були ґрати; але якась рука піднесла одну штабу, зрані розпиляну, і спустила з вікна крізь той отвір шовкового шнурка.

— Чи то ви, Жійоно?—спитав потиху герцог.

— Так, монсеньйоре,—відповів жіночий голос ще тихше.

— А Маргаріта?

— Чекає на вас.

— Гарзд.

Кажучи те, герцог подав знак джурі, той розкрив свого плаща й витяг з-під нього невеличку шкуруяну драбину. Принц прив'язав драбину одним кінцем до шнурка, що висів з вікна. Жійона втягла драбину нагору і міцно прив'язала її там. А принц, причепивши до пояса шпаду, почав лізти драбиною і доліз до верху без жадної пригоди. Позад нього штабу положено назад на своє місце, вікно зачинено, і джура, побачивши, що його пан спокійно зайшов до Лувру, так само, як уже заходив двадцять разів перед тим, коли джура проводив його до луврських вікон, пішов і ліг, загорнувшись в плаща, на траві в рові у затінку від муру.

Ніч була темна, теплі й великі краплі спадали з хмар, насичених сіркою й електрикою.

Герцог де Гіз ішов за своєю проводаркою; то була не абияка дівчина, а дочка Жака де Матіньона, маршала Франції. Вона була особлива власна довірена в Маргаріти; Маргаріта не мала від неї жадних таємниць; говорили, що Жійонина непідкупна вірність захоче між різними таємницями і такі жахливі, що то вони примушують її глядіти всіх інших таємниць.

Ніде не світилося, ні в низьких кімнатах, ні в коридорах; часами лише блискавка освітлювала темні покої синявим блідим сяйвом, що зараз зникало.

Герцог, усе йдучи за своєю провідницею, що вела його за руку, прийшов нарешті до витких сходів, зроблених у товщі муру, що провадили до таємних невидних дверей у передпокої Маргарітиного приміщення.

В передпокої так само, як і в нижніх залах, було цілком темно.

Увійшовши до того передпокою, Жійона спинилася.

— Чи ви принесли те, що хотіла королева?—спитала вона потиху.

— Так,—відповів герцог Гіз,—але я віддам його лише її величності.

— Ну, то ходіть і не тратьте ані хвилини!—промовив у темряві інший голос і герцог затремтів, бо пізнав, що то сказала Маргаріта.

В тій хвилі оксамитна, фіялкова, вишивана золотими лілеями завіса на дверях одхилилася і герцог побачив у тіні саму королеву, що з нетерплячки вийшла до нього назустріч.

— Я тут, пані,—мовив герцог.

І він швидко пішов на другий бік завіси, що спустилася позад нього.

Тоді вже Маргаріта де Валуа попроварила принца покоюми, правда, добре йому знаними, а Жійона залишилася при дверях і, поклавши пальця на уста, заспокоїла свою пані королеву.

Немов розуміючи герцогову задрісну турботу, Марґаріта завела його аж до своєї спальні, там вона спинилася.

— Ну, що ж,—промовила вона,—чи ви задоволені?

— Задоволений, пані?—спитав герцог:—та й з чого ж, питаюся я вас?

— З мого доказу,—відповіла Марґаріта трохи з досадою,—що я належу такому чоловікові, що того самого вечора, коли було його весілля, самої першої подружньої ночі так мало вважає на мене, що навіть не прийшов подякувати мені за честь, що я йому зробила, не вибравши його, але прийнявши його за дружину.

— О, пані,—мовив смутно герцог,—заспокойтеся, він прийде, особливо, коли ви того захочете.

— І то ви, Генріху, кажете таке,—покликнула Марґаріта,—ви, що з-межи всіх один знаєте зовсім інше, не те, що ви говорите. Коли б я мала таке бажання, як ви кажете, то хіба ж би я просила вас прийти до Лувру?

— Марґаріто, ви просили мене прийти до Лувру тому, що хочете знищити всякий слід нашого минулого, і тому, що те минуле живе не лише в моєму серці, а ще у тій срібній скриньці, що я вам приніс.

— Генріху, хочете, щоб я вам сказала одну річ?—спитала Марґаріта, пильно дивлячись на герцога.—Мені здається, що ви подібні не до принца, а до школяра. Мені відмовлятися від того, що я вас кохала, мені хотіти загасити полум'я, що може колись і помре, але відблиск од нього не помре. Бо любовці людей мого рангу освітлюють, а часто й пожирають цілу сучасну їм добу. Ні, ні, мій герцогу. Можете залишити собі листи від своєї Марґаріти й скриньку, що вона вам дала. З тих листів, що в скриньці, вона просить у вас лише одного, і то лише тому, що той лист так само небезпечний для вас, як і для неї.

— Все належиться вам,—сказав герцог,—виберіть собі в скриньці того листа, що хочете знищити.

Марґаріта швидко почала шукати в одчиненій скриньці і тремтячою рукою перегорнула один по одному з двадцять листів. Вона дивилася лише на адреси на листах, так ніби їй було досить глянути на адресу, щоб пригадати зміст кожного листа. Але, переглянувши всі листи, вона зблідла й подивилася на герцога:

— Пане,—мовила вона,—того листа, що я шукаю, тут немає. Може ви якось його згубили? бо щодо того, що його вам доручено...

— А якого листа ви шукаєте, пані?

— Того, де я казала вам одружитися негайно.

— Щоб виправдати свою зрадливість?

Марґаріта здвигнула плечима.

— Ні, щоб вам урятувати життя. В тому листі я писала вам, що король, бачачи наше кохання та мої намагання не допустити до вашого одружіння з португальською інфантою, покликав свого незаконного брата з Ангулему і сказав йому, показуючи дві шпади: „Цією вбий сьогодні ввечері Генріха де Гіза, або я тебе заб'ю тією завтра“. Де той лист?

— Ось де він,—мовив герцог де Гіз, витягаючи листа з-під одежі на грудях.

Маргаріта сливе вирвала листа йому з рук, розгорнула жадібно, впевнилася, що то той самий лист, що вона хотіла, скрикнула радісно й наблизилася листа до свічки. Полум'я одразу поїняло клаптик паперу і за хвилину знищило; тоді Маргаріта, ніби боячись, що можна знайти необережну пораду навіть у попелі, розтоптала його ногою.

Герцог де Гіз увесь час, поки вона гарячково робила те все, стежив поглядом за своєю коханкою.

— Ну, що ж, Маргаріто,—спитав він, коли вона скінчила,—чи ви тепер задоволені?

— Так; бо тепер, коли ви оженилися з принцесою де Порсіан, мій брат вибачить мені ваше кохання; а він не вибачив би мені виявлення цієї таємниці, що я зі своєї прихильності до вас не могла від вас затаїти.

— То правда,—мовив герцог де Гіз,—ви мене тоді любили.

— Я вас, Генріху, ще й тепер люблю так само і навіть більше, ніж коли.

— Ви?...

— Так, я; бо ще ніколи так, як сьогодні, мені не треба було друга щирого й відданого. Я королева й не маю трону, заміжня—і не маю чоловіка.

Молодий принц сумно похитав головою.

— Я ж бо вам кажу, я вам кажу ще раз, Генріху, що мій чоловік не тільки мене не любить, але він мене ненавидить, він почуває до мене призирство; та й що казати: мені здається, що ваша присутність у цій кімнаті, де він повинен би був бути, найкращий доказ тої ненависти, того призирства.

— Ще не пізно, пані; королеві Наварському треба часу, щоб попрощатися зі своїми панами; хоч він ще не прийшов, але незабаром прийде.

— А я вам кажу,—покликнула Маргаріта все з більшою досадою,—я вам кажу, що він не прийде.

— Пані,—гукнула Жійона, відчиняючи двері й підносячи завісу,—пані, король Наварський виходить зі своїх покоїв.

— О, я добре знав, що він прийде!—покликнув герцог де Гіз.

— Генріху,—мовила рішуче Маргаріта, хапаючи герцога за руку,—Генріху, ви побачите, чи така я жінка, що дотримує слова, та чи можна сполягати на мою обіцянку. Генріху, ідіть до того кабінету.

— Пані, дозвольте мені піти, якщо є ще змога, бо на перший же його вияв кохання до вас я вийду з цього кабінету, а тоді лихо йому буде.

— Ви божевільні, заходьте, заходьте, кажу вам, я відповідаю за все.

І вона вштовхнула герцога до кабінету.

То було вчасно. Ледве двері за принцем зачинилися, як король Наварський в супроводі двох джур, що несли вісім свічок з жовтого воску в двох канделябрах, став, усміхаючись, на порозі покою.

Маргаріта заховала своє збентеження, зробивши йому глибокий реверанс.

— Ви ще не лягли до ліжка, пані?—спитав беарнець зі своїм одвертим і веселим виразом на обличчі.—Може ви чекали на мене?

— Ні, пане,—відповіла Маргаріта,—ви ж мені ще вчора сказали, що добре знаєте, що наше подружжя то політичне єднання та що ви мене ніколи не турбуватимете.

— Ото й добре; але ж нема жадної рації, щоб нам не побалакати трохи вкупі. Жійоно, зачиніть двері і йдіть собі.

Маргаріта, що була сіла, підвелася й простягла руку, ніби для того, щоб наказати джурам залишитися.

— Може покликати ваших служебок?—спитав король.—Якщо таке ваше бажання, то я покличу, хоч признаюся, я волів би бути з вами сам-на-сам, говорячи те, що маю вам сказати.

І король Наварський рушив було йти до кабінету.

— Ні,—скрикнула Маргаріта, шпарко кидаючись поперед нього;—ні, не треба, я готова вислухати вас.

Беарнець уже знав те, що хотів знати; він кинув швидкий і проникливий погляд на кабінет, ніби хотів крізь завісу, що його заслоняла, глянути в найтемніші його закутки. Потім перевів погляд на свою хорошу дружину, зблідлу від жаху.

— В такому разі, пані,—мовив він зовсім спокійним голосом,—побалакаємо трохи.

— Як хочуть ваша величність,—відповіла молода жінка, швидше падаючи, ніж сідаючи на крісло, що їй вказав її чоловік.

Беарнець сів біля неї.

— Пані,—почав він,—що там люди не кажуть, а я думаю, що наше подружжя—хороше подружжя. Я таки ваш, а ви таки моя.

— Але ж...—почала налякана Маргаріта.

— А тому,—провадив далі король Наварський, ніби не помічаючи Маргарітиного збентеження,—ми повинні поводитися одно з одним як хороші спільники, бо ми сьогодні перед богом присягалися на спілку. Аджеж і ви такої думки?

— Звичайно, пане.

— Я знаю, які ви проникливі, я знаю, скільки небезпечних безодень є на терені королівського двору; хоч я молодий і хоч я ніколи не зробив нічого лихого нікому, я маю досить багато ворогів. До якого табору, пані, маю я вмістити ту, що носить моє ім'я та присягалася мені на прихильність перед віттарем?

— О, пане, невже ви можете подумати...

— Я нічого не думаю, пані, я надіюся, і я хочу впевнитися, що моя надія має підстави. Нема сумніву, що наше одруження то—якась приключка або якась пастка.

Маргаріта здригнулася, бо може те саме спало й їй на думку.

— Отже, що з тих двох?—провадив Генріх Наварський.—Король мене ненавидить, герцог д'Анжу мене ненавидить, герцог д'Алансон мене ненавидить, Катерина Медічі занадто ненавиділа мою матір, щоб не ненавидіти мене.

— О, пане, що ви кажете?

— Правду, пані,—відповів король,—і я хтів би, щоб тут був хтонебудь, хто міг би почути мою мову, для того, щоб не думали, ніби мене одурили з убивством пана де Муї та з отруєнням моєї матері.

— О, пане,—мовила жваво Маргаріта, яко мога спокійніше усміхаючись,—ви добре знаєте, що тут нема нікого, окрім вас.

— Отож власне тому я так обезпечаюся, власне тому я вважаюся вам казати, що мене не одурять ані ласкою французького дому, ані дому лотарінзького.

— Пане! Пане!—покликнула Маргаріта.

— Ну, що таке, мій друже?—спитав Генріх, вже собі усміхаючись.

— А те, пане, що такі балачки дуже небезпечні.

— Ні, нічого, коли говориться сам-на-сам. Отож я вам казав...

Маргаріта, очевидячки, була як на тортурах. Вона б хтіла спинити кожне слово на вустах у беарнця. Але Генріх знову почав зі своєю звичайною вдаваною простодушністю:

— Отож я вам казав, що мені загрожують зо всіх боків, мені загрожує король, загрожує герцог д'Алансон, загрожує герцог д'Анжу, загрожує королева-мати, загрожує герцог де Гіз, герцог Маєн, кардинал лотарінзький, загрожують нарешті всі. Це почуваш інстинктивно; ви ж те знаєте, пані. Гаразд! від усіх загроз, що не забаряться обернутися на атаки, я можу боронитись з вашою допомогою, бо вас люблять усі ті люди, що мене ненавидять.

— Мене?—спитала Маргаріта.

— Так, вас,—відповів Генріх Наварський надзвичайно простодушно:—так, вас любить король Карло, вас любить,—він підкреслив свої слова,—герцог д'Алансон, вас любить королева Катерина, вас любить, нарешті, герцог де Гіз.

— Пане!..—прошепотіла Маргаріта.

— Гарзд! що ж тут дивного, що всі вас люблять? Ті, що я рахував, то ваші брати або ваші родичі. Любити своїх родичів або своїх братів то ж і бог приказав.

— Але ж бо, пане,—мовила Маргаріта пригноблена,—до чого ви те все говорите?

— А все до того самого: якщо ви станете мені, я вже не кажу, за приятельку, але хоч би вже за спільницю, то мені нічого не страшно; і навпаки, якщо ви станете мені за ворога, то я пропав.

— О, вам за ворога, ніколи, пане! — покликнула Маргаріта.

— Але за приятельку так само ніколи?

— Може бути.

— А за спільницю?

— Конче.

Маргаріта повернулася й простягла королеві руку.

Генріх узяв руку, поцілував чемно і, затримавши в своїх більше для досліду, ніж з чулості, заговорив:

— Гарзд. Я вам вірю, пані, і беру вас за спільницю. Отже нас одружили так, що ми й не зналися, що ми й не любилися; нас одружили, не порадившись з нами ж. То ми й нічого не винні одне одному, як дружина дружині. Бачите, пані, я йду назустріч вашим бажанням і стверджую сьогодні те, що казав вам учора. Але тепер ми робимо спілку добровільно, ніхто нас до неї не силує, ми робимо спілку від щирого серця, бо повинні допомагати одне одному, а тому й еднемося в спілці. Ви так розумієте цю справу?

— Так, пане,—відповіла Маргаріта, пробуючи звільнити свою руку.

— Гарзд!—провадив беарнець, все так само пильно дивлячись на двері від кабінету,—а що перший доказ щирої спілки є найцілковитіша довіра, то я вам, пані, розкажу якнай докладніше про всі таємниці того пляну, що я уклав, щоб переможньо подолати всю ту ворожнечу.

— Пане!..—прошепотіла Маргаріта, глянувши й собі мимоволі на кабінет, а беарнець, побачивши, що його хитрощі вдаються, усміхався собі в бороду.

— Ось що я зроблю,—провадив він, ніби не помічаючи, як хвилюється молода жінка;—я...

— Пане,—покликнула Маргаріта, швидко встаючи й хапаючи короля за руку,—дайте мені дихнути свіжим повітрям; хвилювання... духота... я душуся.

Справді, Маргаріта зблідла й тремтіла, ніби мала от-от впасти на килим.

Генріх пішов просто до вікна, що було віддалік, і відчинив його. Те вікно виходило до річки.

Маргаріта пішла за королем.

— Мовчіть! Мовчіть, пане, з милосердя до себе,—прошепотіла вона.

— Ей, пані,—мовив беарнець, усміхаючись своїм звичаєм,—хіба ж ви мені не казали, що ми з вами насамоті?

— Так, пане, але хіба ж ви не чули, що за допомогою сарбакану, коли його застромити крізь стелю або крізь мур, можна все чути?

— Добре, пані, добре,—мовив жваво й зовсім потиху беарнець.—Ви мене не любите, то правда, але ви чесна жінка.

— Що ви тим хочете сказати, пане?

— Я хочу сказати, що коли б ви хтіли мене зрадити, то ви б дали мені далі говорити, бо я сам себе зраджував. А ви мене спинили. Я тепер знаю, що хтось тут схований, що ви невірна дружина, але вірна спільниця, а тепер,—додав беарнець, усміхаючись,—я більше потребую, признаюся, вірності в політиці, ніж у коханні...

— Пане...—прошепотіла Маргаріта, засоромившись.

— Добре, добре, ми поговоримо про це колись пізніше,—мовив Генріх,—коли ми краще пізнаємося.—Далі голосніше спитав:

— Ну, що ж, вже вам легше дихати, пані?

— Так, пане, так,—відповіла стиха Маргаріта.

— В таким разі,—завважив беарнець,—я не хочу вас довше турбувати. Мое пошанування й виявлення широї прихильности! З ласки своєї прийміть їх так, як я їх вам даю, від щирого серця. Одпочивайте ж і надобраніч.

Маргаріта звела на чоловіка погляд, що блищав вдячністю, і подала йому руку.

— Згода,—мовила вона.

— Політична спілка, щира й вірна?—спитав Генріх.

— Щира й вірна,—відповіла королева.

Тоді беарнець пішов до дверей, поглядом тягнувши за собою Маргаріту, неначе причаровану. Коли ж завіса спустилася між ними й спальнею, він швидко й потиху сказав:

— Дякую, Маргаріто, дякую. Ви правдива дочка Франції. Я відходжу спокійний. Хоч я не маю вашого кохання, зате я маю вашу приязнь. Я розраховую на вас так само, як ви можете розраховувати на мене. Прощайте, пані.

І Генріх поцілував своїй жінці руку, стиснувши її злегка; потім швидкою ходою пішов коридором до свого покою, говорячи сам до себе стиха:

— Що там за біс у неї? Чи то король, чи герцог д'Анжу, чи герцог д'Алансон, чи герцог де Гіз, чи брат, чи коханець, чи той і той одразу? Правду кажучи, я сливе не радий, що попросив у баронеси те побачення цієї ночі; але, що я дав слово і Доріоля чекає..., то вже нехай; боюся, що вона втратить трохи від того, що я пройшов через спальню моєї жінки, щоб піти до неї, бо та Марго, як зове її мій шурик Карло ІХ, хороша, з біса, істота.

І, зраджуючи своєю ходою легке вагання, Генріх Наварський пішов сходами, що провадили до покоїв пані де Сов.

Маргарита стежила за ним очима, аж поки він не зник, а тоді вернулася до своєї кімнати. Вона застала герцога в дверях кабінету: їй сливе прикро було його бачити.

Герцог і собі був поважний, а його нахмурені брови виявляли гірке заклопотання.

— Маргарита сьогодні нейтральна,—мовив він,—за тиждень Маргарита буде ворожа.

— Ага!... Ви слухали!—завважила Маргарита.

— А що ж би ви хтіли, щоб я робив у тому кабінеті?

— І, на вашу думку, я поводитися не так, як повинна поводитися Наварська королева?

— Ні, але не так, як повинна поводитися коханка герцога де Гіза.

— Пане,—відповіла королева,—я можу не любити свого чоловіка, але ніхто не має права вимагати, щоб я його зраджувала. Скажіть по правді, ви б зрадили таємницю принцеси де Порсіян, вашої жінки?

— Так, так, пані,—мовив герцог, хитаючи головою,—гаразд! Я бачу, що ви вже не любите мене так, як тоді любили, коли розказали мені, що задумує король проти мене та моїх.

— Король був дужий, а ви були слабкі. Генріх слабкий, а ви дужі. Я граю завжди однакову ролю, як бачите.

— Лише переходите з одного табору до другого.

— Це право я здобула собі, пане, рятуючи вам життя.

— Гаразд, пані, а що коханці, розлучаючись, повертають одне одному все, що дали, то я теж урятую вам життя, коли буде до того нагода, і наш рахунок буде скінчений.

По цій мові герцог уклонився й вийшов, а Маргарита жадним рухом не спинила його. В передпокої він знайшов Жійону, і вона випровадила його до вікна в приземному поверсі; в рові він знайшов джуру і з ним повернувся до свого дому.

Тим часом Маргаріта, замислившись, стала біля вікна.

— Яка весільна ніч!—мовила вона стиха:—чоловік утікає від мене, а коханець мене кидає.

Саме в той час другим боком рову йшов з Тур дю Буа де Мулен де ля Моне якийсь школяр і, взявшись у боки, співав:

Чому то, коли я хочу
Або пестити твоє хороше волосся,
Або цілувати твої любі уста,
Або торкнутися твого хорошого лона,
Ти вдаєш з себе черницю
В замкненому монастирі?

Для кого ти ховаєш свої очі
І своє пишне лоно,
Своє чоло, свої уста?
Чи ти хочеш поцілувати ними Плутона
На тому світі, як Харон
Перевезе тебе своїм човном?

Після свого скону,
Красуне, ти матимеш там
Зблідлі устенька;
І коли я мертвий тебе побачу,
Я не признаюся покійникам,
Що колись ти була моя мила.

Отож, поки жива,
Зміни, коханко, свої звичаї
І не борони мені своїх уст,
Бо тоді, як ти помреш,
Тоді ти пожалуєш,
Що була зо мною сувора.

Маргаріта слухала тої пісні, сумно всміхаючись. Коли ж школярів голос завмер у далечині, вона зачинила вікно й покликала Жійону, щоб вона допомогла їй покластися до ліжка.

III

Король-поет.

Другого дня й наступних днів точилися забави, балети й турніри.

Єднання й далі відбувалося межі двома партіями. Така ласкавість, така чулість, що найупертішим гугенотам могла запаморочитися голова! Бачити, як батько Котон обідав та гуляв з бароном де Куртоме, герцог де Гіз разом з принцем де Конде плив Сеною на човні з музикантами!

Король Карло ніби зовсім розлучився зі своїм звичайним смутком і не міг обходитися без свого швагра Генріха. Нарешті

королева-мати була така весела і так клопоталася вишиванками, дорогоцінностями та перами, що аж не могла спати. Гугеноти, трохи пом'якшавши від цієї Нової Капуї, почали надягати шовкову одягу, носити девізи й прохажуватися перед деякими балконами, немов католики. Зо всіх боків здіймалася реакція на користь реформованої релігії, можна було подумати, що весь двір перейде на протестантство. Навіть сам адмірал, дарма, що був досвідчений, дався піймати, як і інші, і так йому від того зашуміло в голові, що одного вечора він дві години забував жувати свою зубочистку, а він теє завжди робив од другої години, коли кінчався його обід, аж до восьмої години ввечорі, коли він сідав до столу вечеряти.

Того вечора, коли адмірал допустився так неймовірно забути свої звички, король Карло ІХ запросив до себе підвечіркувати Генріха Наварського й Генріха де Гіза. По урті він пішов з ними до свого покою і там їм витлумачував чудовий механізм вовчої пастки, що він її сам вигадав, коли це, раптом перепинивши свою мову, спитав:

— А пан адмірал хіба не прийде? Хто його бачив сьогодні й хто може сказати мені, як він мається?

— Я,—мовив король Наварський,—і якщо ваша величність турбуються за його здоров'я, то я можу їх заспокоїти, бо я бачив його сьогодні о шостій годині рано і о сьомій увечері.

— Еге-ге!—покликнув король, і його, хвилину перед тим байдужі, очі спочили з гострою цікавістю на швагрі,—ви, Генрію, дуже ранні як на новоодруженого.

— О, пане,—відповів беарнський король,—я хотів довідатися в адмірала, що все знає, чи ті панове, що я ще чекаю на них, не вирушили в дорогу, щоб прибути сюди.

— Ще, панове! Та ви ж їх мали вісімсот у дні свого весілля, щодля вони ще прибувають, хіба ви хочете нас заповонити?—мовив сміючись Карло ІХ.

Герцог де Гіз нахмурих брови.

— Пане,—відповів беарнець,—говорять про замах на Фляндрію, то я збираю коло себе всіх тих з моєї країни, хто, на мою думку, може бути корисний вашій величності.

Герцог, пригадавши, що беарнець говорив по весіллі про свій плян Маргаріті, почав слухати уважніше.

— Добре, добре!—відповів король, непевно всміхаючись,—що більше їх буде, то радніші ми будемо, спроваджуйте, спроваджуйте, Генріху. Але що вони за одні—ті панове, сподіваюся, якісь одважні?

— Не-знаю, пане, чи мої панове зрівняються колинебудь з панами вашої величності, чи пана герцога д'Анжу, чи пана

герцога де Гіза, але я їх знаю і певен, що вони зроблять, що лише зможуть.

— А багато ви їх чекаєте?

— Ще десять, чи дванадцять.

— Як вони звуться?

— Пане, я позабував їхні імена і за винятком одного з них, що мені його хвалив Теліні, як правдивого шляхтича, та що зветься де Ля Моль, я не можу сказати...

— Де Ля Моль. Чи то часом не провансалець Лерак де Ля Моль?—підхопив король, дуже досвідчений у генеалогії.

— Якраз він, пане; як бачите, я рекрутую аж у Провансі.

— А я,—мовив герцог де Гіз, глузливо всміхаючись,—я йду ще далі, ніж його величність король Наварський, бо я аж у П'ємонті шукаю всіх певних католиків, що їх можу там знайти.

— Католики чи гугеноти,—перебив король,—хіба не все одно, аби вони були одважні.

Король, говорячи ті слова, що переплутували гугенотів з католиками, прибрав такого байдужого вигляду, що навіть герцог де Гіз здивувався.

— Ваша величність цікавляться нашими флямандцями?—спитав адмірал, що йому король від кількох днів зробив таку ласку, що дозволив заходити до себе без попередження, і тому він чув останні королеві слова.

— Ага! от і мій батько адмірал,—покликав Карло ІХ розкриваючи обійми;—говорять про війну, про шляхтичів, про одважних, і він надходить: сказано магнет,—залізо до нього й обертається... Мій Наварський швагер і кузен де Гіз чекають підмоги для вашого війська. Ось про що була мова.

— І ця підмога надходить,—мовив адмірал.

— Чи ви маєте відомості, пане?—спитав беарнець.

— Так, мій сину, і особливо про пана де Ля Моля. Вчора він був у Орлеані, завтра або позавтрьому він буде в Парижі.

— От так штука! Пан адмірал, очевидячки, чарівник, коли так знає, що робиться за тридцять чи сорок лье звідси. Щодо мене, то хтів би й я з такою самою певністю знати, що робилося чи що зробилося під Орлеаном.

Коліні залишився байдужий на ту разливу діткливість з уст герцога де Гіза, що, очевидячки, натякав на смерть свого батька Франсуа де Гіза, що його вбив під Орлеаном Польтро де Мере і було підозріння, що адмірал порадив зробити той злочин.

— Пане,—відповів він холодно та з гідністю,—я завжди буваю чарівником, коли хочу щось певно довідатися про свої чи королеві справи. Мій кур'єр прибув годину тому з Орлеану, завдяки пошті він проїхав тридцять два лье за день. Пан де Ля

Моль, їдучи власним конем, проїздить лише десять льє за день, а тому приїде тільки 24-го, ото й усі чари.

— Браво, батьку! Добре відповіли,—мовив Карло ІХ.—Покажіть цим молодим людям, що то є розум, а до того ще й вік, що від них побіліли вам борода й волосся. Одішлимо но ми їх, нехай ідуть розмовляти про свої турніри та любощі, а ми залишимося та поговоримо про свої війни. Хороші лицарі роблять хороших королів, мій батьку. Ідіть, панове, я маю про щось поговорити з адміралом.

Молоді люди вийшли, Наварський король попереду, герцог де Гіз за ним. Але за дверима кожен повернув у інший бік, холодно вклонившись.

Коліньї стежив за ними очима трохи неспокійно, бо завжди, коли він бачив, що зійшлося тих два вороги, боявся, щоб не блиснула якась нова блискавка. Карло ІХ зрозумів, що в нього на думці, підійшов до нього і, взявши попід руку, мовив:

— Не турбуйтеся, батьку, я тут і втримаю кожного в послушенстві й пошані. Я тепер справді король, відколи моя мати вже не королева, а вона не королева, відколи Коліньї мій батько.

— О, пане,—промовив адмірал,—королева Катерина...

— Вона має бентежну вдачу. З нею спокій неможливий. Ті італійські католики—скажені, вони тільки й знають, що нищити. А я, зовсім навпаки, я не тільки хочу заспокоїти, але ще хочу надати могутності релігійникам. Вони занадто розпусні, мій батьку, і вони мене обурюють своїми любощами та бешкетами. Знаєш, скажу тобі по щирості,—провадив далі Карло ІХ, подвоюючи свою приязність,—я не вірю нікому навколо себе, окрім своїх нових друзів. Таваневе честолюбство мені підозрення. В'єсвій любить лише добре вино і він міг би зрадити свого короля за барило мальвазії. Манморансі клопочеться лише полюванням і пробуває увесь час межі своїми собаками та своїми соколами. Граф де Рету—іспанець. Гізи—лотарінзці: мені здається—прости господи гріха!—що у Франції нема правдивих французів, окрім мене, мого Наварського швагра й тебе. Але я прикований до трону і не можу командувати арміями. Добре. як мені дадуть полювати досхочу в Сен-Жермені та Рамбуе. Мій Наварський швагер занадто молодий та дуже мало досвідчений. До того ж, мені здається, він зовсім подібний до свого батька Антуана, що його завжди занашакали жінки. Тільки ти, батьку, одважний, як Юлій Цезар, і мудрий, як Платон. Отож я й не знаю, що мені робити, чи тримати тебе біля себе за дорадника, чи послати туди за генерала. Коли ти мені тут радитимеш, то хто командуватиме? Коли ти командуватимеш, то хто мене порадить?

— Пане,—мовив Коліньї,—спочатку треба перемогти, а після перемоги буде й порада.

— Така твоя думка, батьку? Гарзд! Хай буде так... Зробимо, як ти кажеш. В понеділок ти вирушиш до Фландрії, а я до Амбуази.

— Ваша величність виїздять з Парижу?

— Так. Я втомився від того всього галасу та від тих свят. Я не чинна людина, я мрійник. Я не для того вродився, щоб бути королем, а для того, щоб бути поетом. Ти складеш щось на кшталт ради і вона правитиме, поки ти будеш на війні. Аби тільки моєї матері там не було, то все буде добре. А я вже повідомив Ронсара, щоб він приїхав до мене; і там, удвох, далеко від галасу, далеко від світу, далеко від лихих людей, у наших великих лісах, на березі річки слухаючи, як дзюрчать струмки, ми будемо говорити про божі діла, єдине, що може винагородити на цьому світі за людські діла. Ось послухай ти вірші, що ними я запрошую його, я їх склав сьогодні вранці.

Коліньї усміхнувся. Карло ІХ провів рукою по своєму жовтому й гладенькому немов з слонової кости чолі і проказав, співуче кадансуючи, такі вірші:

Ронсаре, я добре знаю, що як ти мене не бачиш,
Ти забуваєш одразу голос свого великого короля,
Але, для своєї пам'яті, думай, що я не забуваю
Завжди далі вчитися поезії,
І тому я хочу послати тобі це писання,
Щоб ентузіязмувати твій фантазійний розум.

Отож не бався далі клопотами свого господарства,
Тепер не час працювати в садку;
Треба йти за своїм королем, що любить тебе над усіх,
За вірші, що плинуть од тебе бадьорі й лагідні,
І вір, якщо ти не прибудеш до мене в Амбуазу,
Між нами повстане дуже велика сварка.

— Браво! Браво, пане!—мовив Коліньї,—я краще знаюся на військовій справі, ніж на поезії, але мені здається, що ці вірші не згірші за найкращі вірші, що складає Ронсар, Дора і навіть Мішель де л'Опіталь, канцлер Франції.

— Ах! Мій батьку!—покликнув Карло ІХ,—коли б то ти казав правду. Назва поета то для мене найкраща в світі; і як я казав кілька днів тому своєму вчителеві поезії:

Умілість складати вірші,—нехай хоч і обурюються за таку мову,—

Повинна мати вищу ціну, ніж королювання;
Ми обое однаково носимо корони,
Але я, король, їх одержав, а ти, поет, їх даєш;
Твій дух, палаючи небесним вогнем,
Займається сам із себе, а я з моєї величності,

Коли я роздивлюся, що ми маємо від богів,—
Ронсар їх улюбленець, а я їх подоба.
Твоя ліра, що чарує такими солодкими акордами,
Тобі скоряє душі, я ж володію лише їх тілами.
Вона в тебе робить їх володаря і провадить тебе
Туди, де найпишніші тирани ніколи не мали своєї влади.

— Пане,—мовив Коліньї, — я знав, що ваша величність у
приятні з музами, але ж я не відав, що з них вони зробили
своїх головних дорадників.

— По тобі, мій батьку, по тобі, і то ж для того, щоб ніщо
не заваджало мені приятелювати з музами, я хочу поставити тебе
на чолі всіх справ. Слухай но: мені треба тепер відповідати на но-
ву мадригалью, що прислав мій великий і любий поет... і я не
можу зараз тобі дати всіх паперів, потрібних для того, щоб ти
зрозумів важливу справу, що роз'єднує мене й Філіпа II. Окрім
того є щось, ніби плян кампанії, що склали мої міністри. Я все
те розшукаю і віддам тобі завтра вранці.

— О якій годині, пане?

— О десятій; а коли б я був випадком невільний, пишучи
вірші, коли б я замкнувся в своєму робочому кабінеті... дарма
ти все ж зайдеш і візьмеш усі папери, вони будуть на цьому
столі замкнені в цьому червоному портфелі; він такий яскравий,
що ти не помилишся; а я писатиму до Ронсара.

— Прощавайте, пане.

— Прощавайте, батеньку.

— Вашу руку!

— Що це ти кажеш? цілувати мою руку! В моїх обіймах
біля мого серця, ото — твоє місце. Ходи, мій старий вояко,
ходи.

І Карло IX, притягнувши до себе Коліньї, що схилився перед
ним, притулив свої уста до його сивого волосся.

Адмірал вийшов, утираючи сльози.

Карло IX стежив за ним очима, поки міг його бачити, при-
слухався, поки було чути його ходу. Потім, як не стало нічого
ані видко, ані чути, він схилив своїм звичаєм бліду голову до
плеча і помалу пішов з того покою, де вони були, до свого ка-
бінету зі зброєю.

В тому кабінеті король найбільше любив перебувати; там учився
в Помпе фехтувати; там учився й поезії в Ронсара. Там було
зібрано велику колекцію зброї до нападу й до оборони, най-
кращої, яку тільки можна було знайти. Тому всі стіни було заві-
шено топорами, щитами, списами, галебардами, пістолями й
мушкетами, а саме того дня один славний збройник приніс йому
чудового мушкета; на дулі в нього було виложено з срібла ці
чотири рядки з віршу, що склав сам король-поет:

Щоб підтримувати віру,
Я хороший і вірний;
Для королевих ворогів
Я хороший і жорстокий.

Карло, як уже сказано, увійшов до того кабінету й, зачинивши головні двері, що крізь них він зайшов, підніс завісу на проході до іншого покою, де якась жінка, стоячи навколішках перед віттариком, молилася.

Король підніс завісу помалу, а його хода, приглушена килимом, була не голосніша за привидову ходу, і жінка навколюшках нічого не чула, не озиралася й далі молилася. Карло постояв якусь хвилину, замислившись і дивлячись на неї.

То була жінка тридцять чотирьох, тридцять п'яти років; її пишну красу збільшував одяг, що носять селянки з околиць Ко. На ній був високий чіпець, дуже модний при французькому дворі за королювання Ізабелі Баварської. Червоний корсаж на ній був скрізь вишиваний золотом, як тепер у селянок з Нетуна й Сори. Її позій, де вона жила вже зо двадцять років, стикався з королевою спальнею, і в ньому була дивна мішанина з елегантії й сільської простоти. Там сливе однаково палац змінився на сільську хату, з сільська хата—на палац. Таким чином той покій був не то простої селянки, не то великої пані. Справді, віттарик, що перед ним молилась жінка, був дубовий, чудово різьблений, вкритий оксамитом із золотими торочками, а її біблія,—бо та жінка була реформованої релігії,—її біблія, що з неї вона читала свої молитви, була з тих старих книжок, наполовину подертих, що бувають у найбільшніх хатах.

Отож усе в тому покої відповідало тому віттарикові й тій біблій.

— Гей, Мадельоно!—промовив король.

Жінка підвела голову, усміхаючись на той знайомий голос; потім, підводячись, сказала:

— А, це ти, синочку!

— Я, мамко, ходи сюди.

Карло ІХ пустив завісу, пішов і сів на бильці від фотелю. Мамка теж увійшла.

— Чого ти хочеш, Шарльо?—спитала вона.

— Ходи ближче й говори зовсім потиху.

Мамка наблизилась з фамільярністю, що може повстати з материнської чулости, що почуває жінка до дитини, вигодувавши її своїм молоком, однак тогочасні памфлети з'ясовували ту фамільярність походженням з джерела безмірно не такого чистого.

— Ну, осьдечки я, говори.

— Чи той чоловік, що я казав закликати, є?

— Вже з півгодини.

Карло підвівся, пішов до вікна, подивився, чи не підглядає хто, підійшов до дверей, прислухався, щоб упевнитися, чи ніхто не підслухає, змахнув порох зі своїх військових трофеїв, погладив великого хорта, що ходив за ним слідом, спиняючись, коли господар спинявся, рушаючи, коли господар рушав іти. Тоді Карло знов повернувся до мамки:

— Гаразд, мамко, поклич його.

Добра жінка вийшла тудою, кудою прийшла, а король пішов і сперся на стіл, де лежала різноманітна зброя.

Ледве він там став, як завіса знов піднеслася й увійшов той, на кого він чекав.

То був чоловік років сорока, він мав сірі хитрі очі, закарлюченого, як у сови, носа, широкі вилиці. Він намагався надати своєму обличчю виразу пошани, але спромігся лише на лицемірний усміх на своїх побілілих од страху устах.

Карло простяг позад себе руку до головки від пістоля нового винаходу. Той пістоль стріляв од того, що креміль стикався з сталевим коліщатком, а не від ігноту. Король стояв так і дивився своїми тьмяними очима на нову особу, що ми допірощо вивели на сцену. Роздивляючись його, король свистав надзвичайно вірно й мелодійно одну зі своїх улюблених мисливських пісеньок.

За скільки секунд, що підчас них обличчя новоприбулого все більше та більше спотворювалося, король спитав:

— То це ви зветесь Франсуа де Лув'є-Морвель?

— Так, пане.

— Начальник над петардистами?

— Так, пане.

— Я хтів бачити вас.

Морвель уклонився.

— Чи ви знаєте,—провадив далі Карло з притиском на кожнім слові,—що я люблю однаково всіх своїх підданих?

— Я знаю,—забелькотав Морвель, — що ваша величність—батько для свого люду.

— Та що гугеноти та католики однаково мої діти?

Морвель мовчав; лише так почав тремтіти, що, хоч стояв у тіні, проникливе королевє око бачило те.

— Це вам прикро,—говорив далі король, — бо ви так жорстоко воювали з гугенотами?

Морвель упав на коліна.

— Пане,—белькотав він,—повірте...

— Я вірю,—провадив Карло IX, пильніше та пильніше дивлячись на Морвеля поглядом, що зі склистого, як був спочатку, став сливе племенистий;—я вірю, що ви мали велику охоту забити в Монконтурі пана адмірала, що вийшов звідси; я вірю,

що ви промахнулися, і тоді пішли до війська герцога д'Анжу, нашого брата, нарешті я вірю, що ви вдруге пішли до принців і стали на службу в загоні пана де Муї де Сен-Фалля...

— О, пане!

— Бравого пікардійського шляхтича?

— Пане, пане,—покликнув Морвель,—змилуйтеся.

— То був гідний офіцер,—провадив Карло ІХ і, щодалі він говорив, то більше вимальовувався на його обличчі вираз сливе лютої жорстокости,—він прийняв вас, як сина, дав вам притулок, одягнув, нагодував.

Морвель відхнув у розпачі.

— Ви його називали батьком, здається,—питав немилосердно король,—і чула приязнь в'язала вас з молодим Муї, його сином?

Морвель стояв на колінах і схилявся все нижче та нижче, пригнічений мовою Карла ІХ, що стояв байдужий і подібний до статуї, що мала живі лише губи.

— До речі,—говорив далі король,—ви, здається, мали одержати десять тисяч екю від пана де Гіза, якщо заб'єте адмірала.

Душогуб, вжахнувшись, ударив чолом об паркет.

— Щождо пана де Муї, вашого доброго батька, то ви його проводили одного дня, як він їхав на розвідку до Шевре. Він упустив нагайку і зліз її підняти. Тільки ви самі були при ньому; отож ви вийняли пістоля з кобури і, як він нахилився, перебили йому спину; побачивши, що він мертвий, бо ви його забили, ви втекли на тому коні, що він вам дав. Так була справа, здається?

Морвель мовчав на те обвинувачення, що в ньому всі подробиці були правдиві, і Карло ІХ знову почав свистати так само вірно й мелодійно ту саму мисливську пісеньку.

— Ну, пане душогубе,—промовив він за якусь хвилину,—чи ви знаєте, що я маю велику охоту сказати вас повісити?

— О, величносте!—покликнув Морвель.

— Молодий де Муї ще вчора благав мене зробити так, і, на правду, я не знав, що йому відповісти, бо його просьба цілком справедлива.

Морвель зложив руки.

— Тим більше справедлива, що, як ви казали, я батько моему людові і, як я вам одповів, тепер, коли я погодився з гугенотами, вони мені так само діти, як і католики.

— Пане,—промовив Морвель зовсім знищений,—моє життя в ваших руках, робіть з ним, що хочете.

— Маєте рацію, я не дав би за те життя й обола.

— Але, пане,—спитав душогуб,—хіба ж немає способу спокутувати мій злочин?

— Щось я ніби не знаю. У всякім разі, коли б я був на вашому місці, як то, хвалити бога, не є...

— Гаразд, пане! Коли б ви були на моєму місці... — шепотів Морвель, не одриваючи погляду від Карлових уст.

— Гадаю, що виплутався б з тої справи, — провадив король.

Морвель підвівся на одне коліно й на одну руку, пильно дивлячись на Карла, щоб упевнитися, що він не глузує.

— Я, звичайно, дуже люблю молодого де Муї, — казав король, — але я теж дуже люблю свого кузена де Гіза; коли один з них попросить у мене подарувати життя людині, для якої другий просить смерті, то, признаюся, я не знатиму, що робити. Але, як з політики, так і з релігії я повинен робити те, що в мене просить мій кузен де Гіз, бо де Муї, хоч він і хороший офіцер, дуже незначний товариш у порівнанні до лотарінзького принца.

Поки король говорив, Морвель помалу підвівся, ніби людина, що вертається до життя.

— Отож у вашому скрутному становищі корисно заслужити ласки в мого кузена де Гіза; і я собі, доречі, пригадую те, що він мені оповідав учора.

Морвель наблизився на один крок.

— Уявіть собі, пане, — казав він мені, — що кожного ранку о десятій годині улицею Сен-Жермен-л'Оксеруа, вертаючися з Лувру, йде мій смертельний ворог; я бачу, як він переходить коло заграбованого вікна в приземному поверсі; то вікно в приміщенні мого колишнього вчителя каноніка П'єра Піля. Отож щодня я бачу, як іде мій ворог, і щодня прошу диявола, щоб він його провалив крізь землю. Як гадаєте, пане Морвелю, — провадив Карло, — коли б ви були диявол, або принаймні на який час стали на його місці, може то було б приємно моєму кузенові де Гізові?

Морвелеві вернувся його пекельний усміх і його, ще бліді від страху, губи вимовили:

— Але ж, пане, я не можу завалити землі, як диявол.

— Однак ви її завалили, якщо я пригадую собі добре, для бравого де Муї. Ви мені скажете, що то пістолет... А ви вже не маєте того пістоля?...

— Вибачайте, пане, — мовив розбійник, більшменш заспокоївшись, — але я стріляю з мушкета ще краще, ніж з пістоля.

— О! — завважив Карло ІХ, — з пістоля, чи з мушкета, то все одно і мій кузен де Гіз не гдиратиме щодо способу.

— Але, — мовив Морвель, — мені треба такої зброї, щоб на її влучність я міг покластися, бо може ж мені доведеться стріляти здалека.

— Я маю десять мушкетів у цій кімнаті, — відповів Карло ІХ, — в них я поцілюю в золотий екю за сто п'ятдесят кроків. Хочете спробувати котрогось?

— О, пане! з найбільшою приємністю, — покликнув Морвель, підходячи до того, що стояв у кутку та що його було принесено Карлові того дня.

— Ні, не цього, — сказав король, — не цього, я його залишаю для себе самого. На цих днях я матиму велике полювання і сподіваюся, що він мені там послужить. Але кожний інший до вашого вибору.

Морвель зняв собі одного з мушкетів.

— Тепер же ще, пане, хто той ворог? — спитав душогуб.

— Хіба ж я тее знаю? — відповів Карло ІХ, нищачи негідника своїм призириливим поглядом.

— То я спитаюся в пана де Гіза, — пробелькотав Морвель.

Король здвигнув плечима.

— Нічого не питайте, — сказав він, — пан де Гіз не відповість. Хіба ж одповідають на такі питання! Хто не хоче, щоб його повісили, мусить вгадати.

— Але ж по чому ж я його впізнаю?

— Я ж вам сказав, що кожного дня о десятій годині він іде повз канонікове вікно.

— Але багато хто йде повз те вікно! Коли б ваша величність зволіли сказати мені хоч якунебудь признаку.

— О! то дуже легко. Завтра, наприклад, він триматиме під пахою портфеля з червоного саф'яну.

— Того досить, пане.

— Чи ви ще маєте того коня, що вам дав пан де Муї і що то так швидко бігає?

— Пане, я маю найшвидшого берберійського коня.

— О! я за вас не турбуюся! лише добре, щоб ви знали, що монастир має ворота з другого боку.

— Дякую пане. Тепер моліться богу за мене.

— Е! тисяча чортів! моліться вже краще дияволу; бо тільки з його допомогою ви можете врятуватися від шнурка.

— Прощавайте, пане.

— Прощавайте. Ага! до речі, пане Морвелю, знайте, що коли якимнебудь чином будуть про вас говорити завтра рано перед десятою годиною, або не говоритимуть після десятої, то в Луврі є підземна таємниця!

І Карло ІХ взявся знову спокійно свистати, вірніше ніж коли, свою улюблену пісеньку.

Вечір 24 серпня 1572 року.

Наш читач не забув, що в попередньому розділі говорилося про одного шляхтича на прізвище Ля Моля, що його трохи нетерпляче чекав Генріх Наварський. Той молодий шляхтич, як і казав адмірал, в'їхав до Парижу Сен-Марсельською брамою в кінці дня 24 серпня 1572 року і, поглянувши досить призириливо на численні заїзди, що пишалися праворуч і ліворуч од нього мальовничими вивісками, поїхав своїм конем, що аж парував, до середини міста. Там він, переїхавши площу Мобер, Пті-Пон, міст Нотр-Дам та проїхавши вздовж набережжя, спинився в кінці вулиці Брезек, що з неї ми потім зробили вулицю Арбр-Сек та що ми її зватимемо для зручності наших читачів сучасною назвою.

Йому, очевидячки, сподобалася назва, бо він поїхав тою вулицею, а як пишна вивіска з бляхи ліворуч од нього заскригала на своєму пруті в супроводі дзвіночків, то притягла його увагу і він спинився вдруге, щоб прочитати слова: „Під Ясною Зорею“, написані під малюнком, дуже привабливим для зголоднілого подорожнього: там було намальовано якусь птицю, що пеклася посеред чорного неба, і чоловіка в червоному плащі, що простягав до цього нового гатунку світила руки й гаманця і засилав благання.

— Оце,—думав сам до себе шляхтич,—така гостиниця, що гарно презентується, і її господар, далєбі, що змислений дядько, я завжди чув, що вулиця Арбр-Сек у Луврському кварталі. Якщо приміщення відповідне до вивіски, то мені буде чудово тут.

Поки новоприбулий говорив сам до себе того монолога, другий вершник, заїхавши з другого кінця вулиці, тобто вулицею Сент-Оноре, теж спинився у захваті перед вивіскою „Ясної Зорі“.

Той із двох, що ми хоч ім'я його знаємо, їхав білим конем еспанської раси, він мав на собі чорного каптаніка прикрашеного чорним бурштином. На ньому був плащ з темно-фіялкового оксамиту, чорні шкуратяні чоботи, шпада з держакком із різьбленого заліза і такий самий кинджал. Коли ж після одягу ми змалюємо його самого, то скажемо, що то був чоловік віком двадцять чотири роки, смуглявий, мав сині очі, маленькі вуса, блискучі зуби, що ніби освітлювали ціле обличчя, як одкривалися для усміху лагідного й сумного, і делікатні уста чудової форми.

Щодо другого подорожнього, то він був цілком інакший. З-під його капелюха з одгорненими крисами видко було густе й кучеряве волосся, швидше руде, ніж русяве; нижче волосся сірі очі, що од кожної суперечности спалахували таким блискучим огнем, що могло здатися, ніби вони чорні.

В нього було рожеве обличчя, тонкі уста, руді вуса і прехороші зуби. В цілому зі своєю білою шкірою, високою постаттю й широкими плечима то був дуже гарний чоловік у звичайному розумінні того слова. І вже з годину, як він задирав носа до всіх вікон, нібито шукаючи вивісок, жінки дуже задивлялися на нього, а чоловіки, що може й мали охоту сміятися, побачивши його вузький плащ, облиплі штани й старої форми чоботи, кінчали той початий сміх дуже чемним: „Поздоров боже!“ глянувши на обличчя, що на одну хвилину міняло десять різних виразів за винятком одного доброзичливого, що завжди характеризує обличчя заклопотаного провінціяла.

Він перший вдався до другого шляхтича, що, як ми вже сказали, дивився на гостиницю „Ясної Зорі“.

— Бий тебе свята п'ятінка, пане!—промовив він з тою жахливою гірською вимовою, що по ній з першого слова можна пізнати п'ємонтця між сотнею чужинців,—чи то тут уже близько до Лувру? У всякім разі, мені здається, що ви маєте такий самий смак, як і я: то для мене честь.

— Пане,—відповів другий з провансальською вимовою, що була незгірша, як і п'ємонтська в його співбесідника,—я гадаю, що ця гостиниця справді недалеко від Лувру. Однак, я ще не знаю, чи матиму честь бути однакової думки з вами. Я ще міркую.

— Ви ще не зважили, пане? А цей дім, однак, дуже привабливий. А може то мене спокусила ваша присутність. Але ж згодьтеся, у всякім разі, що це дуже гарний малюнок.

— О, звичайно. Але власне тому я не маю певности в дійсності: мені казали, що в Парижі повно дурисвітів, а дурити вивіскою так само можна, як чим іншим.

— Бий тебе свята п'ятінка,—завважив п'ємонтець,—я не боюся дурисвітів, і коли господар дасть мені курку не так гарно спечену, як на його вивісці, то я його самого настромлю на рожен і не пущу, поки він добре не спечеться. Заходьмо, пане.

— Ви мене переконали,—мовив сміючися провансалець;—покажіть же мені, пане, з ласки своєї, дорогу.

— О! пане, на мою душу, я нічого не вдію, бо я лише ваш покірний слуга, граф Аннібаль де Коконна.

— А я, пане, я лише граф Жозеф-Гіасент-Боніфас де Лерак де Ля Моль, цілком до ваших послуг.

— В такім разі берімося попід руки і входьмо разом.

Ця пропозиція погодила молодих людей, вони позлазили з коней, кинувши повіді з них до рук конюхові, взялися попід руки і, оглянувши свої шпади, рушили до дверей гостиниці, де на порозі стояв господар. Але проти звички цих людей, гідний влас-

ник, здавалося, не звертав на них жадної уваги, дуже пильно розмовляючи з високим чоловіком, сухорлявим і жовтим, прикритим брунатним плащем, як сова пір'ям.

Обидва шляхтичі зовсім близько підійшли до господаря й того чоловіка в брунатному плащі, що господар з ним говорив, і Коконна, нетерпеливлячись з того, що господар так мало приділяє уваги йому й його товаришеві, смикнув його за рукава. Господар ніби раптом прокинувся і відправив свого співбесідника, сказавши: „До побачення. Приходьте швидко, головне ж сповіщайте мене, як і що“.

— Гей, добродію чудаче,—мовив Коконна,—чи ви не бачите, що маємо до вас справу?

— Ах! вибачайте, панове,—відповів господар,—я вас не бачив.

— Еге! Бий тебе свята п'ятінка! Треба нас бачити; а тепер, як ви нас побачили, то не кажіть просто „пане“, а кажіть „пане графе“, з ласки своєї.

Ля Моль стояв позаду, даючи говорити Коконні, що перейняв ту образу на свій пай.

Але видко було з його нахмурених брів, що він наготові допомогти, коли настане слухна хвилина для чинности.

— Ну, чого ви хочете, пане графе?—спитав господар якнайспокійніше.

— Гарзд... це вже краще, правда?—мовив Коконна вдаючись до Ля Моля, а той потакнув головою.—Ми, пан граф і я, приваблені вашою виріскою, хочемо повечеряти і переночувати в вашій гостиниці.

— Панове,—відповів господар,—я в розпачі, але є лише одна кімната, і я боюся, що це вам не підходить.

Ну, що ж! далєбі, так і краще,—мовив Ля Моль;—ми влаштуємося десь інде.

— Е, ні, е, ні,—сказав Коконна,—а запізнився, кінь мій змучився. Я візьму ту кімнату, коли ви не хочете.

— А, це інша річ,—завважив господар, заховуючи той самий образливий спокій.—Вас самого одного я зовсім не можу прийняти.

— Бий тебе свята п'ятінка!—покликнув Коконна,—оце то втішна тварина. Допіро що було забагато нас двох, а тепер уже замало одного. То ти нас не хочеш прийняти, дурню?

— Далєбі, панове, коли ви вже так зо мною говорите, то я скажу вам по щирості.

— Ну, кажи, але кажи швидко.

— Гарзд! я волів би не мати чести вас приймати.

— Бо?..—спитав Коконна, бліднучи від злости.

— Бо ви не маєте льокаїв, і на одну повну панську хату я матиму дві порожніх льокайських. Коли ж я вам дам панську хату, то дуже може бути, що не віддам інших.

— Пане де Ля Молю,—промовив Коконна, озираючись,—чи вам не здається так, як мені, що ми одлупцюємо цього чолов'ягу?

— То дуже можливо,—відповів Ля Моль, лагодячись шмагати господаря нагайкою.

Але, не вважаючи на той подвійний наступ, що був зовсім небезпечний з руки двох шляхтичів, що, здавалося, були дуже рішучі, господар зовсім не здивувався і вдовольнився з того, що відступився на крок назад, щоб бути в себе в хаті.

— Видко,—мовив він глузливо,—що панове приїхали з провінції. В Парижі вже минулася мода бити господарів гостиниць, що не хотять наймати своїх кімнат. Тепер б'ють великих панів, а не міщан, і якщо ви дуже голосно кричатимете, то я покличу своїх сусідів, а тоді вас одшмагаємо, що зовсім негідно двох шляхтичів.

— Та ж він глузує з нас,—покликнув Коконна, нетямлячись,—а бий тебе свята п'ятінка!

— Грегуаре, мого мушкета!—вдався господар до свого слуги таким тоном, ніби казав: „Дайте стільці цим панам“.

— На папині тельбухи!—заревів Коконна, витягаючи свою шпаду,—але ж бо розігрійтеся трохи, пане де Ля Молю.

— Ні, з ласки своєї, ні, бо як ми розігріємося, то вечеря простигне.

— Як то! то ви так думаете?—покликнув Коконна.

— Я думаю, що пан з „Ясної Зорі“ має рацію; він лише погано приймає своїх подорожніх, особливо, коли то шляхтичі. Замість того, щоб казати нам брутально:—Панове, я вас не хочу,—він краще зробив би, коли б чемно сказав:—Заходьте панове, і майте на увазі, що панська кімната коштує стільки, а кімната для слуг—стільки, бо зрозуміло ж, що хоч ми не маємо тепер слуг, то ми ж їх наймемо.

Кажучи те, Ля Моль легенько одсторонив господаря, що вже простяг руку за своїм мушкетом, дав зайти Коконні і сам зайшов позад нього до хати.

— Дарма,—промовив Коконна,—мені дуже прикро ховати свою шпаду до піхви, не впевнившись, що вона коле так само добре, як шпигувалки у цього хлопа.

— Заспокойтеся, мій любий товаришу,—мовив Ля Моль,—майте терпеливість. Усі гостиниці повні шляхти, що нав'їздилася до Парижу чи то з приводу весільних свят, чи майбутньої фляндської війни; ми не знайдемо іншого приміщення; окрім того може ж то звичай у Парижі так приймати новоприбулих.

— Бий тебе свята п'ятінка! Які ви терплячки!— бурмотів Коконна, крутячи зі злости свої руді вуса та кидаючи на господаря блискавичні погляди.— Але нехай цей негідник стережеться: коли в нього недобра страва, коли в нього тверда постіль, коли його вино не має трьох років, коли його слуга не гнучкий, як очеретина...

— Ля, ля, ля, мій пане,— озвався господар, гострячи на точилі свого ножа, що носив при поясі,— заспокойтеся, ви в такій стороні, що тільки птичого молока в ній нема.

Потім додав, стиха похитуючи головою:

— Це певне якийсь гугенот,— ці зрадники поробилися такі нахабні, відколи їхній беарнець одружився з панною Марго!

А тоді додав, так усміхаючись, що його гості затремтіли б, коли б бачили той усміх:

— Га! Га! То була б штука, коли б до мене попалися якраз гугеноти... та коли б...

— Ну! чи ми будемо вечеряти?— спитав гостро Коконна, перебиваючи господареві міркування.

— Але ж, як хочете, панове,— відповів господар, злагіднівши, певне, від останньої своєї думки.

— Гарзд, ми хочемо, але швидко,— мовив Коконна.

Потім вдаючись до Ля Моля:

— Ну, пане графе, поки нам приготують кімнату, скажіть мені: може вам здалося, що Париж веселе місто, га?

— Далєбі, що ні,— відповів Ля Моль;— мені здається, що я тут бачив лише якісь налякані та гидкі обличчя. А може то парижани бояться грози. Бачите, яке небо чорне та яке повітря важке.

— Скажіть мені, графе, вам треба до Лувру, адже правда?

— А вам, очевидячки, також, пане Коконно?

— То, якщо хочете, пошукаймо його вкупі.

— Еге!— завважив Ля Моль,— трохи вже віби й пізно йти.

— Чи пізно, чи ні, а я мушу йти, бо маю пильний наказ. Приїхати якнайшвидше до Парижу і зараз таки по приїзді побачитися з герцогом де Гізом.

На ім'я герцога де Гіза господар наблизився, дуже уважно прислухаючись.

— Мені здається, що той мошенник слухає, що ми говоримо,— мовив Коконна, що, будши п'ємонтцем, був дуже злопам'ятний і ніяк не міг забути господареві „Ясної Зорі“, як він нечемно приймає подорожніх.

— Так, панове, я слухаю,— озвався господар, прикладаючи руку до ковпака,— але для того, щоб вам услужити. Я чую, що говориться про великого герцога де Гіза, та й підходжу. Чим вам послужити, мої панове?

— Еге, ге! це чарівне слово, як видко, бо з нахабного ти зробився солодкий. А бий тебе свята п'ятінка, добродію, добродію... як же ти звешся?

— Добродій Ля Гюр'єр,—одповів господар уклоняючись.

— Гарзд! добродію Ля Гюр'єре, чи ти думаєш, що в мене легша рука, ніж у пана герцога де Гіза, що має привілей робити з тебе такого чемного?

— Ні, пане графе, але вона коротша,—відповів Ля Гюр'єр. До того ж,—додав він,—треба вам сказати, що цей великий Генріх ідол у нас усіх, парижан.

— Котрий Генріх?—спитав Ля Моль.

— Мені здається, що є лише один,—сказав господар.

— Вибачайте, мій друже, є ще один і я пропоную вам не говорити про нього нічого лихого. То Генріх Наварський, не кажучи вже про Генріха де Конде, що теж має свою ціну.

— Я тих не знаю,—відповів господар.

— Добре, але я їх знаю,—сказав Ля Моль,—а що мене послано до короля Генріха Наварського, то прошу вас не лаяти його при мені.

Господар, не відповідаючи Ля Молеві, вдовольнився з того, що злегка торкнувся до свого ковпака і, солодко поглядаючи на Коконну, промовив:

— То пан говоритимуть з великим герцогом де Гізом? Ви, пане, дуже щасливі в такому разі, і певне прибули на...

— На що?—спитав Коконна.

— На свято,—відповів господар, чудно всміхаючись.

— Ви повинні б казати на свята, бо в Парижі повно свят, як я чув; принаймні тільки й балачок, що про балі, бесіди, каруселі. Хіба ж тепер не багато бавляться в Парижі? Га?

— Помірно, пане, принаймні досі,—відповів господар,—але ще бавитимуться, сподіваюся.

— Однак весілля його величності короля Наварського приваблює багато людей до цього міста,—мовив Ля Моль.

— Багато гугенотів, то правда, пане,—завважив несподівано Ля Гюр'єр; потім, спохватившись, додав:—Ах, вибачайте, панове може теж тої віри?

— Я тої віри!—покликнув Коконна;—якраз! Я такий самий католик, як наш святий отець папа.

Ля Гюр'єр глянув на Ля Моля, ніби питаючи; але Ля Моль чи то не зрозумів того погляду, чи не вважав за доречне відповідати інакше, як тільки знов питанням.

— Якщо ви не знаєте його величності короля Наварського, добродію Ля Гюр'єре,—спитав він,—то може ви знаєте пана адмірала? Я чув, що пан адмірал має деяку ласку при дворі; а що

мене йому рекомендовано, то я хотів би, якщо його адреса не обдере вам рота, знати, де він живе.

— Він жив на вулиці Бетізі, пане, звідци праворуч,—відповів господар із задоволенням у душі, що ніяк не могло заховатися, щоб не виявитися зверху.

— Як то, жив?—спитав Ля Моль,—хіба він вибрався?

— Атож, може з цього світа.

— Що це ви говорите?—покликнули обидва шляхтичі разом,—адмірал вибрався з цього світа?

— Як то, пане де Коконно,—спитав господар, лукаво всміхаючись,—ви прихильник де Гіза, а не знаєте того?

— Чого?

— Що позавчора, ідучи площею Сен-Жермен-л'Оксеруа повз дім каноніка П'єра Піля, адмірал дістав постріла з мушкета.

— Його вбито?—скрикнув Ля Моль.

— Ні, йому лише перебито руку й відбито два пальці; але сподіваються, що кулі отруєно.

— Як то, негіднику,—покликнув Ля Моль,—сподіваються?...

— Я хотів сказати, гадають,—відповів господар,—не треба гніватися за одне слово: то мені язик заплутався.

І добродій Ля Гюр'єр, одвернувшись від Ля Моля, показав Коконні дуже глузливо язика, ще й підморгнув до того, мовляв, ми розуміємо один одного.

— Справді!—промовив Коконна променіючи.

— Справді!—прошепотів Ля Моль, сумний та вражений.

— Так, як я маю честь вам казати, панове,—мовив господар.

— В таким разі,—сказав Ля Моль,—я йду до Лувру, не гаючись ані хвилини. Чи я там знайду короля Генріха?

— Можливо, бо він там живе.

— І я також піду до Лувру,—сказав Коконна.—Чи я там знайду герцога де Гіза?

— Мабуть, бо я бачив недавно, що він ішов з двома сотнями шляхтичів.

— Ну, то ходіть, пане Коконно,—мовив Ля Моль.

— Я йду за вами, пане,—відповів Коконна.

— А як же ваша вечеря, мої панове?—спитав добродій Ля Гюр'єр.

— А!—мовив Ля Моль,—я може повечеряю в короля Наварського.

— А я в герцога де Гіза,—мовив Коконна.

— А я,—промовив господар, стежачи очима за двома шляхтичами, що попростували дорогою до Лувру,—я вичищу свого шолома, наладнаю мушкета й вигострю топора. Невідомо, що може статися.

Про Лувр зосібна та про цноту взагалі.

Двоє шляхтичів, розпитавшись в першої людини, що зустріли, пішли вулицею д'Аверсон, вулицею Сен-Жермен-л'Оксеруа і швидко опинилися перед Лувром, що його башти починали зникати у вечірніх сутінках.

— Що вам такого?—спитав Коконна в' Ля Моля, що, спинившись перед старим замком, дивився з побожною шанобою на його зводні мости, на його вузенькі вікна, на його шпичасті башточки, що раптом з'явилися в нього перед очима.

— Далєбі, що й сам не знаю,—відповів Ля Моль,—серце мені б'ється. А я ж не дуже боязкий; але, не знаю чому, цей палац видається мені похмурий і, сказати б, страшний.

— Ну, а мені,—мовив Коконна,—сам не знаю чого, якось надзвичайно весело. Однак вигляд у мене трохи недбалий,—провадив він, оглядаючи свій подорожній одяг.—Але дарма, то вигляд як у вершника. Тим більше, що мені було наказано їхати швидко. Мене радо вітатимуть, бо я точно виконав наказ.

І обое молоді люди пішли далі, схвильовані кожен тими почуттями, що вони висловили.

Біля Лувру була добра сторожа. Здавалося, що число вартових подвоїли. Наші подорожні спочатку досить таки збентежилися. Але Коконна, помітивши, що герцогове де Гізове ймення наче який талісман у парижан, наблизився до варті й, спогадавши те всемогутнє ім'я, спитав, чи не може він зайти до Лувру.

Очевидячки й на салдата те ім'я справило своє звичайне вражіння; однак він спитався в Коконни, чи він знає гасло.

Коконна мусів признатися, що не знає.

— Ну, то нічого не буде, мій пане,—мовив салдат.

В тій хвилі якийсь чоловік, що розмовляв з вартовим офіцером і, розмовляючи, чув, як Коконна говорив, щоб його пустили до Лувру, припинив свою балачку і підійшов до Коконни:

— Що хотіти фї фїт монсір ді Гуіз?—спитав він.

— Я хотіти з ним говорити,—відповів Коконна всміхаючись.

— Немошлифо! герцог фїн бути ф король.

— Однак же я маю листа з повідомленням, щоб оддати в Парижі.

— А! фї мати ейне лист з пофітомленням?

— Так, я приїхав дуже здалека.

— А! фї приїхаф туше зталека?

— Я приїхав з П'ємонту.

— Таг, таг. То бути інша спрафа. А фї зфатися..?

— Граф Аннібаль де Коконна.

— Топре! Топре! Тайте листа, монсір Аннібаль, тайте..

— Оце то чемна людина,—мовив сам до себе Ля Моль;—от коли б мені знайти таку, щоб запровадила мене до наварського короля.

— Але ш тайте листа,—провадив німець, простягаючи руку до Коконни, що вагався.

— Бий тебе свята п'ятінка!—завважив п'ємонтець, що, будши напівіталієць, був недовірливий,—я й сам не знаю, чи то я маю... Я не маю чести знати вас, пане.

— Я Песм, я налешуся то пана герцога де Гуіза.

— Песм,—прошепотів Коконна,—я не знаю такого імени.

— Це пан де Бесм, мій пане,—мовив вартовий.—То вас тільки вимова плутає. Дайте свого листа цьому панові, не бійтеся, я відповідаю за нього.

— А! пан де Бесм,—покликнув Коконна,—звичайно, я вас знаю!.. як же! в найбільшою приємністю. Ось мій лист. Вибачте за моє вагання. Але треба вагатися, коли хочеш бути вірний.

— Топре, топре,—відповів де Бесм,—нема чого просити фичачати.

— Далєбі, пане,—почав Ля Моль, наблизившись і собі,—ви такі ласкаві, що може згодитесь й за мого листа поклопотатися, як то ви зробили для мого товариша?

— Яг фича зветесь?

— Граф Лерак де Ля Моль.

— Граф Лераг де Ля Моль?

— Так.

— Я не знаю.

— Звичайно, що я не маю чести бути вам відомим, бо я чужинець і так само, як граф де Коконна, приїхав цього вечора дуже здалека.

— А зфітки фича приїхали?

— З Провансу.

— З ейне лист?

— Так з листом.

— То монсір де Гуіз?

— Ні, до його величності наварського короля.

— Я не налешуся то наварського короля, монсір,—відповів рапто-вим холодом Бесм,—а тому я не мошу клопотатися з вашим листом.

І Бесм, одвернувшись від Ля Моля, пішов до Лувру, подавши Коконні знак іти за собою.

Ля Моль залишився сам.

Саме в той час з Луврської брами поруч з тою, куди пішли Бесм і Коконна, виїхав гурт вершників, може до сотні душ.

— Ага,—мовив вартовий до свого товариша,—це де Муї зі своїми гугенотами; радіють вони. Король пообіцяв їм скарати

вбивцю адміралового; він же вбив і батька де Муї, то син одним каменем двічі влучить.

— Вибачайте, — вдався Ля Моль до салдата, — ви, голубе, здається, сказали, що той офіцер то пан де Муї?

— Еге ж, мій пане.

— А ті, що з ним...

— То ті нечестиві... Я так сказав.

— Дякую, — мовив Ля Моль, ніби не завваживши призириливої назви, що вжив вартовий, — я тільки те й хотів знати.

І зараз попростував до начальника над вершниками.

— Пане, — мовив він, наблизившись до офіцера, — я довідався, що ви пан де Муї.

— Так, пане, — відповів офіцер чемно.

— Ваше ім'я, добре відоме межі одновірцями, надало мені сміливости вдатися до вас, щоб попросити однієї ласки.

— Якої, пане?.. Але, спочатку, з ким я маю за честь говорити?

— З графом Лераком де Ля Моль.

Молоді люди велонилися один одному.

— Слухаю вас, пане, — мовив де Муї.

— Пане, я прибув з Е., привіз листа від пана д'Оріака, управителя в Провансі. Того листа адресовано до наварського короля і в ньому є повідомлення дуже важливі й спішні... Як би то я міг доручити того листа королеві? Як мені зайти до Лувру?

— Не може бути нічого легшого, як зайти до Лувру, пане, — відповів де Муї: — але я боюся, що король Наварський дуже не має часу тепер і не зможе вас прийняти. Але дарма, якщо хочете, я поведу вас аж до його покоїв. А там уже як сами знаєте.

— Безмірно вам вдячний.

— Ходімо, пане, — мовив де Муї.

Де Муї зліз з коня, кинув повід своєму слугі й пішов до хвіртки, назвався вартовому, завів Ля Моля до замку і, одчинивши двері до королевих покоїв, мовив:

— Захольте, пане, і довідайтеся.

Потім, уклонившись Ля Молеві, пішов.

Ля Моль, залишившись на самоті, озирнувся навкруги.

Передпокій був порожній, одні двері до середини приміщення стояли відчинені.

Він пройшов скільки кроків і опинився в коридорі.

Він постукав і гукнув, але ніхто не відповів. Глибока тиша панувала в цій частині Лувру.

— І що то мені казали про сувору етикету? Ходять по цьому палаці як по публичній площі.

Він ще гукнув, але так само без доброго.

— Ну, що ж, треба йти далі,—подумав він,—таки зустріну врешті когонебудь.

І він пішов коридором, що все темнішав.

Раптом двері протилежні до тих, що він увійшов, одчинилися і увійшло двоє джур, несучи свічки й освітлюючи якусь жінку показної постаті, величної ходи і, особливо, надзвичайної краси.

Світло впало саме на Ля Моля, що стояв нерухомо.

Жінка й собі спинилася так само, як він.

— Чого вам треба, пане?—спитала вона в молодого чоловіка голосом, що залунав у його вухах, як чудова музика.

— О, пані, — мовив Ля Моль, спускаючи очі, — вибачте мені, прошу вас. Мене залишив пан де Муї, що з ласки своєї запровадив мене сюди. і я шукаю короля Наварського.

— Їх величності немає тут; гадаю, що вони в свого шурина. Але що їх немає, то може ви скажете королеві...

— О, звичайно, пані,—відповів Ля Моль,—коли б хтось зволив запровадити мене перед неї.

— Ви перед нею, пане.

— Як то?—повкликнув Ля Моль.

— Я наварська королева,—мовила Марґарита.

Ля Моль зробив такий раптовий рух здивування й переляку, що королева всміхнулася.

— Кажіть швидше, пане,—мовила вона,—бо на мене чекають у королеви-матері.

— Ох, пані, якщо на вас дуже пильно чекають, то дозвольте мені піти, бо я не можу нічого сказати вам у цій хвилі. Я не можу звести до купи двох думок; ваш вигляд мене засліпив. Я нічого не можу думати, я люблю.

Марґарита, ласкава й хороша, наблизилася до молодого чоловіка, що сам того не відаючи поводився, як правдивий дворак.

— Заспокойтеся, пане,—мовила вона,—я почекаю й на мене почекають.

— О, вибачте, пані, що я не вклонився одразу їх величності в тою шанобою, що вони мають право чекати від свого найпокірнішого служебника, але...

— Але,—закінчила Марґарита,—ви думали на мене, що то котрась моя дворачка.

— Ні, пані, я думав, що то привид хорошої Діани де Пуатьє. Мені казали, що вона приходить до Лувру.

— Ну, пане,—мовила Марґарита,—я не турбуюся за вас, вам буде добре при дворі. Ви кажете, що маєте листа до короля? Він зовсім непотрібний. Але, нехай уже, де він? Я його віддам королеві... Але швидше, прошу вас.

Ля Моль зараз швиденько розщібнув свого каптана і витяг захованого на грудях листа в шовковій обгортці.

Маргаріта взяла листа й подивилася на письмо.

— Чи ви не пан де Ля Моль?—спитала вона.

— Так, пані. Ох, боже мій, невже я маю таке щастя, що їх величність знають моє ім'я?

— Я чула, як його казав мій чоловік король і мій брат герцог д'Алансон. Я знаю, що на вас чекають.

І вона поклала собі за корсаж, цупкий від вишивання та діамантів, листа вийнятого з-під каптана молодого чоловіка; той лист був ще теплий од його грудей. Ля Моль стежив жадібними очима за кожним Маргарітиним рухом.

— Тепер, пане, ідіть до нижчої галереї і там почекайте, поки хтось прийде чи то від наварського короля, чи від герцога д'Алансона. Мій джура відпровадить вас.

По цій мові Маргаріта пішла далі. Ля Моль став при стіні. Але прохід був такий вузький, а фіжми в наварській королеви такі широкі, що її шовкова сукня торкнулася до молодого чоловіка і розійшлися пахощі, де вона пройшла.

Ля Моль здригнувся цілим тілом і, почувваючи, що от-от упаде, сперся об стіну.

Маргаріта зникла як марево.

— Чи ви підете, пане? — спитав джура, що мав проводити Ля Моля до нижчої галереї.

— О, звичайно, звичайно,—покликнув сп'янілий Ля Моль. Джура показував йому на ту саму дорогу, кудю пішла Маргаріта, і він сподівався ще раз її побачити, коли поспішиться.

Справді, прийшовши до верху сходів, він побачив її на нижчому поверсі, і може випадково, а може почувши його кроки, Маргаріта підвела голову і він побачив її обличчя ще раз.

— О!—промовив Ля Моль, ідучи за джурую,—це не звичайна жінка, це богиня, і, як казав Вергілій Марон: *Et vera incessu potuit dea.*

— Що ви кажете?—спитав джура.

— Йду,—мовив Ля Моль,—вибачте, йду.

Джура йшов поперед Ля Моля, зійшов на нижчий поверх, одчинив одні двері, потім другі і, спинившись на порозі, промовив:

— Ви маєте чекати тут.

Ля Моль зайшов до галереї і двері за ним зачинилися.

Галерея була порожня, лише один якийсь пан проходжувався по ній і теж немов чогось шукав.

Вже зовсім звечоріло, широкі тіні падали від склепінь, і хоча двох людей були один від одного за кроків двадцять, однак не могли роздивитися обличчя один у одного. Ля Моль наблизився.

— Прости, господи, — прошепотів він, коли до другого шляхтича залишилося всього скільки кроків, — та це ж я знов надібав пана графа де Коконну.

Як залунали Ля Молеві кроки, то п'ємонтець зараз озирнувся і дивився на Ля Моля, так само дивуючись, як і той на нього.

— Бий тебе свята п'ятінка! — покликнув він, — нехай чорт мене вхопить, коли це не пан де Ля Моль. Ой, що це я роблю! заклинаю в королівській господі Та дарма! здається, король вмів клясти ще краще, ніж я, та ще в церквах. Ну, що ж? то ми таки в Луврі?..

— Як бачите, вас запровадив пан Бесм?

— Так! Чудовий німець з того пана Бесма... А хто ж вам був за проводаря?

— Пан де Муї... Я ж вам казав, що й гугеноти мають ласку при дворі... А ви ж бачили пана де Гіза?

— Ні ще... А ви мали авдієнцію в наварського короля?

— Ні; але швидко матиму. Мене запровадили сюди й казали зачекати.

— Побачите, що буде велика учта й ми з вами сидітимемо поруч при столі. От дивний випадок, справді. Вже дві години доля все нас єднає. Але що вам такого? ви ніби якісь заклопотані...

— Я? — швидко мовив Ля Моль, здригнувшись, бо справді він все ще був наче засліплений од своєї зустрічі. — Ні, але цеє місце, де ми з вами знаходимося тепер, породжує в моїй голові безліч думок.

— Певне філософічних? зовсім як і в мене. Саме як ви прийшли, мені пригадалися всі поради мого вчителя. Пане графе, чи ви знаєте Плутарха?

— Ще б пак! — відповів Ля Моль усміхаючись, — це один з найулюбленіших моїх авторів.

— Отож, — провадив далі Коконна, — цей великий чоловік, мені здається, не перебільшив, коли порівнював природні дари до квіток яскравих, але марних, а цноту вважав за бальзамічну рослину, що має вічні пахощі і могутню силу гоїти рани.

— Чи ви знаєте грецьку мову? — спитав Ля Моль, пильно дивлячись на свого співбесідника.

— Ні, не знаю. Але мій учитель знав і він мені дуже радив, щоб я говорив про цноту, як буду при дворі. Він казав, що то робить дуже гарне вражіння. Отож я сильно вправний у цій темі, попереджаю вас. До речі, чи ви хочете їсти?

— Ні.

— А тим часом мені здається, що вас дуже приваблювала печена курка в „Ясній Зорі“. Щождо себе, то я вмираю, так зголоднів.

— Ну, то саме час, пане Коконно, вжити ваших міркувань про цноту й довести свою пошану до Плутарха, бо цей великий

письменник сказав у одному місці: Добре привчати душу до горя й шлунок до голоду. Препон есті тен мен психен одне, тон де гастера семо аскеїн.

— От як! то ви знаєте грецьку мову? — покликнув Коконна дивуючись.

— Звичайно, що знаю! — одповів Ля Моль, — мій учитель то навчив мене.

— Бий тебе свята п'ятінка! графе, ваша доля забезпечена в таким разі; ви складатимете вірші з королем Карлом ІХ і говоритимете грецькою мовою з королевою Маргарітою.

— Ще ж ви не рахуєте того, що я можу говорити по-гасконському з наварським королем, — додав сміючись Ля Моль.

В тій хвилі двері, що провадили до короля, відчинилися; залунали кроки, в темряві стало видко якусь тінь, що надходила. Та тінь стала людиною. Та людина то був пан де Бесм.

Він роздивився молодих людей, як вони були в нього вже зовсім перед носом, щоб пізнати свого, а тоді подав знак Коконні йти за собою.

Коконна попрощався з Ля Модем, махнувши рукою.

Де Бесм завів Коконну аж у кінець галереї, відчинив двері й опинився з ним на першій сходинці якихось сходів.

Там він спинився, озирнувся навкруги, потім подивився вгору, потім униз, а тоді сказав:

— Монсір де Гогона, те фї шифете?

— В гостиниці „Ясна Зоря“ на вулиці Арбр-Сек.

— Топре, топре! пути за тфа гроги звітци... Ітіть шфитенько то сфого отелю і ця ніш...

Він знов озирнувся навкруги.

— Ну, і цієї ночі? — спитав Коконна.

— Ну, ця ніш прийтете знов сюти з пілим хрестом на шапо. Гасло для прохоту путе Гуїз. Ша! заціпити рота.

— О якій же годині треба мені прийти?

— Як пошуєте, що цвонять на хосполо.

— Як то на хосполо? — спитав Коконна.

— Таґ, на хосполо: пом! пом!...

— А! на сполох?

— Таґ, я казати таґ.

— Гаразд! прийду, — мовив Коконна.

І, вклонившись де Бесмові, він пішов, сам у себе питаючи потиху:

— Що за чортів батько?! чого ж то вони дзвонитимуть на сполох? Дарма! я таки стою на своєму, і чудова німота з того Бесма. Може почекати на графа де Ля Моля?... Е, де там. Він певне вечерятиме з наварським королем.

І Коконна попростував на вулицю Арбр-Сек, куди його тягла, як закоханого, вівіска „Ясної Зорі“.

Тим часом до галереї відчинилися ті двері, що провадили до покоїв наварського короля, увійшов джура й наблизився до Ля Моля.

— Це ви граф де Ля Моль?—спитав джура.

— Я!

— Де ви живете?

— На вулиці Арбр-Сек у „Ясній Зорі“.

— Добре! Це коло Луврської брами. Слухайте... Їх величність переказують вам, що не можуть вас зараз прийняти; може цієї ночі вони пошлють по вас. У всякім разі, коли завтра вранці ви не матимете від них повідомлення, то приходьте до Лувру.

— А як варта мене не пустить?

— А! то правда... Гасло для проходу — Навара; скажіть цеє слово і всі брами розчиняться перед вами.

— Дякую.

— Почекайте, мій пане; я маю наказа відпровадити вас до фіртки, щоб ви не заблудили в Луврі.

— Що ж то там з Коконною?—спитав сам у себе Ля Моль, опинившись на вулиці.—Е, він зостанеться вечеряти з герцогом де Гізом.

Але, повернувшись до добродія Ля Гюр'єра, наш шляхтич перш за все побачив Коконну, що сидів при столі, а перед ним стояла величезна яєшня з салом.

— Го-го,—покликнув Коконна, голосно регочучись.—Здається, що вам так само не довелось обідати у наварського короля, як мені вечеряти у пана де Гіза.

— Далєбі, що так.

— А ви вже захтіли їсти?

— Здається, що захтів.

— Не вважаючи на Плутарха?

— Пане графе,—мовив сміючися Ля Моль,—Плутарх у іншому місці каже: „Треба, щоб той, хто має, поділився з тим, хто не має“. Чи ви згодні, з любови до Плутарха, поділитися зо мною яєшнею? А при їді ми побалакаємо про цноту.

— Е, ні,—відповів Коконна.—Добре говорити про цноту, коли ти в Луврі та боїшся, що хтось почує твою мову, і шлунок у тебе порожній. Сідайте до столу та будемо вечеряти.

— Дивіться, справді доля не хоче нас розлучати. Чи ви тут почуватимете?

— І сам не знаю.

— І я не знаю.

— А все ж я знаю, де я перебуду ніч.

— А де?

— Там, де ви, то вже неминуче.

Обоє почали сміятися, віддаючи належну шану яєшні добродія Ля Гюр'єра.

Заплачений борг.

Тепер, якщо читач цікавий знати, чому пана де Ля Моля не прийняв наварський король, чому пан де Коконна не міг побачитися з паном де Гізом і, нарешті, чому вони обоє замість того, щоб вечеряти в Луврі бажантами, куріпками та сарною, вечеряли в „Ясній Зорі“ яешнею з салом, то треба, щоб він був ласкавий зайти разом з нами до старого королівського палацу й піти слідом за королевою Маргаритою Наварською, що зникла з очей Ля Молеві при вході до великої галереї.

В той час, як Маргарита йшла до низу сходами, герцог Генріх де Гіз, що вона не бачила його в ночі свого весілля, був у короля в кабінеті. З тих сходів, що ними сходила Маргарита, був один вихід. В тому кабінеті, де був пан де Гіз, були одні двері. І ті двері, і той вихід обоє провадили до одного коридору, а коридор провадив до покоїв королеви-матері Катерини Медічі.

Катерина Медічі сама одна сиділа при столі, спершися локтем на розгорненій книжці й підпираючи рукою голову. Вона була ще надзвичайно гарна завдяки косметикам, що їй постачав фльорентієць Рене, що мав подвійний обов'язок у королеви-матері—парфюмера й отруйника. Вдова Генріха II мала на собі жалобний одяг, вона не здіймала жалоби від смерти свого чоловіка. В цей час то була жінка на п'ятдесят два, п'ятдесят три роки віком, вона була повна та свіжа, а тому заховала риси своєї колишньої краси. Її покій так само, як і одежа, був удовин. Усе в ньому було темне: матерії, стіна, меблі. Лише над наметцем, що був над королівським кріслом, де в тій хвилі спала маленька лівретка, улюблениця королеви-матері, що подарував їй зять Генріх Наварський що мала мітологічне ім'я Фебея, видко було натурально намальовану веселку, а коло неї грецьке гасло, що їй дав король Франсуа I: «Фос фереї е де каї аїтдзен», що можна було перекласти таким французьким віршем:

Вона приносить світло й ясність.

Раптом, саме тоді, коли королева-мати очевидячки поринула в глибоку задуму, що викликала на її помальовані карміном уста повільний і повний вагання усміх, хтось одчинив двері, відхилив завісу і, показавши своє бліде обличчя, промовив:

— Усе йде погано.

Катерина підвела голову й пізнала герцога де Гіза.

— Як то, все йде погано!—мовила вона,—що це ви кажете, Генріху?

— Я кажу, що короля більше, ніж коли, запаморочили ті прокляті гугеноти, і коли ми чекатимемо його дозволу, щоб виконати великий намір, то будемо чекати ще довго, а може й довіку.

— Що ж там сталося?—спитала Катерина, заховуючи звичайний спокій на обличчі, хоча вміла в разі потреби надавати своєму обличчю найрізноманітніші вирази:

— А те сталося, що допіру що я вдвадцять хтів довідатися в його величності, чи й далі терпітимуть нахабність, що собі дозволяють після поранення їхнього адмірала панове релігійники.

— Що ж вам відповів мій син?—спитала Катерина.

— Він мені відповів: «Пане герцогу, люд повинен вас підозрівати в улаштуванні вбивства мого другого батька, пана адмірала. Бороніться, як вам подобається, щождо мене, то я й сам добре оборонюся, коли мене образять...». Сказавши таке, він повернувся до мене спиною й пішов давати вечерю своїм собакам.

— А ви не спробували затримати його?

— Звичайно спробував. Але він одповів мені таким голосом, як то ви знаєте, і дивлячись на мене таким поглядом, що тільки в нього буває: «Пане герцогу, мої собаки хочуть їсти, а це вам не люди, щоб я примушував їх чекати». Після того я пішов попередити вас.

— Це ви добре вчинили,—мовила королева-мати.

— Але що ж почати?

-- Спробувати востанне.

— Хто ж спробує?

— Я! Чи король сам?

— Ні! Він з паном де Таванем.

— Почекайте на мене тут. Або, краще, йдіть за мною здалека.

Катерина зараз підвелася і пішла до тої кімнати, де на турецьких килимах та на оксамитних подушках перебували улюблені королеві хорти. На сідалах прироблених до стіни було двоє чи трое добрих соколів і один маленький сорокопут. Карло ІХ бавився, полюючи з ними на маленьких пташок у Луврському саду, та в садах Тюільрі, що його почали будувати.

Ідучи, королева-мати зробила бліде й дуже стурбоване обличчя, по ньому котилася остання, чи, швидше, перша сльоза.

Вона потиху підійшла до Карла ІХ, що давав своїм собакам шматочками пирога, порізаного на різні частки.

— Сину мій!—промовила Катерина з так добре удаваним тремтінням у голосі, що король аж здригнувся.

— Що вам таке, пані?—спитав король швидко обертаючись.

— Ось що мені, мій сину,—відповіла Катерина,—я прошу вас, дозвольте мені поїхати до котрогось вашого замку, все одно мені до якого, аби він був дуже далеко від Парижу.

— Чого ж то так, пані?—спитав Карло ІХ, пильно дивлячись на матір своїми млистими очима, що часами бували дуже проникливі.

— Бо щодня я зазнаю нових образ од тих релігійників, бо сьогодні я чула, як протестанти загрожували вам аж у вашому Луврі, і я не хочу більше бути при такому.

— Але ж, паніматко, — мовив Карло дуже переконано, — їм хтіли забити їхнього адмірала. Негідний душолюб вже ж забив цим бідним людям бравого пана де Муї. Хай я сконаю, паніматко. Треба ж, щоб була якась справедливість у королівстві.

— О, не турбуйтеся, мій сину, — мовила Катерина, — їм не забракне справедливости, бо як ви їм не дасте її, то вони самі собі її зроблять по-своєму: сьогодні на панові де Гізові, завтра на мені, а там і на вас.

— О, пані, — завважив Карло ІХ, вперше даючи сумнівові виявитися в своєму голосі, — невже ви так думаєте?

— Ей, мій сину, — відповіла Катерина, віддаючися на волю своїх лютих думок, — хіба ж ви не знаєте, що то вже не йдеться про смерть пана Франсуа де Гіза, чи смерть пана адмірала, про віру протестантську, чи віру католицьку, а тільки залежить на тому, щоб замінити сина Генріха ІІ на сина Антуана де Бурбона?

— Ну, ну, паніматко, оце ви вже знов перебільшуєте, як звичайно, — мовив король.

— Що ж ви думаєте робити, мій сину?

— Чекати, паніматко. Чекати. Уся людська мудрість у цьому одному слові. Найбільший, найсильніший і, особливо, найзручніший — той, хто вміє чекати.

— Ну, то й чекайте; а я не буду чекати.

По цій мові Катерина вклонилася і, попростувавши до дверей, хтіла йти до своїх покоїв.

Карло ІХ спинив її.

— А що ж його робити врешті, паніматко, — мовив він, — коли я перше за все справедливий і хтів би, щоб усі були задоволені з мене.

Катерина знов підійшла до нього.

— Ходіть сюди, пане графе, — озвалася вона до Таваня, що пестив королевого сорокопута, — і скажіть королеві, що, на вашу думку, треба робити.

— Чи ваша величність дозволять мені?—спитав граф.

— Кажи, Таваню! кажи.

— Що роблять ваша величність на полюванні, коли дик іде на них?

— Богом присягаюся, пане, я його чекаю, ставши непорушно, і проколюю йому горло своїм кілком.

— Лише для того, щоб не дати йому зробити вам шкоду,— додала Катерина.

— І щоб забавитися,—мовив король, відхаючи і виявляючи тим відханням одважність, що переходить у жорстокість;—але я не буду бавитися, вбиваючи своїх підданих, а, врешті ж, гугеноти такі самі мої підданці, як і католики

— В такому разі, пане,—сказала Катерина,—ваші піддані гугеноти зроблять так, як той дик, що йому не застромили кілка в горло: вони роздеруть ваш трон.

— От як! така ваша думка, пані,—завважив король таким тоном, що видко було, як мало ціни надає віщуванням своєї матері.

— Та хіба ж ви не бачили сьогодні пана де Муї і його прихильників?

— Як же я не бачив, коли я од них прийшов; але хіба він просив у мене чого несправедливого? Він просив у мене смерти вбивці свого батька й адмірала. А хіба ж ми не покарали пана де Мангомері за смерть мого батька, а вашого чоловіка, хоча та смерть була зовсім випадкова?

— Гарзд, пане,—відповіла Катерина діткнена тими словами,—не будемо більше про це говорити. Ваша величність перебувають під божим захистом і бог дасть їм сили, мудрости й віри; але мене, бідну жінку, бог забуває, певне, за мої гріхи і я боюся й уступаюся.

Катерина вклонилася вдруге і вийшла, подавши знак герцогові де Гізові, що увійшов тим часом, щоб він залишився замість неї і зробив останнє зусилля.

Карло ІХ стежив очима за своєю матір'ю, але не спинив її цього разу; потім почав пестити свої собаки, насвистуючи мисливську пісню.

Раптом він спинився.

— Моя мати має таки королівський розум,—мовив він.—Вона робить постанови одним ляком. От, наприклад, убити кілька дванадцятків гугенотів, бо вони прийшли просити справедливости. Так, ніби, врешті, то не їх право?

— Кілька дванадцятків,—пробурмотів герцог де Гіз.

— А! ви, пане, тут!—мовив король, удаючи, ніби допіро його побачив:—так, кілька дванадцятків; хороше зменшення. От, коли б хтось мені сказав: „Пане, ви звільніться одразу від усіх своїх ворогів і завтра не буде ні одного з них, щоб дорікати вам за смерть інших“, а! тоді я не кажу.

— В чому ж річ, пане?

— Таваню,—перебив король,—ви томите Марго: посадить її на сідало. Хоч вона й зветься так само, як моя сестра, королева Наварська, однак то не рація, щоб усі її пестили.

Тавань посадив пташку на її жердочку і почав бавитися, згор-
таючи та розгортаючи вуха хортові.

— Пане,—почав герцог де Гіз,—а що, коли б вашій велич-
ності сказали: „Пане, ваша величність завтра будуть звільнені
від усіх своїх ворогів“.

— А молитвами якого ж святого зробили б цеє чудо?

— Пане, сьогодні 24 серпня, отже молитвами святого Барто-
ломея.

— Хороший святий,—сказав король,—що дав з себе живого
здерти шкуру.

— Тим краще! що більше він страждав, то більше має злости
до своїх катів.

— І то ви, мій кузене,—мовив король,—то ви своєю гарнень-
кою, маленькою шпадою з золотим держальном заб'єте до завтраго
десять тисяч гугенотів! Ха! Ха! Ха! А, нехай я сконаю! Які ви
смішні, пане де Гізе!

І король зареготався. Але той сміх був такий неприродний, що
хатня луна повторила його якимсь похмуро.

— Пане, дозвольте сказати одно слово, єдине,—таки провадив
герцог, мимоволі здригнувшись цілим тілом на той сміх, що був
зовсім не людський.—Один знак і все готове. Я маю швайцарців,
я маю одинадцять сотень шляхти, я маю легку кінноту, я маю
міщан, ваша ж величність мають свою гвардію, своїх друзів, свою
католицьку шляхту... Нас двадцяттеро проти одного.

— Гаразд! коли ви такі дужі, мій кузене, то чого в біса при-
ходите ви до мене й протрублюєте мені вуха цим? Робіть собі
без мене, робіть!..

І король одвернувся до своїх собак.

Тоді завіса відхилилася і з'явилася Катерина.

— От і гаразд,—промовила вона,—напосідайтеся, він зго-
диться.

Завіса знову спустилася і Катерина зникла, а Карло ІХ її й
не побачив, чи принаймні вдав, що не побачив.

— Але ж треба ще,—казав герцог де Гіз,—щоб я знав, чи
буде приємно вашій величності, коли я буду виконувати своє
бажання.

— Справді, мій кузене Генріху, ви мені до горла прикладаєте
ножа; але я зостануся при своєму, присягаюся на бога! хіба ж я
не король?

— Ні ще, пане; але коли ви побажаєте, то будете завтра.

— Ага, так!—провадив Карло ІХ,—то заб'ють ще й короля
Наварського, принца де Конде... в моему Луврі!.. Ах!

Потім додав так, що ледве можна було розібрати:

— Десь інде, я не кажу.

— Пане,—покликнув герцог,—вони виходять сьогодні, щоб гуляти з герцогом д'Алансоном, вашим братом.

— Таваню,—промовив король з чудово вданою нетерплячкою,—хіба ж ви не бачите, що обридаєте моїй собаці! Ходи сюди, Актеоне, ходи.

І Карло ІХ вийшов, не хотючи слухати більше, і пішов до себе, залишивши Таваня й герцога де Гіза сливе в такій самій непевності, як вони були й раніше.

Тим часом зовсім інша сцена відбувалася в Катерини, що, порадивши герцогові де Гізові міцно триматися при своєму, повернулася до свого покою, де вона застала зібрані ті особи, що звичайно бували при тому, як вона лягала спати.

Повернувшись, Катерина мала обличчя так само веселе, як воно було спотворене при її відході. Помалу вона попрощалася якнайласкавіше зі своїми дамами й двораками. Швидко при ній залишилася тільки пані Маргаріта, що, сидячи на скрині коло відчиненого вікна, дивилася на небо, поринувши в свої думки.

Двічі, чи тричі зоставшись на самоті з дочкою, королева-мати роззявляла рота, щоб заговорити, але кожного разу якась похмура думка завертала назад до глибини грудей слова, що мали от-от злетіти з її уст.

Тим часом завіса відхилилася і увійшов Генріх Наварський.

Маленька лівретка, що спала на троні, скочила й побігла до нього.

— То ви, мій сину?—мовила Катерина здригнувшись,—хіба ви вечеряєте в Луврі?

— Ні, пані,—відповів Генріх,—цього вечора будемо волочитися містом з панами д'Алансоном і де Конде. Я був сливе певен, що воли вам дають надобраніч і я тут їх застану.

Катерина всміхнулася.

— Ідіть, панове, йдіть... Чоловіки дуже щасливі, що можуть отак бігати... Чи ж не правда, доню?

— Правда,—відповіла Маргаріта,—воля то така хороша й приємна річ.

— Тобто я сковую вашу волю, пані?—спитав Генріх, вклоняючись жінці.

— Ні, пане; то я не себе й жалую, а взагалі жінок за їх становище.

— Ви, може, побачите адмірала, мій сину?—спитала Катерина.

— Може бути.

— Підіть до нього; то буде хороший приклад, а завтра ви мені скажете, як він мається.

— Я піду, пані, коли ви похваляете такий вчинок.

— Я нічого не похваляю... Але хто там іде?.. Не пускайте, не пускайте.

Генріх ступив було до дверей, щоб виконати Катеринин наказ, але в ту ж мить завіса відхилилася і пані де Сов показала свою біляву головку.

— Пані,—промовила вона,—то парфюмер Рене, що ваша величність казали закликати.

Катерина кинула на Генріха Наварського швидкий, як блискавка, погляд.

Молодий принц злегка почервонів, а потім сливе одразу страшенно зблід. Справді, промовили ім'я вбивці його матері. Він почував, що його обличчя зраджує його хвилювання, і пішов спертися на підвіконня.

Маленька лівретка заскавчала.

В той самий час увійшло дві людини,—одна, що про неї було повідомлення, друга, що не потребувала повідомлення, щоб увійти.

Перша був Рене, парфюмер, що наблизився до Катерини зо всіма рабськими чемностями флорентійських слуг. Він тримав у руках скриньку, а як одчинив її, то стало видно всі її відділи, повні порошоків та пляшечок.

Друга—була лютарінзька герцогіня, старша Маргарітина сестра. Вона увійшла маленькими потайними дверима, що провадили до королєвого кабінету. Дуже бліда й тремтяча, сподіваючись, що Катерина її не завважила, бо роздивлялася з пані де Сов, що було в скриньці, що приніс Рене, вона пішла й сіла поруч Маргаріти. Біля Маргаріти стояв і король Наварський, притуливши до чола руку, немов хотів заспокоїтися після того, як був вражений.

Катерина обернулася.

— Доню,—мовила вона до Маргаріти,—можете йти до себе. Мій сину,—вдалася до Генріха,—можете йти бавитися до міста.

Маргаріта підвелася, а Генріх наполовину повернувся.

Лютарінзька герцогіня схопила Маргаріту за руку.

— Сестро,—мовила вона тихесенько й шпарко,—до пана де Гіза, що рятує вас, як ви його врятували, не виходьте звідци, не йдіть до себе!

— Га?! що ви кажете, Кльодо?—спитала Катерина, озираючись

— Нічого, паніматко.

— Ви щось шепотіли до Маргаріти.

— Казала їй надобраніч та переказувала дещо від герцогіні де Невер.

— А де та хороша герцогіня?

— У свого дівера пана де Гіза.

Катерина подивилася на обох жінок недовірливим поглядом і, нахмуривши брови, покликкала:

— Ходіть сюди, Кльодо!

Кльод послухалася. Катерина спинила її за руку.

— Що ви їй сказали? Які ви нестримані!— пр ошепотіла вона так стискаючи дочці руку, що можна було крикнути в болю.

— Пані,— промовив до своєї жінки Генріх, що нічого не чув, але бачив усю пантоміму між королевою, Кльод і Маргарітою;— пані, зробіть мені честь, дайте поцілувати вашу руку.

Маргаріта простягла йому тремтячу руку.

— Що вона вам сказала?—спитав нишком Генріх, нахилившись, щоб поцілувати руку.

— Казала, щоб я не виходила. На бога, не виходьте й ви.

То відбулося швидко, як блискавка. Але до світла тої блискавки, дарма, що воно було таке швидке, Генріх догадався про цілу змову.

— Це ще не все,— додала Маргаріта;— ось іще лист, що привіз прованський шляхтич.

— Пан де Ля Моль?

— Так.

— Дякую,— мовив він, беручи листа та засовуючи його під каптана.

Тоді, пройшовши повз свою збентежену жінку, він поклав руку фльорентійцеві на плече.

— Ну, добродію Рене,— мовив він,— як ідуть ваші комерційні справи?

— Досить добре, монсеньйоре, досить добре,— відповів отруйник зі своїм підступним усміхом.

— Ще б пак,— мовив Генріх,— коли хтось, як ви, постачає всім коронованим головам у Франції й за кордоном.

— За винятком голови короля Наварського,— зауважив нахабно фльорентієць.

— Чорт його забери, добродію Рене,— мовив Генріх,— ви маєте рацію; а тим часом моя бідна мати, що теж купувала у вас, радила мені вас, умираючи, добродію Рене. Прийдіть до мене завтра чи позавтра і принесіть мені свої найкращі парфуми.

— Це зробило б гарне вражіння,— завважила усміхаючись Катерина,— бо кажуть...

— Що я маю гострий нюх,— докінчив Генріх, сміючись;— хто вам сказав теє, паніматко? Може Марго?

— Ні, мій сину,— відповіла Катерина,— то пані де Сов сказала.

Саме в цю мить лотарінзька герцогіня, не дивлячись на все намагання, не можучи стриматись, заридала. Генріх навіть не глянув на неї.

— Сестро,— скрикнула Маргаріта, кидаючись до Кльод,— що з вами?

— Нічого,— відповіла Катерина, стаючи mezi двома молодими жінками,— нічого: вона має ту нервову пропасницю, що Мавіль радив її лікувати пахощами.

І вона знову ще дужче, ніж вперше, стиснула руку старшій дочці, а тоді, обернувшись до молодшої, промовила:

— Що ж, Марго, хіба ви не чули, що я вже просила вас іти до ваших покоїв? Коли цього не досить, то я вам наказую.

— Вибачте мені, пані,—мовила зблідла Маргаріта тремтячи.— Бажаю доброї ночі вашій величності.

— Сподіваюся, що ваше бажання збудеться. Добраніч, добраніч.

Маргаріта вийшла, зовсім хитаючись і надаремне намагаючись зустріти погляд свого чоловіка, що навіть не обернувся в її бік.

На одну хвилину запанувала тиша. Катерина пильно дивилася на герцогіню Льотарінзьку, а та мовчки дивилася на матір, зложивши руки.

Генріх повернувся до них спиною, але бачив їх у дзеркалі, удаючи, що до нього він мастить собі вуса тою помадою, що йому допіро що дав Рене.

— А ви, Генріху,—спитала Катерина,—таки підете до міста?

— Авжеж! Ото! — покликнув король Наварський.—Далєбі, що я було забув, що герцог д'Алансон і принц де Конде чекають на мене. То, певне, ці чудові пахощі мене сп'янили і я загубив пам'ять. Допобачення, пані.

— Допобачення. Завтра ви мені розкажете, як мається адмірал, правда?

— Я хочу там бути. Ну, Фебее! чого ти?

— Фебее!—гукнула королева-мати нетерпляче.

— Покличте її, пані,—мовив беарнець,—бо вона не хоче мене пустити.

Королева-мати встала, взяла сучечку за нашійник і притримала, а Генріх вийшов такий спокійний та веселий, ніби й не почував у глибині свого серця, що йому загрожує смертельна небезпека.

Катерина Медічі пустила собачку й вона кинулася його доганяти; але двері були зачинені і вона могла лише застромити свого довгого носа під завісу, завивши сумно та протяжно.

— Тепер, Шарлото,—мовила Катерина до пані де Сов,—іди поклич пана де Гіза й Таваня, вони в моїй каплиці, і вертайся в ними сюди, щоб товаришити недужій льотарінзькій герцогіні.

VII

Ніч 24 серпня 1572 року.

Коли Ля Моль і Коконна скінчили свою злиденну вечерю, бо печені кури пишалися лише на вивісці в „Ясній Зорі“, Коконна покрутив стільця на одній ніжці, простягнув ноги, сперся ліктями на стіл і, смакуючи останню шклянку вина, спитав:

— Чи ви зараз підете спати, пане де Ля Молю?

— Далєбі, що маю велику охоту зробити так, бо мене можуть збудити вночі.

— Я також,—мовив Коконна,—але мені здається, що ніж ми маємо лягти спати, а тоді примушувати чекати на нас тих, що пошлють нас кликати, то краще ми попросимо дати нам карти і будемо грати. Тоді нас застануть наготові.

— Я б з охотою згодився на таку пропозицію, пане, але в мене дуже мало грошей для гри; навряд чи є в мене хоч сто золотих екую в калитці. До того ж це всі мої скарби. З тим я маю влаштувати свою долю.

— Сто золотих екую,—покликнув Коконна,—і ви ще скаржитесь. Бий тебе свята п'ятінка! та я ж, пане, маю всього шість.

— Та що ви кажете?—завважив Ля Моль,—я ж бачив, як ви витягали свого гаманця з кешені, то він мені здавався не то що кругленький а навіть, можна сказати, добре розіпханий.

— А! то гроші,—мовив Коконна,—щоб віддати давній борг одному старому батьковому приятелеві, що, мені здається, він так само, як і ви, трохи гуґенот. То правда, тут є сто червінців з трояндою,—провадив Коконна, вдаривши себе по кешені, але ті червінці з трояндою належаться добродієві Меркандонові; щождо моєї власної батьківщини, то вона обмежується шістьома екую.

— Ну, то як же грати?

— А, то власне через те я хотів грати. До того ж я ще щось надумав.

— Що саме?

— Ми обоє прибули до Парижу з однаковою метою?

— Так.

— Кожен з нас має могутнього протектора?

— Так

— Ви розраховуєте на свого, а я на свого?

— Так.

— Гарзд! от мені і спало на думку, щоб грати нам спочатку на свої гроші, а потім на першу ласку, що нам прийде чи від двору, чи від нашої коханки...

— Справді, це гарна вигадка!—мовив Ля Моль усміхаючись;—але признаюся, що я не такий завзятий грач, щоб наражати ціле своє життя задля того, як випаде карта чи кісточка, бо від першої ласки, що нам прийде, і вам, і мені, залежатиме ціле наше життя.

— Гарзд! лишимо першу ласку від двору і граємо на першу ласку від коханки.

— Є одна перешкода для цього,—мовив Ля Моль.

— Яка?

— Я не маю коханки.

— Я теж не маю; але ж я сподіваюся, що не забарюся мати якусь. Дякувати богові, не такі ми собі вдалися, щоб нам з жінками не велося.

— Вам то напевно так поведеться, як ви сподіваєтеся, пане Коконно, але я зовсім не такий певний у своїй зорі кохання, а тому вважаю, що то обкрадати вас, коли ставити мій виграш проти вашого. Краще граймо на шість екю, що є в вас, а коли ви, на нещастя, програєте їх, а хотітимете далі грати, то що ж, ви—шляхтич і ваше слово варте золота.

— Оце то так!—покликнув Коконна,—добре сказано; маєте рацію, пане, шляхтичеве слово варте золота, особливо, коли той шляхтич має кредит при дворі. Однак повірте, що я не дуже загордувався б, коли б грав і на першу ласку, що маю одержати.

— Так, звичайно, ви можете її програти, але ж я неможу її виграти, бо, прибічник короля Наварського, я нічого не можу мати від пана герцога де Гіза.

— А! нечисте!—прошепотів господар, чистячи свого старого шолома.—Я таки маю добрий нюх до тебе.

І він припинив свою роботу, щоб перехриститися.

— А, так, то звичайно,—мовив Коконна, тасуючи карти, що приніс йому слуга,—то ви з них?

— З кого?

— З релігійників.

— Хто, я?

— Та ви ж?

— Ну, що ж, нехай і так!—мовив Ля Моль усміхаючись.—А ви що маєте проти нас?

— Е, ні, хвалити бога; мені то байдуже. Я сильно ненавиджу гугенотство, але гугеноти мені не противні, до того ж це мода.

— Так,—завважив, сміючись Ля Моль,—за те свідчить постріл в пана адмірала. А ми будемо грати в „постріл“?

— Як хочете,—відповів Коконна;—мені аби грати, а все одно в що.

— Ну, то граймо,—промовив Ля Моль, беручи свої карти та рівняючи їх у руці.

— Так, грайте, і грайте з певністю, бо якщо я програю сто золотих екю, як ви їх маєте, то завтра вранці я матиму чим оддати.

— То до вас гроші придуть у сні?

— Ні, то я піду їх шукати.

— Куди? скажіть мені, то й я піду з вами.

— До Лувру.

— Ви туди підете цієї ночі?

— Так, цієї ночі я матиму окрему аудієнцію у великого герцога де Гіза.

Коли Коконна почав говорити, що піде до Лувру шукати щастя, Ля Гюр'ер перестав чистити свого шолома, а пішов і став позад крісла де Ля Моля, так, що тільки Коконна міг бачити, і звідти подавав Коконні знаки, але п'ємонтець, захопившись грою та розмовою, не помічав їх.

— Ну, дивіться, це ж якесь чудо,—мовив Ля Моль,—і ви мали радію, коли казали, що ми народилися під одною й тою самою зорею. Я теж маю побачення в Луврі цієї ночі. Але не з герцогом де Гізом, а з наварським королем.

— А ви знаєте гасло?

— Знаю.

— І якусь признаку маєте?

— Ні.

— А я маю. Мое гасло...

На ці п'ємонтцеві слова Ля Гюр'ер зробив такий красномовний рух саме тоді, коли балакучий шляхтич підвів голову, що Коконна спинився, вражений далеко більше тим рухом, ніж тим, що програв допіро три екю. Побачивши дивування, що вималювалося на обличчі в його партнера, Ля Моль озирнувся позад себе; але нічого не побачив, окрім того, що там стоїть господар, заклавши руки на грудях та надягнувши на голову того шолома, що чистив за хвилю перед тим.

— Що вам такого?—спитав Ля Моль у Коконни.

Коконна дивився на господаря та на свого товариша, нічого не відповідаючи, бо він нічого не розумів з тих рухів, що знов ще вдвоє дужче став робити Ля Гюр'ер.

Ля Гюр'ер побачив, що треба йому допомогти.

— Я теж люблю грати в карти, та й підійшов подивитися, саме як ви виграли, а пан побачили мене у військовій шапці і здивувалися, що бідний міщук так убрався.

— Хороше, справді!—покликнув Ля Моль зареготавшись.

— Е! пане!—завважив Ля Гюр'ер, чудово удаючи добродушність і рухом плечей виявляючи почуття своєї нижчости,—ми не такі то вже одважні і не дуже зграбні. Такі шляхтичі, як ви, мають виблискувати позолочуваними шоломами та тонкими рапірами, а нам хоч би якнебудь одбути варту...

— Еге,—мовив Ля Моль, тасуючи карти в свою чергу,—то ви одбуваєте варту?

— А як же, пане графе; я за сержанта в загоні міської міліції.

Ля Моль почав здавати карти, а Ля Гюр'ер, сказавши те, одійшов, поклавши пальця на вуста, даючи тим знати Коконні, що треба мовчати.

Коконна ще більше спантеличився від того.

Певно через ту осторогу він і вдруге програв так само швидко, як і вперше.

— Так!—мовив Ля Моль,—от і по ваших шістьох екю. Хочете обіграватися на ваше майбутнє добро?

— З охотою,—відповів Коконна,—з охотою.

— Але ж ви, здається, казали, що маєте побачитися з паном де Гізом?

Коконна поглянув до кухні і побачив, що Ля Гюр'єр витріщає очі і так само його спостерігає, як і перше.

— Так,—мовив Коконна.—але ще не пора. Краще поговоримо трохи про вас, пане де Ля Молю.

— Найкраще нам говорити про гру, мій любий пане Коконно, бо, коли не помиляюся, я зараз знову виграю від вас шість екю.

— Бий тебе свята п'ятінка! то правда!.. Мені завжди казали, що гугеноти мають щастя до гри. Хай мене чорт візьме, коли я не маю охоти зробитися гугенотом.

Очі в Ля Гюр'єра блищали, як дві жарини; але Коконна, захопившись грою, не бачив того.

— Зробіться, графе, зробіться,—мовив Ля Моль,—і хоч покликання прийшло до вас дивним шляхом, ми вас приймемо з охотою.

Коконна почухав потилицю.

— Коли б то я був певен, що вам щастить саме тому,—мовив він. тоді я вам ручуся... бо, врешті, я не дуже то так за тою месою, а коли вже й король не дуже за неї стоїть...

— До того ж... це таки гарна релігія,—мовив Ля Моль,—така проста, така чиста!

— До того ж... на неї мода,—мовив Коконна,—а то ще... завдяки їй щастить у грі, бо, нехай мене чорт ухопить! всі аси у вас; а тим часом я стежу за вами, з того часу, як но ми взяли карти до рук: ви граєте чесно, без мошенства... то таки від релігії...

— Ви мені винні ще шість екю,—мовив спокійно Ля Моль.

— Ох! як ви мене приваблюєте!—сказав Коконна,—якщо цієї ночі пан де Гіз мене не вдовольнить...

— То що?

— То завтра я вас проситиму познайомити мене з королем Наварським; і не турбуйтеся, якщо я вже зроблюся гугенотом, то я буду кращий гугенот, ніж Лютер, ніж Кальвін, ніж Малангтон, ніж усі реформатори на світі.

— Тихо!—мовив Ля Моль,—наш господар на вас розгнівається.

— О! то правда!—згодився Коконна, глянувши на кухню.—Але ні, він не слухає, що ми говоримо; він має тепер інший клопіт.

— А що ж він робить?—спитав Ля Моль, що зі свого місця не міг бачити господаря.

— Він розмовляє з... Хай мене чорт ухопить. Це він.

— Хто він?

— А той нічний птах, що він з ним говорив, як ми приїхали, чоловік у жовтому каптані й брунатному плащі. Бий тебе свята п'ятінка! Чим він там так розпалюється?! Гей, добродію Ля Гюр'єре, чи ви часом не про політику балакаєте?

Але цього разу добродій Ля Гюр'єр одповів таким енергійним та владним рухом, що, не дивлячись на своє замилювання до мальованого картону, Коконна встав та пішов до нього.

— В чому річ?—спитав Ля Моль.

— Ви просите вина, мій пане?—мовив Ля Гюр'єр, швидко схопивши Коконну за руку,—зараз вам дадуть. Грегуаре! вина цим панам.

Потім прошепотів Коконні на вухо:

— Мовчіть, коли вам любе життя, мовчіть! і відправте якоесь свого товариша.

Ля Гюр'єр був такий блідий, а жовтий чоловік такий похмурий, що Коконна аж здригнувся й, вдавшись до Ля Моля, промовив:

— Мій любий пане Ля Молю, вибачте мені з ласки своєї. Я не вспів спохватитися, а вже програв п'ятдесят екую. Не щастить мені сьогодні і я боюся, що буде мені скрутно.

— Дуже добре, пане, дуже добре,—мовив Ля Моль,—як хочете. До того ж не погано було б лягти на хвилинку. Добродію Ля Гюр'єре!

— До ваших послуг, пане графе.

— Якщо прийдуть по мене від наварського короля, то збудіть мене. Я не роздягатимуся, а тому буду напоготові.

— Так само, як я,—мовив Коконна;—щоб його ясність не мусіла чекати на мене й одної хвилини, я зроблю собі признаку. Добродію Ля Гюр'єре, дайте мені ножиці й білого паперу.

— Грегуаре!—гукнув Ля Гюр'єр,—білого паперу, щоб написати листа, ножиці, щоб вирізати обгортку!

— Ну, безперечно,—сказав сам до себе п'ємонтець,—тут робиться щось надзвичайне.

— Добраніч, пане Коконно!—промовив Ля Моль.—А ви, господарю, покажіть мені, будь ласка, де моя кімната. Всього найкращого, наш друже!

І Ля Моль зник на витких сходах, а Ля Гюр'єр за ним. Тоді таємничий чоловік схопив і собі Коконну за руку і, притягнувши до себе, швидко сказав:

— Пане, ви мало не сто разів зрадили таємницю, що від неї залежить доля цілого королівства. Божа ласка, що вам затулили

рота вчасно. Коли б ви сказали ще одно слово, я був би вас забив з мушкета. Тепер ми, на щастя, самі,—слухайте.

— Але що ви за один, що так мною командуєте?—спитав Коконна.

— Може ви випадково чули про пана де Морвеля?

— Що забив адмірала?

— І капітана де Муї.

— Звичайно чув.

— Ну, то пан де Морвель—це я.

— Еге-ге!—вимовив Коконна.

— Ну, то слухайте ж...

— Бий тебе свята п'ятінка! звичайно, що слухатиму.

— Тихо!—промовив пан де Морвель, приклавши пальця до уст.

Коконна замовк прислухаючись.

Чути було в тій хвилі, що господар зачиняє двері в якійсь хаті, потім двері в коридорі, засуває їх на засов і швидко вертається до двох співбесідників.

Він дав стільця Коконні, стільця Морвелеві, а третього взяв собі.

— Добре все позачиняв,—мовив він;—пане де Морвелю, можете говорити.

Продзвонило одинадцятую годину на Сен-Жермен-л'Оксеруа. Морвель полічив один по одному всі вдари дзвону, що лунали, сумно тремтячи, серед ночі. Коли останній затих у просторі, Морвель промовив, удаючись до Коконни, зовсім переляканого всією тою обережністю, що її додержували обидва чоловіки:

— Пане, чи з вас хороший католик?

— Думаю, що хороший,—відповів Коконна.

— Пане,—провадив далі Морвель,—чи ви віддані королеві?

— Серцем і душею. Гадаю, навіть, що ви, пане, мене ображаєте, вдаючись з таким питанням.

— Не будемо сваритися за це; лише ви підете за нами.

— Куди ж то?

— Все одно вам. Спустіться на нас, ми вас поведемо. Йдеться про ваше щастя, а може й життя.

— Попереджаю вас, пане, що опівночі я маю справу в Луврі.

— Саме туди й ми йдемо.

— На мене чекає пан де Гіз.

— На нас також.

— Але я маю особне гасло, щоб пройти,—провадив Коконна трохи засмучений, що має ділити честь своєї аудієнції з паном де Морвелем і добродієм Ля Гюр'єром.

— Ми теж маємо.

— Я маю признаку.

Морвель усміхнувся, витяг з-під каптана жменю хрестів з білої матерії і дав одного Ля Гюр'єрові, одного Коконні, а одного взяв собі. Ля Гюр'єр причепив свого до шолома, Морвель свого до шапки.

— О, так!—мовив вражений Коконна,—побачення, гасло, признака, то це для всіх?

— Так, пане; тобто для всіх добрих католиків.

— То в Луврі певно свято, королівський бенкет?—покликнув Коконна,—і хтять звідти вилучити тих собачих гугенотів?.. Гарзд! Добре. Чудово! Вже вони досить довго пишаються.

— Так, у Луврі свято,—мовив Морвель,—королівський бенкет і гугенотів запрошено... Навіть більше, вони будуть герої того свята, вони заплатять за бенкет, і якщо ви будете з нами, то ми почнемо з того, що підемо запрошувати їхнього головного діяча, їхнього Гедсона, як вони кажуть.

— Пана адмірала?—покликнув Коконна.

— Так, старого Гаспара, що я в нього не поцілив, як останній дурень, хоча й стріляв на нього з мушкета самого короля.

— От для чого, мій пане, я чистив свого старого шолома та гострив шпаду й ножі,—зашипів добродій Ля Гюр'єр, одягнувшись по-військовому.

На ці слова Коконна здригнувся і сильно зблід, бо почав розуміти в чім річ.

— Що, справді!—скрикнув він,—теє свято, той бенкет.. це... йдуть..

— Ну, і довго ви, пане, догадуєтеся.—мовив Морвель,—видко, що вас не дуже змучило нахабство тих єретиків.

— А ви підіймаєтеся,—спитав він,—піти до адмірала і...?—

Морвель усміхнувся і, потягнувши Коконну до вікна, сказав:

— Подивіться, бачите, он там на малій площі, вкінці вулиці, позад церкви той гурт, що шикуються мовчки в тіні?

— Бачу.

— Люди в тому гурті мають, як добродій Ля Гюр'єр, ви та я, хреста на шапках.

— Ну, то що?

— От що! ті люди, то загін швейцарців з малих кантонів, командує ними Такено; ви ж знаєте, що пани з малих кантонів—королеві куми.

— Ого-го!—мовив Коконна.

— Тепер подивіться на той загін кінноти, що йде побережжям, чи ви пізнаєте його начальника?

— Як же ви хочете, щоб я його пізнав?—мовив Коконна, тремтячи,—я в Парижі лише з цього вечора.

— Ну, то це той, з ким ви маєте побачення опівночі в Луврі. Бачите, він йде туди, щоб чекати на вас.

— Герцог де Гіз?

— Авжеж він. Ті, що його супроводять, то Марсель, колишній міський голова, і Ж. Шорон, теперішній голова. Вони їдуть скликати свої загони з міщан. А ось, дивіться, капітан міського відділу входить на вулицю: добре вважайте, що він буде робити.

— Він стукає до кожних дверей. Але що то на тих дверях, що він до них стукає?

— Білий хрест, парубче; такий самий хрест, як у нас на шапках. Колись доручали богові відзначати своїх вибраних; тепер ми цивілізованіші й заощаджуємо богові труду.

— Але кожні двері, де він стукає, одчиняються і з кожного дому виходять озброєні міщани.

— Він і до наших дверей вастукає і ми вийдемо в свою чергу.

— Що ж то,—мовив Коконна,—всі ці люди рушають, щоб іти вбивати одного старого гугенота. Бий тебе свята п'ятінка! Це ж ганьба! Це розбійницька справа, а не вояцька!

— Молодий чоловіче,—мовив Морвель,—коли ви гидуєте старими, то можете вибрати собі молодих. Буде їх на різний смак. Якщо ви нехтуєте кинджалом, то можете орудувати шпадою, бо гугеноти не такі люди, щоб дати себе повбивати безборонно, а, знаєте, гугеноти молоді й старі мають міцне життя.

— То що ж це, їх усіх повбивають?—покликнув Коконна.

— Всіх.

— З королевого наказу?

— З королевого наказу та з наказу пана де Гіза.

— Коли ж то?

— Тоді, як почуєте дзвін на Сен-Жермен-л'Оксеруа.

— Ага, то це тому той чемний німець, що в пана де Гіза... як то він зветься?

— Пан де Бесм?

— Еге ж. То це тому пан де Бесм казав мені прибігти, як тільки задзвонять на сполох?

— То ви бачили пана де Бесма?

— Бачив і говорив з ним.

— Де ж то?

— В Луврі. Він мене туди завів, він мені сказав гасло, він мені...

— Подивіться.

— Бий тебе свята п'ятінка! це ж він.

— Хочете поговорити з ним?

— Присягаюся на душу, що з охотою поговорив би.

Морвель одчинив потиху вікно. Бесм справді проходив з двадцяткою людей.

— Гіз і Лютарінгія!—сказав Морвель.

Бесм озирнувся і, зрозумівши, що то до нього мають справу, надійшов ближче.

— Ага, то пути фі, монсір Морфель.

— Так, то я; чого ви шукаєте?

— Я шукаю гостиницю „Ясна Зоря“, щоп поперетити одного монсіра Коконна.

— Осьдечка я, пане де Бесме!—мовив молодий чоловік.

— А! топре, а! гараст... Чи фі готові?

— Так. Що треба робити?

— Що вам скаже монсір де Морфель. Фін хороший католик.

— Чуєте?—завважив Морвель.

— Чую, — відповів Коконна. — А ви, пане де Бесме, куди підете?

— Я?—мовив де Бесм сміючись.

— Еге ж, ви.

— Я йду сказати маленьке слівце адміралові.

— Скажіть йому два, якщо буде треба, — мовив Морвель, — цього разу, якщо він устане після першого, то не встане після другого.

— Не турпуйтеся, монсір де Морфель, не турпуйтеся, а топре мені витресуйте цього молодого шоловіга.

— Добре, добре, не бійтеся, Коконни мають гострий нюх, вони хорошої породи мисливські собаки.

— Прошафайте.

— Ідіть.

— А фі?

— Починайте но полювання, ми прийдемо по свою собачу пайку дичини.

Бесм пішов і Морвель зачинив вікно.

— Чули, парубче?—спитав Морвель, — може маєте якого свого особистого ворога, хоч би й не зовсім гугенота, впишіть його до спису, то й він піде разом з іншими.

Коконна вже зовсім запаморочений од того всього, що бачив і чув, поглядав по колії то на господаря, що прибирав різні загрозливі постави, то на Морвеля, що спокійно витяг з кешені папера.

— Ось, наприклад, мій список: три сотні. Нехай кожен порядний католик цеї ночі зробить хоч десяту частину тої роботи, що я зроблю, то завтра не буде жодного вретика в цілому королівстві.

— Тихо, — мовив Ля Гюр'єр.

— Що?—спитали разом Коконна й Морвель.

Задзвонив дзвін на сполох на Сен-Жермен-л'Оксеруа.

— Гасло, — покликнув Морвель. — Що ж то прискорили час? Мені казали, що буде опівночі.. Ну, то ще й краще. Коли йдеться

про божу й королеву славу, то кращі ті годинники, що поспішають, ніж ті, що спізнюються.

Справді, в церкві неспокійно дзвонив дзвін. Швидко залунав перший постріл, і сливе зараз потому кілька походень освітило, як блискавка, вулицю Арбр-Сек.

Коконна провів по чолі спітнілою рукою.

— Почалося, — гукнув Морвель, — рушаймо.

— Почекайте одну хвилину, одну хвилину! — мовив господар, — перше, ніж виступати в похід, треба, щоб усе безпечно було вдома, як то кажуть на війні. Я не хочу, щоб без мене порізали мені жінку й діти: тут є один гугенот.

— Пан де Ля Моль? — покликнув Коконна кинувшись.

— Авжеж! той нечестивий сам кинувся вовкові в горло.

— Невже ви нападете на свого гостя? — покликнув Коконна.

— То найбільше для нього нагострив я свою рапіру.

— Еге! — промовив п'ємонтець, нахмурюючи брови.

— Я завжди вбивав лише крілики, качки та кури, — мовив поважний пан господар; — а тому я не знаю, як то братися до вбивання людей. Отож я й навчуся на цьому. Як щось зроблю не так, як слід, то принаймні нікого не буде при тому, щоб сміялися з мене.

— Бий тебе свята п'ятінка! то тяжка справа, — завважив Коконна, — пан де Ля Моль мій товариш, пан де Ля Моль вечеряв зо мною, пан де Ля Моль грав зо мною в карти.

— Так, але пан де Ля Моль еретик, — мовив Морвель, пан де ля Моль засуджений; і коли ми його не заб'ємо, інші його заб'ють.

— Не говорячи вже про те, — завважив господар, — що він у вас виграв п'ятдесят екю

— То правда. — мовив Коконна, — але я переконаний, що чесно.

— Чесно, чи не чесно, а платити всеж треба; а коли я його заб'ю, то ви з ним квити.

— Ну, ну, швидше, панове! — гукнув Морвель, — чи стріляйте, чи коліть рапірою, чи бийте молотком, або триногою, або ще чим хочете, але вже кінчаймо цю справу, коли хочете вчасно прийти, як ми обіцяли, щоб допомогти панові де Гізові в адмірала.

Коконна відхнув.

— Біжу! — гукнув Ля Гюр'ер, — зачекайте на мене.

— Бий тебе свята п'ятінка! — покликнув Коконна, — він ще так зробить, що той бідолаха мучитиметься, або пограбує його. Треба собі піти туди, то хоч доб'ю його, як буде треба, та не дам забрати в нього грошей.

На цю щасливу думку Коконна пішов сходами за добродієм Ля Гюр'ером і швидко догнав його, бо що вище Ля Гюр'ер сходив, то йшов помаліше, певно від роздумування.

В тій хвилі, як він дійшов до дверей в товаристві Коконна, на вулиці пролунало скілька пострілів. Стало чути, що Ля Моль скочив з ліжка і підлога зарипіла в нього під ногами.

— Чортяка!—заворкотів Ля Гюр'єр, трохи збентежившись,— мені здається, що він прокинувся.

— І мені здається,—мовив Коконна.

— Він буде боронитися?

— Він може то зробити. Ну, що, добродію Ля Гюр'єре, як він вас заб'є, от буде штука!

— Гм, гм!—озвався господар.

Але поміркувавши, що він має при собі доброго мушкета, Ля Гюр'єр трохи заспокоївся і вибив двері, сильно вдаривши ногою.

Ля Моль був без шапки, але зовсім одягнений. Він стояв позад свого ліжка, тримаючи шпаду в зубах, а пістолі в руках.

а— Ого-го!—гукнув Коконна, роздимаючи ніздрі, як дика звірин, чуючи кров,—це вже робиться цікаве, добродію Ля Гюр'єре. Ну, ну! Вперед!

А! то так?! хочете мене забити!—гукнув Ля Моль і очі йому напали,—і то ти, негіднику?!

Добродій Ля Гюр'єр відповів на ту лайку тим, що націлювався в Ля Моля з мушкета. Але Ля Моль помітив те; саме як господар вистрілив, він упав навколішки і куля пролетіла в нього над головою.

— До мене!—гукнув Ля Моль,—до мене, пане де Коконно.

— До мене! пане де Морвелю, до мене!—гукнув Ля Гюр'єр.

— Далебі, пане Ля Молю,—промовив Коконна,—все, що я можу зробити в цій справі, то не бути проти вас. Цеї ночі, здається, вбивають гугенотів в ім'я короля. Рятуйтеся самі, як можете.

— А! зрадники! А! душогуби! То так?! Гаразд! Почекайте ж ви!—І Ля Моль, прицілювшись і собі, вистрілив з одного пістоля. Ля Гюр'єр, що не спускав його з ока, мав час одскочити набік, але Коконна, що не сподівався такої відповіді, залишився там, де стояв, і куля зачепила йому плече.

— Бий тебе свята п'ятінка!—закричав він, скрежучи зубами,— вже я маю; ну, то будемо змагатися, коли ти так хочеш!

І, вийнявши рапіру, він кинувся до Ля Моля.

Коли б Коконна був сам, то Ля Моль був би його пождав, але Коконна мав за собою добродія Ля Гюр'єра, що знов набивав свого мушкета, а ще ж і Морвель на поклик господаря біг сходами, переступаючи по чотири сходи відразу. Отож Ля Моль кинувся до кабінету й засунув за собою двері.

— А! шельмо!—гукнув Коконна як несамовитий, стукаючи держальном од рапіри в двері,—чекай во ти, чекай! Я в

тобі нароблю іпадою стільки дірок, скільки ти в мене виграв еку цього вечора. Ага! я прийшов, щоб не дати тобі мучитися! А! я прийшов, щоб тебе не обікрали! А ти мені віддячив, пустивши кулю в плече! почекай, негіднику, почекай!

Тим часом добродій Ля Гюр'ер підійшов і прикладом од мушкета розбив двері на тріски.

Коконна кинувся до кабінету і мало не стукнувся носом об стіну: вбиральня була порожня й вікно в ній одчинено.

— Він вискочив,—сказав господар;—то четвертий поверх, то він убився.

— Або втік дахом сусіднього дому,—мовив Коконна, перелізши через підвіконня й збираючись і собі спуститися за Ля Модем тим слизьким та стрімким шляхом.

Але Морвель і Ля Гюр'ер кинулися до нього й утягли до хати.

— Чи ви збожеволіли?—гукнули обоє разом.—Та ж ви вб'єтеся.

— Овва!—мовив Коконна,—я з гір, то звик бігати льодовцями. До того ж, коли мене хтось образить, то я за ним і на небо подеруся, до пекла спущуся, кудю б він туди не пішов. Пустіть мене.

— А якже!—мовив Морвель,—він або вбився, або досі вже далеко. Ходіть з нами; якщо цей од вас викрутився, то матимете тисячу інших замість нього.

Маєте рацію! - заревів Коконна.—Смерть гугенотам! Я мушу помститися, і то якнайшвидше.

І всі трое помчали сходами вниз, як завала.

— До адмірала!—гукнув Морвель.

— До адмірала!—гукнув Ля Гюр'ер і собі.

— До адмірала, коли вже вам так хочеться,—сказав і Коконна.

Всі трое кинулися з „Ясної Зорі“, залишивши її під доглядом Грегуара та ще трьох інших слуг, і побігли до адмірального дому на вулиці Бетізі; їм показувало туди дорогу ясне світло та стрілянина в тому боці

— Гей! хто йде?—гукнув Коконна.—Якийсь чоловік без каптана й без пояса.

— Це хтось тікає,—мовив Морвель.

— Стріляйте, стріляйте! ви ж маєте мушкети.—гукав Коконна.

— Е, ні,—мовив Морвель;—я тримаю свій порох для кращої дичини.

— Ви стріляйте, Ля Гюр'єре.

— Почекайте, почекайте,—казав Ля Гюр'ер, прицілившись.

— Ага! якраз, чекайте,—нетямився Коконна, — а він тим часом утіче.

Він кинувся доганяти бідолаху і швидко догнав, бо той уже був поранений. Але саме тоді, як Коконна, щоб не бити його ззаду, гукав до нього: „Обернись, та обернись ж бо!“ залунав постріл, куля просвистіла повз ухо в Коконни і втікач покотився, немов заець поранений на швидкому бігу мисливським оливом.

Переможний вигук залунав позад Коконни, п'емонтець озирнувся і побачив, що Ля Гюр'єр вимахує своїм мушкетом.

— Ого! цього разу,—гукав він,—я принаймні зробив початок.

— Так, але ж ви мало не пробили мене наскрізь.

— Стережіться, мій пане, стережіться,—гукнув Ля Гюр'єр.

Коконна відскочив назад. Поранений підвівся на одне коліно і, палаючи помстою, був би застромив свого кинджала в Коконну саме тоді, як Ля Гюр'єр остеріг п'емонтця.

— А, гадина!—гукнув Коконна.

І, кинувшись до пораненого, тричі застромив йому в груди шпаду аж по держально.

— А тепер,—покликнув Коконна, лишаючи гугенота в передсмертних корчах,—до адмірала, до адмірала.

— Еге-ге! мій пане,—мовив Морвель,—здається ви кусаетесь.

— Далєбі, що правда,—відповів Коконна.—Я й сам не знаю, чи то запах пороху мене п'янить, чи то кров мене підбурює, але, бий тебе свята п'ятінка! Я набрав смаку до вбивання. То ніби облава на людей. Я був на облаві на ведмедя, на вовка, але слово чести, як на мене, то облава на людей цікавіша.

І всі троє знову побігли.

VIII

Р і з н я.

Дім, де жив адмірал, стояв, як ми вже казали, на вулиці Бетізі. То була велика будова в глибині двору з двома крилами, зверненими до вулиці. Коло двору від улици був мур з великими ворітьми та двома невеличкими ґратчастими хвіртками для входу до того двору.

Коли наших троє ґізардів добігли до початку вулиці Бетізі, що є продовження вулиці Фосе-Сен-Жермен-л'Оксеруа, то побачили, що адміралів дім оточили швайцарці, салдати й озброєні міщани. Кожне мало в правій руці чи шпаду, чи списа, чи мушкета, а дехто тримав у лівій руці походню. Походні кидали на все похмурє й тремтяче світло, що, відповідно до руху походень, то стелилося по землі, то здіймалося вгору по мурах, то палало на тому живому морі, де кожна зброя кидала свою блискавку. Страшні речі відбувалися навкруги адміралового дому і в уличях Тиршан, Єтьєн і Бертен-Пуаре. Чути було голосний крик, лунала

стрілянина, часами якийсь бідолаха, наполовину голий, блідий, закривавлений перебігав стрибаючи, як лань на втіканні через ясне від погребового світла коло, де металася та юрба демонів.

За хвилину Коконна, Морвель і Ля Гюр'єр, пізнані здалека по білих хрестах і привітані приятними вигуками, опинилися в самій гущавині тої задиханої юрби, що поспішала кудись, немов собаки-гончаки. Наші троє були б напевне не пройшли далі, коли б не те, що дехто пізнав Морвеля і казав дати йому місце. Коконна і Ля Гюр'єр і собі просунулися за ним і таким чином усі троє втиснулися до двору.

Всі три входи до двору було виламано, а посеред нього душогиби в пошани залишили порожнє місце і там стояв якийсь чоловік, спершись на голу шпаду та пильно дивлячись на балькон, що був на високості чотирнадцяти футів коло головного вікна адміралового дому. Цей чоловік тупав ногою з нетерплячки і часами вдавався з питаннями до тих людей, що були коло нього найближче.

— Досі нічого,—бурмотів він.—Нікого нема... Його попередять, він утіче. Як ви думаєте, Дю Гасте?

— Неможливо, монсеньйоре.

— Чому неможливо? Хіба ж ви мені не казали, що хвилину перед тим, як ми прийшли, якийсь чоловік без шапки, з голою шпадою в руці, немов утікаючи, прибіг і застукав до воріт і йому відчинили?

— Так, монсеньйоре! але сливе зараз по тому прийшов пан де Бесм, ворота виламали, дім оточили. Чоловік той, що, правда, увійшов, але він напевне не міг вийти.

— Еге,—промовив Коконна до Ля Гюр'єр—це ж, коли не помиляюся, пан де Гіз, чи може то не він?

— Звичайно, він, мій пане. Це великий Генріх де Гіз власною особою. Він певно чекає, доки вийде адмірал, щоб йому зробити так само, як він зробив його батькові. Кожному своя черга, мій пане, і сьогодні, дякувати богові, наша.

— Гей! Бесме! Гей!—гукнув своїм дужим голосом герцог,—чи то ще досі не кінець?

І кінцем своєї шпади, такої самої нетерплячкою, як і він сам, почав кресати іскри з бруку.

Коли це в домі залунав якийсь крик, потім постріли, далі сильне тупотіння і гуркіт зброї, і знову все затихло.

Герцог зробив був рух, щоб кинутися до дому.

— Монсеньйоре, монсеньйоре,—мовив до нього Дю Гаст, наближаючись і втримуючи його,—ваша гідність каже вам залишатися тут і чекати.

— Ти маєш рацію, Дю Гасте; дякую! я почекаю. Але, кажучи по правді, я пропадаю від нетерплячки й турботи. Ах! коли б він од мене не втік.

Коли це кроки наблизилися... шибкі на першому поверсі освітилися немов відблиском од пожежі.

Вікно, що на нього так часто поглядав герцог, одчинилося, чи, швидше, вилетіло; і на балконі з'явився чоловік з блідим обличчям і з білою шиєю геть замащеною кров'ю.

— Бесм!—скрикнув герцог.—Нарешті! Ну, що ж? Ну?

— Осьтешки, осьтешки!—відповів холодно німець і, нахилившись, сливе зараз підвівся, здавалося, підіймаючи якусь велику вагу.

— А інші,—спитав нетерпляче герцог,—де ж інші?

— Інші кінчають інших.

— А ти, що ж ти зробив?

— Зараз побашите, оступіться трохи.

Герцог ступив крок назад.

В тій хвилі стало видко, що Бесм тягне з таким великим зусиллям.

То був труп старого чоловіка.

Бесм підніс його понад бильцем у балконі, погойдав його момент у повітрі та й кинув до ніг своєму панові.

Глухий стук, хвиля крові, що поллялася з тіла й закрасила брук широко навкруги, вжахнули навіть герцога, але той жах тривав недовго, і кожне з цікавості поступилося вперед, а якась походня освітила тремтячим світлом офіру.

Побачили тоді сиву бороду, поважне обличчя і заляклі мертві руки...

— Адмірал!—гукнуло одразу зо двадцять голосів і зараз замовкло.

— Так, адмірал. Це справді він,—промовив герцог, що наблизвився до трупу й мовчки споглядав його з радістю.

— Адмірал! Адмірал!—загомоніли півголосом усі свідки тої страшної сцени, тиснучись одні до одних та несміливо наближаючи до того великого подоланого старого чоловіка.

— Ага! ось ти нарешті, Гаспаре!—промовив тріумфуючи герцог.—Ти казав забити мого батька, я помстився за нього!

І він насмілився поставити ногу на груди героя-протестанта.

Але тоді очі у мрущого розплющилися через силу, його скривавлена й покалічена рука стиснулася востаннє і адмірал не поворухнувшись промовив до нечестивця гробовим голосом:

— Генріху де Гізе, колись і на твої груди наступить нога вбивці. Я не вбивав твого батька. Будь ти проклятий!

Герцог зблід і мимоволі затремтів, почувуючи, як мороз іде по всьому його тілі, він провів рукою по чолі, ніби проганяючи

страшне видиво; потім, коли він спустив руку, коли зважився глянути на адмірала, то в того очі вже заплющилися, рука лежала нерухомо і на сиву бороду витекла його чорна кров з рота, що допіру що вимовив жахні слова.

Герцог підняв свою шпаду рухом розпачливої уваги.

— Ну! монсір,—промовив до нього Бесм,—чи ви задоволені?

— Так, мій бравий Бесме, задоволений,—відповів Генріх,—бо ти помстився...

— За герцога Франсуа, адже?

— За віру,—договорив глухим голосом Генріх.—А тепер,—вдався він до швайцарців, до салдат і до міщан, що товпилися в дворі та на вулиці,—до роботи, друзі мої, до роботи.

— Гей! добридень, пане де Бесме,—гукнув Коконна, підходячи з якоюсь пошаною до німця, що все ще стояв на бальконі і спокійно обтирав свою шпаду.

— То це ви його виправили?—гукнув Ля Гюр'ер нетямлячись;—як це ви зробили, мій гідний пане?

— О! туше просто, туше просто: він чути гомон, він отчинити тфєрі, а я састомити сфюю шпаду йому в тіло. Але це не все, я думаю, що там є Теліньї, я шути його кришати.

Справді в тій хвилі стало чути, що хтось розпачливо кричить, так ніби жінка; червона заграва освітила одно з крил будинку, що тяглося довгою галереєю. Побачили, що там біжить двоє людей, втікаючи, а за ними женеться ціла зграя вбивців. Постріл з мушкета вбив одного втікача, другий побачив одчинене вікно, і не вважаючи на те, що високо, не думаючи про те, що внизу чекають на нього вороги, він одважно вискочив на двір.

— Вбийте! вбийте!—гукали вбивці, що гналися за ними, бачачи, що їхня здобич от-от умкнеться від них.

Втікач підвівся, взявши з землі свою шпаду, що випала йому з рук, як він скочив з вікна, і побіг, схиливши голову mezi тими, що були на дворі, штовхнув трьох, чи чотирьох, кольнув одного шпадою і серед пострілів з пістолів, серед прокльонів розлютованих салдатів, що нетямилися від злости, що не влучають у нього, пробіг, як блискавка, перед Коконною, що чекав на нього коло воріт з кинджалом у руці.

— Готово!—гукнув п'ємонтець, проколюючи йому руку вузьким та гострим кинджалом.

— Падлюка!—відповів утікач, ляснувши його по обличчю лезом од шпади, бо не мав міся, щоб колоти кінцем.

— А! тисяча чортів!—гукнув Коконна.—це пан де Ля Моль.

— Пан де Ля Моль!—гукнули і собі Ля Гюр'єр, і Морвель.

— Це той, що попередив адмірала!—закричали деякі салдати.

— Вбий! Вбий!—заревли зо всіх боків.

Коконна, Ля Гюр'ер і з десяток салдат кинулися доганяти Ля Моля. А він укритий кров'ю дійшов до того ступня нетямлення, що є останній резерв людської сили, і мчав улицями, маючи за проводиря лише свій інстинкт. Кроки й крик ворогів позад нього підганяли ніби острогами, здавалося, окриляли його. Часами коло вуха йому свистала куля, і його біг, що вже робився не такий швидкий, од того свисту знов одразу швидшав. Вже не дихання, не віддихи вилітали з його грудей, а тільки глухе хрипіння, тільки хрипке виття. Піт і кров капали з його волосся і мішаючись текли йому на обличчя.

Швидко каптан став тісний для биття його серця і він його роздер. Швидко шпада стала затяжка для його руки й він її одкинув далеко від себе. Часами йому здавалося, що погоня віддалилася і він утіче від своїх катів; але на їх крики інші вбивці, що були на його дорозі ближче за тих, кидали свою роботу й бігли за ним. Коли це він побачив, що ліворуч тече тиха річка, йому здалося, що він відчув би, як олень при сконі, невимовну втіху, коли б скочив до неї. Лише зібравши всю силу своєї свідомости, він зміг утриматися від того. Праворуч од нього був Лувр, темний, без руху біля себе, але повний якогось глухого й чудного гамору. Його мостами входили й виходили каски, кіраси, що відбивали холодними блискавками місячне світло. Ля Моль згадав про наварського короля, так само, як був згадав про Коліні: то ж були єдині його протектори. Він зібрав усю свою силу, глянув на небо, роблячи в душі обітницю зректися протестанства, як що врятується від смерти, побіг далі, скрутнувши набік, через що виграву своєї погоні кроків зо тридцять, а тоді припустив просто до Лувру, кинувся на міст, замішавшись поміж салдатами, дістав ще одну рану від кинджала, що посунувся по ребрі, і, не вважаючи на те, що позад його й навкруги його гукали: „Вбий! Вбий!“, не вважаючи на те, що вартові не хотіли його пускати, пролетів як стріла в двір, вскочив до вестибюлю, подався до сходів, збіг на другий поверх, пізнав двері й припав до них, стукаючи ногами й руками.

— Хто там?—спитав стиха жіночий голос.

— Ой! боже мій! боже мій!—шепотів Ля Моль,—вони надходять... я чую... ось вони... я їх бачу... це я!.. я!..

— Хто ви?—спитав знов голос.

Ля Моль, пригадавши гасло, гукнув:

— Навара! Навара!

Двері зараз відчинилися. Ля Моль, нічого не бачачи, не дякуючи Жійоні, вскочив до вестибюлю, перебіг коридором, поминув два чи три покої і вбіг нарешті до кімнати освітленої лампою, що висіла під стелею.

Під оксамитними ононами вишиваними золотими лілеями на дубовому різьбленому ліжку лежала напівгола жінка, спираючись на лікоть і дивлячись переляканими очима.

Ля Моль кинувся до неї.

— Пані!—покликнув він, — вбивають, ріжуть моїх братів. Мене хтять убити, мене хтять зарізати. Ах! ви—королева... врятуйте мене.

І він унаві до ніг, лишаючи на килимі кривавий слід.

Побачивши цього блідого розшарпаного чоловіка навколішках перед собою, наварська королева підвелася перестрашена, закриваючи обличчя руками та волаючи по допомогу.

— Пані,—промовив Ля Моль, намагаючись підвестися,—на бога, не кличте нікого, бо як почують, то я пропав. За мною женуться душогуби, вони бігли сходами позад мене. Я їх чую... ось вони! ось вони!..

— Рятуйте!—таки гукала наварська королева нетямлячись,—рятуйте!

— Ох! ви мене вбиваєте!—мовив Ля Моль розпачливо.—Вмирати через такий хороший голос, вмирати від такої хорошої руки! Ах! я думав, що то неможливо!

В тій хвилі двері відчинилися і до хати вскочили, немов собаки-гончаки, люди, задихані, люті, замащені кров'ю й порохом в націленими мушкетами, галбардами й шпадами.

На чолі того гурту був Коконна. Його руде волосся розкудлалося, ясно-сині очі витріщилися, щока геть побита від Ля Молевої шпади, що залишила на ній криваву смугу. Страшно було дивитися на так спотвореного п'ємонтця.

— Бий тебе свята п'ятінка!—гукнув він, — осьдечки він, осьдечки він! Ага! Тепер ми його піймали нарешті!

Ля Моль озирнувся навкруги, шукаючи якоїсь зброї, але нічого не було. Він глянув на королеву і побачив, що в неї на обличчі малюється глибокий жаль. Тоді він зрозумів, що лише вона може його врятувати, кинувся до неї і обійняв її руками.

Коконна ступив три кроки уперед і кінцем своєї рапіри ще раз поранив плече своєму ворогові, скільки крапель теплої й червоної крові змочили як роса біле й запашне Маргаритине накриття.

Маргаріта побачила кров, Маргаріта відчула, як тремтить те тіло, що її обіймає, і кинулася з ним у суточки за ліжком. Була крайня пора Ля Моль, зовсім знесилений, не міг ані тікати, ані боронитися. Він схилив смертельно бліде обличчя до плеча молодій жінці; його скорчені пальці чіплялися, рвучи його, за тонкий вишиваний батист, що вкривав прозорою хвилею Маргаритине тіло.

— Ох, пані!—шепотів він пригаслим голосом,—рятуйте мене!
Більше він не міг нічого сказати. Йому потемніло в очах, немов хмара смертельної ночі заслонила їх своїм серпанком; обважніла голова одхилилася йому назад, руки ослабли, спина зігнулася і він зсунувся на підлогу в свою власну кров, потягши за собою й королеву.

В тій хвилі Коконна, підбурений криком, сп'янілий від запаху крові, розтроюджений палкою погонею, простяг було руку до королівського алькову. Ще хвилина і його шпада була б пронизала Ля Молеве серце, а може одночасно й Маргарітине.

Побачивши те голе залізо, а може ще більше—побачивши те brutальне нахабство, королева підвелася, випросталася цілою своєю постаттю і крикнула з таким жахом, сбуренням і лютістю, що п'ємонтець спинився вражений невідомим почуттям. Звичайно, коли б ця сцена відбувалася далі між тими самими дієвими особами, те почуття розтануло б, як ранішній сніг від квітневого сонця.

Але зненацька дверима, захованими в стіні, вискочив молодий чоловік шістнадцяти, сімнадцяти років, одягнений у чорне, блідий, з розмаяним волоссям.

— Чекай, сестричко, чекай,—гукнув він,—я тут! я тут!

— Франсуа! Франсуа! рятуй мене!—покликнула Маргаріта.

— Герцог д'Алансон!—прошепотів Ля Гюр'єр, спускаючи мушкета.

— Бий тебе свята п'ятінка! королевич!—скрикнув Коконна, одступаючись на крок назад.

Герцог озирнувся навкруги. Він побачив, що Маргаріта стоїть спершись об стіну з розтріпаним волоссям, краща, ніж коли, а навкруги люди з лютими очима, з потом на чолі, з піною на устах.

— Негідники!—крикнув він.

— Рятуйте мене, братіку!—покликнула знесилена Маргаріта,—вони хтять мене забити!

Бліде герцогове обличчя спалахнуло.

Хоча він був беззбройний, але певно вповаючи на своє ім'я, рушив, стиснувши кулаки, до Коконни та його товаришів, що оступилися вжахнувшись тих блискавок, що кидали його очі.

— То ви може вб'єте так і королевича? Побачимо!

Потім в той час, як вони відступалися далі перед ним, гукнув:

— Гей, капітане моєї сторожі, ідіть сюди, щоб мені повісили усіх оцих розбійників!

Більше злякавшись цього беззбройного юнака, ніж цілого загону рейтерів чи лядскнехтів, Коконна вже був у дверях, Ля

Гюр'єр стрибав сходами, як олень, салдати штовхалися й пхалися у вестибюлі, щоб утекти якнайшвидше, вважаючи, що двері занадто вузькі в порівнянні до їх великого бажання бути вже на дворі.

Тим часом Марґаріта якось інстинктивно кинула на зомлілого Ля Моля свою шовкову ковдру й одійшла від нього.

Коли останній вбивця зник, герцог д'Алансон озирнувся.

— Сестро,—скрикнув він, побачивши, що Марґаріта вся поплямлена кров'ю,—чи ти поранена?

І він кинувся до своєї сестри з такою турботою, що зробила б честь його чужості, коли б тої чужості не обвинувачували в тому, що вона більша, ніж то личить братові.

— Ні,—відповіла вона,—здається, що не поранена, а як і поранена, то хіба злегка.

— А ця кров,—мовив герцог, облапуючи тремтячими руками все Марґарітине тіло,—звідки ця кров?

— Я не знаю,—відповіла молода жінка.—Один з тих негідників підняв на мене руку, може він був поранений.

— Підняв руку на мою сестру!—скрикнув герцог.—О! коли б ти була лише показала на нього пальцем, коли б ти сказала мені котрий саме, коли б я знав, де його знайти.

— Тихо!—мовила Марґаріта.

— А чому?—спитав Франсуа.

— Бо коли вас побачать у таку пору в мене в хаті...

— Хіба ж брат не може одвідати сестри, Марґаріто?

Королева глянула на герцога д'Алансона так пильно й загрозово, що молодий чоловік одступився.

— Так, так, Марґаріто,—мовив він,—ти маєш рацію, я піду до себе. Але ти не можеш залишатися сама цієї страшної ночі. Може хочеш, то я покличу Жійону?

— Ні, ні, нікого не треба; іди собі, Франсуа, іди тудою, кудою прийшов.

Молодий принц послухався, і ледве він зник, як Марґаріта, почувши зідхання за своїм ліжком, кинулася до дверей од таємного проходу, засунула їх на засув, потім побігла до других дверей і так само замкнула їх саме тоді, як юрба стрільців і салдат, ловлячи інших гугенотів, що були в Луврі, пролетіла кінцем коридору, як буря.

Тоді пильно обдивившись навкруги, щоб переконатися, що вона справді сама, Марґаріта вернулася до суточок за своїм ліжком, підняла шовкову ковдру, що заховала Ля Моля від очей герцога д'Алансона, з великим зусиллям витягла безвладне тіло на хату і, побачивши, що бідолаха ще дише, сіла, поклала його голову собі на коліна й полила водою його обличчя, щоб очутити.

Тоді тільки, як вода обмила пил, порох і кров, що вкривали обличчя пораненому, Маргаріта пізнала, що то той самий гарний шляхтич, що повний життя й надії три чи чотири години тому приходив просити її протекції перед королем Наварським і, зовсім засліплений її красою, залишив навіть її саму якось замріяну.

Маргаріта скрикнула від страху, бо тепер те, що вона відчула до пораненого, було більше ніж жалощі, то було зацікавлення. Справді цей поранений вже не був для неї звичайний невідомий, а то був сливе знайомий. Під її рукою хороше Ля Молеве обличчя швидко стало зовсім чисте, але бліде й змучене від болю. Вона, тремтячи від смертельної тривоги і сливе така сама бліда, як він, приложила руку йому до серця,—його серце ще билось. Тоді вона простягла руку до флякону з сіллю, що стояв на сусідньому столі, і дала йому понюхати.

Ля Моль розплющив очі.

— О! боже мій!—прошепотів він,—де це я?

— Врятовані! Заспокойтеся. Врятовані!—мовила Маргаріта.

Ля Моль насилу звів очі на королеву, дивився на неї, не одриваючись, якусь хвилину і прошепотів:

— Ох! які ж ви хороші.

І, немов засліплений, зараз знов заплющив очі відхнувши.

Маргаріта злегка скрикнула. Молодий чоловік зблід ще більше, якщо то було можливо,—вона подумала, що це його останнє відхання.

— Ох! боже мій, боже мій,—сказала вона,—змилуйся над ним!

Коли це хтось дуже застукав до дверей у коридорі.

Маргаріта підвелася, підтримуючи Ля Моля під плечі.

— Хто там?—гукнула вона.

— Пані, пані, це я, я!—відгукнувся жіночий голос,—я, герцогіня де Невер.

— Генрієта!—покликнула Маргаріта,—О! нема жадної небезпеки, це приятелька, чуєте, пане?

Ля Моль зробив зусилля й підвівся на одне коліно.

— Постарайтеся потриматися, поки я піду відчинити двері,—мовила королева.

Ля Моль сперся рукою об землю і сьак-так утримувався в рівновазі.

Маргаріта ступила до дверей, але раптом спинилася, затремтівши від ляку.

— А! ти не сама?—покликнула вона, почувши брязкіт зброї.

— Ні, мене проводить десять душ сторожі, що мені залишив мій дівер пан де Гіз.

— Пан де Гіз!—прошепотів Ля Моль.—О! душоуб! душоуб!

— Тихо,—мовила Маргаріта.—ні слова.

І вона озирнулася навкруги, щоб зважити, де їй сховати пораненого.

— Шпаду, кинджала!—шепотів Ля Моль.

— Щоб боронитися? дарма; хіба ж ви не чули? їх дванадцять, а ви один.

— Не для того, щоб боронитися, а щоб не датися живому їм до рук.

— Ні, ні,—мовила Марґарита,—ні, я вас урятую. Ага! в цьому кабінеті! ходіть, ходіть!

Ля Моль намігся і за допомогою Марґарити дотягся до кабінету. Марґарита замкнула за ним двері й заховала ключа до своєї торбинки на гроші.

— Ані крикніть, ані застогніть, ані зідхніть, — прошепотіла вона крізь щілину,—і ви врятовані.

Тоді накинувши на себе нічного плаща, вона відчинила двері своїй приятельці, і та кинулася їй в обійми.

— Ох!—мовила герцогія, — вам же нічого не сталося, пані?

— Ні, нічого,—мовила Марґарита, захристуючи свого плаща, щоб невидко було кривавих плям на її пеньюарі.

— Тим краще, але у всякім разі, що пан герцог дав мені дванадцять чоловіка сторожі, щоб завести мене до його дому, та що я не потребую їх так багато, то я залишу шість душ вашій величності. Шість душ сторожі герцога де Гіза вартніші цієї ночі, ніж цілий реґімент королівської гвардії.

Марґарита не зважилася відмовитися; вона вмістила своїх шість сторожів у коридорі і поцілувала герцогію, що з шістьома іншими пішла до Гізового дому, де вона жила, як не було її чоловіка.

ІХ

В б и в ц і .

Коконна не втікав, він одступив. Ля Гюр'ер не втікав, він кинувся. Один зник, як тигр, а другий—як вовк.

А тому Ля Гюр'ер був уже на площі Сен-Жермен-л'Оксеруа, коли Коконна ще тільки виходив з Лувру.

Ля Гюр'ер, опинившись сам зі своїм мушкетом серед людей, що кудись бігли серед свисту куль, серед трупів, що падали з вікон то цілі, то шматками, почав боятися і з обережності захтів дістатися до своєї гостиниці. Але виходячи до вулиці Арбр-Сек вулицею Аверон, він зустрів гурт швайцарців й легкої кінноти. То був той гурт, що ним командував Морвель.

— Ну!—повкикнув той, що сам себе охристив Вбивцею Короля, — ви вже вправилися? Ви вже додому йдете, господарю?

А що ж у чорта ви зробили з нашим п'ємонтським шляхтичем? З ним нічого лихого не сталося? То було б шкода, бо він добре поводився.

— Ні, здається, нічого йому не сталося,—відповів Ля Гюр'єр,— гадаю, що він швидко прилучиться до нас.

— Звідки ви йдете?

— З Лувру, де, мушу признатися, нас прийняли досить непривітно.

— Хто ж то так?

— Пан герцог д'Алансон. Хіба він не бере участі в цій справі?

— Монсенйор герцог д'Алансон лише в тому бере участь, що зачіпає його особисто; скажіть йому поводитися з двома старшими братами, як з гугенотами, то він і буде те робити, аби тільки справа так одбулася, щоб його не скомпромітувала. Що ж то, ви не підете з цими бравими людьми, добродію Ля Гюр'єре?

— Куди ж вони йдуть?

— А, боже мій! на вулицю Монторґейль; там є один міністр гугенот, що я знаю; він має жінку й шестеро дітей. Ці єретики надзвичайно плодяться. То буде цікава штука.

— А ви куди йдете?

— Е, я йду в приватній справі.

— Ну, не йдіть без мене, — промовив голос, що примусив Морвеля здригнутися;—ви знаєте хороші місця і я хочу туди піти.

— Ага, це наш п'ємонтець,—мовив Морвель.

— Це пан де Коконна, — промовив Ля Гюр'єр,—я думав, що ви йдете слідом за мною.

— Де в чорта! ви занадто швидко смикнули для того; до того ж я трохи звернув з простої дороги, щоб піти до річки та кинути до неї собачого паруб'ягу, що гукав; „Геть паністів, хай живе адмірал!“ Але, здається, що, на нещастя, той чудачина вмів плавати. Тих проклятих нечестивців, як хтіти втопити, то треба кидати до води, як кошенят, поки вони ще не бачать.

— Ви кажете, що йдете з Лувру? То ваш гугенот сховався таки там?—спитав Морвель.

— На жаль, сховався.

— Я йому послав кулю з пістоля, як він підіймав свою шпаду в адміраловому дворі, але й сам не знаю, як то сталося, що я промахнувся.

— Ого! А я, — мовив Коконна. — то не промахнувся: я так йому дав по спині своєю шпадою, що вона на п'ять дюймів стала вогка. До того ж я бачив, як він упав у обійми до Маргаріти. Хороша жінка, хай йому абищо! Однак признаюся, не погано було б знати напевне, що він помер. Мені здається, що цей чо-

лов'яга має дуже злопам'ятну вдачу, то він мені цього не забуде ціле життя. Однак ви казали, що кудись ідете?

— То ви таки хочете йти зо мною?

— Бий тебе свята п'ятінка! я таки не хочу стояти на одному місці. Я забив усього троє, чи четверо; а як я охолону, то мені болітиме плече. Рушаймо! рушаймо!

— Капітане!—мовив Морвель до начальника загону,—дайте мені три душі, а з рештою ідіть залагоджуйте справу зі своїм міністром.

Троє швайцарців одділилося від загону й приєдналося до Морвеля. Однак обидва гурти йшли поруч аж до верху вулиці Тіршан; там легка кіннота й швайцарці пішли вулицею Тонельрі, а Морвель, Коконна, Ля Гюр'ер і три швайцарці пішли вулицею Феронрі, потім вулицею Трус-Ваш і дійшли до вулиці Сент-Авуа.

— Куди це, до чорта, ви нас ведете?—мовив Коконна, знудившись нарешті тою довгою хіднею.

— Я вас веду на справу знакомиту й корисну відразу. Після адмірала, після Теміньї, після принців-гугенотів нічого кращого я не можу вам запропонувати. Майте терпеливість. Наша справа на вулиці Шом і ще за хвилину ми вже будемо там.

— Скажіть но мені, — спитав Коконна, — вулиця Шом то ж близько від Тамплю?

— Близько, а що?

— Там є один давній кредитор нашої родини, такий Лямбер Меркандон, мій батько казав віддати йому сто золотих з трояндою, що я маю їх для того в кешені.

— Ну, от!—мовив Морвель,—хороша нагода полічитися вам в ним.

— Як то?

— Сьогодні такий день, що залагоджують свої давні рахунки. Чи ваш Меркандон гугенот?

— Ага!—мовив Коконна,—розумію, він, здається, гугенот.

— Ша! ми прийшли.

— Що це за великий дім з павільйоном на вулицю?

— То де Гізів дім.

— Звичайно, мовив Коконна,—мені конче треба було сюди прийти, бо я приїхав до Парижу під протекцію великого Генріха. Але, до біса! в цьому кварталі дуже тихо, мій любий, ледве чути стрілянину: так ніби ти в провінції; всі сплять або хай мене чорти вхоплять.

Справді, навіть Гізів дім мав такий спокійний вигляд, як завжди. Всі вікна в ньому було зачинено, одне тільки світло блищало за жалюзі на головному вікні в тому павільйоні, що притяг до себе Коконнину увагу, як вони увійшли до цієї вулиці.

Трохи далі за Гізовим домом, тобто на розі вулиць Пті-Шаньтьє й Катр-Фіс, Морвель спинився.

— Ось мешкання того, кого ми шукаємо,—промовив він.

— Того, кого ви шукаєте, тобто...—завважив Ля Гюр'єр.

— Ви зо мною йдете, то ми його шукаємо.

— Як то! цей дім, що спить, здається, таким спокійним сном...

— Саме він. Ви, Ля Гюр'єре, користуючись своїм чесним обличчям, що бог вам дав через помилку, застукате до дверей цього дому. Оддайте свого мушкета панові де Коконні, я вже довгий час бачу, як він ласо поглядає на нього. Коли вас впустять, то скажіть, що ви хочете побачити пана де Муї.

— Ага!—мовив Коконна,—розумію: ви теж маєте кредитора в кварталі Тампль, здається мені.

— А що ж,—відказав Морвель.—Ви зайдете, вдаючи з себе гугенота, сповістите де Муї про все те, що відбувається; він одважний, він вийде...

— А як він вийде?—спитав Ля Гюр'єр.

— Як він вийде, то я його попрошу порівняти свою шпаду з моєю.

— Заклинаюся на свою душу, це бравий шляхтич,—мовив Коконна,—і я гадаю зовсім так само зробити з Лямбером Меркандоном. Коли ж він занадто старий для того, то тоді з котримсь його сином чи небожем.

Ля Гюр'єр, нічого не кажучи, пішов застукати до дверей; коли стукання залунало в нічній тиші, то в де Гізовим домі повідчинялися двері і скілька голів визирнуло з них. Тоді стало видко, що в домі спокійно, як буває в цитаделях, тобто, що він повен салдат.

Ті голови зараз поховалися назад, напевне догадавшись у чому річ.

— То він тут живе, той ваш пан де Муї?—спитав Коконна, показуючи на дім, де все стукав Ля Гюр'єр.

— Ні, це помешкання його коханки.

— Бий тебе свята п'ятінка! ото чемність ви йому робите! дасте йому нагоду витягти шпаду на очах у своєї милої. Отже ми будемо судьями на герці. Однак я волів би сам битися. Плече мені пече.

— А обличчя?—спитав Морвель,—воно теж у вас добре понівечене.

Коконна аж рикнув.

— Бий тебе свята п'ятінка!—мовив він,—сподіваюся, що він умер, а то б я вернувся до Лувру, щоб його добити.

Ля Гюр'єр все ще стукав.

Швидко вікно на першому поверсі відчинилося і на балконі з'явився чоловік у нічному ковпаці, в кальсонах, без зброї.

— Хто там?—гукнув той чоловік.

Морвель подав знак своїм швайцарцям і вони поставали за рогом, а Коконна сам притулився до стіни.

— Ох, пане де Муї,—промовив Ля Гюр'єр своїм лагідним голосом,—чи це ви?

— Так, це я, що далі?

— Це він,—прошепотів Морвель, тремтячи з радощів.

— Ой, пане,—провадив далі Ля Гюр'єр,—десь ви не знаєте, що діється? Ріжуть пана адмірала, вбивають релігійників, наших братів. Ідіть швидше їх рятувати, ідіть.

— А,—покликнув де Муї,—я таки й думав, що щось задумують на цю ніч. Я не повинен залишити своїх одважних товаришів. Я зараз, мій друже, я зараз, почекайте на мене.

І не зачиняючи вікна, що крізь нього було чути жіночий переляканий крик та якісь чулі благання, пан де Муї знайшов свою одежу, плаща і зброю.

— Він іде, сходами вниз, він іде!—шепотів Морвель, блідий од втіхи.—Уважно, ви там!—мовив стиха до швайцарців.

Потім узявши мушкета з рук у Коконни й дмухнувши на гнота, щоб упевнитися, що він добре тліє, додав до Ля Гюр'єра, що приєднався до гурту:

— На, візьми свого мушкета.

— Бий тебе свята п'ятінка!—покликнув Коконна,—от і місяць виходить з-за хмари, щоб подивитися на цю хорошу зустріч. Багато б я дав, щоб Лямбер Меркандон був тут і був за секунданта в пана де Муї.

— Чекайте, чекайте,—мовив Морвель.—Пан де Муї сам один вартий десятих; може нас шістьох не дасть з ним ради. Ходіть сюди, ви там,—додав він, даючи знак швайцарцям підійти до дверей, щоб кинутися на де Муї, як він вийде.

— Еге!—мовив Коконна, дивлячись на всі ті приготування,—здається, що це зовсім не так одбуватиметься, як я сподівався.

Вже чути було, що де Муї береться відсувати засув. Швайцарці вийшли зі своєї криївки, щоб стати біля дверей, Морвель і Ля Гюр'єр підходили навшпинячки, а в Коконни лишилося ще трохи шляхетности і він зостався стояти на своєму місці. Коли це молода жінка, що про неї й забули, вийшла на балкон і страшенно закричала, побачивши швайцарців, Морвеля і Ля Гюр'єра.

Де Муї, що вже був напіводчинив двері, спинився.

— Вертайся, вертайся,—гукала молода жінка;—я бачу, що блищить зброя, світиться гніт у мушкеті. Це пастка.

— Ого!—відповів сердито молодий чоловік,—подивимося, що то має визначати.

І він назад зачинив двері, засунув засува, понакладав гаки і пішов сходами нагору.

Морвель змінив свій військовий наказ, побачивши, що де Муї не вийде. Швайцарці пішли і поставали на другому боці вулиці, а Ля Гюр'єр, прицілившись з мушкета, чекав, як ворог з'явиться у вікні. Він не довго чекав. Де Муї надійшов, наставивши два pistoli такої поважної довгости, що Ля Гюр'єр, вже приложившись з мушкета, подумав раптом, що гугенотові кулі мають пролетіти такий самий шлях на вулицю, як його куля на балкон.

— Звичайно,—подумав він,—я можу забити цього пана, але ж і цей пан може забити мене в той же час.

А що добродій Ля Гюр'єр був врешті тільки господар гостиниці з фаху, а салдат лише через обставини, то це міркування спонукало його відійти і пошукати захисту на розі вулиці Брак. То було досить далеко і звідти було таки тяженько, а особливо вночі, знайти з певністю ту лінію, що нею мала летіти куля, щоб влучити в де Муї.

Де Муї глянув навкруги і, ступивши наперед, став боком, немов готуючись до поединку. Але побачивши, що нікого нема, він промовив:

— Так, пане сповіснику, здається, ви забули свого мушкета коло моїх дверей. Осьде я, чого вам треба від мене?

— Ото-то!—мовив сам до себе Коконна,—оце справді одважність.

— Ну, що ж?!—провадив де Муї,—друзі чи вороги, хто вже ви там є, хіба ви не бачите, що я чекаю?

Ля Гюр'єр мовчав. Морвель не відповідав, а три швайцарці стояли тихо.

Коконна почекав якусь хвилину, потім, побачивши, що ніхто не підтримує розмови, що розпочав Ля Гюр'єр і провадить далі де Муї, він зійшов зі свого місця, вийшов на середину вулиці і, знявши капелюха, мовив:

— Пане, ми тут не для вбивства, як ви могли подумати, а для поединку... Я прийшов сюди з одним вашим ворогом, що хтів би чемно скінчити з вами одну давню суперечку. Гей! до біса! та йдіть же сюди, пане де Морвелю, замість того, щоб ховатися, пан приймають виклик.

— Морвель!—покликнув де Муї,—Морвель, вбивця мого батька; Морвель Вбивця Короля. О, так, далєбі, що приймаю.

І, націлившись у Морвеля, що стукав до Гізового дому, щоб знайти там підмогу, прострелив йому капелюха.

На постріл та на Морвелів крик вийшла сторожа, що привела герцогіню де Невер, а також троє чи четверо панів зі своїми джурами. Всі вони рушили до дому коханки молодого де Муї.

Від другого пострілу з пістоля в середину гурту впав убитий салдат, що був найближче до Морвеля. Після цього де Муї опинився без зброї, чи принаймні не мав жадної користі від своєї зброї, бо пістолі були ненабиті, а шпадою він не міг дістати до своїх ворогів. Тому він став під захистом бальконової галереї.

Тим часом у тому кварталі почали відчинятися вікна то там, то тут і, відповідно до настрою мешканців, мирного чи войовничого, або зачинялися потому, або наїжувалися рушницями.

— До мене, мій бравий Меркандоне!—гукнув де Муї, подаючи знає вже старому чоловікові, що з вікна, відчиненого навпроти де Гізового дому, хтів роздивитися, що то за заметня.

— Ви мене кличете, пане де Муї?—відгукнувся старий,—чи то на вас нападаються?

— На мене, на вас, на всіх протестантів, дивіться, ось вам доказ.

Справді, в тій хвилі де Муї побачив, що Ля Гюр'єр націлився в нього з мушкета. Залунав постріл, але молодий чоловік успів нахилитися й куля розбила шибку в нього над головою.

— Меркандон!—покликнув Коконна, що, дивлячись на все те замішання, тремтів од втіхи й забув за свого кредитора, а тепер на слова де Муї пригадав.—Меркандон, вулиця Шом, так і є, він там живе. Це добре; ми залагодимо справу кожен зі своїм.

І в той час як люди з де Гізового дому виламували двері в тому домі, де був де Муї, а Морвель з походнею в руці намагався підпалити того дома; в той час, як після виламання дверей почалося страшне змагання з одною людиною, що кожним ударом рапіри валила свого ворога. Коконна намагався камінцем з бруку виламати двері в Меркандона. Меркандон же, не вважаючи на ті Коконнині намагання, стріляв собі любісінько з вікна.

В досі порожньому і темному кварталі стало видко, як серед дня, заворушилося людей, як мурах у мурашнику; бо з дому де Монморансі шість чи вісім гугенотів панів зі своїми слугами й друзями люто вдарили на ворогів і підтримані пострілами з вікон почали відганяти Морвелевих людей і людей з де Гізового дому і ті мусіли врешті сховатися туди, звідки вийшли.

Коконну, що ще не виламав дверей у Меркандона, хоч і намагався зо всієї сили, захопила ця течія. Тоді він прислонився спиною до стіни, взяв у руки шпаду і почав не тільки боронитися, а ще й нападати, так люто гукаючи, що його голос панував над усім тим гамором. Він так рубав праворуч і ліворуч, б'ючи друзів і ворогів, що врешті зробилося широке порожнє коло біля нього. За кожними пронизаними грудьми, коли тепла кров бризкала йому на руки й на обличчя, він з розширеними очима, роздимаючи ніздрі, стиснувши зуби знов здобував той терен, що втерав, і наближався до обложеного дому.

Де Муї після страшної бійки на сходах і в передпокою вийшов, як справжній герой, з дому, що вже горів. Увесь час б'ючися, він гукав: „До мене, Морвелю. Де ти, Морвелю?“, лаючи Морвеля щонайобразливішими лайками. Нарешті він вийшов на вулицю, підтримуючи свою коханку, напівголу і сливе зомлілу, і тримаючи в зубах кинджала. Його шпада виблискувала від того, що він нею вимахував навколо себе, і вимальовувала білі або червоні кола, відповідно до того, як то місяць посріблював її лезо, то якась походня відбивалася в її кривавій вогкості. Морвель утік. Ля Гюр'єра де Муї відігнав аж до Коконни, той не пізнав його і привітав шпадою, та й Ля Гюр'єрові довелося просити ласки на два боки. Тоді Меркандон пізнав, що то вбивця по його білій відзнаці.

Залунав постріл. Ля Гюр'єр крикнув, простяг руки, випустив мушкета і, спробувавши дійти до стіни, щоб за щонебудь утриматися, впав обличчям до землі.

Де Муї скористався з цього, кинувся до вулиці Параді і зник.

Гугеноти дали таку одсіч, що люди з де Гізового дому, відбиті вернулися і позачиняли всі ходи до дому, боячись, щоб їх не обложили й не взяли вдома.

Коконна, п'яний од крові й галасу, дійшов до того зворушення, коли,—особливо в полудневих людей,—одважність обертається в божевілля. Він нічого не бачив і не чув. Він помітив лише, що йому вже не так гуде в ухах, що руки й обличчя в нього трохи висихають, і, спустивши шпаду, він побачив біля себе лише одну людину, що лежала обличчям у червоному струмку, а навколо себе лише доми, що горіли.

Але то була лише коротка перерва; йому здалося, що то лежить Ля Гюр'єр, він пішов, щоб подивитися на нього, а в тій хвилі двері, що він надаремне намагався розламати камінцем з бруку, розчинилися і старий Меркандон з сином та двома племінниками вдарив на п'ємонтця, що трохи приходив до пам'яті.

— Ось де він! ось де він!—гукнули вони всі в один голос.

Коконна, стоячи посеред вулиці, боявся, щоб його не оточили ці четверо людей, що атакували його всі одразу, а тому стрибнув далеко назад, як ті сарни, що він їх так часто переслідував у горах, і опинився під самою стіною де Гізового дому. А там, спершися спиною до стіни, забезпечившись од несподіванок, він почувся певніше і став глузувати.

— Гай, гай! дядку Меркандоне!—гукав він.—Хіба ви мене не пізнаєте?

— А! негіднику!—покликав старий гугенот,—добре я тебе пізнаю; ти на мене нападаєшся? На мене, друга, товариша твого батька?

— І його кредитора, правда?

— Так, його кредитора, коли вже ти так говориш.

— Ото ж я й прийшов, щоб залагодити наші рахунки!—відповів Коконна.

— Берімо його, зв'язімо!—гукнув старий до своїх молодих товаришів, і вони на його кинулися до стіни.

— Хвилиночку, хвилиночку,—гукнув сміючись Коконна,—щоб арештовувати людей, треба мати наказ для того, а ви не подбали про те, щоб узяти його в міського голови.

І по цій мові він стявся шпадою з тим молодим чоловіком, що був найближче до нього, і першим ударом одняв йому руку зі шпадою. Нещасливий одступився зівивши.

— По одному!—покликнув Коконна.

Саме тоді те вікно, що під ним стояв Коконна, відчинилося забряжчавши. Коконна стрепенувся, злякавшись нового нападу ще й звідти. Але, замість ворога, він побачив жінку. Замість убивчої зброї, що він лагодився змагатися з нею, китиця з квіток упала йому до ніг.

— Дивись ти! жінка!—мовив Коконна.

Він привітав даму, махнувши шпадою, і нахилився, щоб підняти букета

— Стережіться, бравий католику, стережіться!—гукнула дама.

Коконна випростувався, але другий племінник похопився поранити йому кинджалом крізь плащ друге плече.

Дама проникливо крикнула.

Коконна подякував їй одним рухом і кинувся на другого племінника, той одбив його; але за другим випадом племінник послизнувся у крові Коконна вдарив на нього швидко як тигр, і пробив йому груди шпадою.

— Добре, добре, одважний лицарю!—гукнула дама з де Гізового дому,—добре! я вам надішлю допомогу.

— Не варто вам, пані, турбуватися задля цього!—мовив Коконна.—Краще дивіться до кінця, коли то вам цікаво, і побачите, як граф Аннібаль де Коконна вправляється з гугенотами.

В тій хвилі син старого Меркандона дуже зблизька вистрілив в пістоля в Коконну і Коконна впав на одне коліно

Дама у вікні скрикнула, але Коконна підвівся; він уклякав лише для того, щоб ухилитися від кулі, що вдарила в стіну за два кроки від хорошої споглядачки.

Сливе в той самий час із вікна Меркандонового дому залунав несамовитий крик і стара жінка, пізнавши по білому хресті й білій перев'язі, що Коконна католик, кинула на нього вазона з квіткою, і вазон улучив йому в коліно.

— Оце добре!—мовив Коконна,—одна кидає мені квітки, друга вазони. Як так піде далі, то швидко й доми порозбирають.

— Дякую, матінко, дякую!—гукнув молодий чоловік.

— Ще, жінко, ще!—мовив старий Меркандон,—але вважай на нас!

— Почекайте, пане Коконна, почекайте,—мовила молода пані з де Гізового дому,—я зараз скажу стріляти з вікна.

— Оце то так! Чисто якесь жіноче пекло; одні жінки тягнуть руку за мною, інші проти мене!—мовив Коконна.—Бий тебе свята п'ятінка! треба кінчати.

Справді сцена зовсім змінилася і, очевидячки, йшлося до кінця.

Проти Коконни, хоч і пораненого, що правда, але в повній силі своїх двадцяти чотирьох років, але при звичаєного до зброї, але зіритованого більше, ніж ослаблого від тих трьох чи чотирьох шкрабок, що він дістав, залишався тільки Меркандон і його син. Меркандон—дід шістдесяти-сімдесяти років віком, його син—дитина шістнадцяти, вісімнадцяти років. Той син, блідий, білявий, тендитний, кинув свого пістоля. ненабитого, а тому й непотрібного, і вимахував, тремтячи, шпадою вдвоє коротшою, ніж у п'ємонтця; батько, озброєний лише кинджалом і порожнім мушкетом, волав допомоги... Стара жінка в вікні навпроти, мати молодого чоловіка, тримала в руках шматок мармуру, збираючись кинути його. Нарешті Коконна, підбурений з одного боку погрозами, з другого підбадьоруванням, гордий зі своєї подвійної перемоги, сп'янілий од пороху й крові, освітлений відблиском пожежі, екзальтований од думки, що він б'ється на очах у жінки, що її краса здалася йому така сама надзвичайна, як її високе становище безперечно. Коконна, як останній з Гораціїв, відчув, що його сила подвоюється, підбіг до нього й ударив по його невеличкій шпаді своєю страшною, кривавою шпадою. За двома ударами шпада вилетіла хлопцеві з рук. Тоді Меркандон почав намагатися відігнати Коконну, щоб певніше можна було в нього влучити, кидаючи щось в вікна. Але Коконна, щоб паралізувати подвійний напад старого Меркандона, що намагався проколоти його своїм кинджалом, і хлопцевої матері, що хотіла розбити йому голову каменем, що збиралася кинути на нього, схопив свого супротивника впоперек тіла, заслоняючись ним, ніби щитом, од усіх ударів і душачи його в своїх геркулесячих обіймах.

— До мене, до мене!—кричав хлопець,—він мені роздушить груди! рятуйте, рятуйте!

Його голос почав гинути в глухому й придушеному хрипінні, Тоді Меркандон перестав погрожувати, він почав благати.

— Змилюйтеся! Змилюйтеся, пане де Коконно! — казав старий.— Змилюйтеся! Це моя єдина дитина!

— Це мій син! Це мій син! — кричала мати,—наша надія при старості! Не вбивайте його, пане, не вбивайте його!

— А! справді!—гукнув Коконна зареготавшись,—мені то не вбивати його! а що ж він хотів зробити своєю шпадою і пістолем?

— Пане,—провадив Меркандон, складаючи руки,—я маю в себе зобов'язання з підписом вашого батька, я поверну його вам; я маю десять тисяч золотих екю, я вам їх оддам; я маю родинне дороге каміння, воно буде ваше; але не вбивайте його, не вбивайте!

— А я маю кохання,—мовила півголосом жінка з Гізового дому,—і я обіцяю його вам.

Коконна поміркував одну хвилину і раптом спитав у хлопця:

— Чи ви гугенот?

— Гугенот,—прошепотів хлопець.

— Ну, то мусите вмерти!—промовив Коконна, нахмурюючи брови й наближаючи до грудей свого супротивника гостре крицеве милосердя.

— Вмерти!—скрикнув старий. — Моя бідна дитино! вмерти!

А материн крик розітнувся такий жалібний і такий проникливий, що захитав був на хвилину дику п'ємонтцеву постанову.

— Ох! пані герцогіне!—покликнув батько, вдаючись до жінки з де Гізового дому,—заступіться за нас, і кожного ранку, і кожного вечора ми будемо згадувати ваше ім'я в своїх молитвах.

— Хай же він пристане на католицьку віру!—мовила пані з де Гізового дому.

— Я протестант,—мовив хлопчина.

— Ну! то вмирай!—мовив Коконна, здіймаючи кинджала,—вмирай, коли ти не хочеш того життя, що ці хороші уста тобі пропонують.

Меркандон і його жінка побачили, як блиснуло страшне лезо над головою їх сина.

— Сину мій, Олів'є,—голосила мати,—одречися, одречися!

— Одречися, дитино любая!—кричав Меркандон, лежачи в ногах у Коконни,—не лишай нас самих на світі.

— Одречіться всі разом! — покликнув Коконна; — за одне „Вірую“—три душі й одне життя.

— Я згоджуюся,—мовив хлопець.

— Ми згоджуємося,—покликнули Меркандон і його жінка.

— Ну, то на коліна!—гукнув Коконна,—і нехай твій син проказує слово по слові молитву, що я казатиму.

Батько послухався перший.

— Я готовий,—мовив хлопець.

І собі став навколішки.

Коконна почав говорити по латині слова „Вірую“. Але чи то випадково, чи то навмисне, молодий Олів'є вклякнув там, де лежала його шпада. Як тільки він побачив, що може досягти до неї рукою, він, не перестаючи проказувати за Коконною молитву, простяг руку, щоб її схопити. Коконна помітив той рух, удаючи, що

не помічав. Але в тій хвилі, як хлопець уже торкався пальцями до держальна зброї, Коконна кинувся на нього й, поваливши на землю, гукнув:

— А! зраднику!

І застромив йому в груди свого кинджала.

Хлопець крикнув, підвівся не своєю силою на одне коліно і впав мертвий.

— А! кате!—заревів Меркандон,—ти нас ріжеш, щоб не віддавати тих сто золотих, що ти нам винен.

— Далєбі, що ні,—мовив Коконна,—ось доказ.

Кажучи те, Коконна кинув до ніг старому гамана з грішми, що його батько дав йому перед від'їздом, щоб віддати борг кредиторів.

— Ось доказ,—провадив він,—бо це ваші гроші!

— А це твоя смерть!—гукнула мати з вікна.

— Стережіться, пане де Коконно, стережіться,—гукнула пані з де Гізового дому.

Але не успів Коконна послухатися цієї останньої поради, щоб уникнути першої погрози, як щось важке засвистіло в повітрі і впало на капелюх п'ємонтцеві, зломило йому в руках шпаду і завалило його самого на землю, здивованого, приголомшеного, прибитого. Він навіть не почув подвійного крику втіхи й жалю, що залунав справа й зліва.

Меркандон зараз кинувся з кинджалом до зомлілого Коконни. Але в тій хвилі двері з де Гізового дому розчинилися і старий, побачивши, що блищать бердиші й шпади, втік. Та ж, що він називав її герцогінею, хороша страшною красою при світлі пожежі, сліпуча самоцвітами й діамантами, перекилилася на половину з вікна й гукала до тих, що вийшли, показуючи рукою на Коконну.

— Там! там! напроти мене; шляхтич у червоному каптані. Той, так, так, той!..

Х

Смерть, меса або Бастилія.

Маргаріта, як ми казали, зачинила двері й вернулася до своєї кімнати. Увійшовши туди, страшенно схвильована, вона побачила Жійону, що, прихилившись із жахом до дверей з кабінету, дивилася на криваві плями на ліжку, на меблях і на килимі.

— Ох! пані,—покликнула вона, побачивши королеву.—Ох! пані, то він помер?

— Тихо, Жійоно!—промовила Маргаріта з таким виразом у голосі, що одразу було зрозуміло, який важливий той наказ.

Жійона замовкла.

Тоді Марґаріта витягла з свого гаманця маленького позолоченого ключа, одчинила двері до кабінету і показала Жійоні пальцем на молодого чоловіка.

Ля Моль змігся встати й дотягтися до вікна. Почувши, що відчиняють двері, він схопив маленького кинджала, що носили в ті часи жінки та що трапився йому під рукою.

— Не бійтеся, нічого, пане,—промовила Марґаріта,—бо ручуся вам своєю душею, що ви в безпечності.

Ля Моль знов упав на коліна.

— О! пані!—покликнув він,—ви для мене більше, ніж королева, ви божество.

— Не хвилюйтеся так, пане,—мовила Марґаріта,—у вас ще йде кров... Охі Жійоно, глянь, який він блідий... Скажіть но, де ви поранені?

— Пані,—мовив Ля Моль, намагаючись сфіксувати на головних точках ті болі, що були в нього по всьому тілі,—мене поранено кинджалом спочатку в плече, а потім у груди; на інші ж рани не варто звертати уваги.

— Побачимо,—мовила Марґаріта;— Жійоно, принеси мою скриньку з бальзамами.

Жійона вийшла й вернулася, тримаючи в одній руці скриньку, а в другій срібного позолочуваного кухля й тонку голяндську полотнину.

— Жійоно, допоможи мені підвести його,—мовила королева Марґаріта,—бо, підводячись сам, бідолаха вже зовсім знемігся.

— Але ж, пані,—казав Ля Моль,—я зовсім збентежений; справді, я не можу цього допустити...

— Пане, ви допустите зробити те, що я зважила,—відповіла Марґаріта.—Коли ми можемо вас урятувати, то був би гріх дати вам умерти.

— О!—покликнув Ля Моль,—я волю вмерти, ніж бачити, що ви, королева, мастите собі руки такою негідною кров'ю, як моя... О! ні за що, ні за що.

І він одступився з пошаною.

— Вашою кров'ю, мій пане,—завважила всміхаючись Жійона,—та ви ж уже вимастили нею, як хтіли, і ліжку, і хату їх величності.

Марґаріта захристала свій плащ на батистовому пеньюарі, геть помащеному маленькими червоними плямами. Цей рух, повний жіночої соромливости, нагадав Ля Молеві, що він обіймав і тулив до своїх грудей цю королеву таку хорошу, таку кохану; на той спогад краска перебігла по його блідому обличчю.

— Пані,—мовив він несміло,—може б ви могли мене доручити якомусь лікареві?

— Лікареві католикові, звичайно?—спитала королева з таким виразом, що Ля Моль зрозумів її думку і здригнувся.

— Хіба ж ви не знаєте,—провадила далі королева надзвичайно лагідно,—що нас французьких королівен вчать знати чинність рослин і робити бальзами, бо наш обов'язок, жінок і королів, завжди полягає в тому, щоб злегшувати болі. Ото ж ми варті найкращих лікарів у світі, принаймні так кажуть наші підлесники. Хіба ж слава про цю мою вмлість не дійшла до вас? Ну, Жійоно, до роботи!

Ля Моль хотів спробувати ще змагатися; він знову казав, що волить вмерти, ніж завдавати королеві того труду, що може розпочатися з жалю, а скінчитися обридженням. Те змагання лише вичерпало в край його силу. Він захитався, заплющив очі, голова йому нахилилася назад і він удруге зомлів.

Тоді Марґаріта, схопивши кинджала, що він випустив з рук, швидко порозрізала шнурки біля його каптана, а Жійона іншим ножем одпорола чи швидше, одрізала йому рукави від сорочки.

Жійона полотниною, змоченою в холодній воді, тамувала кров, що текла з ран на плечі й грудях у молодого чоловіка, а Марґаріта золотою шпилькою з головкою на кінці зондувала рани так обережно та зручно, як би міг зробити в такому випадку добродій Амбруаз Паре.

Рана на плечі була глибока, а на грудях рана йшла вздовж ребра, там пробито було лише шкіру та м'язи. Жадна рана не проходила в дуплини тої природньої фортеці, що захищає серце й легені.

— Рани болячі, але не смертельні, *Acerrimum humeri vulnus, non antem lethale*,—прошепотіла хороша й учена лікарка; дай мені бальзаму і зроби корпії.

Тим часом Жійона, перше ніж королева дала їй цього нового наказу, вже обмила й наперфумувала молодому чоловікові груди й робила те саме з його руками, змодельованими за аптечним малюнком, з його плечима граційно відхиленими назад з його шиєю під густими кучерями. Та шия належалася, швидше, паріській мармуровій статуї, ніж покаліченому тілові вмирущої людини.

— Бідний хлопець,—прешепотіла Жійона, дивлячись не так на свою роботу, як на того, коло кого вона робилася.

— Правда ж він гарний?—спитала Марґаріта зовсім не покоролівському одверто.

— Так, пані! Але мені здається, що неможна його лишати долі, треба нам його підняти й покласти на цьому ліжку, що він тільки спирається на нього.

— Так,—мовила Марґаріта,—ти маєш рацію.

І обидві жінки, нахилившись і поєднавши свою силу, піднесли Ля Моля й поклали на великій софі з різьбленою спинкою, що стояла біля вікна. Те вікно відчинили, щоб пораненому було свіже повітря.

Рух опритомнив Ля Моля; він зітхнув і, розплющивши очі, відчув ту надзвичайну насолоду, що товаришить усім почуттям у пораненого, коли відживши він має свіжість замість жерущого вогню і запах бальзаму замість теплого й нудного запаху крові.

Він зашепотів щось без зв'язку, Маргаріта відповіла йому усміхом, поклавши палець на вуста.

В тій хвилі залунав стукіт до дверей.

— Стукають до таємного входу,—мовила Маргаріта.

— Хто ж то міг прийти, пані?—спитала налякана Жійона.

— Я піду подивлюся,—мовила Маргаріта.—А ти будь при ньому і не залишай його ані на хвилину.

Маргаріта пішла до свого покою і, зачинивши двері до кабінету, пішла відчинити двері до проходу, що йшов до короля й королеви-матері.

— Пані де Сов!—скрикнула вона, швидко відступаючи з виразом подібним, коли не до жаху, то принаймні до ненависти, бо то таки правда, що жінка ніколи не прощає іншій жінці, коли та відбере в неї хоч би й нелюбого чоловіка.—Пані де Сов!

— Так, ваша величносте!—мовила та, складаючи руки

— Тут, ви, пані!—провадила Маргаріта, все більше та більше дивуючись, але все більш владним голосом.

Шарлота впала навколішки.

— Пані,—почала вона,—простіть мені, я визнаю, до якої я міри винна перед вами; але коли б ви знали! То не тільки моя провина, а особливий наказ королеви-матері...

— Встаньте,—мовила Маргаріта.—Я не думаю, щоб ви прийшли в надії виправдатися передо мною, отже кажіть, чого ви прийшли.

— Я, пані, прийшла,—почала Шарлота, все стоячи навколішках і дивлячись сливе більше божевільними очима,—я прийшла спитати у вас, чи його немає тут.

— Тут, кого? Про кого ви говорите, пані?.. бо доправди я не розумію.

— Про короля.

— Про короля! Ви женетесь за ним аж до мене! Ви ж добре знаєте, що він сюди не ходить!

— Ах! пані!—говорила баронеса де Сов, не відповідаючи на ті натяки і ніби навіть не помічаючи їх,—ах! коли б то бог дав, щоб він був тут.

— Чому ж то так?

— Ох, боже мій, пані, тому що вбивають гугенотів, а наварський король голова над гугенотами.

— Ах!—скрикнула Маргаріта, хапаючи пані де Сов за руку і примушуючи її підвестися.—Я й забула про це! До того ж я не думала, що королеві може загрозувати така сама небезпека, як іншим людям.

— Більша, пані, в тисячу разів більша,—покликнула Шарлота.

— Справді, льотарінзька герцогія попереджала мене. Я йому казала, щоб він не виходив. Хіба він вийшов?

— Ні, ні, він у Луврі. Його не можна знайти. Якщо його нема тут...

— Його тут нема.

— Ох!—покликнула пані де Сов, вибухаючи розпачем,—то вже по ньому, бо королева-мати заприсяглася, що він умре.

— Що він умре! А!—мовила Маргаріта,—ви мене лякаєте. Неможливо!

— Пані,—почала пані де Сов з тим завзяттям, що надає лише пристрасть,—я вам кажу, що невідомо, де наварський король.

— А де королева-мати?

— Королева-мати послала мене покликати пана де Гіза й пана де Таваня, що були в її каплиці, потім вона мене одіслала від себе. Тоді,—вибачте мені пані!—я пішла до себе і, як звичайно, чекала.

— На мого чоловіка, адже?—спитала Маргаріта.

— Він не прийшов, пані. Тоді я шукала скрізь, питала про нього у всіх. Один салдат мені сказав, що бачив, як, здається йому, короля вела сторожа з голими шпадами за який час перед тим, як почалася різня, а різня почалася годину тому.

— Дякую, пані,—мовила Маргаріта;—хоч може те почуття, що призвело вас до цього вчинку, нова образа для мене, а проте дякую вам.

О! в такому разі, простіть мені, пані!—мовила вона,—і я повернуся до себе сильніша від вашого прощення; бо я не смію йти за вами навіть здалека.

Маргаріта простягла до неї руку.

— Я піду пошукаю королеву Катерину,—мовила вона;—йдіть до себе Наварський король під моїм захистом, я йому обіцяла спілку з собою і вірно додержу своєї обіцянки.

— А як ви не зможете дійти до королеви-матері, пані?

— Тоді я вдамся до свого брата Карла, а мені дуже слід поговорити з ним.

— Ідіть, ідіть, пані,—мовила Шарлота, даючи пройти Маргаріті,—і хай господь проводить вашу величність.

Маргаріта кинулася коридором. Але дійшовши до кінця, вона повернулася, щоб переконатися, що пані де Сов не зостається позаду. Пані де Сов йшла за нею.

Наварська королева, побачивши, що вона повернула на сходи до своїх покоїв, пішла далі до королеви Катерини.

Все змінилося. Замість юрби чемних двораків, що звичайно розступалися перед королевою, вітаючи її з пошаною, Маргаріта зустрічала тільки гвардійців з почервонілими бердишами в одязі, замашеній кров'ю, або шляхтичів у подертих плащах з обличчями почорнілими від пороху, носіїв наказів і депеш; одні з них входили, інші виходили; від тої хідні у величезних галереях було ніби в страшному мурашнику.

Маргаріта все йшла наперед, аж поки дійшла до передпокою королеви-матері. Але того передпокою гляділи салдати, стоячи в два ряди, і пускали йти лише того, хто знав гасло.

Маргаріта надаремне намагалася перейти за ту живу загорожу. Вона скільки разів бачила, як одчинялися й зачинялися двері, і кожного разу, поки вони були розхилені, вона бачила Катерину, відмолоджену від чинности, діяльну, ніби вона мала всього двадцять років. Вона писала й одержувала листи, розпечатувала їх, давала накази, говорила до одних скільки слів, до інших усміхалася, найприятніше ж усміхалася до тих, що були більше вкриті пилом і кров'ю.

Посеред тої великої заметні, що шуміла у Луврі й сповняла його страшним гамором, чути було все частіш і частіш постріли з улиці.

— Я ніколи не дійду до неї,—сказала сама до себе Маргаріта, тричі надаремне спробувавши пройти коло галебардистів.—Ніж я маю тут губити час, піду краще до брата.

В тій хвилі проходив пан де Гіз. Він сповістив королеву про смерть адмірала й вертався на різню.

— О! Генріху! — покликнула Маргаріта, — де наварський король?

Герцог подивився на неї, всміхнувся, дивуючись вклонився їй, не відповідаючи, вийшов зі своїми гвардійцями.

Маргаріта побігла до якогось капітана, що мав вийти з Лувру і, перше ніж виходити, казав своїм салдатам набити мушкети.

— Наварський король?—спитала вона;—пане, де наварський король?

— Я, пані, не знаю,—відповів капітан,—я не з гвардійців його величності.

— Ах, мій любий Рене! — покликнула Маргаріта, пізнавши Катерининою парфумера,—це ви... ви йдете від моєї матері... чи ви знаєте, що сталося... з моїм чоловіком?

— Їх величність наварський король зовсім не мій приятель, пані... ви повинні те пам'ятати Навіть кажуть, — додав він з корчем, що більше був подібний до скреготу зубів, ніж до усміху,—

навіть кажуть, що він сміє обвинувачувати мене в тому, що я в згоді з панею Катериною отруїв його матір.

— Ні! ні! — покликнула Маргаріта, — не вірте цьому, мій добрий Рене!

— О! пані, то мені зовсім байдуже!—відповів парфумер,—ні короля наварського, ні його прибічників нема чого боятися тепер.

І він одвернувся від Маргаріти.

— О! пане де Таваню, пане де Таваню!—покликнула Маргаріта,—одне слово, єдине, прошу вас.

Тавань, що саме проходив там, спинився.

— Де Генріх Наварський?—спитала Маргаріта.

— Та де ж би він був!—мовив Тавань голосно,—гадаю, що він десь волочиться містом з панами д'Алансоном і Конде.

Потім додав так тихо, щоб чула лише сама Маргаріта:

— Прехороша величносте, коли ви хочете побачити того, на чиєму місці, щоб бути, я віддав би життя, то йдіть, застукайте до королєвого кабінету зі зброєю.

— О! Таваню, дякую! — відповіла Маргаріта, що зо всього того, що говорив Тавань, почула лише головну вказівку,—дякую, я піду туди.

І вона пішла, говорячи сама до себе:

— Після того, що я йому обіцяла, після того, як він обійшовся зо мною, коли той невдячний Генріх ховався в мене в кабінеті, я не можу дати йому пропасти.

І вона застукала до дверей у королєві покої, але їх гляділи з середини два загони з гвардійців.

— Не можна входити до короля,—мовив офіцер, швидко підходячи.

— І мені?—спитала Маргаріта.

— Наказ для всіх загалом.

— Мені, наварській королеві! Мені, його сестрі!

— Пані, в наказі не зазначено жадних винятків; отже прошу вибачити мені.

І офіцер зачинив двері.

— Ох! він пропав,—покликнула Маргаріта, налякана виглядом тих чудних облич, що коли не дихали помстою, то були невблаганні. Так, так, я все розумію... мене вжили за привабу... я пастка, що нею ловлять, а тоді вбивають гугенотів... Все одно! Я увійду, хоч нехай мене і вб'ють.

І Маргаріта побігла, як божевільна, коридорами й галереями, аж раптом, переходячи повз одні маленькі двері, вона почула спів сливе жалібний, такий він був монотонний. То кальвінський псалом співав тремтячий голос у сусідній кімнаті.

— Мамка мого брата короля, добра Модельона... вона тут! — покликнула Маргаріта, вдаривши себе по чолі на якусь раптову думку, що майнула їй в голові, — вона тут!... Християнський боже, поможи мені!

І Маргаріта, повна надії, тихенько постукала до маленьких дверей.

Справді, після поради, що йому дала Маргаріта, після розмови з Рене, після відходу од королеви-матері, коли, немов добрий геній, хтіла його не пустити бідна маленька Фебея, Генріх Наварський зустрів скількох шляхтичів католиків. Вони, нібито з пошани, відпровадили його до його покоїв, де на нього чекало зо двадцяттеро гугенотів, що зібралися в молодого принца, а вже раз зібравшись, не хтіли його залишати, бо від скількох годин передчуття тої фатальної ночі літало по Луврі. Отож вони пробували там і ніхто не важився їх турбувати. Аж ударив дзвін на Сен-Жермен-л'Оксеруа і відбився луною їм усім у серцях, як дзвін по душі. тоді увійшов Тавань і серед мертвої тиші повідомив Генріха, що король Карло ІХ хоче з ним говорити.

Нічого було пробувати змагатися, ніхто навіть і не думав про те. Чути було як стелі, галереї й коридори в Луврі тріщать під ногами в салдат, що їх зібралося й на дворах, і в помешканнях до двох тисяч душ. Генріх, попрощавшись з друзями, що він їх не сподівався побачити, пішов за Таванем; той запровадив його до невеличкої галереї, що стикалася з королевими покоями, і залишив самого, беззбройного, з серцем неспокойним од усієї тої непевности.

Наварський король лічив хвилину по хвилині дві смертельних години, слухаючи з усе більшим жахом, як дзвонять на сполох і стріляють з мушкетів; дивлячись крізь зашклену кватирку, як проходять при світлі пожежі, при палахкотінні походень втікачі й убивці, нічого не розуміючи в тих вигуках різні й криках нещастя; не можучи навіть і здумати, не дивлячись на добре знання Карла ІХ, королеви-матері й герцога де Гіза, що відбувається саме в той час жахна драма.

Генріх не мав фізичної одважности; він мав краще за неї, він мав моральну силу: боячись небезпеки, він зустрічав її усміхаючись, але то небезпеку на полі битви, небезпеку на відкритому місці при сонячному світлі, небезпеку у всіх на очах, таку небезпеку, що її супроводить прониклива гармонія сурм і глухий гуркіт барабанів... А тут він був безоружний, сам один, замкнений, загублений у напівтемряві, що ледве вистарчала, щоб побачити ворога, що міг підлізти аж до нього, та залізо, що захтіло його проколоти. А тому ті дві години були для нього, може, найтяжчі години в його житті.

Коли заметня була найбільша і коли Генріх почав розуміти, що, очевидно, провадилася організована різня, прийшов до нього якийсь капітан і повів його коридором до королевого покою. Як вони наближалися, перед ними розчинялися двері, а за ними зачинялися, немов якимись чарами. Нарешті капітан привів Генріха до Карла IX в його кабінет зі зброєю.

— Добри вечір, Генрію,—мовив брутално молодий король.—
Ля Шастре, ідіть собі від нас.

Капітан вийшов.

Якусь хвилину панувало похмуре мовчання.

Генріх неспокійно озирнувся навкруги й побачив, що вони з королем насамоті.

Раптом Карло IX встав.

— Присягаюся богом,—мовив він, одгортаючи швидким рухом своє ясне волосся й утираючи разом з тим чоло, — адже ж ви раді бути біля мене, Генрію.

— Ну, звичайно, пане,—відповів король Наварський,—я завжди з приємністю буваю коло вашої величності.

— Радніші, ніж бути там о, га?—знов спитав Карло IX, швидше провадячи далі свою думку, ніж одповідаючи на Генріхів комплімент.

— Пане, я не розумію,—мовив Генріх.

— Дивіться, то зрозумієте.

Швидким рухом Карло пішов, чи, швидше, стрибнув до вікна. І притягнувши до себе свого швагра, що лякався все більше та більше, показав йому страшний силует убивців, що на помості якогось човна вбивали або топили офіри, що їм приводили щохвилини.

— Але ж на бога,—покликнув Генріх зблідши,—що ж то робиться цієї ночі?

— Цей ночі, пане, — сказав Карло IX, — мене звільняють од усіх гугенотів. Бачите ви он там над Бурбонським домом дим і полум'я з адміралового дому, бо він горить. Бачите оте тіло, що добрі католики тягнуть на подертому сіннику, то тіло адміралового зятя, труп вашого приятеля Теліньї.

— О! що ж то все значить? — покликнув король Наварський, надаремне шукаючи в себе при боці держальна від кинджала й тремтячи одразу від сорому й злости; бо він почував, що одразу і глузують з нього, і загрожують йому.

— Це значить,—закричав несподівано Карло IX несамовито й бліднучи в страшний спосіб, — це значить, що більше не хочу гугенотів навкруги себе, чуєте ви, Генріху? Чи я король? чи я пан?

— Але ж, ваша величносте...

— Моя величність вбиває й ріже тепер усе, що не католицьке; то її приємність. Чи ви католик? — гукнув Карло. Його гнів зростав невпинно, як страшний морський прилив.

— Пане,—мовив Генріх,—чи ви пригадуєте свої слова: „Мені все одно, якої віри той, хто мені добре служить“.

— Ха! Ха! Ха! — зловісно зареготався Карло, — ти, Генрію, кажеш, щоб я пригадав свої слова! *Verba volant*, як каже моя сестра Марго. А всі оті о, подивися,—додав він, показуючи пальцем на місто,—оті всі, хіба ж вони не служили мені добре? Хіба вони не були одважні в бою, мудрі на раді, віддані завжди? Всі були корисні підданці, але вони були гугеноти, а я хочу тільки католиків.

Генріх мовчав.

— Ну, тепер розумієте мене, Генрію? — покликнув Карло ІХ.

— Пане, я зрозумів.

— Ну, і що ж?

— Ну, і що ж, пане! Я не знаю, чому король Наварський має зробити те, чого не зробило стільки шляхтичів або бідних людей. Бо що ж врешті; усі ці бідолахи вмирають через те, що їм запропонували те, що ваша величність пропонують мені, і вони відмовилися так, як і я відмовляюся.

Карло схопив за руку молодого принца і втупив в нього погляд, що був спочатку розслаблений, а потім хижо заблискотів.

— А,—мовив він,—то ти гадаєш, що я завдавав собі труду пропонувати месу тим, що їх отам убивають?

— Пане,—сказав Генріх, звільняючи свою руку,—чи ви помрете у вірі ваших батьків?

— Звичайно, присягаюся богом! а ти?

— Ну, що ж! я, пане, теж,—одповів Генріх.

Карло заревів од злости й схопив тремтячою рукою свого мушкета, що лежав на столі. Генріх, притулившись до оббиття на стіні, з потом од тривоги на чолі, але, завдяки тій, що він мав, силі панувати над собою, спокійний на вигляд, стежив за всіма рухами страшного монарха з пожадливым остовпінням пташки, що її зачарувала змія.

Карло звів курка в своєму мушкеті і, тупаючи ногою, сліплячи Генріха блиском страшної зброї, з сліпою лютістю гукнув:

— Приймаєш месу?

Генріх мовчав.

Карло ІХ аж луврські склепіння стрепенув страшним прокльоном, що рідко коли злітало з людських уст, а сам з блідого, як він був, став уже зовсім неначе мрець.

— Смерть, меса чи Бастилія?! — гукнув він, прицілюючись на короля Наварського.

— О! пане! — покликнув Генріх,—невже ви мене заб'єте, мене, свого брата?

Генріх викрутився з тою незрівняною змисленістю, що була наймогутнішою здатністю його вдачі, від відповіді, що вимагав од

нього Карло ІХ. Коли б та відповідь була негативна, то Генріх уже, безперечно, був би мертвий.

Тому що після нападів лютости в нього зараз таки починалася реакція, Карло ІХ не повторив свого питання, а після хвилини вагання, глухо рикаючи, він одвернувся до відчиненого вікна й прицілився на чоловіка, що біг набережжям навпроти.

— Однак, треба ж мені когонебудь забити, — покликнув Карло ІХ, блідий, як труп, з очима налитими кров'ю.

Він вистрілив і вбив того чоловіка, що біг.

Генріх застогнав.

Тоді, запалившись якимсь страшним огнем, Карло почав набивати свого мушкета й стріляти безперестану, вигукуючи од втіхи кожного разу, як постріл влучав.

— Це вже по мені, — думав король Наварський, — як не буде кого вбивати, він заб'є мене.

— Ну! — промовив раптом якийсь голос позад принців, — вже зроблено?

То говорила Катерина Медічі, що підчас останнього пострілу нечутно увійшла.

— Ні, тисяча пекельних громів! — заревів Карло, кидаючи свого мушкета на підлогу... — Ні, впертий... Він не хоче!...

Катерина нічого не сказала. Вона помалу перевела свій погляд у ту частину хати, де стояв Генріх такий самий нерухомий, як фігура на стінному оббитті, що до нього він прихилився. Потім знов так глянула на Карла, ніби хотіла спитати: „В такім разі, чому він живий?“

— Він живий . він живий... — белькотав Карло ІХ, що чудово розумів той погляд і відповідав на нього, як бачимо, без вагання, — він живий, бо він... мій родич.

Катерина всміхнулася.

Генріх побачив той усміх і зрозумів, що то Катерину йому треба найбільше подолати.

— Пані, — вдався він до неї, — все йде від вас, я добре бачу, і ніщо від мого шурина Карла; то ви виградали, щоб мене затягти в пастку; то ви надумали зробити зі своєї дочки привабу, що має всіх нас згубити; то ви роз'єднали мене з моєю жінкою, щоб їй не було прикро дивитися, як мене вбиватимуть у неї на очах...

— Так, але цього не буде! — покликнув пристрасно інший задиханий голос. Генріх одразу пізнав той голос, Карло ж почувши його, здригнувся від несподіванки, а Катерина від лютости.

— Маргаріто! — покликнув Генріх.

— Марго! — мовив Карло.

— Дочко! — прошепотіла Катерина.

— Пане,—заговорила Маргаріта до Генріха, — своїми останніми словами ви обвинувачували мене, і ви zarazом мали радію і були неправі: ваша правда, що я була знаряддя для згуби всіх вас, але й неправда, бо я не знала, що ви йдете на свою погибель. Я сама пане, отака, як ви мене бачите, завдячую життя випадкові, може тому, що моя мати забула про мене; але, як тільки я довідалася, що вам загрожує небезпека, я зараз згадала про свій обов'язок. Жінчин же обов'язок ділити долю свого чоловіка. Якщо вас виженуть, я піду за вами у вигнання, якщо вас посадять до в'язниці, і я стану в'язнем; якщо вас уб'ють, і я умру.

І вона простягла своєму чоловікові руку і Генріх схопив ту руку коли не з коханням, то з вдячністю.

— Ох! моя бідна Марго, — мовив Карло IX, — ти б краще зробила, коли б казала йому стати католиком.

— Пане,—відповіла Маргаріта з тою високою гідністю, що була їй така властива,—пане, вірте мені, задля самого себе вам не слід вимагати підлоти від принца свого дому.

Катерина кинула значущий погляд на Карла.

— Брате, — покликнула Маргаріта, що так само добре, як і Карло, розуміла Катеринини пантоміми,—брате, пам'ятайте, що ви зробили його моїм чоловіком.

Карло IX між владним Катерининим поглядом і благальним Маргаритиним, як між двома суперечними принципами, якусь хвилину не знав, що почати; врешті Ормузд переміг.

— Пані,—шепнув він, нахилившись, Катерині до вуха,—Марго таки має радію і Генрію мій швагер.

— Так, — відповіла Катерина своєму синові теж на вухо, — так... ну, а коли б він не був швагром?

XI

Шипшина на кладовищі Іносан.

Повернувшись до себе, Маргаріта даремне намагалася вгадати, що Катерина Медічі сказала потиху Карлові IX, що так одразу спинило страшну нараду про життя й про смерть, що провадилася в той час.

Частина ранку пішла в неї на догляд Ля Моля, друга на вгадування загадки, що її розум ніяк не міг збагнути.

Наварський король zostався в'язнем у Луврі. Гугенотів переслідували більше, ніж коли. Після страшної ночі настав день ще огиднішої різни. Дзвони вже на сполох не дзвонили, а видзвонювали Те Деум, ті радісні бронзові звуки серед убивств і пожеж були, може, ще сумніші задня, ніж був погребовий дзвін у темряві

минулої ночі. То було ще не все: сталася дивна річ: шипшина, що цвіла повесні і, як звичайно, втратила свої запашні шати в червні, зацвіла вдруге тої ночі. Католики вбачили в тому чудо і, славлячи тее чудо, робили бога своїм спільником. Вони йшли процесіями з хрестом і корогвами на чолі до кладовища Іносан, де тая шипшина цвіла. Та ухвала провадженої різні, що йшла від бога, подвоїла палкість убивців. І в той час, як у місті на кожній вулиці, на кожному перехресті, на кожній площі відбувалися й далі розпачливі сцени, Лувр став спільною могилою всім тим протестантам, що були там, коли подали вперше гасло до різні. Зосталися живі лише король Наварський, принц де Конде й Ля Моль.

Заспокоївшись щодо Ля Моля, бо його рани, як вона казала напередодні, були небезпечні, але не смертельні, Маргарита клопоталася тепер лише одним: як урятувати життя своєму чоловікові, що все ще було під загрозою. Безперечно перше почуття, що опанувало жінку, було почуття справедливого жалю до чоловіка, що йому вона присягала, як казав сам беарнець, коли не на кохання, то принаймні на спільність. Але слідом за цим почуттям інше, не таке чисте, почуття зародилося в серці королеви.

Маргарита була амбітна, Маргарита в своєму одруженні з Генріхом де Бурбоном бачила сливе певне королівання. Навару шарпали з одного боку французькі королі, з другого еспанські, і шматок по шматку загарбали собі половину її землі. Одяк вона могла б стати справжнім королівством з підданцями з французьких гугенотів, коли б Генріх де Бурбон справдив надію на його одважність, що він подавав у ті рідкі випадки, коли він видобував свою шпаду Своім гострим та освіченим розумом Маргарита все те передбачала й вираховувала. Отож, втративши Генріха, вона втратила б не лише чоловіка, а втратила б трон

Вона зовсім заглибилася в ті міркування, коли почула, що хтось стукає до дверей з таємного коридору. Вона здригнулася, бо лише три особи приходили тими дверима: король, королевамати й герцог д'Алансон. Вона причинила двері до кабінету, наказала пальцем Жійоні й Ля Молеві мовчати і пішла відчинити одвідувачеві.

То був герцог д'Алансон.

Молодий чоловік кудись зник з минулого дня. Одну хвилину Маргарита думала була просити його заступитися за короля Наварського, але страшна думка спинила її. Її шлюб одбувся проти його бажання. Франсуа ненавидів Генріха і коли заховував неутралітет на користь беарнця, то лише через те, що був певен, ніби Генріх і його жінка чужі одне одному. Коли б Маргарита виявила цікавість до свого чоловіка, то це могло б замість того,

щоб одхилити, наблизити до його грудей один з тих трьох кінджалів, що йому загрожували.

Побачивши молодого принца, Маргарита затремтіла ще більше, ніж затремтіла б, побачивши короля Карла ІХ або й саму королеву-матір. Однак, дивлячись на нього, неможна було сказати, що відбувається щось особливе в місті чи в Луврі. Одягнений він був, як завжди, дуже елегантно. Від його одежі і білизни чути було пахощі, що ними так нехтував Карло ІХ, а він і герцог д'Анжу завжди вживали їх. Лише таке віправне око, як Маргаритине, могло помітити, що, не дивлячись на більшу, ніж звичайно блідість, і на те, що пальці на його таких хороших і так випещених, як у жінки, руках злегка тремтіли, він ховав у глибині свого серця якесь радісне почуття.

Він увійшов, як завше мав звичай увиходити. Він підійшов до сестри, щоб поцілувати її. Але замість того, щоб підставити йому свої щоки, як то вона робила королеві Карлові або герцогові д'Анжу, Маргарита нахилилася й дала йому поцілувати своє чоло.

Герцог д'Алансон зідхнув і притулив свої бліді уста до того чола.

Тоді, сівши, він почав розказувати сестрі про криваві події тої ночі; про повільну й страшну адміралову смерть; про швидку смерть Теліні що пробитий кулею одразу помер. Він спинився, розводився, насолоджувався, розказуючи про криваві подробиці тої ночі з тою любов'ю до крови, що була властива йому і його обом братам. Маргарита не спиняла його.

Нарешті, все розказавши, він замовк.

— То ж не для того тільки, щоб мені це розказати, ви завітали до мене, адже так, мій брате—спитала Маргарита.

Герцог д'Алансон усміхнувся.

— То ви таки маєте мені щось інше сказати?

— Ні,—відповів герцог,—я чекаю.

— Чого ж ви чекаєте?

— Хіба ж ви, моя кохана Маргарито, не казали мені, що вас одружили з королем Наварським проти вашого бажання?—спитав герцог, присуваючи свого фотеля до сестриноного.

— Звичайно, казала. Я зовсім не знала беарнського принца, коли мені його настренчили за чоловіка.

— А тоді, як ви його вже пізнали, хіба ж ви не казали мені, що зовсім не почуваете до нього кохання.

— То правда, я вам це казала.

— Хіба ж ви не думали, що цей шлюб мусить завдати вам нещастя?

— Мій любий Франсуа,—мовила Маргарита,—коли шлюб не є найвище щастя, він тоді сливе завжди буває найвище.

— Ну, моя люба Маргаріто! ото ж я й казав, що чекаю.

— Але скажіть же, чого ви чекаєте?

— Що ви виявите свою втіху.

— З чого ж я маю радіти?

— А з тої несподіваної нагоди знов стати вільною.

— Вільною?—спитала Маргаріта, хочаби примусити принца сказати до кінця те, що він думав.

— Звичайне, вільною; вас розлучать з королем Наварським.

— Розлучать?—мовила Маргаріта, пильно дивлячись на молодого принца.

Герцог д'Алансон спробував витримати сестрин погляд, але швидко одвів од неї погляд збентежившись.

— Розлучать!—проказала Маргаріта,—обміркуймо-но це, мій брате, бо я дуже рада, що ви дали мені самій змогу розібрати цю справу; як же то думають нас розлучити?

— Та Генріх же гугенот,—мовив стиха герцог.

— А певне; але ж він не крився зі своєю вірою, і то було відомо, як нас дружили.

— Так, сестро,—мовив герцог і мимоволі дозволив променеві втіхи освітити собі обличчя,—але що робив Генріх після вашого весілля?

— Ви, Франсуа, краще тее знаєте, ніж хто, бо він цілими цими днями пробував у вашому товаристві, чи то полюючи, чи то граючи в кулі, чи граючи в м'яча.

— Так, цілими днями, звичайно,—мовив герцог,—днями; а ночами?

Маргаріта мовчала, настала її черга спустити очі.

— А ночами,—правив герцог д'Алансон,—а ночами?

— Ну?—спитала Маргаріта, почувуючи, що їй слід було б щось одповісти.

— Ну, він пробував ночами у пані де Сов.

— Чому ви те знаєте?—покликнула Маргаріта.

— Тому знаю, що мені цікаво було тее знати,—відповів молодий принц, бліднучи й рвучи вишивання на своїх манкетах.

Маргаріта почала розуміти, що Катерина сказала потиху Карлові IX; але вона вдавала, ніби й далі нічого не знає.

— Нащо ви мені це кажете, брате?—сказала вона, чудово вдаючи засмученість,—хіба на те, щоб нагадати мені, що ніхто мене тут не любить і не стоїть за мною, навіть ті, кого мені природа дала за протекторів, і той, кого церква дала мені за дружину?

— Ви несправедливі,—мовив живо герцог д'Алансон, ще підсуюючи свого фотеля до сестриноного,—я вас люблю й обстоюю.

— Братіку,—мовила Маргаріта, пильно дивлячись на нього, ви маєте щось мені сказати від королеви-матері?

— Я?! ви помиляєтеся, сестро, присягаюся в тому; хто міг піддати вам таку думку?

— Я так думаю через те, що ви зламали приязнь, що в'язала вас з моїм чоловіком, що ви покинули справу короля Наварського.

— Справу короля Наварського!—мовив герцог, зніяковівши.

— Звичайно. Давайте, Франсуа, будемо говорити щиро. Ви двадцять раз признавалися в тому, ви могли підвестися, ви могли втриматися, лише допомагаючи один одному, ця спілка...

— Стала неможлива, моя сестро,—перебив герцог д'Алансон.

— Чому ж то так?

— Тому, що король має певні наміри щодо вашого чоловіка. Вибаuchte, я помилився, кажучи „щодо вашого чоловіка“, я хотів сказати щодо Генріха Наварського. Наша мати догадалася про все. Я спілкував з гугенотами, бо думав, що вони в ласці. Але тепер убивають гугенотів, і за тиждень не зостанеться їх і півсотні в цілому королівстві. Я тому тягнув руку за королем Наварським, що він був... ваш чоловік. Але тепер, він уже не чоловік ваш. Що ви маєте сказати на це? Ви ж не тільки найкраща жінка у Франції, а ще й найрозумніша голова в королівстві.

— Я маю сказати,—відповіла Маргарита,—що я знаю нашого брата Карла. Я вчора бачила його під час одного з тих нападів несамовитости, що вкорочують кожен його життя на десять років; я маю сказати, що ці напади, на нещастя, відновляються тепер дуже часто, а тому, наш брат Карло очевидно довго не проживе; я маю сказати, нарешті, що польський король помер і тепер багато міркують про те, щоб вибрати на його місце принца з французького дому; я маю сказати, нарешті, що коли обставини так складаються, то зовсім не пора покидати своїх спільників, що під час змагання можуть підтримати нас і допомогою народу й підпорою королівства.

— А ви,—покликнув герцог,—хіба ви не зрадили мене ще більше, волюючи чужого, а не мене, свого брата?

— З'ясуйте, Франсуа, в чому і як я вас зрадила?

— Ви вчора випросили в короля життя королеві Наварському?

— Ну, то що?—спитала Маргарита, вдаючи, що вона не розуміє.

Герцог шпарко встав і двічі чи тричі пройшовся несамовито по хаті, потім підійшов і взяв Маргариту за руку.

Рука була нерухома й холодна.

— Прощайте, сестро,—мовив він,—ви не хотіли мене зрозуміти, то ж нарікайте на себе за те нещастя, що може вам статися.

Маргарита зблідла, але сиділа нерухомо на своєму місці. Вона дивилася, як виходив герцог д'Алансон і не зробила жадного ру-

ху, щоб його затримати; але заледве він зник їй з очей у коридорі, як повернувся назад.

— Маргаріто, слухайте,—мовив він,—я забув сказати вам одну річ: завтра в цю пору король Наварський помре.

Маргаріта скрикнула, бо думка, що вона буде знаряддям душоубства, так її лякала, що вона не могла подолати себе.

— І ви не станете на перешкоді до цієї смерті?—спитала вона,—ви не врятуєте свого найкращого та найвірнішого спільника?

— Відучора мій спільник не король Наварський.

— А хто ж у таким разі?

— Пан де Гіз. Винищуючи гугенотів, пана де Гіза зробили королем католиків.

— І то син Генріха II узнає королем над собою якогось лотаринзького герцога?

— Ви сьогодні в поганому настрої, Маргаріто, і нічого не розумієте.

— Признаюся, що надаремне намагаюся зрозуміти вашу думку.

— Сестро, ви з такого самого хорошого дому, як і пані принцеса де Парсіян, а Гіз не більше безсмертний, ніж король Наварський. Ну, Маргаріто! припустіть тепер три речі, всі три можливі: перша, пана вибирають на польського короля; друга—ви мене любите так, як я вас люблю; ну! я французький король, а ви... а ви...королева католиків.

Маргаріта закрила обличчя руками, засліплена глибиною замірів цього юнака, що її ніхто при дворі не зважався назвати розумом.

— То ви,—спитала вона, трохи помовчавши,—не ревнуєте до пана герцога де Гіза так, як до короля Наварського?

— Що сталося, те сталося—промовив глухо герцог д'Алансон.—І коли я мав ревнувати до герцога де Гіза, ну! то я й ревнував.

— Є лише одна річ, що може стати на заваді до здійснення цього хорошого пляну.

— Яка?

— Та, що я вже не люблю герцога де Гіза.

— А кого ж ви любите, в таким разі?

— Нікого.

Герцог д'Алансон подивився на Маргаріту з таким здивуванням, як людина, що теж нічого не розуміє. І вийшов з покою, відхнувши їй тулячи холодну руку до чола, що аж колалося йому.

Маргаріта сиділа сама, замислившись. Становище речей починало вимальовуватися ясно й виразно перед її очима. Король дозволив зробити святого Бартоломея, королева Катерина і герцог де Гіз його зробили. Герцог де Гіз і герцог д'Алансон з'єдна-

лися, щоб мати з того якомога більшу користь. Смерть короля Наварського була природний наслідок тої великої катастрофи. Як король Наварський помре, то захоплять його королівство. Маргаріта ж зостанеться вдовою, без трону, без могутности і не маючи іншої перспективи, як тільки монастир, де вона не зможе навіть оплакувати свого дружину, бо він не був ніколи її чоловіком.

Так вона думала, коли королева Катерина прислала спитати, чи не хоче вона разом з усім двором поїхати на прощу до шипшини на кладовищі Іносан.

Спочатку Маргаріта хотіла була відмовитися від тої подорожі. Але подумала потім, що може вона довідається там щось нового про долю Наварського короля і зважила поїхати. Отже казала відповісти, що коли для неї буде готовий кінь, то вона з охотою товаришитиме їх величності.

За п'ять хвилин прийшов джура повідомити її, щоб вона зволіла вийти, бо кортеж зараз вирушить. Маргаріта зробила знак рукою Жійоні, доручаючи пораненого, і вийшла.

Король, королева-мати, Тавань і чільніші католики були вже на конях. Маргаріта швидко зирнула на той гурт, де було зо двадцять осіб: короля Наварського не було серед них.

А пані де Сов була. Вона зирнулася з Маргарітою і Маргаріта зрозуміла, що коханка її чоловіка має щось їй сказати.

Рушили до вулиці Сент-Оноре вулицею Астрюс. Побачивши короля, королеву Катерину і чільних католиків, люд збирався юрбами і сунув за кортежем, як хвиля.

— Хай живе Король! Хай живе меса! Смерть гугенотам!..

Ці вигуки супроводили вимахування закривавленими шпадами та димучими мушкетами, що показували, яку участь брав кожен у страшній події, що відбулася.

Прибувши на верх вулиці Прувель, зустріли людей, що тягли якогось трупа без голови. То був адміралів труп. Його тягли, щоб повісити за ноги на Монфоконі.

В'їхали на кладовище Сент-Іносан тими ворітьми, що виходять на вулицю Шан, що тепер зветься вулиця Дешаржер. Духовенство, повідомлене про одвідини короля й королеви-матері, чекало їх величності, щоб привітати їх.

Пані де Сов скористалася з того моменту, коли Катерина слухала промову, що їй казали, і наблизилася до Наварської королеви, щоб попросити дозволу поцілувати їй руку; пані де Сов притулила уста до королевиної руки і, цілючи руку, застромила їй у рукав маленький згорнений папірець.

Хоч як швидко й скритно відійшла пані де Сов, Катерина теє помітила і озирнулася саме тоді, як дама з її почоту цілувала королеві руку.

Обидві жінки побачили той погляд, що перелетів до них, як блискавка, але обидві zostалися спокійні. Лише пані де Сов пішла від Маргаріти на своє місце біля Катерини.

Одповівши на промову, звернену на неї, Катерина всміхаючись кивнула королеві Наварській пальцем, щоб вона підійшла до неї.

Маргаріта послухалася.

— Е, доню,—мовила королева-мати своїм італійським патуа,—то у вас з панею де Сов велика приязнь?

Маргаріта усміхнулася, надаючи своєму хорошому обличчю щонайгіркішого виразу.

— Так, пані-матко,—відповіла вона,—змія прийшла вкусити мені руку.

— Ага!—мовила всміхаючись Катерина,—здається ви ревнусте.

— Ви помиляєтеся, пані,—відповіла Маргаріта,—я так само не ревную короля Наварського, як король Наварський не кохає мене. Але я вмію відрізнити своїх приятелів од ворогів. Я люблю тих, хто мене любить, і ненавиджу тих, хто мене ненавидить. Хіба ж я не ваша дочка, щоб могло бути інакше?

Катерина так усміхнулася до Маргаріти, що дала їй зрозуміти, що коли й було якесь підозріння, то воно зникло.

До того ж у тій хвилі нові прочани притягли до себе увагу високого зібрання. Герцог Гіз прибув у супроводі гурту шляхтичів, ще зовсім розпалених від недавньої різни. Вони проводили пишно вкриті ноші, що спинилися проти короля.

— Герцогіня де Невер!—покликнув Карло ІХ.—Оце гаразд! Хай вона вийде прийняти наші привітання, ця хороша й сувора католичка. Що це мені казали, кузино, що ви зі свого вікна полювали на гугенотів і одного вбили каменем?

Герцогіня де Невер страшенно почервоніла.

— Пане,—мовила вона стиха, стаючи на коліна перед королем;—навпаки, то я мала щастя взяти до себе пораненого католика.

— Добре, добре, кузино! Є два способи служити мені; один—убиваючи моїх ворогів, другий,—допомагаючи моїм друзям. Кожне робить, що може, і я певен, що коли б ви могли зробити більше, то й зробили б.

Тимчасом люд, що бачив добру злагоду, що панувала між домом лотарінзьким і Карлом ІХ гукав, що було духу:

— Хай живе король! Хай живе герцог де Гіз. Хай живе меса!

— Чи ви поїдете з нами до Лувру, Генрієто? — спитала королева-мати в хорошій герцогіні.

Маргаріта торкнула ліктем свою приятельку, що зрозуміла той знак і відповіла.

— Ні, пані, хіба що ви мені накажете, бо я маю справу в місті з її величністю королевою Наварською.

— А що ви будете робити вдвох?—спитала Катерина.

— Подивимося на дуже рідкі й цікаві грецькі книжки, що знайшли в одного старого протестантського пастора й перенесли до башти Сен-Жак-ля-Мушері,—відповіла Маргаріта.

— Ви б краще пішли подивилися, як кидають останніх гугенотів з мосту Монье до Сени,—мовив Карло ІХ.—Там місце хорошим французам.

— Ми підемо, якщо то подобається вашій величності,—відповіла герцогіня де Невер.

Катерина недовірливо глянула на обох молодих жінок. Маргаріта, пильнуючи, перехопила той погляд і зараз почала обертатися на всі боки, дивлячись заклопотано навкруги.

Та заклопотаність, удавана чи справжня, не сховалася від Катерини.

— Чого ви шукаєте?

— Я шукаю... Я не бачу,—відповіла Маргаріта.

— Що ви шукаєте? кого ви не бачите?

— Де Сов,—мовила Маргаріта.—Чи вона вернулася до Лувру?

— Я ж тобі казала, що ти ревнуєш!—мовила Катерина дочці на вухо. — О, bestial... Ну, ну, Генрієто! — казала вона далі, здвигаючи плечима,—забирайте Наварську королеву.

Маргаріта все ще удавала, що озирається навкруги, а потім, нахилившись до вуха своєї приятельки, прошепотіла:

— Забирай мене швидше. Я маю сказати тобі щось дуже важливе.

Герцогіня зробила реверанс Карлові ІХ й Катерині, потім, вклоняючись Наварській королеві, мовила:

— Ваша величність зволють сісти до моїх нош?

— З охотою. Але ви муситимете відправити мене потім до Лувру.

— Мої ноші, мої люди, як і я сама, до розпорядження вашої величності,—відповіла герцогіня.

Королева Маргаріта сіла до нош і зробила знак герцогіні де Невер сідати; та сіла з пошани на передньому місці.

Катерина і її панство вернулися до Лувру тим самим шляхом, що їхали звідти. Лише всю дорогу бачили, що королева-мати безперестану говорила щось на вухо королеві, скільки разів показавши на пані де Сов.

І кожного разу король сміявся, як то вже вмів сміятися Карло ІХ, тобто сміхом зловіснішим, ніж погроза.

Марґаріта відчувши, що ноші рушили, перестала боятися Катерининою проникливого погляду, швиденько витягла з рукава записку від пані де Сов і прочитала таке:

„Мені дано наказ послати сьогодні ввечері королеві Наварському два ключі: один од тої хати, де його замкнено, другий од моєї. Коли він до мене прийде, я маю наказ затримати його в себе до шостої години вранці.

Нехай ваша величність поміркують, нехай ваша величність зважать, нехай ваша величність зовсім не вважають на моє життя“.

— Нема жадного сумніву,—прошепотіла Марґаріта,—а бідної жінки хотять вжити за знаряддя, щоб загубити нас усіх. Але побачимо, чи то з королеви Марґо, як каже мій брат Карло, так легко зроблять черницю.

— Од кого ж цей лист?—спитала герцогіня де Невер, показуючи на записку, що Марґаріта прочитала й перечитала так дуже уважно.

— Ах, герцогіне, мені так багато чого треба тобі сказати,—відповіла Марґаріта, розірвавши записку на тисячу й тисячу клаптиків.

ХІІ

З в і р е н н я .

— Перш за все, куди ми простуємо?—спитала Марґаріта.— Гадаю, що не до мосту ж Менье?... Я від учора вже досить бачила вбивання, моя бідна Генрієто.

— Я насмілилася провадити вашу величність.

— Одразу і поперед усього моя величність просить тебе забути її величність... То ти мене провадиш...

— До де Гізового дому, принаймні, якщо ви не зважили інакше.

— Ні, ні, Генрієто, нехай буде до тебе; герцога де Гіза нема, твого чоловіка нема?

— О, нема,—покликнула герцогіня і аж її хороші смарагдові очі засяяли од втіхи.—Нема ні мого дівера, ні чоловіка, нікого. Я вільна, вільна, як вітер, як пташка, як хмарка... Вільна, чуєте ви, моя королево? Чи ви розумієте, яке щастя в цьому слові: Вільна?... Я йду куди хочу, я наказую. Ах, бідна королево, от ви то не вільні, того ви й зідхаєте...

— Ти йдеш, куди хочеш, ти наказуєш. Хіба ж то все? Ти користуєшся з волі тільки для того? Щось ти занадто весела для того, щоб то було тільки від волі.

— Ваша величність обіцяли мені зробити звірення.

— Знов моя величність; ну, Генрієто, ми посваримося. Хіба ти забула нашу умову?

— Ні, ваша покірна слуга, на людях, твоя божевільна довірена на самоті. Адже так, пані, адже так, Маргаріто?

— Так, так,—мовила королева, всміхаючись.

— Ні суперечок межн домами, ні підступу в коханні; все добре, все хороше, все щире; врешті спілка для наступу й для оборони з єдиною метою знайти і піймати на лету, якщо знайдемо ту ефемеру, що називають щастям.

— Гаразд, моя герцогіне, так; а щоб відновити згоду, поцілуй мене.

І дві чудові голівки, одна бліда і в серпанкові зі смутку, друга рожева, білява й усміхнена схилилися одна до одної і поєднали свої уста так, як єднали думки.

— То є щось нове?—спитала герцогіня, пильно дивлячись на Маргаріту жадібним і цікавим поглядом.

— Хіба ж од двох днів не стало все нове?

— О, я говорю про кохання, а не про політику. Коли ми будемо такі старі, як пані Катерина, твоя мати, то ми будемо робити політику. Але ж нам двадцять років, моя хороша королево, говорімо ж про інше. Наприклад, чи ти таки одружена справді?

— З ким?—спитала Маргаріта сміючись.

— А, ти мене заспокоїла, справді.

— Однак, Генрієта, те, що тебе заспокоює, мене лякає. Герцогіне, треба, щоб я була одружена.

— Коли?

— Завтра.

— От що, справді. Бідний мій друже. І то потрібно?

— Конче.

— Бий тебе свята п'ятінка, як говорить один мій знайомий,— то дуже сумно.

— Ти знаєш когось, що каже: „Бий тебе свята п'ятінка“— спитала сміючись Маргаріта.

— Знаю.

— Який же він той хтось?

— Ти все в мене питаєш, коли то тобі треба говорити. Кінчай, а я почну.

— От, у двох словах: король Наварський закоханий і не хоче мене. Я не закохана, але я не хочу його. Однак, треба, щоб ми обоє змінили свої бажання, або принаймні мацй такий вигляд, ніби ми їх змінили, і то до завтрашнього дня.

— Ну, що ж, зміни ти своє і можеш бути певна, що він змінить.

— Отож і не можливо, бо я більше, ніж коли, не маю на-
строю міняти своє бажання.

— Лише щодо свого чоловіка, сподіваюся?

— Генрієто, мене турбує одна річ.

— Що ж тебе турбує?

— Релігія. Чи ти робиш різницю між гугенотами й католи-
ками?

— В політиці?

— Так.

— Звичайно.

— А в коханні?

— Мій любий друже, ми, жінки, такі погані, що узнаємо всі
секти, а щодо богів, то узнаємо їх скілька.

— І одного, адже?

— Так,—мовила герцогіня і в погляді її сяяло поганство.—
Того одного бога, що зветься Ерос, Купідо, Амор; того, що має
колчана, бинду й крила... Бий тебе свята п'ятінка. Хай живе
благочестя.

— Однак ти маєш виключний спосіб молитися: кидаєш каміння
на голову гугенотам.

— Будемо своє робити і нехай говорять, що хотять... Ах,
Маргаріто, як найкращі думки, як найкращі вчинки міняються,
переходячи через уста черні.

— Черні... Але ж то мій брат Карло тебе вітав з таким
вчинком, здається мені?

— Твій брат Карло, Маргаріто, великий мисливий, він трубить
у ріг цілими днями і дуже худне від того... Я не вважаю на
його вітання. Та я ж і відповіла твоєму братові Карлові... Хіба
ти не чула моєї відповіді?

— Ні, ти говорила дуже потику.

— Тим краще, я матиму більше чого нового тобі розказувати.
Еге, а кінець твого звірення, Маргаріто?

— Це... це...

— Ну?

— Це таке, — мовила королева, сміючись,—що коли б той
камінь, що про нього говорив мій брат Карло, був правдивий, то
я б не стала розказувати.

— Ага,—покликнула Генрієта, — ти вибрала собі гугенота.
Гаразд, не турбуйся, щоб заспокоїти твою совість, я обіцяю
тобі вибрати при першій нагоді теж гугенота.

— А, здається, що тепер ти взяла католика?

— Бий тебе свята п'ятінка,—мовила герцогіня.

— Добре, добре, розумію.

— А який же той наш гугенот?

— Я його не вибирала: цей молодий чоловік ніщо для мене і певне ніколи нічим не буде.

— Але, врешті, який він там? Ти ж мушиш мені розказати, бо знаєш, яка я цікава.

— Бідний молодий чоловік, гарний, як Ніз Бенвенута Челіні, він прийшов шукати захисту в моєму покої.

— Ого-го... а ти його зовсім не кликала?

— Бідний хлопець. Не смійся так, Генрієто, бо ще й тепер він між життям і смертю.

— То він слабий?

— Він тяжко поранений.

— Але це дуже незручно, поранений гугенот, особливо тепер; і що ж ти робиш з цим гугенотом, що є ніщо для тебе, і не буде нічим для тебе?

— Він у моєму кабінеті; я його ховаю і хочу врятувати.

— Він гарний, він молодий, він поранений. Ти його ховаєш у своєму кабінеті, ти хочеш його врятувати; цей гугенот буде дуже невдячний, коли не буде аж надто вдячний.

— Він уже вдячний, я дуже боюся... більше, ніж би я хотіла.

— А він тебе цікавить... цей бідний молодий чоловік?

— Тільки... з людяности.

— Ах, людяність, моя бідна королево. Завжди ця цнота губить нас жінок.

— Так, і ти розумієш: через те, що кожної хвилини король, герцог д'Алансон, моя мати, навіть мій чоловік... можуть зайти до моїх покоїв...

— Ти хочеш мене просити потримати в себе твого гугенотика, поки він буде слабкий, і повернути його тобі, як він одужає?

— Сміхунко,—мовила Маргаріта.— Ні, присягаюся тобі, що я не так далеко забігаю думками. Лише, коли б ти могла вигадати спосіб сховати бідного хлопця; коли б могла заховати йому життя, що я врятувала; ну, що ж, признаюся тобі, що я була б дуже вдячна за це. Ти вільна в де Гізовому домі, ні дівер, ні чоловік за тобою не стежать, ні в чому тебе не неволять, і до всього, в тебе за твоєю хатою є великий кабінет, подібний до мого, куди, на твоє щастя, ніхто не має права заходити. Ну, от, позич мені того кабінета для мого гугенота; як він видужає, ти відчиниш клітку і пташка вилетить.

— Є лише одна перешкода для цього, любя королево,— та клітка непорожня.

— Що ти кажеш? Хіба й ти когось урятувала?

— Це ж я й відповіла твоему братові.

— А, розумію; ось чому ти говорила так потиху, що я не почула.

— Слухай, Марґаріто, це чудова пригода, не менш гарна, не менш поетична, ніж твоя. Залишивши тобі шістьох моїх гвардійців, я вернулася з шістьома іншими до де Гізового дому і дивилася, як грабували й палили дім, що стояв од братового дому лише через улицу Катр-Фіс, коли це я почула, що кричать жінки й лаються чоловіки. Я вийшла на балькон і спочатку побачила саму шпаду, що, здавалося, своїм вогнем освітлювала всю сцену сама одна. Я любила на те несамовите лезо: я люблю гарні речі... потім я, звичайно, захтіла побачити руку, що орудувала тою шпадою, і тіло, що до нього належала та рука. Серед ударів, крику, я бачу нарешті чоловіка... героя, Лякса Теламона; чую голос, стенторів голос. Я захопилася, я тремтіла, здригалася на кожен удар, що загрожував йому, на кожен випад шпадою, що він робив. То було чверть години, таке хвилювання, моя королево, що я такого ніколи ще не відчувала, і думала, що такого й не існує. Отож я стояла там задихана, напружена, німа, коли це мій герой зник.

— Як то?

— Під каменем, що на нього кинула одна стара жінка. Тоді я, як Кір, віднайшла свій голос, я гукнула: „На поміч, рятуйте.“ Прийшли наші гвардійці, взяли його, підняли й принесли врешті до тої кімнати, що ти просиш для свого протеже.

— Горенько. Я дуже добре розумію цю пригоду, любя Генрієто, бо вона сливе така сама, як моя.

— З тою різницею, моя королево, що служачи своєму королеві й вірі, я не мушу відсилати кудись пана Анібала де Коконну.

— Він зветься Анібал де Коконна,—спитала Марґаріта, за-реготавшись.

— Правда, яке жахне ім'я?—спитала Генрієта.—Ну, що ж, той, що його має, гідний його. Що за вояка, бий тебе свята п'ятівка, і скільки крові він пролив. Надягни маску, моя королево, ми вже коло дому.

— Нащо ж мені надягати маску?

— Бо я хочу показати тобі мого героя.

— А він гарний?

— Він мені здався чудовий під час бою. Правда, що то було вночі при світлі полум'я. Сьогодні вранці при соняшному світлі він здався мені, мушу признатися, трохи поганіший. У всякім разі, я думаю, ти будеш задоволена з нього.

— Отже моєму протеже одмовляють у домі де Гіза; то мені прикро, бо це останнє місце, куди підуть шукати гугенота.

— Ні за що в світі: я скажу перенести його сюди сьогодні ввечері; один лежатиме в кутку праворуч, другий — в кутку ліворуч.

— Але коли вони довідаються, що один протестант, а другий католик, то вони з'їдять один одного.

— О, то не страшно. Пан де Коконна одержав такий удар, що сливе не бачить добре, а твій гугенот має рану на грудях і сливе не може ворушитися... а то ще ти йому порадиш нічого не говорити про віру, і все буде гаразд.

— Ну, нехай.

— Ходімо, це вже річ зважена.

— Дякую,—мовила Маргаріта, стискаючи руку своїй приятельці.

— Тут, пані, ви знов робитеся величність,—мовила герцогіня де Невер:—дозвольте ж мені вітати вас з пошаною в де Гізовому домі, як то належиться королеві Наварській.

Герцогіня вийшла з ноші і сливе поставила на землю одне коліно, щоб допомогти Маргаріті теж вийти, потім, вказавши рукою на вхід до дому, що стерегло двоє вартових з мушкетами в руках, пішла на скільки кроків позаду за королевою, що велично пішла поперед герцогіні. Герцогіня заховувалася так принижено, поки вони були на очах сторонніх. Прийшовши до свого покою, герцогіня зачинила двері й покликала свою камеристку, дуже моторну сіцильянку.

— Міко,—мовила вона до неї по-італійськи,—як мається пан граф?

— О, все краще та й краще,—відповіла дівчина.

— А що він робить?

— Мені, здається, пані, що саме тепер він їсть.

— Гаразд,—мовила Маргаріта.—То добрий знак, коли вертається охота до їжі.

— Ах, правда ж, я й забула, що ти учениця Амбруаза Паре. Ідіть, Міко.

— Ти її одсилаєш?

— Так, щоб вона нас гляділа.

Міка вийшла.

— Тепер, як ти хочеш—спитала герцогіня,—чи ти підеш до нього, чи сказати, щоб він прийшов?

— Не так і не так; я хтіла б його побачити так, щоб він мене не бачив.

— Чому ж ти так хочеш, адже ж ти в масці?

— Він може мене пізнати по волоссю, по руках, по якійсь окрасі.

— Ох, яка ж вона стала обережна та моя хороша королева, з того часу, як одружилася.

Маргаріта всміхнулася.

— Ну, добре, але в такому разі є лише один спосіб, казала герцогіня.

— Який?

— Подивитися в дірочку від ключа.

— Добре, веди мене.

Герцогіня взяла Маргаріту за руку, підвела до дверей, завішаних оббиттям, стала на одне коліно і подивилася в дірочку, що була вільна, бо не було в ній ключа.

— От він якраз сидить при столі обличчям до нас,—мовила вона.—Ходи.

Королева Маргаріта стала на її місце і собі подивилася. Коконна, як сказала герцогіня, сидів при пишно заставленому столі і, не дивлячись на свої рани, робив йому честь.

— Ох, боже мій!—покликнула Маргаріта, одхиляючись од дверей.

— Що таке?—спитала здивована герцогіня.

— Неможливо. Ні. Так. О, заклинаюся на душу, це той самий.

— Хто той самий?

— Тихо,—мовила Маргаріта, встаючи й хапаючи герцогіню за руку,—той, хто хотів забити мого гугенота, що гнався за ним аж до моєї хати, що поранив його аж у моїх обіймах. Ох, Генрієто, яке щастя, що він мене не бачив.

— Ну, от, виходить, ти бачила його чинного, то як же потвоєму, правда ж він гарний?

— Я не знаю,—відповіла Маргаріта,—бо я дивилася на того, що він його переслідував.

— А той як зветься?

— Ти не скажеш його імені при цьому?

— Ні, обіцяю тобі.

— Лерак де Ля Моль.

— А який він тобі тепер здається?

— Пан де Ля Моль?

— Ні, пан де Коконна.

— Далебі,—мовила Маргаріта,—признаюся, що він мені здається...

Вона спинилася.

— Ну, ну,—мовила герцогіня,—я бачу, що ти на нього гніваєшся за те, що він поранив твого гугенота.

— Але, мені здається,—мовила сміючись Маргаріта,—що мій гугенот нічого йому не винен, і що та смуга, що він йому нею підкреслив око...

— Отже вони поквиталися і ми можемо їх помирити. Присилай мені свого пораненого.

— Ні, не тепер; нехай пізніше.

— Коли?

— Коли ти даси своєму іншу хату.

— Яку ж то?

Маргаріта подивилася на свою приятельку, а та, хвилину помовчавши, теж подивилася на Маргаріту й засміялася.

— Гарзд, хай і так,—мовила герцогіня.—Отже, спілка міцніша, ніж коли?

— Завжди щира приязнь,—одповіла королева.

— А гасло, признака, коли ми потребуватимемо одна одну?

— Троїсте ім'я твого троїстого бога: Ерос-Купідо-Амор.

І дві жінки попрощалися, поцілувавшись вдруте і стиснувши одна одній руку вдвадцятьє.

XIII

Як часами ключі одчиняють не ті двері, що вони до них призначені.

Королева Наварська, повернувшись до Лувру, застала Жійону дуже схвильовану. Без неї приходила пані де Сов. Вона принесла ключа, що їй передала королева-мати. То був ключ од тої кімнати, де замкнули Генріха. Очевидячки, королеві-матері для чогось було потрібно, щоб беарнець цю ніч пробув у пані де Сов.

Марґарита взяла ключа, покрутила його в руках на всі боки. Вона пригадала всі до одного слова пані де Сов, обміркувала їх літера по літері і зважила, що розуміє Катеринин намір.

Вона взяла перо, чорнило й написала на папері:

„Замість того, щоб іти цього вечора до пані де Сов, приходьте до королеви Наварської.

Марґарита“.

Потім згорнула папірчик, застромила до дірочки в ключі й наказала Жійоні, як тільки смеркне, піти підсунути ключа під двері до в'язня.

Впоравшись із цією справою, Марґарита згадала про бідолашу пораненого. Вона позачиняла всі двері і пішла до кабінету. На своє велике здивування вона побачила, що Ля Моль одягнувся в свою одягу, зовсім подерту й заплямлену кров'ю.

Побачивши її, він хтів устати, але, заточившись, не міг устояти на ногах і впав назад на канапу, де йому було постелено постіль.

— Що сталося, пане?—спитала Марґарита,—і чому ви так погано виконуєте приписи свого лікаря? Я вам наказала бути в спокою, а ви, замість того, щоб слухатися мене, робите зовсім не те, що я казала.

— Ох, пані,—мовила Жійона,—це не моя вина. Я просила, благала пана графа не робити того божевілля, а він мені сказав, що ніщо його довше не втримає в Луврі.

— Піти в Лувру,—сказала Марґарита і здивовано подивилася на молодого чоловіка, а він спустив очі.—Але ж то неможливо. Ви не можете ходити, ви бліді й знесилені, видно, що у вас тремтять коліна. Сьогодні враці з вашої рани на плечі йшла кров іще.

— Пані,—відповів молодці чоловік,—як я дякував вашій величності за те, що ви дали мені притулок учора, так само благаю о ласку дозволити мені піти собі сьогодні.

— Я не знаю, як назвати таку божевільну постанову,—мовила здивовано Маргаріта—це гірше, ніж невдячність.

— Ох, пані,—покликнув Ля Моль, складаючи руки,—вірте мені, що почуття вдячності до вас житиме в моєму серці до смерті.

— В таким разі воно недовго житиме,—мовила Маргаріта, розчулена од виразу в голосі Ля Моль, бо той вираз не давав сумніватися в щирості його слів,—бо ваші рани розкриються і ви помрете від знекровлення, або пізнають, що ви гугенот і ви не пройдете вулицею й сотні кроків, як вас доб'ють.

— Однак, мені треба йти з Лувру,—прошепотів Ля Моль.

— Треба?—проказала Маргаріта, дивлячись на нього своїм ясним і глибоким поглядом; потім вона злегка зблідла й сказала:— А, так, розумію. Вибачте, пане. Очевидячки, поза Лувром є особа, що страшенно турбується від того, що вас нема. Це справедливо, пане де Ля Молю, це природно й я не розумію, чому ви одразу не сказали про це, чи, краще, як це я сама про це не подумала. То повинність гостинності опікуватися почуттями свого гостя так само, як лікувати його рани, доглядати душі так само, як і тіла.

— Ох, пані—мовив Ля Моль,—ви дивно помиляєтеся. Я сливе сам один на світі і зовсім сам у Парижі, де ніхто мене не знає. Мій убивця—перший чоловік, що я з ним говорив у цьому місті; а ваша величність—перша жінка, що до неї я вдався з мовою.

— У таким разі,—мовила здивована Маргаріта,—чому ж ви хочете йти?

— Бо минулої ночі, — мовив Ля Моль, — ваша величність не мала спокою, а цієї ночі...

Маргаріта почервоніла.

— Жійоно,—мовила вона,—вже звечоріло, я гадаю, що пора тобі віднести ключа.

Жійона всміхнулася й вийшла.

— Але, коли ви в Парижі самі, без приятелів, то що ж ви робитимете?

— Пані, я маю багато приятелів; бо тоді, як за мною гналися, я подумав про свою матір, що була католичка; мені здалося, що я бачу, як вона йде поперед мене Луврською дорогою з хрестом у руках і я зробив обітницю, якщо бог урятує мені життя, прийняти материну віру. Бог зробив більше, ніж урятував мені життя, пані: він послав мені одного із своїх янголів, щоб я любив тебе життя.

— Але ж ви не можете йти: перше, ніж ви пройдете сто кроків, ви зомлієте, впадете.

— Пані, я сьогодні пробував ходити в кабінеті; я можу ходити помалу і мені боляче ходити, то правда; але аби но мені дійти до Луврської площі: як я вже буду поза Лувром, то нехай буде, що буде.

Маргаріта сперлася головою на руку й глибоко замислилась.

— А як же Наварський король?—мовила вона навмисне.—Ви вже не згадуєте про нього. Міняючи віру, ви вже втратили охоту стати до нього на службу?

— Пані,—відповів Ля Моль, блідніючи,—ви зачепили правдиву причину мого відходу... Я знаю, що королеві Наварському загрожують дуже великі небезпеки і всього впливу вашої величності, французької королівни, ледве вистарчас, щоб урятувати йому життя.

— Як то, пане,—спитала Маргаріта,—що це ви хочете сказати і про які небезпеки ви говорите?

— Пані,—відповів Ля Моль, вагаючись,—з цього кабінету, де я міщуся, чути все.

— То правда,—сказала сама до себе Маргаріта,—пан де Гіз мені вже казав цеє.

Потім голосно спитала:

— І що ж ви чули?

— Спочатку розмову, що ваша величність мали сьогодні вранці із своїм братом.

— З Франсуа?—покликнула Маргаріта, червоніючи.

— Так, пані, з герцогом д'Алансоном; потім, як ви пішли, розмову панни Жійони з пані де Сов.

— І то ці дві розмови...?

— Так, пані. Лише від тижня одружені, ви любите свого чоловіка. Ваш чоловік теж прийде, як приходили пан герцог д'Алансон і пані де Сов. Він з вами говоритиме про свої таємниці. Ну, от, я не повинен їх чути; я був би нескромний... А я не можу... я не повинен... головне ж я не хочу ним бути.

Вираз і збентеження в голосі, що ними Ля Моль сказав ті слова, ніяковість у його поводженні раптом з'ясували Маргаріті, в чому річ.

— Ага,—мовила вона,—з цього кабінету ви чули все, що говорилося досі в моєму покої?

— Так, пані.

Він ледве вишептав ті слова.

— І ви хочете піти цієї ночі, цього вечора, щоб не чути більше нічого.

— Зараз, у цій хвилі, пані, якщо буде ласка вашої величності дозволити мені теє.

— Бідна дитина,—мовила Марґаріта в дивним виразом чулого жалю.

Здивувавшись на таку лагідну відповідь, коли він сподівався на якусь гостру, Ля Моль несміливо підвів голову; його погляд зустрівся з Марґарітиним і залишився немов прикований магнетичною силою до ясного й глибокого королевиного погляду.

— То ви почуваете, що нездатні заховати таємницю, пане де Ля Молю?—спитала лагідно Марґаріта; одхилившись на спинку свого фотелю, наполовину захована в тіні товстої завіси, вона насолоджувалася щастям легко читати в цій душі в той час, як сама залишалася недосяжна.

— Пані,—мовив Ля Моль,—я маю нікчемну натуру, я не вірю сам собі, і щастя іншого мені прикре.

— Чиє щастя?—спитала, всміхаючись, Марґаріта, — ага, так, щастя Наварського короля. Бідний Генріх.

— Ви ж самі бачите, пані, що він щасливий, — покликнув жваво Ля Моль.

— Щасливий?

— Так, бо ваша величність його жалують.

Марґаріта зімняла свою шовкову торбинку й висмикнула з неї золоті шнурки.

— То ви відмовляєтеся бачити короля Наварського,—спитала вона,—це встановлено, це зважено в вашому розумі?

— Я боюся надокучити тепер його величності.

— А герцога д'Алансона, мого брата?

— О, пані,—покликнув Ля Моль,—пана герцога д'Алансона, ні, ні; пана герцога д'Алансона ще більше, ніж короля Наварського.

— Через те, що?—спитала Марґаріта до тої міри схвильована, що аж тремтіла говорячи.

— Через те, що хоча я вже занадто поганий гугенот, щоб бути за відданого слугу його величності короля Наварського, я ще не досить хороший католик, щоб бути за приятеля панові д'Алансонові й панові де Гізові.

На цей раз уже Марґаріта спустила очі й відчула, що її вражене серце тремтить у самій глибині; вона не могла б сказати, чи Ля Молеві слова були їй приємні, чи болючі.

В тій хвилі вернулася Жійона. Марґаріта спитала в неї поглядом. Жійонина відповідь теж поглядом була задовільна. Їй удалося передати ключа королеві Наварському.

Марґаріта перевела погляд на Ля Моля, він залишався перед нею збентежений, спустивши голову на груди і блідий, як людина, що страждає одразу і тілом, і душею.

— Пан де Ля Моль гордий,—мовила вона,—і я не зважуюся зробити йому одну пропозицію, бо він її напевне не прийме.

Ля Моль підвівся, ступив до Маргаріти і хотів укланути на знак того, що він до її розказу, але глибокий, гострий пекучий біль витиснув йому сльози на очі і, почувавши, що зараз упаде, він ухопився за оббиття на стіні і за нього втримався.

— Бачите,—покликнула Маргаріта, підбігши до нього і підтримавши його в своїх обіймах,—бачите, пане, що я вам ще потрібна.

Губи Ля Молеві ледве помітно ворухнулися.

— О, так,—прошепотів він,—як повітря для дихання, як світло для очей.

Коли це хтось тричі стукнув до Маргарітиних дверей.

— Пані, чуєте?—мовила злякано Жійона.

— Вже,—шепнула Маргаріта.

— Одчинити?

— Почекай. Може це король Наварський.

— О, пані,—покликнув Ля Моль, набравшись сили від тих скількох слів, хоч королева промовила їх зовсім потиху, сподіваючись, що їх почує лише Жійона—Пані, благаю вас навколішках, кажіть, мене випустити, так, мертвого чи живого, пані. Змилюйтеся наді мною. О, ви не відповідаєте. Гарзд. Я буду говорити. А як я заговорю, то ви мене виженете, сподіваюся.

— Мовчіть, нещасливий,—мовила Маргаріта, що відчувала безмірну втіху, слухаючи докори молодого чоловіка,—замовкніть же.

— Пані,—знов почав Ля Моль, що очевидячки не чув у Маргарітиному голосі тої суворости, що чекав,—пані, я ж вам кажу, що з цього кабінету все чути. Ох, не примушуйте мене вмерти смертю, що найжорстокіший кат не наважився б вигадати такої.

— Тихо, тихо,—сказала Маргаріта.

— О, пані, ви не маєте милосердя; ви не хочете нічого слухати, ви не хочете нічого чути. Але зрозумійте ж, що я вас кохаю...

— Тихо, коли ж я кажу,—перепинила його Маргаріта, затуляючи своєю теплою і запашною рукою молодому чоловікові рота. Він схопив її обома руками і притулив до уст.

— Але...—шепнув Ля Моль.

— Але мовчіть же, дитино. Що це за бунтар, що не хоче слухатися своєї королеви?

Потім кинувшись із кабінету, вона зачинила двері і, спершися об стіну та стримуючи тремтячою рукою биття свого серця, промовила:

— Одчини, Жійоно.

Жійона вийшла з покою і за хвилину завіса відхилилася і визирнуло хитре, розумне і трохи стурбоване обличчя Наварського короля.

— Ви мене кликали, пані?—спитав Наварський король у Маргаріти.

— Так, пане; ваша величність одержали мого листа?

— І не без деякого здивування, мушу признатися,—відповів Генріх, озираючись навкруги з недовірою, що швидко зникла.

— І не без деякої турботи, адже так, пане?—додала Маргаріта.

— Так, пані, признаюся в тому. Однак, оточений несамовитими ворогами і друзями може ще небезпечнішими, ніж мої вороги, я собі пригадав, що бачив одного вечора, як у вашому погляді сяяла великодушність: це було того вечора, як було наше весілля; другого дня я бачив як у тому погляді світила зоря одважності, той день був учора, день призначений для моєї смерти.

— Ну, то що, пане?—спитала Маргаріта усміхаючись, а Генріх, здавалося, хотів прочитати в її серці аж до самої глибини.

— А от що, пані, згадавши все тее, я сказав собі оце допірощо, читаючи вашу записку з наказом прийти: „Без друзів, як він тепер в'язень, беззбройний, король Наварський має лише один спосіб умерти блискуче, такою смертю, що її записує історія, це вмерти від жінчиної зради“, і я прийшов.

— Пане,—відповіла Маргаріта,—ви будете інакше говорити, коли довідаєтеся, що все, що робиться тепер, справа одної людини, що вас кохає... і що ви її кохаєте.

Генріх аж одступився на ці слова і його сірі проникливі очі під чорними бровами з цікавістю питали королеву.

— О, заспокойтеся, пане,—мовила королева, усміхаючись,—я не маю претенсії казати, що та людина—я.

— Однак же, пані,—мовив Генріх,—ви передали мені цього ключа, і це письмо—ваше.

— Це моє письмо, то правда, ця записка від мене, я не відмовляюся. Щождо цього ключа, то вже інша річ. Буде досить з вас знати, що він перейшов через руки чотирьох жінок, доки дійшов до вас.

— Чотирьох жінок,—покликав Генріх здивовано.

— Так, через руки чотирьох жінок,—мовила Маргаріта:—через руки королеви-матері, через руки пані де Сов, через Жійонині руки і через мої.

Генріх почав міркувати над цею загадкою.

— Тепер поговоримо розсудливо, пане,—сказала Маргаріта,—головне ж говоримо щиро. Чи то правду говорять, що ваша величність згоджуються зректися своєї віри?

— Ця чутка неправдива, пані, я ще не згодився.

— Але ви вже зважили.

— Тобто я міркую. Що ви хочете? Коли маєш двадцять років і ти сливе король, чорт його бери, то таки є речі, що варті меси.

— І між іншими речами життя, адже так?

Генріх не міг утримати легкого усміху.

— Ви не кажете мені всієї своєї думки, пане,—мовила Маргаріта.

— Я обережний із своїми спільниками, пані; ви ж знаєте, ми з вами ще тільки спільники: а коли б ви були одразу і моя спільниця... і...

— І ваша жінка, так, пане?

— Далєбі, так... і моя жінка.

— Що ж би тоді було?

— Тоді може було б ялось інакше. Може б я тоді намагався залишитися гугенотським королем, як то кажуть... А тепер треба мені задовольнитися з того, що я хоч живу.

Маргаріта подивилася на Генріха так дивно, що коли б він мав не такий пронирливий розум, то в нього прокинулися б підозріння.

— Але ж ви певні, принаймні, що осягнете цього наслідку? —спитала вона.

— Більш-менш,—відповів Генріх;—ви ж знаєте, пані, що на цьому світі ніколи ні в чому нема певности.

— То правда,—знов заговорила Маргаріта,—що ваша величність висловлюють таку поміркованість і виявляють таку незацікавленість, що відмовившись од своєї корони, одмовившись од своєї віри, відмовляться,—принаймні є така надія,—від подружжя з французькою королівною.

Ці слова мали в собі таке глибоке значіння, що Генріх мимоволі здригнувся. Але, вгамувавши це зворушення швидко, як блискавка, він сказав:

— З ласки своєї, пригадайте, пані, що я тепер не маю вільної волі. Отже, я зроблю те, що мені накаже французький король. Коли б же зо мною хоч трохи порадилися в цій справі, де йдеться не про що менше, а лише про мій трон, мою честь і мое життя, то я швидше ніж ґрунтувати своє майбутнє на правах, що мені дає наше силуване одружіння, волів би поховати себе мисливим у якомунебудь замку, покаянником у якомусь монастирі.

Ця спокійна покірність, це зречення всього цьогосвітнього злякали Маргаріту. Вона раніш думала, що може ту шлюбну розлуку зважили спільно Карло IX, Катерина і король Наварський. Чому б їм і її не спробувати одурити або офірувати? Тому, що вона сестра одному й дочка другій? Вона знала з досвіду, що від того аж ніяк не могла залежати її безпечність. Однак честолюбність заворушилася в серці молодой жінки, чи то пак, швидше, молодой королеви. Вона була значно вища за звичайну безсилість і не могла піддатися дрібній самолюбній досаді; у кожної жінки, навіть звичайной, коли вона кохає, кохання зовсім не має такої дрібної слабкості, бо справжнє кохання, то теж честолюбність.

— Ваша величність,—почала Маргаріта згїрдно й глузливо,—здається мені не заховали довіри до тої зорі, що сяє над чолом у кожного короля?

— Ах,—відповів Генріх,—як би я не шукав тепер своєї зорі, не можу я її побачити, бо вона захована в тій бурі, що гуркоче наді мною в цей час.

— А коли б дихання якоїсь жінки одігнало ту бурю і зробило зорю такою променистою, як вона ще ніколи не була?

— То дуже тяжко,—відповів Генріх.

— Ви думаєте, що такої жінки нема?

— Ні, я тільки думаю, що вона не має такої сили.

— Ви хочете сказати, такого бажання?

— Я сказав, такої сили і знов повторюю це слово. Жінка лише тоді сильна, коли в неї еднаються кохання й зацікавленість в однаковій мірі; коли ж її пориває тільки якесь одно почуття з цих двох, то її можна поранити, як Ахіла. А на кохання тої жінки, коли я не помиляюся, я не можу розлічувати.

Марґаріта мовчала.

— Слухайте,—казав далі Генріх, — при останньому дзвоні з Сен Жермен-д'Оксеруа ви мусіли думати про те, щоб знов одержати свою волю, що нею заплатили за можливість знищити моїх прихильників. А я мусів подумати про те, щоб рятувати своє життя. То було найконечніше... Таким чином ми губимо Навару, я це добре знаю, але ж Навара,—пусте в порівнанні з тим, що вам повернули волю голосно говорити в своїй хаті, чого ви не зважилися робити, коли мали когось, що слухав з цього кабінету.

Хоч і дуже була заклопотана Марґаріта, однак не могла втриматися, щоб не усміхнутися. Король же Наварський підвівся, щоб іти до свого покою; бо вже продзвонило одинадцятую годину і в Луврі все спало, чи принаймні здавалося, що спало.

Генріх ступив три кроки до дверей. Потім раптом спинився, ніби допіро тепер пригадав, яким чином він прийшов до королеви, і спитав:

— До речі, пані, чи ви мали щось сказати мені, чи тільки були ласкаві дати мені можливість подякувати вам за перепочинок, що його дав мені вчора ваш одважний виступ у королевому кабінеті для зброї? Справді, пані, то був слушний час, не можу його не признати, і ви зійшли на місце події, як античне боже-ство саме в пору, щоб урятувати мені життя.

— Нещасливий,—глухо покликнула Марґаріта, хапаючи за руку свого чоловіка.—Як ви не бачите, що навпаки, ніщо не врятоване, ні ваша воля, ні ваша корона, ні ваше життя... Сліпий, божевільний. Бідний божевільний. В моєму листі ви не побачили нічого, адже так, окрім звичайного побачення? Ви подумали, що Марґаріта, ображена за вашу байдужість, бажає загодження?

— Але ж, пані,—мовив здивовано Генріх,—признаюся...

Маргаріта здвигнула плечима з таким виразом, що його не можливо віддати.

В тій самій хвилі почулись дивні звуки, немов хтось гостро й поспішно дряпав у маленькі заковані двері.

Маргаріта потягла короля до тих дверей.

— Слухайте,—мовила вона.

— Королева-мати виходить од себе,—зашептав уривчастий од жаху голос і Генріх одразу пізнав, що то голос пані де Сов.

— А куди вона йде?—спитала Маргаріта.

— До вашої величності.

І зараз шелест шовкової сукні довів віддаляючись, що пані де Сов утекла.

— Ого,—покликнув Генріх.

— Я була певна в тому,—мовила Маргаріта.

— А я цього боявся,—мовив Генріх,—і ось вам доказ, дивіться.

Швидким рухом він розхилив свого чорного оксамитового каптана і Маргаріта побачила на ньому тонку сталеву кольчугу і довгого міланського кинджала, що зараз блиснув у нього в руці, як гадина на сонці.

— Хіба ж тут річ у залізі та кольчугі?—покликнула Маргаріта.—Ну, ну, пане, сховайте свою зброю: це королева-мати, то правда, але ж королева-мати сама одна.

— Однак...

— Це вона, я чую, мовчить.

І нахилившись до Генріхового вуха, вона сказала йому потиху скільки слів, що молодий король вислухав уважно й здивовано.

Зараз потому Генріх заховався за пологом од ліжка.

Маргаріта ж метнулася швидко, як пантера, до кабінету, де Ля Моль чекав тремтячи, одчинила двері, знайшла в темряві молодого чоловіка і, схопивши та стиснувши йому руку, мовила так зблизька, що він відчув, як його обличчя повила вогка пара її теплою та запашною дихання:

— Мовчить. Тихо.

Потім повернулася до свого покою, зачинила двері, зняла зачіску, розрізала кинджалом на собі одягу й кинулася до ліжка.

Був слушний час, бо ключ уже обертався в замку.

Катерина мала ключі до всіх дверей у Луврі.

— Хто там?—гукнула Маргаріта в той час, як Катерина лишала при дверях варту з чотирьох шляхтичів, що прийшли з нею.

Маргаріта, ніби злякавшись того несподіваного приходу до своєї хати, з'явилася, розхиливши полога, в білому пеньюарі, скочила з ліжка і, пізнавши Катерину, наблизилася поцілувати руку матері з так добре вданим здивуванням, що одурила навіть саму флорентійку.

Друга шлюбна ніч.

Королева-мати надзвичайно швидко оглянула все навкруги. Оксамитні пантофельки в ногах коло ліжка, Маргарітина одежа розкидана по стільцях, очі, що Маргаріта протирала собі соння переконали Катерину, що вона розбудила свою дочку.

Тоді всміхнувшись, як людина, що осягла, чого хтіла, вона підсунула фотеля й промовила:

— Сядьмо, Маргаріто й побалакаймо.

— Пані, я слухаю.

— Вже час,—мовила Катерина, заплющуючи очі і так помалу, як то властиво людям, що міркують або щось глибоко ховають,—вже час, моя доню, щоб ви зрозуміли, як ваш брат і я бажаємо ущасливити вас.

Початок був страшний для того, хто знав Катерину.

— Що то вона мені скаже,—подумала Маргаріта.

— Звичайно, одружуючи вас,—провадила далі флорентійка,—ми доконали одного з тих політичних вчинків, що їх часто кажуть доконувати важливі інтереси тим, що панують. Але треба признатися, моя бідна дитино, ми не думали, що нехіть у короля Наварського до вас, такої молодої, такої гарної і такої привабної, буде стала до такої міри.

Маргаріта підвелася і, захриставши свій нічний одяг, зробила матері церемонного реверанса.

— Лише сьогодні ввечері я довідалася,—казала Катерина,—бо інакше я прийшла б до вас раніше,—я довідалася, що ваш чоловік поводить з вами зовсім не так, як належить поводитися з гарною жінкою та ще й, головне, з французькою королівною.

Маргаріта відхнула і Катерина, захочена тою мовчазною згодою, провадила далі:

— Правда, король Наварський утримує публічно одну з моїх дівчат, а вона кохає його аж до непризвоїтості, він нехтує коханням жінки, що йому зволили її віддати,—це таке нещастя, що ми, бідні всемогутні владарі, не можемо його направити, а найменший у нашому королівстві шляхтич покарав би за нього, викликавши на поєдинок шваґра, або наказавши синові його викликати.

Маргаріта нахилила голову.

— Вже досить віддавна,—провадила Катерина,—я бачу по ваших червоних очах, моя доню, по ваших гірких виступах проти Сов, що рана на вашому серці, не дивлячись на ваші зусилля, не може кривавитися скритно.

Маргаріта затремтіла: легенький рух сколихнув завісу біля ліжка; але, на щастя, Катерина того не помітила.

— Тую рану,—мовила вона, подвоюючи чулу лагідність,—тую рану, моя дитино, повинна гоїти материнська рука. Ті, що, бажаючи вам щастя, зважили віддати вас заміж, та що, дбаючи за вас, помічають, як щоночі Генріх Наварський помиляється і йде не до вашого покою; ті, що не можуть дозволити, щоб такий король, як він, ображав щохвилини жінку вашої краси, вашого становища й вашої ціни, нехтуючи вашою особою і не дбаючи про її нащадків; ті, що бачать, нарешті, що при першому вітрі, що він вважатиме за сприятливий, ця дурна й нахабна голова обернеться проти нашої родини і вижене вас із свого дому, ті люди хіба ж не мають права роз'єднати його з вами, щоб забезпечити вам майбутнє способом, гіднішим одразу і вас і вашого становища.

— Однак, пані,—завважила Маргаріта,—не дивлячись на ці міркування, що відзначаються материнською любов'ю і сповняють мене радістю й пишою, я насмілююся зазначити вашій величності, що король Наварський—мій чоловік.

Катерина зробила гнівний рух і, наблизившись до Маргаріти, мовила:

— Він—ваш чоловік? Хіба досить благословенства від церкви, щоб бути чоловіком і жінкою? а освячення шлюбу хіба тільки в священникових словах? Він—ваш чоловік? Ей, доню, коли б ви були пані де Сов, тоді б ви могли так мені відповісти. Але зовсім наперекір тому, чого ми сподівалися від нього, з того часу, як ви обдарували Генріха Наварського честю звати вас своєю жінкою, він дає це право іншій і навіть тепер,—заговорила Катерина голосніше,—ходіть зо мною, цей ключ одмикає покої пані де Сов, і ви побачите.

— О, тихше, пані, тихше, прошу вас,—мовила Маргаріта,—бо ви не тільки помиляєтеся, а ще й...

— Що таке?

— Те, що ви збудите мого чоловіка.

По цій мові Маргаріта підвелася з пишною зграбністю і, маючи своїм напіврозкритим нічним одягом, що його короткі рукава залишали на видноті її голі, чудової форми, справді королівські руки, піднесла до ліжка свічку з рожевого воску і, відхиливши завісу, показала пальцем, усміхаючись до матері, гордий профіль, чорне волосся і напіврозкриті уста Наварського короля, що на безладній постелі відпочивав, здавалося, в найспокійнішому та найглибшому сні.

Бліда, з лютими очима, одхилившись назад, ніби прірва відкрилася в неї під ногами, Катерина видала не крик, а глухий рик.

— Бачите, пані,—мовила Марґарита,—що вас погано поінформовано.

Катерина глянула на Марґариту, потім на Генріха. Вона поєднала в своїй активній думці образ того блідого й вогкого чола, тих очей, оточених легкими темними кругами, з Марґаритиним усміхом і в лютому мовчанні прикусила свої тонкі губи.

Марґарита дозволила матері подивитися хвилину на ту картину, що вражала її, як Медузина голова. Потім спустила завісу, одійшла навшпинячки від ліжка і сіла на своєму стільці біля Катерини.

— Ви щось почали казати, пані?

Флорентійка скільки секунд пробувала розібрати ту наївність молодої жінки, коли ж її проникливі погляди затупилися об Марґаритин спокій, вона промовила:

— Нічого.

І вийшла великим кроком з покою.

Як тільки її кроки замерли в глибині коридору, завіса біля ліжка знов одхилилася і Генріх з блискучими очима, з придушеним диханням, з тремтячими руками, вийшов і улякнунув перед Марґаритою. На ньому були лише труси й кольчуга і Марґарита, побачивши його так дивно вбраного, хоч і стиснула йому руку від щирого серця, не могла втриматися, щоб не зареготатися.

— Ах, пані, ах, Марґарито,—покликнув він,—як же я зможу колинебудь віддячити вам?

І він укривав їй руку поцілунками, що непомітно посувалися все вище по руці.

— Пане,—мовила вона, помаленьку відхиляючись,—чи ви забули, що в цей час бідна жінка, що ви їй завдячуєте життя, страждає і плаче за вами? Пані де Сов,—додала вона зовсім потику,—поклала на жертву задля вас свої ревнощі, одіславши вас до мене, і можливо, що вона офірує вам своє життя, бо ви краще, ніж хто, знаєте, який страшний гнів моєї матері.

Генріх здригнувся і, підвівшись, зробив рух, щоб вийти.

— О,—мовила Марґарита надзвичайно кокетно,—я собі міркую й замикаюсь. Ключа вам давано без вказівок і будуть думати, що цього вечора ви дали мені перевагу.

— Я таки вам і даю її, Марґарито; коли б то ви лише згодилися забути...

— Тихше, пане, тихше,—мовила королева, пародуючи свої слова, що десять хвилин тому вона казала до матері;—вас чути в кабінеті, а що я ще не зовсім вільна, пане, то прошу вас говорити не так голосно.

— Так, так,—мсвив Генріх, наполовину сміючись, наполовину похмурнівши,—то правда, я й забув, що то, мабуть, не мені призначено відограти кінця цієї цікавої сцени. Цей кабінет...

— Ходімо до нього, пане,—мовила Марґарита,—бо я хочу мати честь представити вашій величності одного бравого шляхтича, пораненого під час різні, коли він прийшов аж до Лувру, щоб попередити вашу величність про небезпеку, що їм загрожувала.

Королева пішла до дверей. Генріх ішов за своєю жінкою.

Двері відчинилися і Генріх спинився вражений, побачивши чоловіка в тому кабінеті, призначеному для несподіванок.

Але Ля Моль ще більше здивувався, несподівано опинившись перед Наварським королем. Врешті Генріх кинув на Марґариту іронічний погляд, що вона чудово витримала.

— Пане,—мовила Марґарита,—я вже боялася, що можуть забити навіть у моєму приміщенні цього шляхтича, прихильного до вашої величності; я віддаю його під вашу протекцію.

— Пане,—заговорив тоді молодий чоловік,—я той граф Лерак де Ля Моль, що ви чекали та що вам препоручив той бідний пан де Теліньї, вбитий у мене на очах.

— Ага,—мовив Генріх,—справді, пане, і королева передала мені його листа. Але чи не мали ви ще листа од пана лянґе-доцького губернатора?

— Так, пане, і доручення віддати того листа вашій величності зараз, як приїду.

— Чому ж ви так не зробили?

— Пане, я прийшов до Лувру вчора ввечері, але ваша величність так не мали часу, що не могли мене прийняти.

— То правда,—мовив король,—але мені здається, що ви могли передати мені того листа?

— Пан д'Оріяк наказав мені не віддавати того листа нікому окрім вашої величності, бо в ньому є, як він запевняв, така важлива порада, що він не зважався доручити його звичайному посланцеві.

— Справді,—мовив король, узявши й прочитавши листа,—це порада залишити двір і вертатися до Беарну. Пан д'Оріяк належить до моїх добрих приятелів, хоч він католик, і можливо, що він, яко губернатор провінції, довідався про те, що мало статися. Чорт його бери, пане, чому ви не віддали мені цього листа три дні тому, замість того, щоб тепер дати?

— Через те, що, як я мав честь казати вашій величності, я, не дивлячись на всі старання, міг прибути лише вчора.

— Це прикро, це прикро,—воркотів король,—бо тепер ми були б у безпечності, чи то в Рошелі, чи то в якійсь хорошій долині і мали б коло себе дві, чи три тисячі кінноти.

— Пане, що сталося, те сталося,—мовила нівголосом Марґарита,—замість того, щоб губити час на докори минулому, краще осягти якнайкращого майбутнього.

— То ви, пані,—мовив Генріх із своїм питальним поглядом,— на моєму місці мали б ще якусь надію?

— Звичайно, я б уважила, що маю загантажовану гру на три очка і програла з них поки ще лише одне.

— Ах, пані,—мовив зовсім потиху Генріх,—коли б то я був певен, що ви будете по моєму боці в цій грі...

— Коли б я хтіла стати на боці ваших супротивників,—одповіла Маргаріта,—то певне я б не чекала так довго.

— То правда,—мовив Генріх,—я невдячний, і все, як ви кажете, може ще поправитися тепер.

— Ох, пане,—заговорив Ля Моль,—я бажаю вашій величності всього найкращого; але ми вже не маємо тепер пана адмірала.

Генріх почав усміхатися тим хитрим мужичим усміхом, що його зрозуміли при дворі лише тоді, коли Генріх став французьким королем.

— Однак, пані,—заговорив він знову, уважно дивлячись на Ля Моля,—цей шляхтич не може залишатися у вас, не стісняючи вас безмірно і не наражаючись сам на прикрі несподіванки. Що ви з ним зробите?

— А чи не можна, пане, якось його вивести з Лувру? Бо я цілком згоджуюся з вами.

— Це тяжка справа.

— Пане, чи не міг би пан де Ля Моль знайти трохи місця в домі вашої величності?

— Ох, пані, ви все ще маєте мене за гугенотського короля, що має свій люд. Ви ж знаєте, що я наполовину навернувся до нової віри і зовсім не маю підданих.

Кожна інша, а не Маргаріта, поспішила б сказати: „Він католик“. Але королева хтіла, щоб Генріх спитав у неї те, що вона хтіла б почути від нього. А Ля Моль, уважаючи на ту стриманість своєї протекторки і ще не знаючи, де ступити на слизькому терені такого небезпечного двору, як був французький, теж мовчав.

— Але,—мовив Генріх, перечитуючи лист, що привіз Ля Моль,—що це мені пише пан провансальський губернатор, що ваша мати була католичка і що від того походить його приятель до вас?

Маргаріта й собі спитала:

— А що то ви мені казали, пане графе, про обітницю змінити віру, що ви зробили? Я щось не пригадую добре, допоможіть мені, пане Ля-Молю. Чи це не про таке саме говорилося, як хоче від вас король, здається мені?

— Ох, пані, то правда, але ваша величність так холодно поставилися до моїх слів про цю справу,—мовив Ля Моль,—що я не зважався...

— Це тому, що все тее зовсім не обходило мене, пане. Розкажіть королеві, розкажіть.

— Ну, що ж то за обітниця?—спитав король.

— Пане,—почав говорити Ля Моль,—коли за мною гналися душогуби, а я був без зброї і мало не вмирав од своїх двох ран, мені здалося, ніби я бачу, що привід моєї матері з хрестом у руках провадить мене до Лувру. Тоді я пообіцявся богові, якщо врятуюся від смерти, прийняти віру своєї матері, що бог їй дозволив вийти з гробу, щоб бути мені за проводарку тої страшної ночі. Бог мене запровадив сюди, пане. Тут я під подвійною протекцією Французької королівни й Наварського короля. Моє життя врятувалося чудом; тепер я повинен додержати обітниці, пане. Я ладен стати католиком.

Генріх насупив брови. Він був скептик і розумів зречення з користи, але дуже сумнівався у зреченні з переконання.

— Король не хоче клопотатися моїм протезе,—подумала Маргаріта.

Ля Моль тимчасом лишався несмілий та збентежений між тими супротивними бажаннями. Він добре розумів, не витлумачуючи собі того, яке кумедне його становище. Та знов Маргаріта із своєю жіночою делікатністю звільнила його од тої прикрости.

— Пане,—мовила вона,—ми забуваємо, що бідний поранений потребує відпочинку. Я сама аж падаю, так хочу спати. Ну, от.

Ля Моль справді зблід; але тому, що він почув і по-своєму зрозумів останні Маргаритині слова.

— Ну, що ж, пані,—мовив Генріх,—нема нічого простішого; хіба ж ми не можемо залишити пана Ля Моля відпочивати?

Молодий чоловік глянув на Маргаріту з благанням і, не вважаючи на присутність двох величностей сів, знеможений од жалю й втоми.

Маргаріта зрозуміла скільки було кохання в тому погляді й розпачу в тому знесиленні.

— Пане,—мовила вона,—слід, щоб ваша величність зробили цьому молодому шляхтичеві, що наражався життям для свого короля, бо він прибіг сюди поранений, щоб сповістити вас про смерть адмірала й Теліньї; слід, кажу я, щоб ваша величність зробили йому честь, що за неї він буде вдячний ціле своє життя.

— Яку ж саме, пані?—спитав Генріх.—Наказуйте, я готовий.

— Пан де Ля Моль спатиме цю ніч у ногах вашої величності, що спатимуть отут на каналі. Що ж до мене, то з дозволу мого величного чоловіка,—додала Маргаріта всміхаючись,—я покличу Жійону і положуся до ліжка, бо, далєбі, пане, з нас трьох я не найменше потребую відпочинку.

Генріх був змислений, може, навіть, занадто: його друзі й вороги пізніше дорікали його за це. Але він зрозумів, що та, що відганяла його від подружнього ложа, набула права на це завдяки його власній байдужості, що він виявляв до неї. До того ж Маргаріта помстилася на ньому за ту байдужість, урятувавши йому життя. Отже не було самолюбства в його відповіді.

— Пані,—відповів він,—коли б пан де Ля Моль був у стані перейти до моїх покоїв, то запропонував би йому своє власне ліжко.

— Так,—мовила Маргаріта,—але ваші покої не можуть захистити тепер жадного з вас двох, і обережність вимагає, щоб ваша величність залишилися тут до завтра.

І не чекаючи на королеву відповідь, вона покликala Жійону, казала постелити на канапі постіль для короля, а в ногах у нього для Ля Моля, що був такий щасливий і такий вдоволений з цієї честі, що можна було заприсягтися, що він не відчував своїх ран.

Щождо Маргаріти, то вона зробила королеві церемонного реверанса і, пішовши до своєї кімнати, добре позамикаючи з усіх боків, простяглася на своєму ліжку.

— Тепер,—міркувала Маргаріта,—треба, щоб пан де Ля Моль мав завтра протектора в Луврі, а хто цього вечора удає глухого, той завтра каятиметься.

Тоді вона подала знак Жійоні, що чекала її останніх наказів, щоб вона підійшла вислухати їх.

Жійона наблизилася.

— Жійоно,—мовила вона зовсім тихенько,—треба, щоб завтра з якоїбудь причини мій брат герцог д'Алансон набрався бажання прийти сюди восьмою годиною вранці.

В Луврі продзвонило другу годину.

Ля Моль побалакав якусь хвилину про політику з королем, що помалу заснув і швидко голосно захріп, ніби спав на своєму шкур'ятому беарнському ліжку.

Ля Моль може спав би так само, як король; але Маргаріта не спала. Вона оберталася й переверталася на постелі, молодий чоловік теє чув і його думки й сон бентежилися від того.

— Він дуже молодий,—шепотіла Маргаріта в безсонні,—він дуже несміливий; може навіть,—треба буде подивитися,—може навіть буде кумедний; однак очі в нього гарні... гарно збудований, дуже привабний; але коли він не буде одважний?.. Він утікав... Він зрікається віри... це прикро, мрія починалася гарно. Побачимо... Хай усе буде, як буде, покладемося на троїстого бога тої божевільної Генрієти.

Перед днем Маргаріта нарешті заснула, шепочучи: „Ерос-Купідо-Амор“.

Чого хоче жінка, того хоче бог.

Маргаріта не помилилася: злість, що зібралася в глибині Катеринного серця від тої комедії, що вона бачила її інтригу, а не мала сили нічого змінити в її розв'язанні, мусіла на комусь окошитися. Замість того, щоб піти до себе, королева-мати пішла просто до своєї дворачки.

Пані де Сов чекала двох одвідин; вона мала надію, що прийде Генріх, вона боялася, що прийде королева-мати. Лежачи на ліжку напіводягнена, в той час, як Доріоля була в передпокою, вона почула, що ключ обертається в замку, потім помалу наближаються кроки, що здалися б важкими, коли б їх не глушив грубий килим. Вона чула, що то не Генріхова легка та швидка хода, догадувалася, що Доріолі не дали піти її попередити; і спершись на руку, напруживши вухо й око, вона чекала.

Завіса відхилилася і молода жінка, тремтячи, побачила, що входить Катерина Медічі.

Катерина видавалася спокійною; але пані де Сов звикла спостерігати її на протязі двох років і одразу зрозуміла, скільки той зверхній спокій ховав похмурої турботи, а може й жорстокої помсти.

Пані де Сов, побачивши Катерину, хтіла скочити з ліжка, але Катерина, підвівши пальця вгору, подала їй знак залишатися на ліжку. І бідна Шарлота зосталася прикована на місці, збираючи всю силу своєї душі, щоб зустріти бурю, що наближалася в тиші.

— Чи ви передали ключа королеві Наварському?—спитала Катерина. Голос їй не мінявся, лише губи за кожним словом все більше блідли.

— Так, пані...—відповіла Шарлота, надаремне намагаючись говорити таким самим певним голосом, як Катерина.

— А ви ж його бачили?

— Кого?

— Короля Наварського.

— Ні, пані; але я чекаю на нього, і навіть думала, почувши, що хтось одмикає двері, що то він іде.

На цю відповідь, що виявила в пані де Сов або цілковиту довіру або найдосконаліше удавання, Катерина не могла втриматися й злегка здригнулася. Вона стиснула свою гладку й коротку руку.

— Однак же ти знала добре,—мовила вона із своїм злим усміхом,—ти добре знала, Шарлото, що король Наварський не прийде цієї ночі.

— Я, пані, я тебе знала?—покликнула Шарлота з виразом чудово вданого здивування.

— Так, ти знала тебе.

— Він лише тоді не прийшов би,—мовила молода жінка, тремтячи на саму думку про це,—коли б помер.

Шарлота зважалася так брехати, бо добре знала, що помста була б страшна, коли б її зрада виявилася.

— Але ти не написала до короля Наварського, Шарлота м'я?— спитала Катерина так само жорстоко й мовчки сміючись.

— Ні, пані,—відповіла Шарлота з чудовим виразом наївності,—здається, ваша величність не казали мені писати.

На якусь хвилину запанувала тиша і Катерина в той час дивилася на пані де Сов, як змія дивиться на пташку, хочаби її зачарувати.

— Ти думаєш, що ти гарна,—мовила потому Катерина,—ти думаєш, що ти моторна, адже так?

— Ні, пані,—відповіла Шарлота,—я тільки знаю, що ваша величність бували часами дуже вибачливі до мене, коли йшлося про мою моторність і красу.

— Ну, то ти помилялася, коли думала так, а я брехала, коли говорила тобі теє,—говорила Катерина, запалюючись,—ти дурна й погана супроти моєї дочки Марго.

— О, пані, це звичайно, що правда,—мовила Шарлота,—я, навіть, і сперечатися не буду про це, особливо з вами.

— Отож,—провадила Катерина,—король Наварський і волить мати мою дочку, а не тебе, а я гадаю, що ти не цього хтіла і не про це ми з тобою вмовилися.

— Ох, пані,—мовила Шарлота, заридавши на цей раз без жадного насильства над собою,—коли це так, то я дуже нещаслива.

— Це так,—мовила Катерина, дивлячись на пані де Сов так, ніби застромлювала їй до серця з кожного ока по кинджалові.

— Але хто міг переконати в цьому?—спитала Шарлота.

— Піди до Наварської королеви, разза, то застанеш там свого коханця.

— Ох,—вимовила пані де Сов.

Катерина здвигнула плечима.

— Ти ще може ревнуєш?—спитала вона.

— Я?—спитала пані де Сов, збираючи всю свою силу, що вже от-от була б залишила її.

— Та ти ж! Цікаво було б мені подивитися на ревності у французки.

— Як же ж ваша величність хтіли б, щоб я була інакше ревнива, як не з самого самолюбства? Я люблю короля. Наварського лише так, як треба, щоб догодити вашій величності.

Катерина дивилася на неї якусь хвилину замислено.

— Як добре розібрати, може ти й правду кажеш,—буркнула вона.

— Ваша величність читають у моему серці.

— А те серце зовсім віддане мені?

— Наказуйте, пані, а тоді побачите.

— Гарзд, коли ти присвячуєш себе на те, щоб мені прислужитися, Шарлото, то треба, щоб ти все для тої служби була дуже закохана до короля Наварського, особливо ж, щоб була ревнива, як італійка.

— А як же, пані, ревнують італійки?—спитала Шарлота.

— Я тобі розкажу,—відповіла Катерина.

І похитавши головою, вона вийшла помалу й мовчки, як і прийшла.

Шарлоту так збентежив ясний погляд катерининих очей, що розширилися, як у кішки або пантери, але нічого не загубили, проте, із своєї глибини, що вона дала Катерині вийти і не промовила й слова, навіть не дихнула голосно аж поки не почула, що двері за Катериною зачинилися, і поки Доріоля не прийшла сказати, що страшне видиво зовсім зникло.

— Доріолю,—мовила тоді Шарлота,—підсунь фотеля до мого ліжка і посидь на ньому цю ніч. Прошу тебе, бо я боюся залишитися сама.

Доріоля послухалася. Але, не вважаючи на покоївчине товариство, не вважаючи на те, що з її наказу для більшого спокою світилася лампа, пані де Сов теж не могла заснути, аж поки не почало дніти, бо їй у вухах все лунав металічний катеринин голос.

Маргаріта, хоч і заснула аж удосвіта, прокинулася, як тільки затрубили в труби та почали брехати собаки. Вона зараз устала і почала вдягатися в одягу ніби то недбалу, але дуже претенсійну. Тоді закликала своїх жінок, і казала привести до свого передпокою шляхтичів, що звичайно були на послугах у короля Наварського. Потім, одчинивши двері до кабінету, де під одним замком пробували Генріх і де Ля Моль, вона поглядом чуло дала надобрідень Ля Молеві і, закликавши свого чоловіка, промовила:

— Ну, пане, то ще не все, як примусити мою паніматку повірити в те, чого нема, ще треба б, що ви переконали всіх своїх двораків, що між нами панує цілковита згода. Але заспокойтеся і добре затямте мої слова, що від обставин робляться сливе урочисті: сьогодні я востаннє завдаю вашій величності того жорстокого терпіння.

Король Наварський усміхнувся і казав привести своїх панів. В той час, як вони його вітали, він удав, ніби допіро тепер помітив, що його плащ залишився на королевиному ліжкові; він попросив у них вибачення, що приймає їх так, узяв плаща, що йому подала червоніючи Маргаріта і зацепнув його в себе на плечі. Потім, обернувшись до них, почав розпитувати про міські та двірські новини.

Маргаріта, скося поглядаючи, спостерігала приховане здивування, що викликала на обличчях у шляхтичів та близькість, що

постала між королем і королевою Наварськими. Коли це увійшов придворник з трьома чи чотирма шляхтичами і ознайомив про герцога д'Алансона.

Щоб примусити його прийти, Жійоні треба було тільки сказати йому, що король ночував у своєї жінки.

Франсуа так швидко увійшов, що, розпихаючи, мало не звалив тих, що йшли поперед нього. Насамперед він глянув на Генріха, а вже потім на Маргариту.

Генріх одповів йому чемним уклоном. Маргарита надала своєму обличчю виразу найцілковитішого спокою.

Непевним, але проникливим поглядом герцог оглянув усю кімнату; він побачив, що накриття на ліжку в неладі, в головах лежать дві пом'яті подушки, королів капелюх валяється на стільці.

Він зблід, але зараз узяв себе в руки.

— Брате, Генріху,—мовив він,—чи ви підете сьогодні вранці грати в м'ячі з королем?

— Чи то король робить мені честь, вибираючи мене,—спитав Генріх,—чи то лише ваша чемність, мій шурине?

— Ні, король мені нічого не казав про це,—мовив збентежившись герцог,—але ж ви звичайно граєте в його партії.

Генріх усміхнувся, бо сталося так багато дуже важливих подій з тої пори, як він уостаннє грав з королем, що не було б нічого дивного, коли б Карло IX змінив своїх партнерів.

— Я піду, брате,—мовив Генріх, усміхаючись.

— Ходіть,—мовив герцог.

— Ви йдете?—спитала Маргарита.

— Так, сестро.

— Чи ви поспішаєтеся?

— Дуже.

— А коли я все ж попрошу у вас скільки хвилин?

Таку просьбу так рідко можна було чути з Маргаритиних уст, що її брат дивився на неї то червоніючи, то бліднучи.

— Що вона йому казатиме?—подумав Генріх, дивуючись не менше за герцога д'Алансона.

Маргарита, ніби згадавши думку свого чоловіка, вдалася до нього.

— Пане,—мовила вона з чарівним усміхом,—ви можете йти до його величності, якщо хочете, бо та таємниця, що я маю відкрити своєму братові, відома вам, бо просьбу, що я з нею вдалася до вас сприводу тої таємниці, ваша величність сливе відкинули. Отож я й не хочу,—провадила Маргарита,—вдруге обридати вашій величності, висловлюючи при вас бажання, що було вам прикре.

— Що ж то таке?—спитав Франсуа, здивовано поглядаючи на них обох.

— Ага,—мовив Генріх, червоніючи з досади,—я вже знаю, пані, що ви хочете сказати. Справді, я шкодую, що я не вільніший. Але що я сам не міг дати панові де Ля Молеві безпечного притулку, тим більше я раджу моему братові д'Алансонові людину, що ви нею цікавитесь. Може бути,—додав він, щоб надати ще більшої сили тим словам, що ми підкреслили,—мій брат знайде спосіб, щоб дозволити вам залишити пана де Ля Моля... тут... коло себе... то ж було б краще, адже так, пані?

— Добре, добре,—подумала собі Маргаріта,—отак удвох вони зроблять те, чого ні той, ні той не зробив би сам.

І вона відчинила двері до кабінету й покликала молодого пораненого, сказавши Генріхові:

— То вже ви, пане, розкажете моему братові, чому ми цікавимося паном де Ля Модем.

Генріх, пійманий у пастку, коротко розказав панові д'Алансонові наполовину протестантові з опозиції, як сам Генріх був наполовину католик з обережності, про приїзд де Ля Моля до Парижу і про те, як його поранили, коли він ніс листа від пана д'Оріяка до Генріха.

Герцог озирнувся й побачив, що Ля Моль вийшов з кабінету і стояв перед ним.

Франсуа, побачивши, що Ля Моль такий гарний, такий блідий, а тому подвійно привабний своєю красою і своєю блідістю, відчув, що в глибині його душі народжується новий жах. Маргаріта одразу його піймала й ревностями й самолюбством.

— Братіку,—мовила вона до нього,—цей молодий шляхтич буде корисний для того, хто зуміє його вжити. Коли ви приймете його, як свого, він матиме з вас могутнього пана, а ви матимете з нього відданого слугу. За цих часів треба мати хороше оточення, братіку, особливо,—додала вона стиха так, що лише герцог д'Алансон чув, що вона каже,—коли хтось амбітний і має нещастя бути аж третім французьким королевичем.

Вона поклала палець на уста, щоб показати Франсуа, що, не дивлячись на цей вступ, вона ще залишає для себе окрему якусь важливу частину своєї думки.

— А то ще,—додала вона,—може ви вважаєте якраз всупереч Генріхові, що не личить, щоб цей молодий чоловік залишався так близько до мого покою.

— Сестричко,—мовив жваво Франсуа,—пан де Ля Моль, як, що це йому зручно, за півгодини буде влаштований у моему помешканні де, сподіваюся, йому нічого буде боятися. Абивін мене любив, і я його любитиму.

Франсуа брехав, бо в глибині свого серця він уже ненавидів Ля Моля.

— Так, так... я не помилилася,—подумала Марґарита, побачивши, що король Наварський насупив брови.—Ага, щоб вами обома керувати, як я бачу, треба впливати одним на другого.

Потім, закінчуючи свою думку, додала:

— Гаразд, гаразд, добре, Марґаріто, казала б Генріста.

Справді, за півгодини пізніше Ля Моль, одержавши від Марґаріти поважну науку, поцілував подолок її сукні і йшов досить швидко, як на пораненого, сходами, що провадили до пана д'Алансона.

Минуло два чи три дні. Добра злагода між Генріхом і його жінкою, здавалося, встановлялася все більше та більше. Генріх одержав дозвіл зрекатися протестантства не публічно, а перед самим лише королевим сповідником, і щоранку слухав месу, що служилася в Луврі. Щовечора він ішов одерито до покоїв своєї жінки, входив великими дверима, розмовляв з нею кілька хвилин, потім виходив маленькими потайними дверима і йшов до пані де Сов. Вона не забула його повідомити про Катеринині одвідини та про небезпеку, що безперечно йому загрожувала. Генріх, попереджений з двох боків, почав боятися королеви-матері вдвоє дужче і той страх тим більше мав ґрунт під собою, що Катеринине обличчя почало поволі розвеселятися. Генріх навіть побачив одного ранку, що на її блідих устах розовівся люб'язний усміх. Того дня він терпів неслітську муку, зважаючись їсти щось інше окрім яєць, що зварив сам, і пити щось інше, окрім води, набраної з Сени в нього на очах.

Вбивства тяглися далі, однак зменшуючись; так багато вибили гугенотів, що їх число дуже зменшилося. Найбільшу частину було вбито, багато втекло, деякі переховувалися.

Часами здіймався великий галас то в тому кварталі, то в іншому; так бувало, коли знаходили когось із тих захованих. Страга відбувалася приватно або публічно, дивлячись по тому, чи бідолаху залопали в якомусь місці, де не було виходу, чи в такому, що він міг утікати. В останньому разі була велика радість для того кварталу, де відбувалася подія, бо замість того, щоб заспокоюватися від винищення своїх ворогів, католики робилися все жорстокіші; і що менше зоставалося гугенотів, то більше лютували католики проти тих нещасливих решток.

Карло ІХ набрався великого замилювання до полювання на гугенотів; пізніше, коли він не міг уже сам полювати, він насолоджувався гомоном полювання інших.

Одного дня, вертаючися з гри в кулі, що з грою в м'яча та полюванням була його головною втіхою, Карло ІХ з веселим обличчям зайшов до матері; його найближчі двораки були з ним.

— Паніматусю, — мовив Карло, цілуючи флорентійку, що помітивши тую радість пробувала вгадати її причину; — паніматусю,

хороша новина. Нех усі чорти слизнуть, чи ви знаєте одну річ? Славетні кості адмірала, що їх уважали за втрачені, знайшлися.

— А! а!—покликнула Катерина.

— Та господи боже, в тім то й річ. Правда ж, паніматко, що ви так само, як і я, думали, що собаки зробили собі з нього весільний бенкет? Але не так сталося. Мій люд, мій любий люд, мій добрий люд надумався: він повісив адмірала на монфоконському гаку.

Зверху вниз скинули Гаспара,
А потім піднесли знизу вгору.

— Ну, і що ж?—спитала Катерина.

— А те, мамуню,—відповів Карло ІХ,—що я все маю бажання побачити його з того часу, як знаю, що він помер, любий чоловічина. Погода хороша, мені здається, що сьогодні все цвіте; повітря повне життя й пахощів; я почувуюся так добре, як ще ніколи не чувався; якщо маєте охоту, паніматко, ми проїдемося верхи до Монфокону.

— З великою охотою поїхала б, сину,—мовила Катерина, коли б я не призначила того побачення, що не хочу його пропустити; а то ще, на одвідини такої поважної людини, як пан адмірал, треба запросити цілий двір. То буде нагода для спостережників робити цікаві спостереження. Побачимо, хто поїде, а хто залишиться вдома.

— Далєбі, маєте рацію, паніматко, відложимо справу до завтра, так буде краще. Отже запрошуйте ви і я запрошу, або, краще, не запрошуймо нікого. Скажемо лише, що ми ідемо, таким чином усі будуть вільні. Прощайте, паніматко, я йду трубити в ріг.

— Ви, Карле, виснажуєтеся. Амбруаз Паре безнастанно каже вам те і він має рацію; то занадто важка справа для вас.

— А-га-га,—мовив Карло,—хотів би я мати певність, що не вмру ні від чого іншого. Я тут усіх поховаю, навіть Генрію, що має колись настати по нас усіх, як запевняє Пострадамус.

Катерина насупила брови.

— Сину, — мовила вона, — остерігайтеся особливо того, що здається неможливим, а покищо заощаджуйте свою силу.

— Затрублю зо два зо три рази, аби лише розвеселити своїх собак, що мало не здихають од нудьги, бідні звірята. Треба було б мені спустити їх на якогось гугенота, це б їх розвеселило.

І Карло ІХ вийшов з матириного покою, зайшов до свого кабінету із зброєю, зняв рога і затрубив так сильно, що то зробило б честь самому Роландові. Не можна було зрозуміти, як з того слабкого й слабовитого тіла і з тих блідих уст могло виходити таке дуже дмухання. Катерина справді чекала когось, як вона сказала синові. За хвилину потому, як він пішов, одна з її

жінок прийшла і щось сказала їй потиху. Королева усміхнулася встала, вклонилася тим, що були тоді в неї, і пішла за посланицею.

Флорентієць Рене, той, що його так дипломатично прийняв саме в вечір святого Бартоломея король Наварський, увійшов до Катерининої каплиці.

— А, то ви, Рене,—мовила до нього Катерина,—я чекала на вас з нетерплячкою.

Рене вклонився.

— Чи ви вчора одержали тих скілька слів, що я вам написала?

— Я мав тую честь.

— Чи ви відновили, як я вам казала, досліди над тим гороскопом, що зложив Руднієрі та що так добре сходиться з тим пророцтвом Нострадамуса, що каже, ніби всі три мої сини королюватимуть?.. Від скількох днів обставини значно змінилися, Рене, і я думала, що може доля стала не така загрозлива.

— Пані,—відповів Рене, хитаючи головою,—ваша величність добре знають, що обставини не міняють долі, навпаки, доля керує обставинами.

— Але ж ви робили знов жертву, адже ж так?

— Так, пані,—відповів Рене,—бо слухатися вас—мій перший обов'язок.

— Ну, і які ж висліди?

— Все однакові, пані.

— Як? чорне ягня так само закричало тричі?

— Так само, пані.

— Ознака трьох страшних смертей у моїй родині,—прошепотіла Катерина.

— На жаль,—мовив Рене.

— А далі?

— А далі, пані, ягня мало те дивне переміщення печінки в різні боки, що ми вже спостерігали у двох перших.

— Зміна династії. Завжди, завжди, завжди?—люто промовила Катерина.—Треба однак це перемогти, Рене!—знов сказала вона.

Рене похитав головою.

— Я вже казав вашій величності,—відповів він,—що керує доля.

— Така твоя думка?—спитала Катерина.

— Так, пані.

— Чи ти пам'ятаєш гороскоп Жанни д'Альбре?

— Так, пані.

— А ну, покажи но його, а то я забула.

— *Vives honorata, —* сказав Рене, — *morieris reformidata regina amplificabere.*

— Це визначає, гадаю: ти житимеш поважна, а вона не мала найпотрібнішого бідна жінка. Ти вмреш лякаючи, а ми насміялися з неї. Ти будеш величніша, ніж тоді, як була королевою, а вона вже померла і її величність спочиває у могилі, що ми над нею забули навіть написати її ім'я.

— Пані, ваша величність але перекладають *vives honorata*. Королева Наварська жила справді поважна, бо все своє життя вона користалася з любови своїх дітей і з поваги своїх прихильників, з любови й поваги тим щиріших, що бідніша вона була.

— Так,—мовила Катерина,—нехай буде по-вашому теє: ти житимеш поважна; але побачимо, як то ви витлумачите *morieris reformidata*.

— Як витлумачу? Не може бути нічого легшого. Ти вмреш лякаючи.

— Ну, хіба вона вмерла лякаючи?

— Так дуже лякаючи, пані, що вона б і не вмерла, коли б ваша величність так її не боялися. Нарешті, яко королева ти звеличишся, або ти будеш величніша, ніж була тоді, як була королевою. Це теж вірно, пані, бо замість марної корони, що може згинути, вона може має небесну корону, як королева й мучениця. Окрім того, хто знає, що суджено її нащадкам на землі?

Катерина була безмірно забобонна. Вона злякалася може ще більше того спокою в Рене, ніж постійности у віщуваннях. А що для неї важке становище, та була нагода, щоб одважно перемогти перешкоди, то вона раптом спитала в Рене без жадного переходу, окрім якоїсь німої роботи своєї думки.

— Вже прийшли італійські пахощі?

— Так, пані.

— Пришліть мені їх у оздобленій скриньці.

— Яких?

— Останніх, тих...

Катерина спинилася.

— Тих, що особливо любила Наварська королева?—знов спитав Рене.

— Власне.

— Їх не треба наготовлювати, адже так, пані? ваша величність знають на них тепер так само, як і я.

— Це твоя думка,—мовила Катерина.—У всякім разі вони осягають мети.

— Ваша величність більше нічого не мають мені сказати?—спитав парфумер.

— Ні, ні,—відповіла Катерина замислено,—принаймні я нічого не пригадую. У всякім разі, коли б щось нове виявилось в жертвах, то оповістіть мене. До речі, залишимо ягнят і спробуймо бурей.

— Ох, пані, я дуже боюся, що, міняючи офіри, ми нічого не змінимо в пророцтвах.

-- Роби те, що я кажу.

Рене вклонився і вийшов.

Катерина сиділа якийсь час замислившись; потім встала і пішла до своєї спальні, де на неї чекали її дворачки. Вона сповістила їх про те, що другого дня буде проща до Монфокону.

Новина про ту прогулянку цілий вечір лунала в палаці й гула в місті. Дами казали наготувати свої найелегантніші вбори, панове—свою зброю та найпишніших коней. Крамарі позамикали крамниці й майстерні, а босота з черні вбивала то там, то тут якогось гугенота, що залишався до слушного часу, щоб дати відповідне товариство адміраловому трупові.

Був страшний гамір цілий вечір і добру частину ночі.

То був Ля Молеві найсумніший в світі день, і той день настав після трьох чи чотирьох таких самих сумних днів.

Пан д'Алансон, щоб учинити Марґарітину волю, вмістив його в себе, але ще ні разу не бачився з ним з того часу. Ля Моль почувався одразу, немов бідна покинута дитина, позбавлена чулої, делікатної та чарівної дбайливості двох жінок. Спогад про одну з них безнастанно панував у його думці. Він чув про неї від лікаря Амбруаза Паре, що вона надіслала до нього, але той Амбруаз Паре був п'ятидесятилітній чоловік і не знав (чи удавав, що не знає), як Ля Моль цікавиться найдрібнішими речами, що стосуються до Марґаріти, а тому його відомості про неї були дуже недокладні й незагоджували молодого чоловіка. Правда, Жійона прийшла один раз сама від себе, звичайно, щоб довідатися, як мається поранений. Ці одвідини були неначе соняшний промінь у темниці і Ля Моль був після них наче засліплений, чекаючи увесь час других, але минуло два дні, а ніхто не приходив.

Отож, коли до нього прийшла чутка про те пишне зібрання всього двору другого дня, він казав попросити для себе в пана д'Алансона ласкавого дозволу супроводити його.

Герцогові навіть на думку не спало, чи Ля Моль у стані витримати таку втому, він тільки відповів:

— Чудово. Нехай дадуть йому одного з моїх коней.

Цього лише й бажав Ля Моль. Добродій Амбруаз Паре прийшов, як звичайно, обв'язати йому рани. Ля Моль в'ясував лікареві, що йому конче треба поїхати верхи, і просив особливо старанно покласти обв'язки. Обидві його рани вже закрилися і на грудях і на плечі, і боліла вже тільки тая, що на плечі. Обидві були червоні, як то завжди буває, коли рана гоїться. Добродій Амбруаз Паре накрив рани клеєвою тафтою, що було дуже в зви-

чаї за тих часів у таких випадках, і пообіцяв Ля Молеві, що коли він не дуже ворушитиметься під час екскурсії, то все буде добре.

Ля Моль нетямився з радощів. Окрім деякої слабкості від утрати крові та легкого морочіння голови, що залежала від того, він почувався так добре, як лише міг. До того ж Маргаріта напевно буде в тій кавалькаді. Він знов побачить Маргаріту, і коли він думав про те, як йому корисно було побачити Жійону, то не сумнівався, що побачити її пані буде далеко корисніше.

Отож Ля Моль потратив частину тих грошей, що одержав, од'їжджаючи від родини, на те, щоб купити білого саетового каптанка і найкоштовніше вишивання до плаща, яке тільки міг дістати в модного кравця. Той самий кравець постачив йому ще й чоботи з напарфумованої шкіри, як тоді носили. Все теє було йому принесено вранці всього на півгодини пізніше, ніж він просив, а тому йому не дуже було чого ремствувати. Він швидко вдягнувся, подивився в дзеркало, зважив, що він досить гарно вдягнений, зачесаний і напарфумований, щоб бути задоволеному самому з себе. Нарешті, досить швидко пройшовшися скілька разів по своїй кімнаті, він переконався, що, не дивлячись на досить гострий біль у різних місцях, моральне загодження примушує мовчати фізичні прикrostі.

Особливо личив йому вишневий плащ його власного винаходу, трохи довший, ніж тоді носили.

В той час, як це відбувалося в Луврі, таке саме робилося в Гізовому домі. Високий шляхтич з рудим волоссям роздивлявся в дзеркалі на червонясту смугу, що неприємно перетинала йому обличчя. Він розчісував і парфумовав собі вуса, та все намащував на ту нещасливу смугу, що, не дивлячись на всі тодішні косметики, уперто виступала, потрійний шар білої та червоної масти. Але, що то нічого не помагало, то він надумався зробити інакше: пекуче серпневе сонце кидало своє проміння в двір; він зійшов до того двору, здійняв капелюха, задер носа вгору, заплющив очі і так ходив десять хвилин, підставляючи з власної волі своє обличчя під те жеруще полум'я, що потоком спадало з неба.

За десять хвилин, дякуючи тому пекучому промінню, шляхтич мав таке червоне обличчя, що вже червона смуга не гармоніювала з рештою обличчя і в порівнянні з ним здавалася жовта. Наш шляхтич однак задовольнився, зрівнявши тую веселку з рештою обличчя шаром з рум'ян, що він намастив на неї. Після того він надягнув чудову одержу, що кравець поклав у його хаті перше, ніж він закликав кравця.

Так прибравшися, напарфумувавши мускусом, озброївшись од голови до ніг, він вийшов удруге до двору і почав пестити ве-

ликого вороного коня, що не мав би собі рівного по красі, коли б не те, що в одній з останніх громадських битв рейтерова шабля трохи шкрябнула його так само, як і його пана.

Однак, у захопленні від свого коня так само, як і від себе самого, цей шляхтич, що його наші читачі, певно, легко пізнали, сів на коня на чверть години раніше за всіх; і аж двір при Гізовому домі гув од іржання його скакуна та від „бий тебе свята п'ятінка“, що вигукувалося на всі голоси відповідно до того, як він опанував коня. За якусь часину кінь, зовсім скорений, узнавав своєю звинністю та послушенством законне панування свого вершника. Але перемогу було здобуто не без гамору і той гамір (може власне на то й розлічував наш добродій) викликав до вікна пані. Наш переможець над кіньми низько їй уклонився, а вона всімкнулася до нього якнайприхильніше.

За п'ять хвилин потому, пані де Невер казала закликати свого управителя.

— Пане,—спитала вона,—чи добре дали поснідати панові графові Анібалові де Коконні?

— Так, пані,—відповів управитель.—Він їв цього ранку навіть з кращим апетитом, ніж звичайно.

— Гарзд, пане,—мовила герцогіня.

Тоді вдавшись до свого першого шляхтича, сказала:

— Пане д'Аргузоне, рушаймо до Лувру і прошу вас не спускайте з ока пана графа Анібала де Коконну, бо він порапений, а тому слабкий, і я не хочу ні за що в світі, щоб йому сталася якась біда. Гугеноти сміялися б з нього, бо вони лихі на нього з того щасливого вечора святого Бартоломея.

І пані де Невер, сівши й собі на коня, рушила променіючи до Лувру, де мали всі зібратися.

Була друга година по полудні, коли довга нитка вершників, сяючи золотом, самоцвітами й пишною одежею, з'явилася на вулиці Сен Дені, виїздячи до рогу кладовища Іносан і розтягаючись на сонці між двома рядами темних домів,—неначе величезна гадина з блискучими кільцями.

XVI

Тіло мертвого ворога пахне завжди гарно.

Жаден гурт, хоч би який пишній він був, не може дати уяви про те видовисько. Убори блискучі, дорогі й барвисті, що Франсуа I передав своїм наступникам пишною модою, ще не змінилися на ту одежу щухлу й темну, що настала за Генріха III. Таким чином убрання Карла IX не таке пишне, але може елегантніше, ніж за попередніх діб, сяяло всією своєю досконалою гармонією.

В наші часи нема з чим порівняти такого кортежу: бо ми зійшли в наших пишбых парадах на симетрію та уніформу.

Джури, машталіри, шляхта нижчого раніу, собаки й коні ішли по обидва боки та позаду, утворюючи з королівського кортежу правдиву армію. Позад тої армії йшов люд, чи краще кажучи, люд був усюди.

Люд ішов позаду, супроводив, ішов попереду; він кричав одразу Ноель і Гаро, бо в картежі побачили скількох приєднаних кальвіністів і люд гнівався.

Того дня вранці, при Катерині та герцогові де Гізові, Карло ІХ сказав Генріхові Наварському, ніби про зовсім природню річ, за одвідини Монфоконської шибениці, чи швидше, понівеченого адміралового тіла, що там повісили. Одразу Генріх було не думав брати участі в тих одвідинах. На те й розлічувала Катерина. На перші слова, коли він почав говорити про свою огиду, вона замінялася поглядом і успіхом з герцогом де Гізом. Генріх піймав одне й друге, зрозумів їх і, спохватившись раптом, сказав:

— А, власне, чому б мені й не поїхати? Я католик і маю обов'язки перед своєю новою вірою.

Потім, вдаючись до Карла ІХ, додав:

— Нехай ваша величність розлічують на мене, я завжди буду щасливий супроводити їх усюди, куди вони підуть.

І він швидко поглянув навкруги, щоб полічити, скільки людей насупило брови.

Отож може з найбільшою цікавістю дивилися в тому поїзді на цього сина без матері, цього короля без королівства, цього гугенота, що став католиком. Його довге характерне обличчя, його трохи вульгарна постать, його фамільярність із нижчими, фамільярність, що він її доводив до ступня, сливе непризвітого для короля, фамільярність, що походила з гірських звичок його молодощів і дотрималася в нього аж до смерти,—виявляли його споглядачам, і деякі з них гукали до нього:

— На месу, Генрію, на месу.

А Генріх на те відповідав:

— Я був на ній учора, йду з неї сьогодні, піду на неї завтра. Чорт його бери, здається мені, що цього ж таки досить.

Щождо Маргаріти, то вона сиділа на коні така хороша, така світла, така елегантна, що хвала їй лунала навкруги неї концертом. Деякі ноти з нього, треба сказати правду, стосувалися до її товаришки, пані герцогіні де Невер, що їхала білим конем, а він наче був гордий з того, що віз її, і підкидав несамовито головою. Маргаріта під'їхала до неї і спитала:

— Ну, герцогіне, що чути нового?

— Але ж, пані,—відповіла голосно Генрієта,—я нічого не знаю.

Потім додала потиху:

— А що ж сталося з гугенотом?

— Я йому знайшла більш-менш певний притулок, — одповіла Маргаріта. — А що ж ти зробила з великим убивцею людей?

— Він захтів бути на цьому святі і їде військовим конем мого чоловіка. Той кінь великий, як слін. З нього страшний вершник. Я дозволила йому бути на цій церемонії, бо гадала, що твій гугенот з обережності залишиться вдома і, таким чином, нема чого боятися зустрічі.

— Ой, боже мій, — мовила Маргаріта, всміхаючись, — чи він є тут чи нема, все одно нічого не сталося б, на мою думку. Мій гугенот гарний хлопець і більше нічого: він голуб, а не шуляк; він буркоче, а не б'є. Врешті, — мовила вона з таким виразом, що не можна віддати і злегка здвигаючи плечима, — врешті, може ми лише так думали, що він гугенот, а він брамаїст і його віра забороняє розливати кров.

— А де ж це герцог д'Алансон? — спитала Генрієта, — я його не бачу.

— Він має ще приїхати. Сьогодні вранці йому боліли очі і він хотів не їхати. Але знали, що коли він не такої думки, як його брати Карло та Генріх, то він схиляється до гугенотів, а тому завважали йому, що король могтиме зле зрозуміти його відсутність, і він зважив поїхати. Але от, якраз, глянь, дивляться, гукають он там, то він в'їде Монмартськими ворітьми.

— Справді, це він, я його пізнала, — мовила Генрієта. — Доправди, він має гарний вигляд сьогодні. Від якогось часу він особливо чепуриться, мусить бути, він закоханий. От гляньте, як то добре бути принцем крові: він їде просто на людей, а всі оступаються йому з дороги.

— Правда, — мовила сміючись Маргаріта, — він нас розтопче. Прости мені, господи. Але ж, герцогіне, кажіть своїм шляхтичам оступитися, бо он того якогось, що не оступається, вб'ють.

— Е, це мій безстрашний, — покликнула герцогіня, — глянь но, глянь.

Коконна справді виїхав із свого ряду, щоб наблизитися до пані де Невер; але саме тоді, як він переїжджав щось ніби надвірний бульвар, що відділяв вулицю від передмістя Сен-Дені, один вершник з почоту герцога д'Алансона, надаремно намагаючись утримати свого розбіглого коня, зо всього розмаху штовхнув Коконну. Коконна від того захитався на своєму величезному коні, з нього мало не впав капелюх, він його втримав і озирнувся розлютований.

— Господи, — покликнула Маргаріта, нахилиючись до вуха своїй приятельці, — пан де Ля Моль.

— Той гарний, блідий юнак?—спитала герцогіня, не можучи заховати свого першого вражіння.

— Так, так, той самий, що мало не перекинув твого п'ємонтця.

— О,—мовила герцогіня,—станеться щось жахне, вони дивляться один на одного, вони пізнали один одного.

Справді, Коконна, озирнувшись, пізнав Ля Молеве обличчя. Він аж випустив повід з руки од здивування, бо думав, що забив свого колишнього товариша або, принаймні, допровадив його до такого стану, що він не зможе битися якийсь час. Ля Моль і собі пізнав Коконну і відчув, що йому наче племінь ударив у обличчя. Скільки секунд обидва чоловіки дивилися один на одного таким поглядом, що від нього затрептіли обидві жінки, бо в тому погляді виявилися всі ворожі почуття, що були в супротивників. Після того Ля Моль, озирнувшись навкруги і, очевидно, зрозумівши, що місце не підходить для розмов, дав остроги коневі і поїхав до герцога д'Алансона. Коконна залишився нерухомо якусь хвилину на тому самому місці, крутячи вуси і так задираючи в них кінці, що мало не повиколовав собі очей. Тоді, побачивши, що Ля Моль поїхав, нічого йому не сказавши, він і собі рушив.

— Ай-ай,—мовила з призирилим жалем Маргаріта.—Я таки не помилилася... О, на цей раз то вже занадто.

І вона закусила губи аж до крові.

— Він дуже гарний,—мовила герцогіня із співчуттям.

Якраз у той час герцог д'Алансон під'їхав на своє місце позад короля й королеви-матері таким чином, що його шляхтичі, приєднуючись до нього, мусіли переїжджати повз Маргаріту і герцогіню де Невер. Ля Моль, переїздячи й собі поперед двох принцес, зняв капелюха й привітав королеву, вклонившись аж до шиї коневі, і залишився з відкритою головою, чекаючи, що її величність вшанує його поглядом.

Але Маргаріта згідно одвернулася.

Ля Моль напевне вичитав вираз призириства, що з'явився на королевиному обличчі і з блідого став уже, як смерть, білий. Більше за те, щоб не впасти з коня, він мусів ухопитися коневі за гриву.

— О! О!—мовила Генрієта до королеви,—яка ж ти жорстока. Та ж він мліє...

— Так,—мовила королева, зневажливо всміхаючись,—нам ще тільки того бракує... Чи ти маєш при собі соли?

Пані де Невер помилилася.

Ля Моль, захитавшись, віднайшов силу і, сівши міцніше на своєму коні, поїхав до свого ряду в почоті герцога д'Алансона.

Тимчасом їхали далі, вже видко було, як вимальовується моторшна силуета шибениці, що поставив і обновив Анґеран де Маріньї. Ніколи шибениця не була в такій шані, як тепер.

Пристави й гвардійці пішли наперед і зробили широке коло навкруги огорожі. Як вони наблизилися, круки, що сиділи на шибениці, полетіли, розпачливо крякаючи.

Шибениця, що стояла на Монфоконі, звичайно давала притулок позад своїх колон собакам, привабленим частою здобиччю, і бандитам філософам, що приходили сюди думати про сумну можливість долі.

Цього дня на Монфоконі не було, принаймні з виду, ні собак, ні бандитів. Пристави й гвардійці прогнали собак разом з круками, а бандити залишилися в юрбі, щоб там доконати ті хороші штуки, що є весела мінливість їхнього ремесла.

Кортеж посувався наперед. Король і Катерина приїхали перші, за ними герцог д'Анжу, герцог д'Алансон, король Наварський, пан де Гіз і їхні шляхтичі; далі пані Маргарита, герцогиня де Невер і всі ті жінки, що з них був так званий, королевин летючий ескадрон; а тоді вже джури, машталіри, льокаї і люд, всього разом десять тисяч душ.

На головній шибениці висіла неформна маса, чорний труп, замащений спеклою кров'ю та білястим болотом од нових шарів пилю. У трупа не було голови. Ото ж його повісили за ноги. Впрочім, чернь, вигадлива, як завжди, причепила замість голови жмут соломки і наділа на нього маску. Якийсь жартівник, що знав адміралові звички, застромив у рот тій масці зубочистку.

То було видовисько сумне й чудне відразу, коли всі ті чепурні панове й хороші дами переїздили, наче процесія з малюнку Гоя, серед тих почорнілих кістяків і тих шибениць з довгими голими руками. Що голосніші були веселощі у одвідувачів, то більший контраст робили вони з похмурим мовчанням і холодною нечутливістю трупів. Від глузування з тих трупів здригалися навіть самі ті, що глузували.

Багато хто ледве витримував те страшне видовисько; по його блідості можна було відрізнити серед гурту наварських гугенотів Генріха, що вже не міг стерпіти, хоч і яку владу мав над собою. Він казав, що то від смороду, що йде з того шмаття людського тіла. Підїхавши до Карла IX, що поруч з Катериною спинився перед адміраловим трупом, він сказав:

— Пане, чи ваша величність не вважають, що цей бідолашний труп занадто погано пахне для того, щоб залишатися тут довше?

— Ти так уважаєш, Генрію, — мовив Карло IX і очі йому блискотіли лютою втіхою.

— Так, пане.

— Ну, я з тобою не згоджуюся... тіло мертвого ворога завжди гарно пахне.

— Далєбі, пане, — мовив Тавань. — знаючи, що ми маємо одві-

дати пана адмірала, вашій величності треба було запросити П'єра Ронсара, свого вчителя поезії: він би склав отут зараз епітафію старому Гаспарові.

— Нема потреби в ньому для цього,—мовив Карло ІХ,—ми й самі можемо її скласти незгірше... Наприклад, слухайте, панове,—мовив Карло ІХ, поміркувавши хвилину:

Тут спочиває, але так недоречно,
Для нього то занадто почесний вираз,
Тут адмірала повішено
За ноги, бо бракувало голови.

— Браво. Браво,—гукнули шляхтичі-католики всі в один голос, а навернені гугеноти насупили брови й мовчали.

Генріх же розмовляв з Маргарітою та панею де-Невер і вдавав, що не чув.

— Їдьмо, їдьмо, пане,—мовила Катерина, бо хоч вона була ціла облита пахощами, але від того смороду її починало млоїти.— Їдьмо, нема такого хорошого товариства, щоб його врешті не залишали. Попрощаймося з паном адміралом і вертаймося до Парижу.

Вона зробила іронічний рух головою, ніби прощаючись із приятелем, і, ставши на чолі походу, рушила назад до міста, а кортеж, їдучи за нею, переїздив повз труп Коліньї.

Сонце заходило на обрій.

Юрба посунула слідом за їх величностями, щоб до кінця навітшатися пишнотою кортежу й подробицями видовища; злодії пішли за юрбою. Таким чином, за десять хвилин після королєвого від'їзду, вже нікого не було біля понівеченого адміралового трупу, що на нього почав подихати перший вечірній вітерець.

Коли ми кажемо, що нікого не було, то помиляємося. Наостанку залишився один шляхтич на вороному коні; коли він мав честь бути в товаристві, то певне, не міг досхочу надивитися на той почорнілий нефоремний тулуб, і тепер з цікавістю якнайдокладніше розглядав ланцюги, таки, камінні стовпи, цілу шибеницю. Минуло всього скілька днів, як він прибув до Парижу і не знав удосконалень, що їх надає столиця кожній речі, а тому та шибениця напевне здавалася йому зразком усього того, що людина може вигадати найжахніше поганого.

Нема потреби казати нашим читачам, що той чоловік то був наш приятель Коконна. Вправне жіноче око надаремно шукало його серед кавалькади і передивлялося ряди, не можучи його знайти.

Отож пан де Коконна, як ми сказали, стояв у нестямі перед твором Ангерана де Маріньї.

Але пана де Коконну шукала не тільки та одна жінка. Другий шляхтич, значний своїм білим саєтовим каптаном та хорошим пером, подивився вперед, на обидва боки, а тоді зважив озирнутися назад і побачив високу Коконнину постать і величезну силуету його коня, як вони виразно вимальовувалися на небі, червоному від останніх відблисків сонця на заході.

Тоді шляхтич у білому саєтовому каптані звернув з тої дороги, що нею їхав увесь гурт, на невеличку стежечку і, об'їхавши півколом, вернувся до шибениці.

Сливе зараз потому пані, що ми пізнали в ній герцогіню де Невер, так само, як пізнали у високому шляхтича Коконну,—наблизилася до Маргаріти і сказала їй:

— Ми обидві помилилися, Маргаріто, бо п'ємонтець залишився позаду, а пан де Ля Моль поїхав до нього.

— Бий тебе свята п'ятінка!—мовила Маргаріта, засміявшись,—то таки щось буде. Далєбі, признаюся, що мені не було б прикро мати про нього кращу думку.

Маргаріта озирнулася й побачила, що Ля Моль справді робить той маневр, що ми казали.

Тоді вже обидві принцеси залишили похід; нагода для того була найсприятливіша, бо похід повертав біля стежки, обсадженої широкими смугами з кущів, що йшла назад на гору і проходила за тридцять кроків од шибениці. Пані де Невер щось шепнула на вухо своєму капітанові, Маргаріта подала знак Жійоні і вони четверо поїхали тою поперечною стежкою і стали за кущами, найближчими до того місця, де мала відбутися сцена, що вони хтіли бути її споглядачами.

Як ми казали, було за тридцять кроків од того місця, де вони спинилися, до того, де Коконна зачарований у нестямі жестикулював перед паном адміралом.

Маргаріта злізла з коня, за нею пані де Невер і Жійона. Капітан і собі зліз і взяв усіх коней за поводи. Свіжий м'який дерен був наготові, щоб сісти трьом жінкам так вигідно, як того часто й надаремно хтять принцеси.

Просвіток між гіллям дозволяв їм бачити все якнайдокладніше.

Ля Моль об'їхав своє півколо. Під'їхавши кроком, він став позад Коконни і, простягнувши руку, вдарив його по плечі.

П'ємонтець обернувся.

— О,—покликнув він,—то це не сон, і ви ще живі.

— Так, пане,—відповів Ля Моль,—так, я ще живий. Це не ваша провина, але все ж я живий.

— Бий тебе свята п'ятінка! Я вас добре пізнав,—мовив Коконна,—дарма, що ви такі бліді тепер, а були червоніші, коли ми з вами бачилися востаннє,

— І я теж вас пізнав,—мовив Ля Моль,—дарма, що вам обличчя перетинає жовта смуга, а ви були блідіші, коли я вам її зробив.

Коконна прикусив губу; але, очевидячки, зваживши далі провадити розмову в глузливому тоні, промовив:

— Цікаво, аджеж правда, пане де Ля Молю, особливо гугенотові, мати можливість подивитися, як пан адмірал висить на цьому залізному гакові? І то ж подумати, що є такі напрасні люди, що обвинувачують нас у тому, що ми повбивали навіть гугенотят коло грудей.

— Графе,—мовив Ля Моль, уклоняючись,—я вже не гугенот, я маю щастя бути католиком.

— Так,—покликнув Коконна, зареготавшись,—ви, пане, на-вернулися. О, це дуже мудро.

— Пане,—провадив Ля Моль так само поважно й чемно,—я дав обітницю навернутися, коли врятуюся від різні.

— Графе,—мовив п'ємонтець,—то дуже мудра обітниця, вітаю вас із нею; а ще якоїсь іншої ви не давали?

— Аякже, пане, я дав ще й другу,—відповів Ля Моль як-найспокійніше, гладячи свого коня.

— Яку?—спитав Коконна.

— Я дав обітницю почепити вас онде-о, бачите, на тому цвяхові, що ніби чекає на вас під паном де Коліньї.

— Як то?—мовив Коконна,—отак, як я є живісінький?

— Ні, пане, я спершу проколю вас наскрізь своєю шпадою. Коконна зробився пурпуровий, його зелені очі запалали.

— Дивись ти,—промовив він глузливо,—на цьому цвяхові...

— Так,—мовив Ля Моль—на цьому цвяхові...

— Ви не досить високі для того, мій маленький паночку,—мовив Коконна.

— То я сяду на вашого коня, мій великий душогубе,—відповів Ля Моль. — А гадаєте, мій любий пане Анібале де Коконна, що можна безкарно вбивати людей з тої законної і почесної причини, що є сто проти одного; е, ні. Настає такий день, що кожна людина знаходить свою людину, і я думаю, що той день сьогодні. Я мав би велику охоту розбити вашу паскудну голову пострілом з пістоля; але, що робити, я б зле прицілився, бо в мене ще тремтить рука від ран, що ви мені зробили по-зрадницькому.

— Мою паскудну голову,—заревів Коконна, зіскакуючи з коня.—На землю, гей, гей, пане графе, виймаймо шпади.

І він узяв шпаду в руку.

— Здається, твій гугенот сказав „паскудна голова“,—шепнула герцогіня де Невер на вухо Маргаріті;—хіба, по-твоему, він поганій?

— Він чарівний,—мовила сміючись Маргаріта,—і я мушу сказати, що гнів зробив пана де ля Моля несправедливим; але, тихо, подивимося.

Справді, ля Моль зліз із коня так само повільно, як то швидко зробив Коконна; він одщипнув свого вишневого плаща, поклав його на землю, витяг шпаду і зробив випад на сторожу.

— Ой,—айкнув він, простягаючи руку.

— Ох,—ахнув Коконна, розгинаючи свою; бо обидва, як пригадуєте собі, були поранені в плече і відчували біль од занадто жвавих рухів.

Вибух зле стриманого сміху залунав з кущів. Принцеси не могли стриматися, побачивши, як обидва вояки, кривлячись, терли собі лопатки. Той сміх почули обидва шляхтичі... Вони не знали, що мають свідків, і озирнувшись побачили своїх дам.

ля Моль знов зробив випад твердо, як автомат, а Коконна відбив його шпаду з „а, бий тебе свята п'ятінка“ гострішим, ніж коли.

— Та що ж це?... Вони таки насправжки поріжуться, коли ми їм не зробимо ладу. Досить жартів. Гей, панове. Гей,—гукнула Маргаріта.

— Лиши, лиши,—мовила Генрієта, побачивши Коконну в чинності, бо сподівалася, що він так само легко дасть собі раду з ля Модем, як дав з Маркендоновими двома племінниками й сином.

— О, вони таки дуже гарні тепер,—мовила Маргаріта,—подивись, неначе дишуть огнем.

Справді, змагання, почавшись з глузування та під'юджування, стало мовчазне, як бойці перехристили шпади. Обидва не були певні в своїй силі, і один, і другий за кожним жвавішим рухом мусіли стримувати здригання від болю, що з'являвся в давніших ранах. Однак, пильно та палко дивлячись, напіврозкривши уста, затиснувши зуби, ля Моль посувався наперед малими, твердими й уривчастими кроками на свого супротивника, а той, пізнаючи в ньому майстра збройної справи, відступав теж крок по кроці, але ж відступав. Таким чином обоє посунулися до краю рову, що по другий його бік були споглядачі. Там, ніби він відступав, лише невмісне для того, щоб наблизитися до своєї дами, Коконна спинився і, на трохи заширокий випад ля Молів, зробив як блискавка, швидко зручний удар і на білому саетовому ля Молевому каптані з'явилася червона пляма і стала розширюватися.

— Сміліше,—гукнула герцогіня де Невер.

— Ах, бідний ля Моль,—жалібно скрикнула Маргаріта.

ля Моль почув той крик, глянувши на королеву таким поглядом, що проходить у серце глибше, ніж гостра шпада, і відбивши удар Коконни, застромив у нього глибоко шпаду.

На цей раз обидві жінки закричали і їх крики змілилися в один. Кінець ля Молевої шпади вийшов закривавлений з Коконнової спини.

Однак жаден з них не впав; обидва стояли й дивилися один на одного, роззявивши рота, кожен почував, що від найменшого руху стратить рівновагу. Нарешті п'ємонтець, небезпечніше поранений, ніж його супротивник, і почувавши, що його сила втекла разом з кров'ю, кинувся і впав на Ля Моля, обхопивши його однією рукою, а другою намагаючись витягти кинджала. Ля Моль і собі зібрав усю силу, підвів руку і спустив держално від своєї шпади на середину чола Коконні. Того приголомшив той удар і він упав; але падаючи, він потяг за собою свого супротивника і обоє скотилися в рів.

Маргарита й герцогіня де Невер побачили, що супротивники, хоч сами, зовсім помирали, однак ще намагалися добити один одного. Жінки за допомогою капітана зараз кинулися до них. Але перше, ніж вони до них добігли, руки в них ослабли, очі заплющилися і кожен з бійців, випустивши шпаду з рук, зачкляк у останньому корчі.

Кров широкою хвилею текла навколо них.

— О, сміливий, одважний Ля Молю,—покликнула Маргарита, не можучи довше стримувати свого подиву. Ах, вибач, тисячу разів прошу, вибач, що я тебе підозривала.

І очі їй сповнилися слізьми.

— Горенько, горенько—шепотіла герцогіня,—одважний Анібале... Скажіть, скажіть, пані, чи ви коли бачили двох безстрашніших левів?

І вона заридала.

Їй богу, тяжкі рани,—мовив капітан, намагаючись затамувати кров, що спливала потоками... Гей, хто там іде, то йдіть швидше.

Справді, якийсь чоловік, сидючи на передку помальованого на червоного воза, з'явився у вечірніх сутінках, співаючи цю стару пісню, що йому, певно, нагадало чудо на кладовищі Іносань:

Хороша шипшино, квітнучи,
Зеленіючи
Вдовж цього берега,
Вкриваєшся аж до низу
Довгим гіллям дикого винограду.
Співець соловецько
Молодесенький,
Залицяючись до своєї милої,
Щоб загодити своє кохання,
Прилітає жити
Щороку під наметом з гілля.
Отже живи, хороша шипшино,
Живи без кінця;
Живи, і щоб ніколи ані грім,
Ані сокира, ані вітри,
Ані час
Не могли тебе звалити на...

— Гей, гей,—гукнув ще капітан,—ідіть бо, коли вас кличуть. Хіба ви не бачите, що ці пани потребують допомоги?

Чоловік на возі мав відразливу й грубу вроду, вона дивно не пасувала до тої чулої, буколичної пісеньки, що ми допірощо навели. Він спинив коня, зліз з воза і, нахилившись над двома тілами, промовив:

— Оце то хороші рани, але я роблю ще кращі.

— Хто ж ви такий?—спитала Маргаріта, мимоволі відчуваючи якийсь жах і не можучи його перемогти.

— Пані,—відповів чоловік, уклоняючись аж до землі,—я майстер Кабош, міський Паризький кат, їхав я вішати на цій шибениці товаришів панові адміралові.

— Гарзд, а я Наварська королева,—відповіла Маргаріта.—Покиньте свої трупи, застеліть свого воза попонами з наших коней і везіть помаленьку за нами цих двох панів до Лувру.

XVII

Товариш добродія Амбруаза Паре.

Коконну й Ля Моля покладали до воза і віз поїхав до Парижу у сутінках за гуртом, що проводив його. Він спинився біля Лувру; фурман одержав щедрю заплату. Поранених казали занести до герцога д'Алансона і послали шукати добродія Амбруаза Паре.

Коли він прийшов, то ще ні той, ні той поранений не вернувся до притомности.

Ля Моль був легше поранений; шпада вдарила його під правою пахою, але не пошкодила жадного важливого органу; Коконні ж шпада пройшла крізь легке і повітря так сильно виходило з рани, що аж колихало полум'я в свічці.

Добродій Амбруаз Паре не відповідав за Коконну.

Пані де Невер була в розначі; то ж вона, вірячи в п'ємонтцеву силу, зручність і одважність, не дала Маргаріті спинити бійки. Вона дуже хтіла сказати віднести Коконну до де Гізового дому, щоб і вдруге так само його доглянути, як і після першого лиха; але з хвилини на хвилину міг повернутися з Риму її чоловік і йому могло здатися дивним оселення якогось зайди в подружнім помешканні.

Щоб затаїти причину ран, Маргаріта казала занести обох молодих людей до свого брата, бо один з них там уже й містився, і розказала, що ці два шляхтичі попадали з коней під час прогулянки; але правда виявилася через дивування капітана, що бачив, як відбувалася бійка, і при дворі швидко довідалися, що з'явилося двоє нових улюбленців у ясному світлі слави.

Їх лікував один лікар. Він однаково доглядав обох, але вони різно видужували, в залежності від тяжчого чи легшого поранення. Ля Моль, легше поранений, перший прийшов до притомности. Щождо Коконни, то його напала страшна гарячка і його поворот до життя мав усі ознаки найжахнішого маячіння.

Хоч вони були замкнені в одній кімнаті, Ля Моль, опритомнівши, не бачив свого товариша, чи може не подавав знаку, що бачить його. Коконна ж зовсім навпаки, розплющивши очі, він почав пильно дивитися на Ля Моля і вираз того погляду доводив, що втрата крові зовсім не зменшила пристрастів у його палкій вдачі.

Коконна подумав, що він спить і уві сні знов бачить свого ворога, як він уже двічі думав, забитого, але сон той тягся чогось безмірно довго. Спочатку він бачив, що Ля Моль так само, як і він, лежить, і його так само обв'язує лікар, потім він бачив, що Ля Моль підводиться на ліжку, тоді як його ще приковували до ліжка гарячка, слабкість і біль. Далі вже Ля Моль почав уставати з ліжка, ходити попід руку з лікарем, а тоді з паличкою, і, нарешті, зовсім сам.

Коконна все ще в маячінні дивився на всі ті різні періоди видужування свого товариша поглядом то байдужим, то лютим, але завжди загрозливим.

У згарячкованій п'ємонтцевій уяві од того всього утворилася страшна мішанина з фантастичного й реального. Йому здавалося, що Ля Моль мертвий, зовсім мертвий, що він умер, навіть двічі, а не один раз, і тимчасом він пізнавав тінь того Ля Моля, як вона лежала на такому самому ліжку, як його; потім бачив, як ми вже казали, що та тінь підводиться, потім ходить і, страшна річ, іде до його ліжка. Коконна хотів би втекти від тої тіні не знати куди, хоч би до самого пекла, а вона йшла просто до нього, ставала в головах і дивилася на нього. На її обличчі був навіть лагідний вираз і малювалося співчуття, а Коконні здавалося, що то пекельний насміх.

Тоді в його розумі, слабішому може за його тіло, спалахнуло сліпе бажання помсти. Коконна почав лише про одне думати, як би то собі роздобути якунебудь зброю і нею вдарити тее тіло чи тую тінь Ля Молеву, що так страшенно його турбувала. Коконнина одежа спочатку лежала на стільці, але потім її забрали, бо вона була дуже замащена в крові і уважали, що їй не слід бути близько пораненого. Але на тому самому стільці залишили його кинджала, бо нікому й на думку не спадало, що він захоче того кинджала вжити раніш, ніж за багато часу. Коконна побачив кинджала; три ночі, користуючися з того, що Ля Моль спав, він намагався дотягтися до кинджала рукою; тричі йому не вистарчало сили і

він млів. Нарешті, четвертої ночі він дотягся до зброї, схопив кінцями скорчених пальців і, стогнучи від болю, сховав її під подушкою.

Другого дня він побачив річ досі небувалу. Ля Молева тінь кожного дня, очевидно, набувала нової сили, в той час, як він, безперестану хвилюючись од страшного видива, тратив свою силу на обмірковування пляну, як то звільнитись від тої тіні. Отож другого дня тая Ля Молева тінь, що ставала все рухливіша та рухливіша, пройшлася замислено скільки разів по хаті, потім, заціпнувши плаща, причепивши до пояса шпаду, надягнувши фетрового капелюха з широкими крисами, відчинила двері й вийшла.

Коконна відіхнув легше; він думав, що звільнився від свого привида. Дві чи три години його кров циркулювала жилами спокійніша й свіжіша, ніж будь-коли з часу поєдинку; день Ля Молевої відсутності вернув би Коконні свідомість, за тиждень він може зовсім одужав би; на нещастя Ля Моль повернувся по двох годинах.

Своїм поворотом він зовсім наче кинджалом вдарив п'ємонтця і, хоча Ля Моль прийшов не сам, Коконна й не глянув на його товариша.

А той товариш був вартий того, щоб на нього подивитися.

То був чоловік років сорока, низький, кремезний, дужий, чорне волосся доходило йому аж до брів; чорна борода, супроти тогочасній моді, вкривала весь низ його обличчя. На ньому була шкуратяна куцина, вся в брунатних плямах; червона сорочка, червоні штани, грубі шкуратяні черевники вище кісточок, шапка такої самої барви, як і штани, стан йому стягав широкий пояс і на поясі висів ніж, застромлений у пихву.

Присутність такої чудної людини в Луврі здавалася чимсь неприродним. Чоловік той кинув на стілець брунатного плаща, що був на ньому, і грубо підійшов до Коконного ліжка, а Коконна, ніби якось дивно причарований, все дивився не одриваючись на Ля Моля, що стояв оддалік. Чоловік подивився на хворого і, хитаючи головою, промовив:

— Довго ж ви чекали, мій пане.

— Я не міг раніше піти,—відповів Ля Моль.

— Ей, на бога, треба було когось послати по мене.

— Та й кого?

— А правда. Я забув, де ми. Я казав тим паням, але вони не хтіли мене слухати. Коли б виконали мої приписи, замість того, щоб спускатися на того вантажного осла, що зветься Амбруаз Паре, то ви вже давно були б у стані або разом відбувати пригоди, або знов добре дати один одному шпадою, коли б

вам так захтілося. Врешті, побачимо. Чи ваш приятель розуміє, як до нього говорити?

— Не дуже то.

— Покажіть язика, мій пане.

Коконна показав язика Ля Молеві і таку при ньому скроїв гримасу, що оглядач вдруте похитав головою.

— Ого,—пробурмотів він,—корчі м'язів. Не можна гаяти часу. Сьогодні ввечері я вам пришлю зовсім готове пиття; його треба випити за три рази, година в годину: один раз опівночі, другий раз о першій годині, третій раз о другій годині.

— Гарзд.

— А хто ж йому даватиме тєє пиття?

— Я.

— Ви сами?

— Еге.

— Даєте мені в тому слово?

— Слово шляхтича.

— А коли якийсь лікар захоче одлити хоч трошечки того пиття, щоб розкласти й дізнатися, з чого воно зроблено...

— Я його виллю все до краплі.

— Теж слово шляхтича?

— Присягаюся.

— Ким я вам пришлю тєє пиття?

— Ким хочете.

— Але мій посланець...

— Ну?

— Як він дістанеться до вас?

— Це вже вмовлено. Він скаже, що йде від пана Рене, парфумера.

— Це той флорентієць, що мешкає на мості Сен-Мішель?

— Той самий. Він може входити до Лувру у всяку пору вдень і вночі.

Чоловік усміхнувся.

— Справді, це вже найменше, що йому винна королева-мати. Гарзд, прийдуть від добродія Рене парфумера. Можу ж я хоч один раз узяти його ім'я: він досить часто береться за мій фах, дарма, що не має на те патенту.

— Ну,—мовив Ля Моль,—то я ж розлічую на вас?

— Будьте певні.

— Щождо заплати...

— О, то ми вже залагодимо цю справу з самим цим паном, як він видужає.

— Не турбуйтеся, гадаю, що він матиме змогу щедро вас винагородити.

— Я теж так гадаю. Але,—додав він, якимось дивно всміхаючись,—я не звик, щоб ті люди, що мають зі мною до діла, були вдячні, то й не дивуюся, коли він, одужавши, забуде, або швидше, не клопотатиметься тим, щоб пам'ятати про мене.

— Добре. Добре.—Мовив Ля Моль і собі всміхаючись,—на той випадок я буду тут, щоб освіжити йому пам'ять.

— Нехай і так, за дві години пиття буде у вас.

— До побачення.

— Як ви сказали?

— До побачення.

Чоловік усміхнувся.

— Я,—мовив він,—маю звичай завжди казати „прощайте“. Отож, прощайте, пане де Ля Молю, за дві години ви матимете пиття. Слухайте, його треба пити опівночі... трьома частками... година в годину.

Потому він вийшов і Ля Моль залишився сам із Коконною.

Коконна чув усю ту розмову, але нічого не зрозумів; порожній гомін від слів, порожні звуки від мови дійшли до нього. Зо всієї тої балачки він запам'ятав лише одне слово: північ.

Він знов почав стежити гарячим поглядом за Ля Модем, що залишався в хаті, і замислено ходив по ній.

Невідомий лікар дотримав слова і в назначену годину прислав пиття. Ля Моль поставив його на маленькій срібній жаровні, а потім ліг спати.

Це дало відпочинок і Коконні; він і собі намігся заснути, але його гарячкова дрімота була продовженням несонного маячіння. Той самий привид, що не залишав його вдень, знайшов його і вночі; крізь свої висхлі повіки він усе бачив Ля Моля і той завжди грозився. Потім якийсь голос проказував йому на вухо: „Північ. Північ. Північ“.

Раптом тремтячі звуки годинника залунали в темряві: вибило дванадцять разів. Коконна розплющив свої гарячі очі; вогняне дихання з його грудей палило йому сухі губи; негасима спрага жерла засмагле горло; маленька нічна лампочка світилася, як звичайно, і від її тьмяного світла Коконні здавалося, що перед його непевним поглядом танцює тисяча привидів.

Він побачив тоді,—страшно сказати,—що Ля Моль устав з ліжка, потім раз чи два кружнув по хаті неначе яструб над пташкою, і попростував до нього, наставивши кулака. Коконна простяг руку по свого кинджала, схопив його за держално й приготувався вдарити свого ворога.

Ля Моль усе надходив.

Коконна шепотів:

— А, це ти, ти ще, ти завжди. Ходи. А, ти мені загрожуєш, ти мені показуєш кулака, ти всміхаєшся, ходи, ходи. А, ти надходиш зовсім помалу, крок по кроці, ходи, ходи, нехай но я тебе заріжу.

Справді, єднаючи з тою глухою погрозою рух, в той час, як Ля Моль нахилився до нього, Коконна вихопивши з-під накриття кинджала, блиснув його клинком; але намагання, що зробив п'ємонтець, підводячись, зломило його силу; рука, простягнена до Ля Моля, спинилася на півдорозі, кинджал вимкнувся із слабкої руки і вмируючий упав назад на подушки.

— Ну, ну,—проказував Ля Моль, обережно підводячи йому голову та наближаючи до вуст чашку,—випийте цього, мій бідний товаришу, бо ви горите.

То й була чашка, що Ля Моль ніс Коконні, а він думав, що Ля Моль наставляє йому кулака, погрожуючи, і налякався того через свій хоробливо потьмарений розум.

Але, діткнувшись губами до приємного добродійного напою, що змочив йому уста і освіжив груди, Коконна віднайшов свою свідомість чи, швидше, інстинкт. Він почув, як йому по цілому тілі розійшлася така розкіш, як ще ніколи він не зазнавав; він розплющив очі й глянув свідомо на Ля Моля, що тримав його в обіймах, усміхаючись до нього із тих очей, що недавно стягалися від похмурого гніву, непомітно викотилася сльозина на гарячу щоку, що жадібно її випила.

— Бий тебе свята п'ятінка,—прошепотів Коконна, лягаючи назад на подушку,—якщо я з цього вискочу, пане де Ля Молю, то ви будете мені другом.

— Вискочите, товаришу,—мовив Ля Моль,—коли захочете випити три таких чашки, як ця, що я вам допірощо дав, та не будете нічого поганого уявляти.

За годину по тому Ля Моль, обернувшись у доглядача хворих і пильно слухаючись невідомого лікаря, встав удруге, налив другу частку пиття до чашки і поніс її до Коконни. Але на цей раз п'ємонтець чекав його вже не з кинджалом у руках, а з найбільшою втіхою і випив своє питво з насолодою, а потому вперше заснув спокійно.

Третя чашка вплинула на нього так само чудово. Груди в слабого почали дихати правильно, хоч трохи ще зашвидко. Його напружені м'язи спокійно розправилися, приємна вогкість вкрила гарячу шкіру. Коли другого дня добродій Амбруаз Паре прийшов одвідати пораненого, він задоволено усміхнувся, кажучи:

— З цієї хвилини я вже ручуся за пана де Коконну, і лікування буде не з найгірших, що я коли зробив.

В наслідок тої сцени, наполовину драматичної, наполовину кумедної, що мала в собі однак певну чулу поезію, коли вважати

на дикі Коконніні звичаї, приятнь двох шляхтичів, що почалася в гостинниці „Ясної Зорі“ так брутально перервалася від подій бартоломеївської ночі, розпочалася наново з новою силою і швидко перевершила приятнь між Орестом і Піладом, дуже тими п'ятьома ударами шпади і пострілом з пістоля, що впали на їх два тіла.

Як би там не було, а рани давні й нові, глибокі й легкі почали нарешті гоїтися. Ля Моль, вірний у своєму обов'язку доглядача хворого, ні за що не хотів йти з тої хати, доки Коконна не видужає зовсім. Він підводив Коконну на ліжку, доки той був прикований до постелі через свою кволість, допомагав йому ходити, коли він уже почав триматися на ногах, взагалі, виявляв до нього всю дбайливість, що походила з його лагідної та ніжної натури. Завдяки такому доглядові та п'ємонцевому здоров'ю він одужав швидше, ніж можна було сподіватися.

Однак єдина й однакова думка мучила обох юнаків: кожному з них в гарячковому маячінні здавалося, що біля нього буває та жінка, що сповняє ціле його серце; але з того часу, як вони стали притомні, ані Маргаріта, ані пані де Невер з певністю не входили до кімнати. Врешті, це було зрозуміло: одна—жінка Наварського короля, друга—братова герцога де Гіза, то хіба ж вони могли виявляти відкрито свою зацікавленість до двох звичайних шляхтичів? Ні. Звичайно, що так повинні були відповісти собі Ля Моль і Коконна. Але від того не менш болюча була та відсутність, що може залежала і від цілковитого забуття.

Правда, той шляхтич, що був при поєдинку, приходив часами і ніби сам од себе питався про здоров'я поранених. Правда, Жійона з власної руки так само робила, але Ля Моль не зважався говорити з одною про Маргаріту, а Коконна не зважався говорити з другим про пані де Невер.

XVIII

В о с к р е с л і .

Якийсь час обидва юнаки ховали кожен свою таємницю, замкнену в грудях. Нарешті, одного дня, розмовляючи по щирості, вони не могли втримати думки, що тільки й сповняла їх розум, і вона зринула на вуста. Обидва зміцнили свою приятнь тим останнім доказом, що без нього нема приятні,—вони виявили один одному цілковите довір'я.

Вони були без пам'яті закохані: один до принцеси, другий до королеви.

Для двох бідних закоханців було щось жахне в тому сливе непереступному віддалені їх од жаданих жінок. Однак, надія то—

почуття, що дуже глибоко вкоріняється в людському серці, а тому, не дивлячись на все божевілля своїх сподіванок, вони сподівалися.

Обоє, впрочім, повертаючись до здоров'я, дуже доглядали свого обличчя. Кожна людина, навіть найбайдужіша до фізичної досконалости в деяких обставинах провадить із своїм дзеркалом німі розмови, має признаки порозуміння, і після них сливе завжди залишає свого вірника дуже задоволена з того побачення. Наші ж юнаки були зовсім не в тих, щоб їм їхні дзеркала мали виявляти несприятливу думку. Ля Моль, тонкий, блідий і елегантний, мав красу вишукану; Коконна, міцний, ставний, рум'яний, мав дуже красу. Навіть більше, для Коконни слабкість була корисна: він схуд, зблід; нарешті, та славна смуга, що завдавала йому такої турботи своєю схожістю з веселкою, зникла, віщуючи, очевидячки, як і веселка після потопу, довгий ряд ясних днів і спокійних ночей.

Найделікатніша дбайливість завжди оточувала обох поранених; того дня, коли котрийсь із них міг підвестися, він знаходив хатній одяг на фотелі, найближчому до його ліжка; того дня, коли він міг одягнутися—повну одежу. Та ще до того в кишені кожного каптана був гаманець, щедро сповнений грішми. Кожен з юнаків тримав ті гроші, звичайно, лише для того, щоб віддати в слушний час, в слушному місці невідомому протекторові, що опікувався ним.

Той невідомий протектор, то не був принц, що в нього жили молоді люди, бо він не тільки ні разу не прийшов побачитися з ними, але ще й не спитався про їхнє здоров'я.

Невиразна надія шептала кожному серцю, що той невідомий протектор, то була кохана жінка.

Отож, обидва поранені чекали з незрівняною нетерплячкою того часу, коли могли вийти. Ля Моль, міцніший і краще загоєний, ніж Коконна, міг би вже довго вийти, але щось ніби мовчазна угода, зв'язувала його з долею його друга. Вони зважили, що перший свій вихід вони присвятять трьом одвідинам.

Перші одвідини мали бути до невідомого лікаря, що його чудове питво так гарно вплинуло на запалені Коконнині груди.

Другі—до гостинниці покійного добродія Ля Гюр'єра, де кожен з них залишив речі й коня.

Треті—до флорентійця Рене, що приєднував до свого титула парфюмера ще й титул чарівника,—продавав не тільки косметики й отруту, а ще й робив любовні напої і вгадував долю.

Нарешті, після двох місяців видужування та ув'язнення, настав так давно жданий день.

Ми сказали ув'язнення, і це слушний вираз, бо скільки разів у своїй нетерплячці вони хотіли приспінити той день; але варто-

вий, що стояв за їх дверима, завжди заступав їм дорогу і вони зрозуміли, що не вийдуть аж поки добродій Амбруаз Паре не дасть дозволу.

Нарешті, одного дня, досвідчений лікар, зваживши, що обидва слабі, коли не зовсім видужали, то принаймні, стоять на певній дорозі до видужання, дав той дозвіл. І о другій годині пополудні одного з тих чудових осінніх днів, що їх Париж часами дарує своїм здивованим мешканцям, що вже запаслися покірністю на зиму,—двоє приятелів, взявшись попід руки, вийшли з Лувру.

Ля Моль з великим заводоленням знайшов на фотелі свого пишного вишневого плаща, що він його так дбайливо зложив перед поединком. Він став за провідника Коконні, і Коконна дався вести, не сперечаючись і навіть не думаючи. Коконна знав, що приятель веде його до невідомого лікаря, що той лікар своїм непатентованим питтям вилікував його за одну ніч у той час, як добродій Амбруаз Паре вбивав його поволі своїми ліками. Коконна розділив на дві частини ті гроші, що були в його гаманці, тобто, двісті шляхтичів з рожею, і сто призначив на заплату анонімному Ескулапові, що завдячував йому своє видужання. Коконна не боявся смерті, однак він з великою охотою жив; отож, як бачимо, він намірявся щедро винагородити свого рятівника.

Ля Моль пішов улицею Остриус, великою вулицею Сен-Оноре, вулицею Прувель і швидко дійшов до площі Галь. Коло стародавнього фонтану в місці, що зовуть тепер Каро де Гайль, стояла мурована восьмикутна будова з великою дерев'яною баштою, нагорі накритою гострим дахом, на вершку того даху скриготів флюгер. Та дерев'яна башта мала вісім отворів; ті отвори перетинало, як геральдична фігура, що її називають смуга, перетинає поле в гербі, щось ніби дерев'яне колесо, що ділилося посередині, щоб містити у вирізки, для того й зроблені, голову й руки засудженого, чи засуджених, що їх вставляли в той, чи інший, чи в скільки з тих восьми отворів.

Навкруги не було більше будов подібних до тої чудної будови, що звалася ганебним стовпом.

Нефоремиий дім, згорблений, обшарпаний, одноокий і кривий, з дахом, порослим мохом, немов шкура в прокаженого, тулився, як гриб, у підніжжя тої башти.

То був катів дім.

Один чоловік був виставлений і показував язика перехожим, то був злодій, що виявляв свою чинність коло шибениці на Монфоконі і випадково піймався підчас тої чинности.

Коконна думав, що приятель привів його подивитися на те цікаве видовище, він замішався до юрби з аматорів, що відповідали на гримаси страдника криком та вигуками.

Коконна був од природи жорстокий і це видовисько дуже його тішило; лише він волів би, щоб замість крику й вигуків кидали камінням на засудженого, що мав нахабність показувати язика шляхетним панам, що робили йому честь, одвідуючи його..

Отож, коли рухлива башта обернулася на своєму підмурівку, щоб дати можливість подивитися на засудженого і з другого боку площі, та коли за тим рухом посунула юрба, то Коконна хтів іти з юрбою, але Ля Моль спинив його, кажучи півголосом:

— Ми зовсім не для цього сюди прийшли.

— А для чого ж ми в такім разі прийшли?—спитав Коконна.

— Побачиш,—відповів Ля Моль.

Приятелі казали один одному „ти“ з тої ночі, як Коконна хтів розпороти Ля Моля кинджалом.

Ля Моль повів Коконну просто до малого віконця в тому домі, прислоненому до башти. Коло віконця стояв чоловік, спершись ліктями на підвіконня.

— А, а, це ви, мої панове,—мовив чоловік, здіймаючи свою червону шапку і відкриваючи голову з чорним густим волоссям, що доходило аж до брів,—радий вас бачити.

— Хто це такий?—спитав Коконна, намагаючись пригадати, бо йому здавалося, що він бачив одного разу цю голову, як був у гарячці.

— Це той, що врятував тебе, любий друже,—відповів Ля Моль,—він приніс тобі до Лувру того пиття, що так тобі допомогло.

— Ага-га,—мовив Коконна,—в такім разі, приятелю...

І він простягнув до чоловіка руку.

Але чоловік замість того, щоб відповісти й собі на той вияв приязні таким самим рухом, випростався і, випроставшись, оддалився від двох приятелів на стільки, скільки забирала місця його зігнена постать.

— Пане,—вдався він до Коконни,—дякую вам за шану, що ви хтіли мені зробити; але більше того, коли б ви знали, хто я такий, то ви не зробили б її мені.

— Бігме,—сказав Коконна,—заявляю, що коли б ви були сам диявол, то я все ж уважаю, що я у вас в боргу, бо коли б не ви, то я досі помер би.

— Я не зовсім диявол,—одповів чоловік у червоній шапці,—але часто буває так, що багато хто волів би бачити диявола замість мене.

— Хто ж ви такий?—спитав Коконна.

— Пане,—відповів чоловік,—я майстер Кабош, міський паризький кат...

— А...—мовив Коконна, забираючи назад свою руку.

— От бачите,—сказав майстер Кабош.

— Ні, я стисну вашу руку, або хай чорт мене візьме. Дайте її...

— Справді?

— Цілу, як є.

— Ось вона.

— Більше... ще... гаразд...

І Коконна взяв у себе в кишені жменю золотих, наготовлених для невідомого лікаря, і поклав їх катові в руку.

— Мені було б приємніше мати саму вашу руку,—мовив майстер Кабош, хитаючи головою,—в мене не бракує золота, а навпаки, рук, що стискали б мою руку, то в мене не буває зовсім. Дарма. Хай вас бог благословить, мій пане.

— То це ви, мій друже,—мовив Коконна з цікавістю, дивлячись на ката,—завдаєте тортур, колесуєте, четвертуєте, рубаєте голови, ламаєте кості. Так, так, мені дуже приємно познайомитися з вами.

— Пане,—мовив майстер Кабош,—я не все роблю сам; бо так само, як ви, пани, маєте льокаїв для тої роботи, що ви її не хочете сами робити, я маю помічників, що роблять чорну роботу і справляють просту. Лише, коли, випадком, я маю справу із шляхтичами, от як ви і ваш товариш, наприклад, о,—тоді інша річ; я покладаю собі за честь виконати самому всі подробиці екзекуції, од першої до останньої, тобто від тортур до відрубання голови.

Коконна мимоволі відчув, як мороз пішов йому поза шкірою, так ніби страшний клин притискає вже йому ноги, а сталеве лезо торкає шию. Ля Моль, не здаючи собі справи, в чому річ, відчув те саме.

Але Коконна переміг своє зворушення, соромлячись його, і, хоча попрощатися з майстром Кабошем, останнім жартом промовив:

— Гаразд, пане майстре, беру вас на слові: коли прийде моя черга йти на шибеницю Енгерана де Маріньї або на ешафот де Немура, то нехай ніхто, окрім вас, не доторкається до мене.

— Обіцяю вам теє.

— На цей раз, ось моя рука на знак того, що я приймаю вашу обіцянку.

І він простяг до ката руку. Кат доторкнувся до неї несміло, хоча було видко, що йому дуже хотілося стиснути її по щирості як слід.

Уже від цього простого доторкання Коконна злегка зблід, але той самий усміх залишився в нього на вустах; Ля Молеві було якось моторошно і він, побачивши, що юрба повертає за баштою і наближається до них, потяг Коконну за плаща.

Коконні в глибині душі теж хотілося покласти край цій сцені, що в неї він через природній нахил своєї вдачі заглибився більше, ніж хотів, і він, кивнувши головою, пішов.

— Далєбі,—мовив Ля Моль, коли вони дійшли до Трагуарського хреста,—правда ж, що тут якось легше дихати, ніж на площі Галь?

— Авжеж,—мовив Коконна,—однак я все ж дуже радий, що познайомився з майстром Кабошем. Добре мати приятелів усюди.

— Навіть під вивіскою „Ясної Зорі“,—додав сміючися Ля Моль.

— О, щодо бідного добродія Ля Гюр'єра,—сказав Коконна,—то він таки помер. Я бачив мушкетний огонь, я чув, як ударила куля, залунавши ніби від удару об великий дзвін у Нотр-Дам, і я залишив його в рівчаку з тим, що кров пішла йому з носа й рота. Якщо думати, що це приятель, то цей приятель уже на тому світі.

Так, балакаючи, молоді люди прийшли до вулиці Арбр-Сек і попростували до вивіски „Ясної Зорі“, що так само скрипіла на тому самому місці, показуючи подорожнім своє гастрономічне світило та свого привабливого написа.

Коконна й Ля Моль гадали, що побачать дім у розпачливому стані, вдову—в жалобі, а кухарчуків—з крепом на руці; але на їх привелике диво вони застали гостинницю у жвавій чинності, пані Ля Гюр'єр дуже погідну, а хлопців веселіших, ніж коли.

— О, зрадниця,—мовив Ля Моль,—вона вдруге одружиться.

Потім, вдаючись до нової Артемизи, сказав:

— Пані, ми знайомі шляхтичі бідного пана Ля Гюр'єра. Ми залишили тут двох коней і дві валізи, а тепер прийшли по них.

— Панове,—відповіла господиня дому після того, як намагалася пригадати,—я не маю чести вас пам'ятати, а тому з вашого дозволу покличу свого чоловіка... Грегуаре, покличте господаря.

Грегуар пішов з першої кухні, що була за місце для загальних зборів, до другої, що була за лабораторію, де готувалися потрави, що їх добродій Ля Гюр'єр за свого життя уважав за гідні, щоб готуватися його досвідченими руками.

— Нех мене чорт візьме,—шепотів Коконна,—коли мені не дуже прикро бачити, що цей дім такий веселий, у той час, як він мусів би бути сумний. Бідний Ля Гюр'єр, ех.

— Він хотів мене забити,—мовив Ля Моль,—але я йому прощаю від щирого серця.

Ледве Ля Моль вимовив ці слова, як з'явився чоловік, тримаючи в руці рондля, де він підсмажував цибулю, мішаючи її дерев'яною ложкою.

Ля Моль і Коконна скрикнули з дива.

На той покрик чоловік підвів голову і, скрикнувши й собі так само, випустив з рук рондля, залишився тільки з дерев'яною ложкою.

— Во ім'я отця,—промовив чоловік, вимахуючи ложкою неначе кропилом,—і сина, і святого духа...

— Добродію Ля Гюр'ере,—покликнули молоді люди.

— Панове де Коконне й де Ля Молю,—казав Ля Гюр'ер.

— То ви не померли?—спитав Коконна.

— А ви живі?—сказав господар.

— Але ж я бачив, як ви впали,—говорив Коконна,—я чув, як куля вам щось розбила, не знаю, що саме. Я залишив вас, як ви лежали в рівчаку і кров вам точилася з носа, рота і, навіть, з очей.

— Це все така правда, як у євангелії, пане де Коконне. Але то ви чули, як куля вдарилася об мій шолом і, на щастя, розплескалася; однак ударила вона мене сильно, ось вам доказ,—додав Ля Гюр'ер, здіймаючи свого ковпака й показуючи лису, як коліно голову,—як бачите, в мене не залишилося й одного волоса.

Обидва юнаки зареготалися, глянувши на те кумедне обличчя.

— Ага, ви смієтеся,—сказав Ля-Гюр'ер, трохи заспокоївшись,—то ви прийшли не з лихими намірами?

— А ви, добродію Ля Гюр'ере, вже вилікувалися від свого войовничого смаку?

— Еге, бігме, що так, панове; і тепер...

— Ну? тепер...

— Тепер я даю обітницю не дивитися ні на який інший вогонь, а тільки на вогонь у своїй кухні.

— Браво,—покликнув Коконна,—оце то мудро. Тепер таке,—додав п'ємонтець,—ми залишили у вашій стайні два коні, і у вашій хаті дві валізи.

— А, чорт,—промовив господар, чухаючи потилицю.

— Ну?

— Ви кажете, два коні?

— Так, у стайні.

— І дві валізи?

— Так, у хаті.

— Отож бачите... ви думали, що я помер, адже?

— Звичайно.

— Ви ж згоджуєтеся, що коли ви помилилися, то і я міг помилятися.

— І думаючи теж, що ми загинули, ви були зовсім вільні?

— Ага, саме... а що ви померли без заповіту...—провадив добродій Ля Гюр'ер.

— Далі?

— Я гадав, я був неправий, я тепер бачу...
— Що ж ви гадали?
— Я гадав, що можу взяти спадщину по вас.
— Ага,—мовили обидва юнаки.
— Алеж я так само був би дуже радий, щоб ви були живі, панове.
— Таким чином ви продали наші коні?—спитав Коконна.
— Ох,—мовив Ля Гюр'єр.
— І наші валізи?—додав Ля Моль.
— О, валізи, ні... покликнув Ля Гюр'єр,—лише те, що було в них у середині.

— Ну, Ля Молю, що ти скажеш?—почав Коконна,—він, на мою думку, нахабний мошенник... що, коли б ми випустили з нього тельбухи?

Ця погроза, очевидячки, зробила велике вражіння на добродія Ля Гюр'єра і він зважився промовити:

— Алеж, панове, мені здається, що можна залагодити справу.

— Слухай,—мовив Ля Моль,—то я можу найбільше ремствувати на тебе.

— Звичайно, пане графе, бо я собі пригадую, що в хвилину божевілля я зважився загрозувати вам.

— Авжеж, кулею, що пролетіла на два пальці в мене над головою.

— Ви так гадаєте?

— Я в тому певен.

— Якщо ви в тому певні, пане де Ля Молю,—сказав Ля Гюр'єр, підіймаючи рондля з певним виглядом,—то я занадто покірний ваш слуга, щоб завдавати вам брехню...

— Гаразд,—мовив Ля Моль, щодо мене, то я нічого не вимагаю від тебе.

— Як то, мій пане?...

— Окрім...

— Ай, ай!—вимовив Ля Гюр'єр.

— Окрім обіду для мене та моїх друзів кожного разу, як я опинюся в твоєму кварталі.

— А якже,—покликнув урадований Ля Гюр'єр,—до ваших послуг, мій пане, до ваших послуг.

— Отже, згода?

— Від щирого серця... А ви, пане де Коконне,—провадив господар,—згоджуєтеся на цю умову?

— Згоджуюся, але так само, як мій приятель, ставлю маленьку вимогу.

— Яку?

— Таку, що ви видасте панові де Ля Молеві ті п'ятдесят екю, що я йому винен і дав вам на схов.

— Мені, пане. Коли ж то?

— За чверть години перед тим, як ви продали мого коня й валізу.—Ля Гюр'єр подав знак, що розуміє.

— Ага, розумію,—сказав він.

І пішов до шафи, витяг звідти один по одному п'ятдесят екю та й приніс Ля Молеві.

— Гарзд, пане,—мовив шляхтич,—добре, приготуйте нам яєшню. П'ятдесят екю будуть Грегуарові.

— О,—покликнув Ля Гюр'єр,—справді, мої панове, ви маєте князівське серце, і ви можете розлічувати на мене на все життя.

— В такім разі,—мовив Коконна,—приготуйте нам яєшню, як вас прошено, і не жалуйте до неї ні масла, ні сала.

Потім, глянувши на годинника, додав:

— Далєбі, Ля Молю, ти маєш рацію. Ми маємо чекати ще три години, то можемо пробути тут так само добре, як і десь у іншому місці. До того ж, коли не помиляюся, ми тут на півдорозі до мосту Сен Мішель.

І молоді люди посідали при столі в малій кімнаті в глибині помешкання на тому самому місці, де сиділи славного вечора 24 серпня 1572 року, коли Коконна запропонував Ля Молеві грати на першу коханку, що вони матимуть.

Треба признати на честь моральности обох юнаків, що жадному з них і на думку не спадало зробити цього вечора своєму товаришеві таку пропозицію.

XIX

Помешкання добродія Рене, парфумера королеви-матері.

За тої доби, коли відбувається та історія, що ми її оповідаємо нашим читачам, було лише п'ять мостів, щоб переходити з одної частини міста до іншої. Деякі з тих мостів були камінні, інші дерев'яні. Всі ті п'ять мостів провадили до Сіте. То були мости: Мен'єр, Понт-о-Шанж, Нотр-Дам, Пті-Пон і Сен-Мішель.

У інших місцях, де потрібне було сполучення, зробили парони, і вони с'як-так заміняли мости.

На мостах були доми, як то є ще й тепер на Понте-Веккіо у Флоренції.

З тих мостів, що з них кожен має свою історію, ми тепер спинимося особливо на мості Сен-Мішель.

Моста Сен-Мішель збудували з каменю 1373 року; не дивлячись на те, що він був нібито міцний, Сена, вийшовши з берегів, звалила частину його 31 січня 1408 року; 1416 року його відбудували з дерева, але вночі 16 грудня 1547 року його знов знесло; 1550 року, тобто за двадцять два роки перед тим часом,

що ми про нього розказуємо, моста Сен-Мішель знов побудували з дерева, і хоча тепер вже треба було б його полагодити, він уважався за досить міцного.

Посеред домів, збудованих вздовж мосту чолом до малого острівця, де спалили тамплієрів і де тепер площинка Нового мосту, стояв дім з дерев'яними панно. Широкий дах спускався на них немов повію величезного ока. Крізь єдине вікно на першому поверсі, що було над герметично зачиненими вікнами й дверима в приземному поверсі, пробивалося червонясте світло, притягаючи погляди перехожих на низьке, широке чоло дому, помальоване на-синьо, з пишними різбленими й позолочуваними окрасами. Щось на кшталт фризів відділяло перший поверх од приземного; на тому фризі зробили цілу юрбу дияволів у поставах, одна за одну кумедніших. Широка смуга, теж помальована, як і чоло, на-синьо, тяглася між фризом і вікном першого поверху; на ній був напис:

Флорентієць Рене, парфумер її величності королеви-матері.

Двері до цієї крамнички, як ми сказали, було добре замкнено; але краще, ніж замикання, крамницю захищала від нічних нападів така страшна слава її мешканця, що перехожі, йдучи мостом по той бік, сливе завжди обходили цей дім, переходячи до протилежного ряду домів, ніби боялися, щоб запах од парфум не дійшов до них крізь стіни.

Ще більше: сусіди праворуч і ліворуч, очевидячки, боялися, що їх скомпромітує таке сусідство, і, як тільки добродій Рене оселився на мості Сен-Мішель, вони вибралися з своїх помешкань. Таким чином, доми, що стикалися з домом Рене, стояли порожні й замкнені. Однак, не дивлячись на порожнечу й запокинутість, пізні перехожі бачили, як проходило якесь проміння крізь зачинені віконниці в тому порожньому домі, і запевняли, що чули якийсь гомін, подібний до скарг. Це доводило, що якісь істоти одвідували ті два доми, але ніхто не знав, чи то були істоти з цього світу, чи з того.

Врешті мешканці з двох домів, що стикалися з двома порожніми домами, часами міркували, чи не розумніше було б і їм зробити так само, як зробили їхні сусіди.

Мабуть, завдяки тому привілеєві страху, що був йому всіма признаний, добродій Рене міг світити після встановленої години. До того ж ані нічний обхід, ані сторожа не зважалися турбувати людину, подвійно любу її величності, яко земляк і яко парфумер.

Ми гадаємо, що читач, озброєний філософією XVIII віку, вже не вірить ані в чари, ані в чарівників, а тому запрошуємо його

зайти з нами до того житла, що за тих часів забобонної віри розпросторювало навколо себе такий глибокий жах.

У крамниці приземного поверху темно й порожньо від восьмої години вечора, бо тоді крамниця замикається і стоїть замкнена часами досить довго. На другий день там вправний хемік провадить щоденний продаж пахощів, мастей і косметик усяких ґатунків. Двоє учнів допомагають йому в тому роздрібному продажі, але вони ночують не в тому домі, а на вулиці Каляндж. Увечері вони виходять за хвилину перед тим, як крамниця зачиняється, вранці вони проходжуться перед дверима, доки вона відчиниться.

Отож, у крамниці в приземному поверсі, як ми казали, темно й порожньо.

В тій крамниці, досить широкій і довгій, є двоє дверей, кожен виходять на сходи. Одні сходи йдуть у самій стіні, то бічні; другі сходи—надвірні, їх видко з набережжя, що зветься тепер Августинське, і з берега, що зветься тепер набережжя Орфевр.

Обома йдеться до кімнати на першому поверсі.

Ця кімната така сама навзбільш, як і в приземному поверсі, але завіса, зроблена в напрямку мосту, ділить її на дві частини. У глибині першої частини є двері на надвірні сходи. У бічній стіні другої частини—двері на потайні сходи. Але цих дверей не видко, бо їх закриває висока різблена шафа, прибита до дверей залізними скоблями. Двері, відчиняючись, штовхають поперед себе шафу. Лише Катерина й Рене знають про ці таємні двері: ними Катерина входить і виходить. Приклавши вухо або око до цієї шафи, що має в собі навмисне зроблені дірки, вона слухає або бачить, що робиться в кімнаті.

У бічних стінах тої другої частини є ще двоє дверей, уже добре видних. Одні з них проводять до маленької кімнатки, освітленої крізь дах. В тій кімнаті нема жадних меблів, а є лише велика піч, реторти, перегінні казани, бритвал: це—ахлемікова лабораторія. Другі бічні двері провадять до комірчини, найдивнішої з цілого помешкання, бо вона зовсім неосвітлена, бо в ній нема ні килима, ні меблів, а лише щось ніби камінний віттар.

Долівку з плит зроблено схилом від середини до стіни, а по-під стінами проходить жолобок і закінчується лійкою. Крізь дірку в лійці видко, як тече темна вода в Сені. На цвяхах, повбиваних у стіну, висять дивної форми струменти, всі шпичасті або гострі. Кінчики на тих струментах тонкі, як голка, леза—гострі, як бритва. Деякі з них блищать як дзеркало, деякі, навпаки, матово-сірі або темно-сині.

У одному кутку дві чорні курки товчуться прив'язані одна до одної за лапи. То авгурів храм.

Повернемося до середньої кімнати, до кімнати з двома відділами.

До неї запроваджуються прості відвідувачі, що приходять за порадою. Єгипетські ібіси, мумії, з позолочуваними обв'язками, крокодили, що позіхали під стелею, мертві голови з порожніми очима й хиткими зубами, нарешті, старі запорошені книги, що їх з пошаною погризли щурі,—все те утворювало в середній кімнаті таку мішанину, що вражало відвідувачеві око й викликало різні почуття, а ті почуття заваждали думці йти простим шляхом. За завісою були якісь пляшки, якісь особливі коробочки, якийсь чудний глиняний посуд. Усе те освітлювали дві невеличкі, зовсім однакові, срібні лампади. Здавалося, що її взяли з якогось вівтаря в Санта-Марія-Новеля або з флорентійської церкви Деї-Серві. У тих лампадах горів запашний олій і вони кидали своє жовтаве світло з-під темного склепіння, де висіли кожна на трьох почорнілих ланцюжках.

Рене був сам. Заложивши на грудях руки, він ходив великими кроками по другому відділі середньої кімнати, хитаючи головою. Після довгого й тяжкого міркування він спинився перед пісковим годинником.

— Ага-га!—мовив він,—я забув його обернути, а тепер пісок може вже й давно пересипався.

Тоді, глянувши на місяця, що насилу видирався з великої чорної хмари, що ніби лежала на вершку дзвіниці в Нотр-Дам, він додав:

— Дев'ята година. Якщо вона прийде, то прийде за годину або за півтори; буде часу для всього.

У тій хвилі залунав якийсь гамір на мості. Рене притулив ухо до отвору довгої трубки, що другим кінцем виходила на вулицю у вигляді голови Гівра.

— Ні,—сказав він,—це ані вона, ані вони. Це чоловічі кроки; вони спинилися перед моїми дверима; вони йдуть сюди.

У тій самій хвилі тричі гостро застукано.

Рене швидко зійшов із сходів, але спочатку він лише притулив ухо до дверей, не відчиняючи їх.

Знов так само гостро застукано тричі.

— Хто там?—спитав добродій Рене.

— Чи то конче треба сказати своє ім'я?—спитав якийсь голос.

— Конче,—відповів Рене.

— У таких разі, я зовуся граф Аннібаль де Коконна,—сказав той самий голос, що вже говорив.

— А я граф Лерак де Ля Моль,—мовив інший голос, що заговорив уперше.

— Почекайте, почекайте, панове, я до ваших послуг.

Говорячи теє, Рене поодсовував засови, поздіймав таки і одчинив двері молодим людям. Потім замкнув двері лише на ключ і повів юнаків надвірними сходами до другого відділу середньої хати.

Ля Моль, увійшовши, перехрестився під плащем; він був блідий, рука йому тремтіла і він не міг перемогти себе.

Коконна обдивлявся всі речі одна по одній і, побачивши, між іншим, двері до комірчини, хтів їх одчинити.

— Вибачайте, мій пане,—мовив Рене своїм поважним голосом і поклав свою руку на Коконнину,—одвідувачі, що роблять мені честь заходячи сюди, пробувають лише в цій частині кімнати.

— А, то щось іншого,—сказав Коконна,—до того ж я мушу сісти.

І він пішов до крісла.

На якийсь час запанувала тиша: добродій Рене чекав, що заговорить котрийсь із молодих людей. Чути було, як із свистом динше ще не зовсім здоровий Коконна.

— Добродій Рене,—сказав нарешті Коконна,—ви досвідчена людина, скажіть же мені, чи я так і залишуся калікою від своєї рани, тобто, чи я завжди матиму цю задишку, що не дає мені їздити верхи, орудувати зброєю і їсти яєшню з салом.

Рене наблизив ухо до Коконниних грудей і уважно послухав.

— Ні, пане графе,—мовив він,—ви видужаєте.

— Справді?

— Залевняю вас.

— Ви робите мені приємність.

Знов запанувало мовчання.

— Чи не хочете ви, пане графе, ще про щось довідатися?

— Так,—відповів Коконна,—я бажаю знати, чи я справді закоханий.

— Ви справді закохані,—сказав Рене.

— Звідки ви знаєте?

— Бо ви про те питаєте.

— Бий тебе свята п'ятінка. Я гадаю, що ви маєте рацію. Але в кім?

— В тій, що закликає тепер при всякій нагоді, як оце ви допіро що закликали.

— Доправди,—мовив здивований Коконна,—ви таки досвідчена людина, добродію Рене. Тепер твоя черга, Ля Молю.

Ля-Моль почервонів і не міг перемогти збентеження.

— Е, що за чорт,—покликнув Коконна,—та говори ж.

— Кажіть—промовив флорентієць.

— Я, пане Рене,—забелькотав Ля Моль, але голос йому потрохи певнішав,—я не хочу питати у вас, чи я закоханий, бо я й сам знаю, що закоханий, і не крию того від себе; але скажіть мені, чи буду я коханий, бо справді, все те, що давало мені спочатку надію, тепер обертається проти мене.

— Може ви не все зробили, що треба для того.

— А що ж треба робити, пане, як не виявляти своєю пошаною та відданістю дамі своїх думок, що я її правдиво й глибоко кохаю?

— Ви ж знаєте,—мовив Рене,—що ці вияви бувають часами дуже незначні.

— Отже треба залишити надію?

— Ні, треба вдатися до науки. Є в людській натурі антипатії,—їх можна подолати; є симпатії—їх можна підсилити. Залізо не магнет; але як його намагнетувати, то воно притягає залізо.

— Звичайно, звичайно,—вишептав Ля Моль,—але мені гидкі всі ті замовлення.

— А, коли вам гидко,—сказав Рене,—то не треба було приходити.

— Та ну бо,—промовив Коконна,—будеш тепер строїти з себе дитину? Пане Рене, чи ви можете мені показати чорта?

— Ні, пане графе.

— То мені прикро, я маю щось йому сказати, і це може підбадьорило б Ля Моля.

— Ну, добре, хай так,—сказав Ля Моль,—будемо говорити одверто. Мені казали про воскові постаті, зроблені на зразок коханої людини. Чи то щось помагає?

— Безперечно.

— А від цього ніщо не загрожує життю чи здоров'ю тої особи, що кохаєш?

— Нічого.

— Ну, то спробуймо.

— Чи ти хочеш, щоб я починав?

— Ні,—мовив Ля Моль,—вже коли я почав, то доведу до кінця.

— Чи ви, пане де Ля Молю, дуже палко, конче хочете знати, чого ви можете сподіватися в цій справі?—спитав флорентієць.

— О,—покликнув Ля Моль,—я вмираю від цього бажання, добродію Рене.

Саме в цю мить хтось тихенько постукав до дверей з вулиці, так тихенько, що тільки добродій Рене почув той стук і то тільки по тому, що він на нього, мабуть, чекав.

Він, не даючи нічого по собі пізнати, і далі ставлячи Ля Молеві незначні питання приложив ухо до трубки і почув якийсь голос, що очевидячки його переконав.

— Резюуйте ж тепер своє бажання,—мовив він,—і покличете особу, що ви кохаєте.

Ля Моль укланув, неначе мав говорити з божеством, а Рене, вийшовши до першого відділу, потиху вимкнувся надвірними сходами. За хвилину потому легка хода торкнула підлогу в крамниці.

Ля Моль, підвівшись, побачив перед собою добродія Рене. Флорентієць тримав у руці маленьку воскову статуетку дуже недосконалої роботи. На ній була корона й плащ.

— Чи ви й тепер хочете, щоб вас любила ваша королівська кохана?—спитав парфюмер.

— Хочу, хоч би то коштувало мені життя, хоч би я за те загубив свою душу,—відповів Ля Моль.

— Добре,—мовив флорентієць, взяв кінчиками пальців скільки крапель води із збанка і струсив їх на голову статуетці, проказуючи якісь латинські слова.

Ля Моль здригнувся, він зрозумів, що сталося щось нечестиве.

— Що ви робите?—спитав він.

— Я хрищу цю маленьку подобу Маргарітою.

— Але для чого ж то?

— Щоб установити симпатію.

Ля Моль роззявив було рота, щоб не дати йти далі, але Коконнин насмішкуватий погляд спинив його.

Рене бачив те і чекав.

— Треба, щоб була повна й цілковита воля,—сказав він.

— Робіть далі,—мовив Ля Моль.

Рене написав на маленькій смужці червоного паперу якісь кабалістичні знаки, застромив її до сталевий голки і тою голкою вколов статуетку в серце.

Дивна річ: у отворі рани з'явилася крапелька крові. Тоді Рене запалив папір.

Голка нагрілася і віск навкруги неї розтопився, а крапелька крові висохла.

— Отак,—сказав Рене,—силою симпатії ваше кохання пройме і спалить серце тої жінки, що ви кохаєте.

Коконна, маючи тверезий розум, сміявся під вусом і глузував потиху; Ля Моль кохав і був забобонний, а тому відчув, що холодний піт виступає йому при корні волосся.

— А тепер,—сказав Рене,—притуліть свої уста до статуетчних вуст і скажіть: „Маргаріто, я тебе кохаю, прийди Маргаріто“.

Ля Моль послухався.

В ту ж мить стало чути, що двері в другій кімнаті відчинилися і хтось туди увійшов легкою ногою. Коконна, цікавий і недовірливий, витяг свого кинджала і, боячись, що Рене так само йому скаже, коли він захоче відхилити запону, як сказав, коли він хотів одчинити двері, проколов кинджалом трубу запону і притулив око до дірки. Глянувши, він скрикнув з дива, а йому відповіли два жіночих голоса.

— Що там таке,—спитав Ля Моль, мало не випустивши з рук воскової статуетки, і Рене взяв її від нього.

— Там герцогіня де Невер і пані Маргаріта,—відповів Коконна.

— Ну, що? Не вірили,—мовив Рене суворо усміхаючись,—можливо ще й тепер не вірите в силу симпатії?

Ля Моль скам'янів, побачивши свою королеву. Коконну немов осліпило, коли він пізнав пані де Невер. Перший думав, що то Рене своїми чарами викликав Маргаритин привид, другий, побачивши ще не причинені двері, кудю увійшли хороші привиди, одразу знайшов пояснення того чуда в світі звичайнім і матеріальнім.

Поки Ля Моль христився й зідхав так, що міг розсадити скелю, Коконна мав час завдати собі філософічні питання й прогнати злого духа за допомогою того кропила, що зветься невіра; він бачив крізь дірку в спущеній залоні здивування пані де Невер та трохи їдкий Маргаритин усміх і зважив, що настала слушная мить. Розуміючи, що можна сказати для приятеля те, чого не зважиться сказати для себе самого, він пішов не до пані де Невер, а просто до Маргаріти і, ставши на одне коліно так, як то показують на ярмаркових комедіях, що стає великий Артексеркс, він покликнув голосом, що йому свист од рани надавав певної могутності:

— Пані, саме тепер на прохання мого друга графа де Ля Моля, добродій Рене викликав вашу тінь. На моє ж превелике диво, ваша тінь з'явилася в товаристві дуже любого мені тіла, я його доручаю моему другові. Тіне її величності королеви Наварської, чи ви будете такі ласкаві, що скажете тілу своєї товаришки піти на другий бік залони?

Маргаріта засміялася і подала знак Генрієті, та пішла на другий бік.

— Ля Молю, друже мій,—мовив Коконна,—будь красномовний, як Демостен, як Цицерон, як пан канцлер де Л'Онیتالъ; і знай, що йдеться про моє життя, якщо ти не переконаєш тіло пані герцогіні де Невер, що я її найвідданіший, найпослухніший і найвірніший слуга.

— Але...—ледве вимовив Ля Моль.

— Роби, що я тобі кажу, а ви, добродію Рене, глядіть, щоб ніхто нас не турбував.

Рене так зробив, як сказав Коконна.

— Бий тебе свята п'ятінка, пане,—сказала Маргаріта,—ви розумна людина. Я слухаю вас; ну, що ви маєте мені сказати?

— Я маю вам сказати, пані, що тінь мого приятеля, бо це тільки його тінь, доказ тому, що вона не говорить ані словечка,—отож я маю вам сказати, що тая тінь благає мене скористатися з можливости зрозуміло говорити, що мають тіла, і сказати

вам таке: Хороша тіне, шляхтичі, отак знетілений, загубив усе своє тіло і всю душу через суворість ваших очей. Коли б це були справжні ви, то я попросив би добродія Рене сховати мене до якоїсь сірчаної дірки, а не зважився б так говорити з дочкою короля Генріха II, з сестрою короля Карла IX і з дружиною короля Наварського. Але тіні звільняються від усякої земної пихи і вони не гніваються, коли їх кохають. Попросіть же, пані, своє тіло трохи любити душу того бідного Ля Моля, душу, що карається так, як ще ніколи не каралася; тую душу спочатку переслідувала приязнь і аж тричі стромлялася їй по скілька цілів заліза до середини; потім палив огонь ваших очей, огонь у тисячу раз пекучіший, ніж усі пекельні вогні. Змилуйтєся ж над тою бідною душею, любіте трошки того, хто був гарним Ля Моєм, і, коли ви вже не маєте мови, вжуйте рухів, ужуйте усміху. В мого друга дуже розумна душа і вона все розуміє. Спробуйте, бий тебе свята п'ятінка, або я шпадою проколю наскрізь Рене, щоб він своєю владою, що має над тінями, примусив вашу тінь, що він її викликав саме впору, зробити речі, що не дуже то личать такій гідній тіні, як ваша, що здається мені дуже гідною.

На цю промову, що Коконна виголосив перед королевою неначе Еней, як зійшов до пекла, Маргарита не могла втриматися від страшеного сміху. Не мовлячи ані слова, як то подобає в таких обставинах королівській тіні, вона простягла руку Коконні.

Він обережно узяв тую руку в свою і покликав Ля Моля.

— Тіне мого друга,—гукнув він,—ідіть сюди в цю ж мить. Ля Моль вражений, тремтячи, послухався.

— Гарзд,—сказав Коконна, беручи його за потилицю;—тепер наблизьте пару свого хорошого обличчя до цієї білої та легкої руки ось тут.

І Коконна, додаючи до слів рухи, з'єднав делікатну руку з Ля Молевими устами. Якусь мить він шанобливо потримав їх притулені одно до одного, і рука не пробувала при тому звільнитися від ніжного дотику.

Маргарита не переставала всміхатися, але пані де Невер не всміхалася. Вона ще тремтіла від несподіваної появи двох шляхтичів. А тепер вона почувала, як у ній зростає прикра гарячкова задрість, що з'явилася від думки про те, що Коконна не повинен би був так забувати своїх справ за справами іншого.

Ля Моль побачив, як стягаються її брови, перехопив загрозливий погляд її очей і, не дивлячись на те, що пристрасть радила йому зааніміти в тому хвилюванні, що п'янило його, він зрозумів, яка небезпека загрожує його другові, і догадався, що він повинен спробувати зробити, щоб урятувати друга від тої небезпеки.

Він підвівся і залишив Маргаритину руку в Коконній, пі-

шов і схопив руку герцогіні де Невер, а тоді, вклякнувши на одне коліно, промовив:

— О, найкраща, о, найчарівніша з жінок, я говорю про живих жінок, а не про тіні,—і він заслав погляд і усміх до Маргаріти,—дозвольте душі, звільненій од своєї грубої оболонки, направити незграбність тіла, що поринуло в матеріяльні турботи за приятеля. Пан де Коконна, як ви його бачите, лише чоловік, чоловік будови міцної й одважної, його тіло може й гарне на погляд, але марне, як усяке тіло: *Omnis caro fenit*. Дарма, що цей шляхтич править мені з ранку до вечора найблагальніші літанії про вас, дарма, що ви бачили, як він дає найсильніші у Франції удари, цей вояка, такий красномовний з тінню, не зважається говорити з жінкою. Тому він вдався до королевиної тіні, доручивши мені говорити з вашим хорошим тілом; він доручив мені сказати вам, що він кладе до ваших ніг своє серце й душу; що він просить ваші небесні очі подивитися на нього з милосердям, ваші рожеві й пекучі пальці покликати його рухом; ваш плавкий та гармонійний голос—промовити до нього ті слова, що ніколи не забуваються; він просив мене і ще про одну річ: коли ви не змилюєтеся над ним, то він просив, щоб я вдруге проколов його наскрізь своєю шпадою. Вона ж у мене справжня, бо шпади мають тінь лише при сонці. Кажу вам, він хоче, щоб я його проколов наскрізь удруге своєю шпадою, бо він не може жити, коли ви не уповноважите його жити виключно для вас.

Скільки Коконна вложив палу й жарту в свою промову, стільки Ля Моль розгорнув у своїй суплиці чулоти, владою, що п'янить, і підлесливої покірності.

Генрієта увесь час слухала, як говорив Ля Моль, потім вона одвела свій погляд од нього і глянула на Коконну, щоб побачити, чи вираз на його обличчі в згоді з коханою мовою його друга. Очевидячки, вона загодилася, бо, почервонівши, тяжко дихаючи, подолана вона спитала в Коконни, усміхаючись і відкриваючи подвійний ряд перел, оправлених в коралі:

— Чи це правда?

— Бий тебе свята п'ятінка,—покликнув Коконна зачарований тим поглядом і горячи на вогні такого самого почуття,—це правда... О, так, пані, це правда, присягаюся на свою смерть.

— Ну, ходіть до мене,—мовила Генрієта, простягаючи до нього руку з самозабуттям, що виявилось в її знесиленому погляді.

Коконна підкинув у повітря свою оксамитну шапку і одним скоком був уже біля молоді жінки; Ля Моля ж покликкала до себе Маргаріта, подавши йому знак, і він зробив із своїм другом кохане шасекраузе.

В цю мить у дверях у глибині хати з'явився Рене.

— Тихо—покликнув він з таким виразом, що все те полум'я пригасло,—тихо.

І стало чути в товщі стіни, як скрегоче ключ у замку і скриплять двері завісами.

— Однак,—мовила гордо Марґарита—мені здається, що ніхто не має права зайти сюди, коли ми тут.

— Навіть королева-мати?—шепнув їй на вухо Рене.

Марґарита зараз кинулася надвірними сходами, тягнучи за собою Ля Моля. Генрієта й Коконна напівобнявшись побігли за ними; всі четверо полетіли, як летять од першого необережного звуку хороші пташки, що цілувалися перед тим на гілці у цвіту.

XX

Чорні кури.

Вже був слушний час, щоб зникнути двом парам. Катерина стромляла ключа до других дверей, коли Коконна й пані де Невер виходили дверима в глибині хати. І Катерина входячи могла почути, як скриплять сходи від ходи втікачів.

Вона озирнулася навкруги допитливим поглядом, і, спинивши нарешті свій недовірливий погляд на Рене, що стояв перед нею вклонившись, поспитала:

— Хто тут був?

— Коханці, що вдовольнялися, коли я їх запевнив, що вони кохають одне одного.

— Лишимо те,—мовила Катерина, здвигаючи плечима;—більше нікого немає тут?

— Нікого, окрім вашої величності й мене.

— Чи ви зробили тее, що я вам казала?

— Щодо чорних курей?

— Так.

— Вони наготові, пані.

— Ах, коли б то ви були єврей,—прошепотіла Катерина.

— Я єврей, пані, для чого?

— Бо ви могли б тоді читати дорогоцінні книги, що їх написали гебреї про жертви. Я казала перекласти одну таку книгу і бачу, що зовсім не в серці і не в печінці, як римляни, тебреї шукали пророцтв. Вони їх шукали в розміщенні мозку і в начеркові літер, що їх там написала всевладна рука долі.

— Так, пані, я теж чув цеє від одного мого приятеля рабина.

— Е,—казала Катерина,—літери так написані, що вони відкривають увесь пророчий шлях; але вчені халдейці радять...

— Радять... що?—спитав Рене, помітивши, що королева не вважається казати далі.

— Радять робити досліди над людським мозком, бо він краще розвинений і більше відповідає дослідниковій волі.

— Ох, пані,—мовив Рене,—ваша величність добре знають, що це неможливо.

— Принаймні тяжко,—відповіла Катерина,—бо коли б ми були знали цеє на святого Бартоломея... га, Рене, які багаті жнива. Перший засуджений... я про це поміркую. А покищо будьмо в колі можливости... Чи жертвна хата готова?

— Так, пані.

— Ходімо туди.

Рене засвітив свічку, зроблену з чогось чудного. Дух од неї то легкий і проникливий, то нудний і курний виявляв, що до свічки входить скілька речовин. Світячи Катерині, Рене пішов до комірки попереду.

Катерина сама вибрала межі жертвними струментами ножа з синявої сталі, а Рене пішов узяти одну з двох курей, що неспокійно водили в кутку своїми золотими неспокійними очима.

— Як ми робитимемо?

— Ми дослідимо печінку в одної, а мозок у другої. Коли обидва досліди дадуть нам однакову відповідь, то доведеться їм вірити, особливо коли ці відповіді будуть такі самі, як давнішні.

— З чого ми почнемо?

— З досліду над печінкою.

— Добре,—мовив Рене.

І він прив'язав курку на маленькому віттарі до двох кілець, що були по кінцях віттаря. Таким чином, курка, лежачи на спині, могла тільки борсатися, але не могла зсунутися з місця.

Катерина розтягла їй груди одним ударом ножа. Курка тричі крикнула і здохла досить довго потріпавшись.

— Завжди потріпний крик,—шепотіла Катерина,—три ознаки смерти.

Потім вона розтяла тіло.

— А печінка звисла наліво,—провадила вона,—завжди наліво, потріпна смерть, а після того втрата корони. Знаєш, Рене, це щось жахне.

— Ще побачимо, пані, чи пророцтва другої жертви зійдуться з пророцтвами першої.

Рене одв'язав мертву курку й кинув її в куток, тоді пішов по другу. Вона ж, очевидячки, зрозуміла по долі своєї товаришки, як доля чекає її саму, і спробувала втекти від неї, бігаючи по комірці. Нарешті вона побачила, що піймалася в одному кутку, тоді взяла й перелетіла понад головою в Рене і в своєму леті загасила чарівну свічку, що тримала в руці Катерина.

— Бачиш, Рене—мовила, королева.—Так згасне наш рід.

Смерть дихне на нього і він зникне із світу. Три сини, однак же, три сини,—прошепотіла вона сумно.

Рене взяв од неї загаслу свічку і пішов засвітити до сусідньої хати.

Повернувшись, він побачив, що курка застромила голову до лійки.

— На цей раз,—сказала Катерина,—я позбудуся крику, бо одітну їй голову в одного маху.

Справді, коли курку прив'язали, Катерина, як і казала, відтяла їй голову за одним разом. Але в останньому корчі дзьоб розчинився тричі, а тоді стулився, щоб уже не розтулитися більше.

— Бачиш,—мовила перелякана Катерина.—Коли не крикнула тричі, то зіпнула тричі. Тричі, завжди тричі. Вони всі троє помруть. Всі ці душі, раніш ніж одійти, рахують і кличуть до трьох разів. Подивимося тепер на признаки в голові.

Катерина одрізала поблідлий гребінь у курки, відкрила обережно череп і, знявши його так, щоб видно було мозок, намагалася знайти на кривавій поверхні якунебудь літеру, виписану мозковими борозенками.

— Завжди,—покликнула вона, сплеснувши руками,—завжди. І натепер віщування виразніше, ніж коли. Ходи, подивимося.

Рене підійшов.

— Що це за літера?—спитала Катерина, показуючи на одип знак.

— Г,—відповів Рене.

— Скільки разів повторене?

Рене порахував.

— Чотири,—сказав він.

— Ну от, ну от, хіба ж не правда? Я вже бачу, це визначає Генріх IV. Ох,—вимовила вона, кидаючи ножа,—проклята я в своїх нащадках.

Страшна була ця жінка, бліда, як труп, освітлена похмурым світлом, із стисненими закривавленими руками.

— Він королюватиме,—промовила вона, зідхнувши з розпачу— він королюватиме.

— Він королюватиме,—проказав Рене, пробуджуючись од глибокого замислення.

Однак, швидко той похмурий вираз зник з Катерининою обличчя від світла якоїсь думки, що, здавалося, зринула в глибини її мозку.

— Рене,—сказала вона, простягаючи руку до флорентійця і не повертаючи своєї голови, схиленої на груди,—Рене, адже є страшне оповідання про одного перузького лікаря, що за допомогою помади струїв одразу свою дочку і її коханця?

— Так, пані.

— Той коханець, то був?—провадила Катерина все так само замислено.

— То був король Владислав, пані.

— Ага, так, правда,—прошепотіла вона.—Чи ви знаєте якісь подробиці цієї пригоди?

— Я маю одну стару книжку, в ній пишеться про це,—відповів Рене.

— Гарзд, ходімо до тої кімнати, ви позичите мені тую книжку.

Обоє вийшли з комірки, і Рене зачинив за собою двері до неї.

— Чи ваша величність дадуть мені ще якісь накази щодо нових жертв?—спитав флорентієць.

— Ні, Рене, ні, я покищо зовсім переконалася. Почекаємо, коли ми зможемо дістати собі голову якогось засудженого, і в день кари ти поговорити про це з катом.

Рене вклонився на знак згоди, потім він пішов із свічкою в руці до полиць, де стояли книжки, став на стілець, взяв одну книжку й дав королеві.

Катерина розгорнула її.

— Що це таке?—спитала вона — „Про способи як виховувати та годувати хижих птахів, соколів і кречетів, щоб вони були моторні, одважні й завжди готові летіти“.

— Ах, вибачайте мені, пані, я помилився. Це трактат про мисливську справу, що написав один учений з Луки для славного Каструччіо Кастракані. Ця книжка стояла поруч з тою, вони однаково оправлені. Я помилився. Але це дуже дорогоцінна книжка. Її на світі тільки три примірники її, один належить венетійській бібліотеці, другий купив ваш предок Лоран Петро Медичі й подарував королеві Карлові VIII під час його перебування у Флоренції і третій оцей.

— Я його поважаю,—мовила Катерина,—через те, що він такий рідкий, але, не маючи в ньому потреби, повертаю вам.

І вона простягла до Рене праву руку, щоб узяти іншу книжку, а лівою рукою віддала ту книжку, що він їй дав.

На цей раз Рене не помилився, він знайшов ту книжку, що вона хотіла. Він зліз із стільця, перегортав книжку якусь хвилину і подав Катерині розгорнену.

Катерина сіла при столі, Рене поставив біля неї чарівницьку свічку і до того синявого світла вона прочитала півголосом скільки рядків.

— Гарзд,—мовила вона, закриваючи книжку,—оце й усе, що я хотіла знати.

Вона встала, залишаючи книжку на столі і беручи з собою лише в глибині свого розуму думку, що там пустила паростки і мала там досягнути.

Рене з пошаною чекав, тримаючи свічку в руці, щоб королева, що, здавалося, мала зараз піти, дала йому нові накази або ще щось спиталася.

Катерина мовчки ступила скілька кроків, нахиливши голову й поклавши палець на вуста.

Потім раптом спинилася перед Рене і, звівши на нього свої круглі й нерухомі, як у хижої птиці, очі, промовила:

— Признайся, що ти робив для неї якесь любовне пиття.

— Для кого?—спитав Рене, здригнувшись.

— Для Сов.

— Я, пані?—сказав Рене.— Ніколи.

— Ніколи?

— Присягаюся вам на свою душу.

— Однак тут є якісь чари, бо він кохає її, як божевільний, а він не вславився своєю постійністю.

— Хто, пані?

— Він, проклятий Генріх, той, що буде після наших трьох синів, той, що зватиметься Генріх IV, а він же син Жанни д'Альбер.

І Катерина, мовивши теє, відхнула, а Рене затремтів на те відхання, бо воно нагадало йому ті славні рукавички, що він приготував з Катерининою наказу для Наварської королеви.

— То він усе ще туди ходить?—спитав Рене.

— Ходить,—одповіла Катерина.

— А я думав, що Наварський король зовсім навернувся до своєї жінки.

— Комедія, Рене, комедія. Я не знаю з якою метою, але все еднається для того, щоб мене дурити. Навіть моя власна дочка Маргарита виступає проти мене; може й вона сподівається смерті своїх братів, може вона сподівається бути французькою королевою.

— Так, може бути,—мовив Рене, знов поринувши в свою задуму і як луна проказуючи страшний Катеринин здогад.

— Врешті,—сказала Катерина,—побачимо.

І вона пішла до дверей у глибині кімнати, вважаючи, очевидно, що непотрібно йти таємними сходами, коли вона певна, що вона сама.

Рене йшов попереду і за скілька хвилин обоє були вже в парфюмеровій крамниці.

— Ти мені обіцяв нові косметики для рук і для губ, Рене,—мовила Катерина;—вже починається зима, а ти знаєш, що в мене шкура дуже вразлива до холоду.

— Я вже їх готую, пані, і завтра принесу вам.

— Завтра ввечері ти мене не застанеш раніш дев'ятої чи десятої години. Вдень я буду говіти.

— Гарзд, пані, я буду в Луврі о дев'ятій годні.

— Пані де Сов має гарні руки й гарні губи,—мовила байдуже Катерина,—а якої масти вона вживає?

— До рук?

— Так, спочатку до рук.

— Геліотропової масти.

— А до губ?

— До губ вона буде вживати нової помади. Я сам тую помаду винайшов і мав намір принести завтра коробочку її вашій величності одночасно, як і пані де Сов.

Катерина якусь хвилину щось міркувала.

— Врешті, вона ж таки гарна, тая тварина,—мовила Катерина, відповідаючи на свою таємну думку,—і нема нічого дивного в тому беарнцевому коханні.

— Вона дуже віддана вашій величності,—мовив Рене,—принаймні так мені здається.

Катерина всміхнулася і здвигнула плечима.

— Коли жінка кохає, то хіба вона буває віддана комусь іншому, окрім коханця? Ти їй зробив якесь приворотне пиття, Рене.

— Присягаюся вам, що ні.

— Гаразд, не будемо більше про це говорити. Покажи мені ту нову губну помаду, що ти казав про неї, ту, що має зробити їй губи ще свіжіші та ще рожевіші.

Рене підійшов до полиці і показав Катерині шість маленьких срібних, однакової форми, кругленьких коробочок, що стояли одна біля одної.

— Оце єдине приворотне, що вона в мене просила,—сказав Рене,—то правда, як кажуть ваша величність, що я його зробив навмисне для неї, бо вона має такі делікатні й вразливі губи, що вони від сонця й вітру однаково шерхнуть.

Катерина відчинила одну коробочку, там була чудова кармінова помада.

— Рене,—сказала вона,—дай мені масти для рук, я її візьму з собою.

Рене пішов зі свічкою шукати в особливому відділі те, що просила королева. Однак він так швидко повернувся, що йому здалося, ніби він бачив, як Катерина швидким рухом узяла одну коробочку і сховала її в себе під плащем. Він занадто добре знав такі крадіжки королеви-матері, щоб бути таким незручним і виявити, що він те помітив. Отож, подаючи ту масть, що Катерина просила, положену в паперовий мішечок з ліліями, він сказав:

— Ось, пані.

— Дякую, Рене,—мовила Катерина. Потім трохи помовчавши, додала:—Не неси тої помади пані де Сов раніш, як за вісім, десять день. Я хочу перша випробувати її.

І вона намірилася йти.

— Ваша величність дозволять, щоб я їх відпровадив,—мовив Рене.

— Лише до кінця мосту,—відповіла Катерина,—мої панове чекають там на мене з ношами.

Обоє вийшли і дійшли до рогу вулиці Барільрі, де чотири шляхтичі верхи і ноші без гербів чекали на Катерину.

Повернувшись до себе, Рене перш за все порохував свої коробочки з помадою до губ.

Одної бракувало.

XXI

Покої пані де Сов.

Катерина не помилилася в своїх підозріннях, Генріх знов відновив свої звички і щовечора йшов до пані де Сов. Спочатку він ходив дуже таємно, потім потрохи зменшив свою недовірливість, залишив обережність і тому Катерина легко могла переконатися, що Маргарита лише зветься наварською королевою, а справді тою королевою є пані де Сов.

На початку цієї історії ми сказали скільки слів про покої пані де Сов, але двері до них, що відчинила Доріоля королеві наварському, щільно зачинилися позад нього і таким чином ті покої, театр таємного беарнцегового кохання, нам зовсім невідомі.

То було помешкання з таких, що владарі дають своїм дворакам у тому палаці, де сами живуть, щоб мати їх напихваті. Воно було менше й не таке вигідне, як напевне було б десь у місті. Воно містилося, як уже відомо, на другому поверсі, більш-менш над Генріховими покоюми. Двері з нього виходили до коридору, що освітлювався в самому кінці крізь готичне вікно з маленькими шибками вправленими в оливо. Крізь теє вікно навіть найяснішими днями могло проходити лише тьмяне світло. Зимом з третьої години вдень в тому коридорі мусіли світити лампу. В ній літом і зимою було однаково олію, а тому вона гасла взимку о десятій годині ввечері і двоє коханців з початком зимових днів мали більшу безпечність.

Маленький передпокій, побитий шовковим дама з великими жовтими квітками, вітальня, обтягнена синім оксамитом і спальня, де стояло ліжко з виткими колонками та з вищневим наметом і одгороджувало суточки, прикрашені дзеркалом у срібній оправі та двома картинами, намальованими на теми з любовців Венери й Адоніса. Таке було помешкання,—тепер сказали б гніздечко,—чарівної дворачки при королеві Катерині Медічі.

Добре пошукавши, можна було знайти навпроти туалету во

всіма належними причандалами на ньому, в темному кутку тої спальні невеличкі двері, що провадили до, сказати б, каплички, де стояв віттарик з двома сходинками. У капличці, ніби для противаги тим двом мітологічним картинам, що ми спогадували, висіло на стінах три чи чотири малюнки найекзальтованішого спиритуалізму. Між малюнками на позолочуваних цвяхах висіла жіноча зброя. Бо за тої доби таємничих інтриг жінки носили зброю так само, як і чоловіки, і часами орудували нею не згірше за них.

Другого дня після тих сцен у Рене, що ми про них розповіли, увечорі, пані де Сов сиділа в своїй спальні на каналі й говорила Генріхові про свої побоювання та про своє кохання. На доказ своєї турботи й кохання спогадувала про свою відданість, що вона виявила наступної після бартоломеевської ночі, коли Генріх, як нагадуємо, ночував у своєї жінки.

Генріх же висловлював їй свою вдячність. Пані де Сов була чарівна цього вечора в своєму простому батистовому пеньюарі, а Генріх був дуже вдячний.

Генріх був справді закоханий і серед розмови починав мріяти. Пані де Сов од щирого серця проїнялася врешті тим коханням, що спочатку їй була замовила Катерина. Вона пильно дивилася на Генріха, щоб пізнати, чи його очі в згоді з мовою.

— Ну, Генріху,—мовила пані де Сов,—скажіть по щирості, тої ночі, як ви спали в кабінеті її величності, а пан де Ля Моль у вас в ногах, ви не жалували, що цей гідний шляхтич опинився між вами й королевиною спальнею?

— Звичайно, що жалував, мій друже,—відповів Генріх,—бо мені конче треба було перейти через ту спальню, щоб прийти до цієї, де мені так добре і де я такий щасливий в цій хвилині.

Пані де Сов усміхнулася.

— І ви з того часу більше не ходили туди?

— Лише тоді, як я вам казав.

— Ви ніколи туди не підете, не сказавши мені про теє?

— Ніколи.

— Присягалися б у тому?

— Ну, звичайне, коли б я ще був гугенот, але...

— Але що?

— Але, я вчу тепер догми католицької віри, а вона каже, що не можна ніколи присягатися.

— Гасконець!—промовила пані де Сов, хитаючи головою.

— А ви, Шарлото,—спитав Генріх,—чи ви відповісте мені, коли я щось запитаю?

— Звичайно,—відповіла молода жінка,—я не маю чого тайти од вас.

— В такім разі, Шарлото,—сказав король,—з'ясуйте мені на-репті, як то сталося, що після того розпачливого сперечання, що було перед моїм одружінням, ви зробилися не такі жорстокі до мене, незграбного беарнця, кумедного провінціяла, владаря занадто бідного, для того, щоб гідно утримувати скарби своєї корони?

— Генріху,—мовила Шарлота,—ви в мене просите відповіді на ту загадку, що її марно намагаються відгадати вже три тисячі років філософи всіх країн. Генріху, ніколи не питайте в жінки чому вона вас кохає; лише питайте: чи ви мене кохаєте?

— Чи ви мене кохаєте?—спитав Генріх.

— Кохаю,—відповіла пані де Сов з чарівним усміхом і по-клавши свою хорошу ручку в руку своєму коханцеві.

Генріх затримав ту ручку.

— Однак,—провадив він свою думку,—коли б то я відгадав ту загадку, що вже три тисячі літ, як філософи марно вгадують її, хоч би відносно вас, Шарлото, вгадати.

Пані де Сов почервоніла.

— Ви мене кохаєте,—сказав далі Генріх,—а тому я більше не маю чого від вас вимагати і вважаю себе за найщасливішого чоловіка в світі. Але ж, ви знаєте, для щастя завжди чогось бракує. Адам у раю і то не був зовсім щасливий і вкусив того вікчемного яблука, що геть чисто всім нам надало цікавості, що примушує кожного з нас ціле життя шукати чогось невідомого. Скажіть мені, мій друже, щоб допомогти знайти моє невідоме,—адже то спочатку королева Катерина казала вам мене кохати?

— Генріху,—сказала пані де Сов,—говоріть потиху, говорячи про королеву-матір.

— О,—мовив Генріх з такою певністю та довірливістю, що навіть пані де Сов повірила їм,—то колись мені треба було боятися тої доброї матусі, коли ми були з нею не в злагоді; але тепер, як я одружився з її дочкою...

— Одружилися з панею Маргарітою,—покликнула Шарлота, почервонівши від заздрости.

— І ви говоріть потиху,—сказав Генріх.—Тепер, коли я одружився з її дочкою, ми стали з нею найкращі приятелі в світі. Що ж? Хтіли, здається, щоб я став католиком? Гаразд. Благодать торкнулася мене. І за допомогою святого Бартоломея я став католиком. Ми живемо тепер по-сімейному, як добрі брати, як хороші християни.

— А королева Маргаріта?

— Королева Маргаріта?—мовив Генріх,—що ж, вона той зв'язок, що єднає нас усіх.

— Але ж ви мені казали, Генріху, що королева Наварська була великодушна до мене за те, що я була віддана їй. Якщо ви

казали мені правду, якщо її великодушність,—що я за неї дуже вдячна,—правдива, то з королеви зв'язок лише умовний і його легко порвати. Ви не можете покладатися на цю підтримку, бо ви нікому не заімпонуйте тою нібито близькістю.

— Однак я покладаюся на цю підтримку і вже три місяці то моя подушка, що я на ній сплю.

— В такім разі, Генріху,—покликнула пані де Сов,—ви мене дурили і пані Маргаріта справді ваша жінка.

Генріх усміхнувся.

— Глядіть, Генріху,—сказала пані де Сов,—оці усміхи допроваджують мене до розпачу, і через них мене часами розбирає страшне бажання видерти вам очі, дарма, що ви король.

— Отже,—мовив Генріх,—я таки імпоную цею нібито близькістю, бо ви часами, дарма, що я король,—хочете мені видерти очі, тому що вірите в її існування.

— Генріху, Генріху,—мовила пані де Сов,—я гадаю, що сам бог не знає, що ви думаєте.

— Я думаю, мій друже,—сказав Генріх,—що спочатку Катерина сказала вам любити мене, а потім те саме сказало ваше серце, а коли ці два голоси говорять до вас, то ви чуєте лише голос свого серця. Тепер я теж люблю вас і то цілою душею, а через те, коли б я мав таємниці, то я не звірився б з ними перед вами, боячись, щоб вас не скомпромітувати, звичайно... бо королевина приязнь мінлива, як у мачухи.

Шарлота зовсім не на це важила; їй здавалося, що той серпанок, що грубшав між нею та її коханцем кожного разу, як їй хотілося дослідити безодні цього бездонного серця, став як мур, і роз'єднував їх. Вона відчула, що сльози тиснуться їй до очей на ту відповідь, а що саме пробило десятю годину, то вона сказала:

— Пане, час мені відпочивати; моя служба покличе мене дуже рано завтра вранці до королеви матері.

— То ви мене сьогодні проганяєте, мій друже?—сказав Генріх.

— Генріху, я сумна. А як я сумна, то вам здаватиметься, що я нудна, а нудну ви мене не любитимете. Отже бачите, що вам краще піти.

— Нехай так,—мовив Генріх,—я піду, коли того вимагаєте, Шарлото. Лише, чорт його бери, ви зробите мені ласку й дозволите бути при вашому роздяганні.

— А ви ж, пане, не примусите чекати королеву Маргаріту, залишаючись при мені?

— Шарлото,—відповів поважно Генріх,—ми вмовилися, що ніколи не будемо говорити про королеву Наварську, а цього вечора, здається, ми лише про неї й говорили,

Пані де Сов зідхнула і сіла перед своєю туалетною. Генріх узяв стільця, присунув його до того, що на ньому сиділа його коханка, став одним коліном на нього, сперся на його спинку і знов почав говорити.

— Ну, моя Шарлотонько люба, нехай я подивлюся, як ви себе прикрашаєте, і то для мене, що ви там не кажете. Боже мій, скільки всього, скільки пляшечок з пахощами, скільки мішечків з пудрою, скільки слоїків, коробочок.

— Нібито багато,—мовила Шарлота, зідхаючи,—а тим часом цього замало, бо з тим усім я ще не знайшла способу, як заланувати самій одній у серці вашої величності.

— Та ну бо,—сказав Генріх—не вертаймося знов до політики. Що це за пензличок, такий тоненький та делікатний? Чи він не для того, щоб ним малювати брівки моєму юпітерові олімпійцеві?

— Так, пане,—відповіла пані де Сов усміхаючись,—а ви вгадали з першого погляду.

— А ці гарненькі грабельки з слонової кости?

— Це, щоб робити проділь.

— А ця чудова срібна коробочка з різьбленою накривкою?

— Прислав мені Рене, пане,—то знаменита губна помада, він уже давно пообіцяв мені її зробити, щоб від неї стали ще ніжніші ті губи, що ваша величність мали ласку часами признавати досить ніжними.

В Шарлоти, коли її перевели на ґрунт кокетности, почало потроху прояснятися чоло і Генріх, ніби для того, щоб ствердити красунині слова, притулив свої уста до її уст, що вона їх саме уважно роздивлялася в дзеркалі.

Шарлота сягнула рукою по ту коробочку, що вона про неї допірощо говорила, певне для того, щоб показати Генріхові, як уживається червоної помади, коли це хтось уривчасто стукнув до дверей у передпокою і обоє коханці здригнулися.

— Пані, хтось стукає,—мовила Доріоля, просовуючи голову між портъерами.

— Піді спитай, хто стукає, і прийди назад,—сказала пані де Сов.

Генріх і Шарлота дивилися одне на одного стурбовано і Генріх думав було вийти до каплички, де він уже не раз знаходив собі притулок, коли прийшла Доріоля.

— Пані,—сказала вона,—це парфумер Рене.

На це ім'я Генріх насупив брови й мимоволі закусив губи.

— Може ви хочете, щоб я його не прийняла?—спитала Шарлота.

— О, ні,—відповів Генріх,—добродій Рене нічого не робить, не обміркувавши спочатку того, що робить; коли він прийшов до вас, то він має на те причину.

— Може ви хочете сховатися?

— Ні, я того не зроблю,—мовив Генріх,—бо добродій Рене все знає, і добродій Рене знає, що я тут.

— Але ваша величність може мають якусь причину на те, щоб його присутність була їм прикра?

— Я?—відповів Генріх, роблячи зусилля, чого, не дивлячись на всю свою владу над собою, він не міг зовсім заховати.—Я, жадної. Ми з ним не в приязні, то правда, але від вечора на святого Бартоломея ми з ним у злагоді.

— Кажіть увійти,—мовила пані де Сов до Доріолі.

За хвилину увійшов Рене і одразу обіг поглядом цілу кімнату.

Пані де Сов залишилася коло своєї туалети.

Генріх сів знову на канапі.

Шарлота була на світлі, Генріх у затінку.

— Пані,—мовив Рене з фамільярною пошаною,—я прийшов до вас попросити вибачення.

— А то чому, Рене?—спитала пані де Сов з тою ласкавістю, що її завжди виявляють гарні жінки до різних постачальників, що їх оточують і допомагають їм бути ще кращими.

— Тому, що я так давно обіцяв попрацювати для цих хороших уст, і тому, що...

— Ви виконали свою обіцянку лише сьогодні?—договорила Шарлота.

— Сьогодні?—проказав Рене.

— Так, тільки сьогодні і то ввечері я одержала цю коробочку, що ви мені послали.

— Ах, так,—мовив Рене з якимсь дивним виразом, дивлячись на коробочку з губною помадою, що стояла на столі в пані де Сов і була зовсім така, як ті, що були в його крамниці.

— Я вгадав,—прошепотів він.—А ви вживали цієї помади?

— Ні ще, я саме хотіла спробувати, як ви прийшли.

На обличчі в Рене з'явився замислений вираз. Од Генріха це не сховалося, впрочім, од нього дуже мало що могло сховатися.

— Ну, Рене, що вам такого?—спитав король.

— Мені нічого, пане,—відповів парфумер,—я покійно чекаю, щоб ваша величність промовили до мене хоч слово, перше, ніж попрощатися з панею баронесою.

— Отакої,—промовив Генріх усміхаючись.—Хіба вам треба слів для того, щоб знати, що я з приємністю вас бачу.

Рене озирнувся навкруги, обійшов покій, ніби для того, щоб дослідити оком і вухом двері й обиття, потім спинився й став так, щоб бачити одразу пані де Сов і Генріха.

— Я того не знаю, — сказав він.

Генріх мав чудовий інстинкт, подібний до шостого почуття,

той інстинкт провадив його цілу першу частину його життя поміж небезпеками, що його оточали. Той інстинкт попередив його тепер, що відбувається щось чудне, подібне до боротьби, в парфумеровому розумі. Він обернувся до Рене і, залишаючись у затінку, тимчасом, як флорентієць був на світлі, сказав:

— Чого ж ви в таку пору тут, Рене?

— Може я маю нещастя перешкоджати вашій величності?— відповів парфумер, відступаючи крок назад.

— Ні, лише я хочу знати одну річ.

— Яку, пане?

— Чи ви думали, що застанете мене тут?

— Я був певен.

— То ви мене шукали?

— Я щасливий, що зустрів вас, принаймні.

— Ви маєте, щось мені сказати?—наполягав Генріх.

— Може бути, пане,—відповів Рене.

Шарлота почервоніла, бо вона тремтіла від страху, щоб те, що здавалося, хтів сказати парфумер, не стосувалося до її колишньої поведінки щодо Генріха. Вона вдала, що захопившись своїм прибиранням нічого не чула і, перебиваючи розмову, поклікнула, відчиняючи коробочку з губною помадою:

— Ах, справді, Рене, ви надзвичайна людина, ця помада чудової барви, а що ви тут, то я зроблю вам честь і випробую при вас ваш новий вироб.

І вона взяла коробочку в руку, а другою кінчиком пальця мазнула по рожевій помаді, що з пальця мала перейти їй на губи.

Рене здригнувся.

Баронеса всміхаючись наблизила помаду до свого рота.

Рене зблід.

Генріх, усе в затінку, але пильно та палко дивлячись, не впустив ані руху одної, ані тремтіння другого.

Шарлотин палець був уже за скільки ліній од її губ, коли Рене схопив її за руку, саме тоді, як Генріх устав, щоб так само зробити. Генріх потиху знову сів на канапу.

— Одну хвилиночку, пані,—мовив Рене, з вимушеним усміхом.— Не треба вживати цієї помади без деяких особливих порад.

— А хто ж мені подасть ці поради?

— Я.

— Коли?

— Зараз по тому, як я скінчу те, що маю сказати його величності королеві Наварському.

Шарлота широко розчинила очі, нічого не розуміючи в тій таємничій розмові, що точилася коло неї... Вона тримала в одній

руці коробочку з помадою і дивилася на кінчик свого пальця, закрашеного карміною пастою.

Генріх устав. Його вела думка, що, як усі думки молодого короля, мала два боки, один начебто поверховий, а другий глибокий. Він підійшов до Шарлоти, взяв її замащену в помаду руку і зробив такий рух, ніби хотів піднести її до своїх уст.

— Хвилиночку,—мовив живо Рене,—одну хвилиночку. З ласки своєї, пані, вимийте свої хороші руки цим неаполійським милом, що я забув послати вам разом з помадою і що я мав честь принести вам сам.

І вийнявши з срібної обгортки брусочок зеленкуватого мила, поклав його до срібної миски, налив туди води і, уклякнувши на одне коліно, подав усе пані де Сов.

— Але ж доправди, добродію Рене, я вас не пізнаю,—мовив Генріх.—Та ви своєю галянтністю залиште далеко позаду за собою всіх двірських джиґунів.

— О, який чудовий запах,—покликнула Шарлота, натираючи свої хороші руки перлистою піною, що зробилася з пахучого брусочка.

Рене доконав свої обов'язки чемного кавалера до кінця. Він подав пані де Сов рушника з тонкого фрізького полотна і вона витерла руки.

— А тепер—мовив флорентієць,—можете робити, як вам досподоби, монсеаньйоре.

Шарлота подала Генріхові руку і він поцілував її. Тоді Шарлота обернулася наполовину на своєму стільці, щоб послухати, що Рене говоритиме, а король Наварський повернувся на своє місце ще більше, ніж коли, переконаний, що в думках у парфюмера відбувається щось надзвичайне.

— Ну?—мовила Шарлота.

Здавалося, що флорентієць зібрав усю свою зважливість і обернувся до Генріха.

XXII

Пане, ви будете королем.

— Пане,—почав Рене, вдаючись до Генріха,—я буду вам казати про одну річ, що я маю з нею до діла віддавна.

— Про пахощі?—спитав, усміхаючись, Генріх.

— Еге, так, пане... про пахощі,—відповів Рене з дивним рухом згоди.

— Кажіть я слухаю, це мене завжди дуже цікавило.

Рене подивився на Генріха, пробуючи вгадати, не дивлячись на його слова, що ховалося в його неприступній думці. Але побачивши, що то річ цілковито безнадійна, він заговорив знову:

— Один мій приятель, пане, прибув із Флоренції; цей приятель працює багато коло астрології.

— Так,—перебив Генріх,—я знаю, що то флорентійська пристрасть.

— Він вкупі з найбільшими світовими вченими склав гороскопи найчільніших панів у Європі.

— От як,—мовив Генріх.

— А що рід Бурбонів стоїть на чолі найвищих, походючи, як звісно, від графа де Клермана, п'ятого сина Людовика Святого, то ваша величність можуть собі здумати, що вашого гороскопа не забули зложити.

Генріх почав слухати ще уважніше.

— І ви пам'ятаєте того гороскопа?—спитав король Наварський, пробуючи всміхатися байдуже.

— О,—відповів Рене, хитнувши головою,—ваш гороскоп не з таких, щоб його забути.

— Справді,—мовив Генріх з іронічним рухом.

— Так, пане, вашій величності, за тим гороскопом, суджена найблискучіша доля.

З очей молодого принца мимоволі блиснула блискавка, що сливе зараз погасла в хмарі байдужості.

— Всі ті італійські оракули підлесливі,—мовив Генріх,—а коли кажеш підлесливий, кажеш брехливий. Хіба ж нема таких, що віщували, ніби я командуватиму арміями.

І він зареготався. Але спостерегач не такий зацікавлений самим собою, як Рене, побачив би і зрозумів, що то силуваний сміх.

— Пане,—мовив холодно Рене,—гороскоп віщує щось краще, ніж це.

— Він може віщує, що на чолі одної з тих армій я одержуватиму перемоги.

— Краще ніж це, пане.

— Ну,—мовив Генріх,—от побачите, що я буду завойовником.

— Пане, ви будете королем.

— Е, чорт його бери,—сказав Генріх, здушуючи несамовите биття серця,—хіба ж я вже не король?

— Пане, мій приятель знає, що він обіцяє; ви не тільки будете королем, а ви королюватимете.

— В такому разі,—мовив Генріх так само глузливо,—вашому приятелеві треба досить золотих екю, адже так, Рене, бо таке процтво дуже вибагливе, особливо за наших часів. Отож, Рене, що я не багатий, то дам вашому приятелеві п'ять тепер, а решту п'ять тоді, як справдиться пророцтво.

— Пане,—завважила пані де Сов,—не забувайте, що ви вже обіцяли Доріолі, і не обтяжуйте себе обіцянками.

— Пані,—відповів Генріх,—як настане той час, то сподіваюся, що до мене ставитимуться, як до короля, і кожен буде дуже задоволений, коли я виконаю половину того, що обіцяв.

— Пане,—заговорив Рене,—я буду казати далі.

— А, то це ще не все?—мовив Генріх,—ну, нехай: коли я буду імператором, то я дам удвоє більше.

— Пане, отже мій приятель прибув з Флоренції і привіз того гороскопа, він його зробив наново в Парижі і одержав ті самі наслідки. Він мені довірив таємницю.

— І ця таємниця цікава для його величності?—живо спитала Шарлота.

— Гадаю, що цікава,—відповів флорентієць.

„Він підшукує слова,—подумав Генріх, ніяк не допомагаючи Рене,—здається, справа така, що про неї тяжко говорити“.

— Ну, то кажіть,—мовила баронеса де Сов,—у чому справа?

— Справа в тому,—почав флорентієць, підкреслюючи кожне слово,—справа в тих усіх чутках про отруєння, що ходять від деякого часу при дворі.

У короля Наварського злегка роздулися ніздрі, то була єдина ознака, що його увага зросла від того несподіваного повороту розмови.

— А ваш приятель флорентієць знає новини про ті отруєння?—спитав Генріх.

— Так, пане.

— Як же ви, Рене, довіряєте мені чужу таємницю, особливо таку важливу таємницю?—спитав Генріх якомога натуральніше.

— Мій приятель хоче попросити поради у вашої величності.

— У мене?

— Що ж тут дивного, пане? Пам'ятаєте, як старий вояка в Акціюму, маючи процес, вдався до Августа по раду?

— Август був адвокат, Рене, а я ні.

— Пане, коли мій приятель довірив мені цю таємницю, ваша величність були ще в кальвінській партії і були там першим проводарем, а пан де Конде другим.

— Що ж далі?—мовив Генріх.

— Мій приятель сподівався, що ви скористуетесь з свого всемогутнього впливу на пана принца де Конде і попросите його, щоб він не ставився вороже до нього.

— З'ясуйте мені цеє, Рене, якщо ви хочете, щоб я зрозумів,—мовив Генріх, не виявляючи ані найменшої зміни на своєму обличчі, чи в голосі.

— Пане, ваша величність зрозуміють з першого слова; цей мій приятель знає все докладно про спробу отруїти принца де Конде.

— Хіба пробували отруїти принца де Конде?—спитав Генріх з чудово вданим дивуванням,—ах, до правди і коли ж то?

Рене пильно подивився на короля і відповів лише цими словами:

— Тиждень тому, величносте.

— Якийсь ворог?—спитав король.

— Так, — одповів Рене, — ворог, що ваша величність його знають і він знає вашу величність.

— Справді,—сказав Генріх,—здається я чув про це; але я не знаю тих подробиць, що ваш приятель хоче, як ви кажете, відкрити мені.

— Гаразд, принцеві Конде дали запашне яблуко, але, на щастя, його лікар був у нього, коли тее яблуко принесли. Він узяв яблуко з рук у посланця й понюхав його, щоб побачити, який у нього запах та чи добре воно. За два дні по тому гангренозний опух на обличчі, крововиливи, лиха виразка, що з'їла йому обличчя, були заплатою за його відданість, чи наслідком його необачности.

— На жаль,—мовив Генріх,—ставши наполовину католиком, я втерав свій вплив на пана де Конде. Отже ваш приятель помилився, вдаючись до мене.

— Не лише в принца де Конде ваша величність можуть бути корисні своїм впливом моему приятелеві, а ще й у принца де Парсіяна, брата того, що його отруїли.

— Ет,—мовила Шарлота,—знаєте що, Рене, у ваших історіях чути боягуза. Ви просите за свого приятеля не дуже то доречно. Вже пізно, а ваші балачки якісь похоронні. Справді, ваші пахопці вартніші.

І Шарлота знов простягла руку до коробочки з помадою.

— Пані,—мовив Рене,—перше, ніж випробовувати помаду, як ви то хочете зробити, послухайте, яке страхіття можуть заподіяти лихі люди за допомогою її.

— Рішуче, Рене, — мовила баронеса, — ви якісь погребові цього вечора.

Генріх нахмурих брови, але зрозумів, що Рене прямує до якоїсь мети. Генріх ще не передбачав, до якої саме, але зважив довести до кінця цю розмову, що будила в ньому такі гіркі спомини. Він спитав:

— А ви знаєте також і подробиці отруєння принца де Парсіяна?

— Знаю,—відповів Рене.—Знали, що він залишає лампу світитися вночі коло свого ліжка; отруїли олій і він задушився від запаху.

Генріх зціпив свої пальці, вогкі від поту, і вишептав:

— Отже той, що ви називаєте його своїм приятелем, знає не лише подробиці цього отруєння, а й того, хто його вчинив?

— Так, тому ж то він і хотів довідатися од вас, чи ви могли б мати на того принца де Парсіана, що залишився, такий вплив, щоб примусити його вибачити злочинцеві смерть свого брата.

— На жаль,—відповів Генріх,—ще залишаючися наполовину гугенотом, я не маю жадного впливу на пана принца де Парсіана, отже ваш приятель помилився, вдаючись до мене.

— А що ви думаєте про наміри пана принца де Конде і пана де Парсіана?

— Як я можу знати їх наміри, Рене?—бог не дав мені привілею читати в серцях.

— Ваша величність можуть запитатися самі в себе,—мовив спокійно флорентієць.—Хіба ж немає в житті вашої величності такої сумної події, що може випробувати милосердя, такої болючої, що може бути за камінь спроби для великодушності?

Ці слова було сказано з таким виразом, що навіть Шарлота здригнулася: то був такий виразний натяк, такий доткливий, що молода жінка одвернулася, щоб заховати своє почервоніле обличчя та щоб не зустрітися поглядом з Генріхом.

Генріх зробив нелюдське зусилля над собою; роз'яснив своє чоло, де під час флорентійцевої мови вималювалася погроза, і, змінивши благородний снів жаль, що стискав йому серце, на непевне міркування, сказав:

— В моєму житті сумна подія... ні, Рене, ні, я пригадую собі за своїх молодощів лише легкодумність і безжурність, перемішані з ковечністю більш-менш жорстокою, що її вимагає природа, і спробами, що надходять од бога.

Рене і собі стримався і пильно дивився то на Генріха, то на Шарлоту, ніби хотів його розворушити, а її втримати; бо Шарлота, щоб заховати своє збентеження від тої балачки, наново взялася за своє прибирання на ніч і знов простягла руку до корбочки з помадою.

— Але ж, пане, коли б ви були братом принца де Парсіана, чи сином принца де Конде і вам отруїли брата або вбили батька...

Шарлота злегка скрикнула і знов піднесла помаду до губ. Рене бачив теє, але на цей раз він не спинив її ані словом, ані рухом, лише покликнув.

— На бога, відповідайте, пане; пане, коли б ви були на їх місці, що ви зробили б?

Генріх поміркував, втер тремтячою рукою собі чоло, де виступило скілька крапель холодного поту, і, підвівшись на увесь зріст, відповів в той час, коли запанувала цілковита тиша, бо Рене й Шарлота навіть дихати перестали:

— Коли б я був на їх місці і коли б я був певен, що стану королем, тобто замісником божим на землі, я зробив би так, як бог,—я простив би.

— Пані,—покликнув Рене, вириваючи помаду з рук пані де Сов,—пані, віддайте мені цю коробочку, я бачу що мій хлопець помилився і не ту приніс: я вам завтра пришлю іншу.

XXIII

Новий навернений.

Другого дня мало бути полювання з хортами в Сен-Жерменському лісі. Генріх наказав, щоб йому на восьму годину вранці наготували, тобто осідлали й загнуздали, невеличкого беарнського коника. Він думав його дати пані де Сов, але хтів спершу його випробувати. О восьмій годині без чверті коник був готовий. Як пробило восьму, Генріх вийшов.

Кінь, гордий і гарячий, не дивлячись на свій зріст, тряс гривою і бив копитом землю на дворі. Похолодніло й ожеледь злегка вкривала землю.

Генріх рушив переходити двір на другий бік, до стаєнь, де на нього чекав кінь і конюх. Коли він проходив повз одного швайцарського салдата, що стояв на варті при дверях, той салдат оддав йому честь зброєю і сказав:

— Хай бог захищає його величність короля Наварського.

На це побажання, а особливо на вираз того голосу, що його промовив, беарнець здригнувся.

Він обернувся і ступив один крок назад.

— Де Муї,—прошепотів він.

— Так, пане, де Муї.

— Чого ви тут?

— Я вас чекав.

— Чого ви од мене хочете?

— Мені треба поговорити з вашою величністю.

— Нещасливий,—мовив король, наближаючись до нього,— хіба ти не знаєш, що наражаєшся головою?

— Знаю.

— Ну?

— Ну, і от я тут.

Генріх злегка зблід, бо зрозумів, що ту небезпеку, що загрожує палкому юнакові, і він поділяє. Він озирнувся неспокійно навкруги себе і знов одступив так само швидко, як і вперше.

В одному вікні він побачив герцога д'Алансона.

Зараз перемінивши поведінку, Генріх узяв мушкета з рук

де Муї, що стояв, як ми казали, на варті, і, ніби то роздивляючись його, сказав:

— Де Муї, ви звичайно з дуже поважної причини прийшли сюди, щоб кинутися в вовчу пельку?

— Так, пане. Вже тиждень я на вас чатую. Лише вчора я довідався, що ви маєте випробовувати цього коня, і став на варті біля Луврських дверей.

— Але яким же чином у цій одежі?

— Капітан цього загону—протестант і мій приятель.

— Натє вашого мушкета і виконуйте ваш обов'язок. На нас дивляться. Вертаючись, я постараюся поговорити з вами, але коли я з вами не заговорю, не спиняйте мене. Прощавайте.

Де Муї почав знов розмірено ходити, а Генріх пішов до коня.

— Що це за гарна звіринка?—спитав герцог д'Алансон з вікна.

— Це кінь, що я маю випробовувати сьогодні,—відповів Генріх.

— Але ж це не чоловічий кінь.

— То ж він і призначений для одної хорошої дами.

— Стережіться, Генріху, ви будете нескромний, бо на полюванні ми побачимо ту хорошу даму; хоч я не знаю, чий ви лицар, я принаймні знатиму, чий ви конюший.

— Е, боже мій, ні, ви того не знатимете,—сказав Генріх зі своєю вдаваною добродушністю,—бо ця хороша дама не зможе сьогодні поїхати через те, що нездужає.

І він сів верхи.

— Отакої,—мовив д'Алансон, сміючись,—бідна пані де Сов.

— Франсуа, Франсуа, от ви то нескромні.

— А що ж їй такого, тій хорошій Шарлоті?—спитав герцог д'Алансон.

Генріх пустив свого коня нешвидким чвалом і, примушуючи його бігти манежним колом, сказав:

— Не знаю до ладу: дуже тяжка голова, як сказала мені Доріоля, якось недобре в цілому тілі, загальне знесилення.

— І це не дасть нам бути з вами?—спитав герцог.

— Мені, з якої речі?—мовив Генріх.—Ви ж знаєте, що я божеволю за полюванням з хортами, і ніщо не може так вплинути на мене, щоб я його пропустив.

— Однак, сьогодні ви на ньому не будете, Генріху,—сказав герцог після того, як був обернувся і поговорив якийсь час з кимсь, що його не міг бачити Генріх, бо він говорив зі своїм співбесідником з глибини кімнати,—бо от його величність прислав мені сказати, що полювання не може бути.

— От тобі й маєш,—мовив Генріх страшенно вражений.—Чому ж то?

— Здається, дуже важливі листи від пана де Невера. Тепер відбувається нарада в короля, королеви-матері і мого брата герцога д'Анжу.

— Ага,—подумав собі Генріх,—чи не буде новин з Польщі?—
Потім голосно сказав:

— В таким разі, не варто мені довше наражатися на небезпеку на цій ожеледі. До побачення, мій брате.

Потім, спинивши коня проти де Муї, мовив до нього:

— Мій друже, поклич котрогось свого товариша, щоб докінчив твою варту. Допоможи конюхові розсідлати коня, поклади сідло собі на голову й однеси до сідельного золотника; там треба зробити вишиття, а він не мав часу скінчити його на сьогодні. Прийдеш до мене сказати, що він відповість.

Де Муї поспішився піти, бо герцог д'Алансон зник з вікна; очевидно в нього зародилося якесь підозріння.

Справді, ледве де Муї завернув за хвіртку, як герцог д'Алансон вийшов. Справжній швайцарець був на місці де Муї.

Д'Алансон уважно подивився на нового вартового, потім, обернувшись до Генріха, спитав:

— Аджеж ви не з цим чоловіком допірощо розмовляли, мій брате?

— Той другий, то слуга з мого дому, я його віддав до швайцарців. Тепер я дав йому доручення і він пішов його виконувати.

— А,—промовив герцог, ніби та відповідь його задовольнила.—
А як мається Маргарита?

— Я йду до неї довідатися про це, мій брате.

— Хіба ви її від учора не бачили?

— Ні, я пішов був до неї вчора ввечері об одинадцятій годині, але Жійона сказала мені, що вона втомилася й спить.

— Ви її не застанете вдома, вона вийшла.

— Так,—мовив Генріх,—це можливо; вона мала йти до благовіщенського монастиря.

Не було способу далі провадити розмову. Генріх, здавалося, зважив лише відповідати.

Отже свояки розлучилися, герцог пішов, як казав, по новини, король Наварський до своїх покоїв.

Генріх пробув у себе ледве п'ять хвилин, як почув, що стукають.

— Хто там?—спитав він.

— Пане,—відповів, як одразу пізнав Генріх, голос де Муї,—це відповідь од сідельного золотника.

Генріх, видимо хвилюючись, впустив молодика й зачинив за ним двері.

— Це ви, де Муї,—мовив він.—Я сподівався, що ви роздумаетесь.

— Пане,—відповів де Муї,—я три місяці роздумую, досить уже; тепер час щось робити.

Генріх зробив турботний рух.

— Не бійтеся, пане, ми насамоті, а я поспішаюся, бо кожна хвилина дорога. Ваша величність одним словом можуть повернути нам усе те, що події цілого року одібрали в нашої віри. Говорімо виразно, коротко, щиро.

— Я слухаю, мій бравий де Муї,—відповів Генріх, бачачи, що йому неможливо уникнутися від розмови.

— Чи то правда, що ваша величність зреклися протестанської віри?

— Правда,—відповів Генріх.

— Так, але чи то вустами? Чи то серцем?

— Ми завжди вдячні богові, коли він рятує нам життя,—відповів Генріх викрутом, як він то мав звичай робити в таких випадках,—а бог, очевидячки, змилювався наді мною під час тої страшної небезпеки.

— Пане,—мовив де Муї,—признайтеся щодо одної речі.

— Якої?

— Що ваше зречення, то не є справа переконання, а є справа розрахунку. Ви зреклися для того, щоб король залишив вас при житті, а не тому, щоб бог урятував вам життя.

— Яка не є причина мого навернення, де Муї,—відповів Генріх,—однак я не менш од того католик.

— Так, але чи ви завжди будете ним? При першій нагоді повернути собі волю існування й совісти чи ви її не повернете собі? Ну, от, ця нагода настала: Ля Рошель повстала, Русільйон і Беарн чекають лише слова, щоб почати свою чинність; у Гієнні все аж кричить за війною. Скажіть мені лише, що ви католик в примусу, і я ручуся вам за майбутнє.

— Неможна примусити шляхтича такого роду, як я, мій любий де Муї. Що я роблю, то я роблю вільно.

— Але ж, пане,—мовив молодик і серце йому краяло тее змагання, що він його не сподівався,—ви не подумали про те, що так чинячи, ви нас покидаєте... ви нас зраджуєте.

Генріх залишався байдужий.

— Так,—провадив де Муї,—так, ви нас зраджуєте, пане, бо декілька з нас прибули наражаючи своє життя, щоб урятувати вашу честь і вашу волю. Ми все приготували, щоб дати вам трон. Пане, чи ви чуєте? Не тільки волю, а й могутність. Який хочете трон на вибір, бо за два місяці ви мотимете вибирати між Наварою і Францією.

— Де Муї,—мовив Генріх, затуманюючи свій погляд, що мимо його волі кинув блискавку на ту пропозицію,—де Муї, я живий,

я католик, я Маргаритин чоловік, я брат короля Карла, я зять моєї доброї матері Катерини. Де Муї, приймаючи всі різні становища, я вважав на вигоди, але і на обов'язки теж.

— Але, пане, чому ж вірити? Мені казали, що ваше подружжя педовершене, мені казали, що в глибині серця ви вільні, мені казали, що Катеринина ненависть...

— Брехня, брехня,—живо перебив беарнець.—Так, вас, мій друже, нерозумно одурили. Та люба Маргарита справді моя жінка; Катерина справді моя мати; король Карло ІХ, нарешті, справді пан і господар над моїм життям і моїм серцем.

Де Муї здригнувся, сливе презирливий усміх пройшов йому по устах.

— Пане,—мовив він, спускаючи руки, знехочений, намагаючись поглядом проїняти тую повну темряви душу,—отже таку відповідь я їй однесу своїм братам. Я їм скажу, що король Наварський простягає руку і віддає серце тим, що нас убивали, я їм скажу, що він став підлесником королеви матері й другом Морвелеві...

— Мій любий де Муї,—мовив Генріх,—король зараз вийде з ради, мені треба спитатися в нього, що примусило нас одложити таку важливу справу, як полювання. Прощайте, робіть як я, мій друже, покиньте політику, поверніться до короля і прийміть месу.

І Генріх одпровадив, чи швидше, випхав аж до передпокою молодика, а в того зчудування почало одступатися перед гнівом.

Ледве зачинилися за ним двері, як де Муї, не можучи втримати бажання помститися на чомусь, коли не міг на комусь, зімняв свого капелюха, кинув його на землю і, топчучи його ногами, як бик матадорів плащ, покрикнув:

— Нех ти сконаєш, оце то нікчемний принц, дуже мені хочеться, щоб мене тут убили, аби замастити його на віки своєю кров'ю.

— Тихо, пане де Муї,—промовив якийсь голос, що йшов крізь напіввідчинені двері,—тихо, бо хтось інший окрім мене може почути.

Де Муї швидко обернувся й побачив герцога д'Алансона, загорненого в плащ. Він вихилив своє бліде обличчя до коридору, щоб переконатися, що він з де Муї насамоті.

— Пан герцог д'Алансон!—скрикнув де Муї,—пропав же я.

— Навпаки,—прошепотів принц,—ви може якраз знайшли те, чого шукали, і от вам доказ: я не хочу, щоб тут вас убили, як вам того хочеться. Вірте мені, ваша кров може на щось краще придатися, ніж на те, щоб нею почервонити поріг у Наварського короля.

По цій мові герцог зовсім одчинив двері, що досі тримав лише причинені.

— Це кімната двох моїх шляхтичів,—мовив він,—ніхто не прийде сюди шукати нас, ми можемо розмовляти тут зовсім вільно. Заходьте, пане.

— Я сюди, монсенъйоре?—мовив здивований змовник.

І він зайшов до кімнати, а герцог д'Алансон зачинив за ним двері так само швидко, як і король Наварський.

Де Муї увійшов гнівний, в розначу, проклинаючи; але помалу холодний і пильний погляд молодого герцога Франсуа вплинув так на гугенотського капітана, як те чарівне дзеркало, що розганяє хміль.

— Монсенъйоре,—мовив він,—якщо я добре зрозумів, ваша високість хтять зо мною говорити?

— Так, пане де Муї,—відповів Франсуа.—Хоч ви й передяглися, але мені здавалося, що то ви, а коли ви віддали честь моему братові Генріхові, то я вас і зовсім пізнав. Ну, що ж, де Муї, то ви незадоволені з королем Наварського?

— Монсенъйоре.

— Та ну бо, говоріть зо мною сміло. Хоч ви того й не знаєте, а я, може, належуся до ваших приятелів.

— Ви, монсенъйоре?

— Так, я. Ну, говоріть.

— Я не знаю, що маю казати вашій високості. Те, про що я мав говорити з королем наварським, стосується до таких справ, що ваша високість не можуть їх зрозуміти. Врешті,—додав де Муї, намагаючись говорити байдуже,—то все дрібниці.

— Дрібниці?—спитав герцог.

— Так, монсенъйоре.

— Такі дурниці, що задля них ви вважали за свою повинність наражати життя, вертаючись до Лувру, хоч і знаєте, що тут вашу голову оцінено на вагу золота. Бо добре ж знають, що ви, король наварський і принц де Конде головні гугенотські проводарі.

— Коли ж ви так думаєте, монсенъйоре, то поведітьсе зо мною, як повинен поводитися брат короля Карла й син королеви Катерини.

— Як ви хочете, щоб я так поводився, коли я вам сказав, що я ваш приятель? Скажіть краще мені правду.

— Монсенъйоре,—мовив де Муї,—присягаюся...

— Не присягайтеся, пане; реформована релігія забороняє присяги, особливо ж неправдиві присяги.

Де Муї насунив брови.

— Я ж вам кажу, що я все знаю,—провадив герцог.

Де Муї мовчав.

— Ви не вірите?—спитавпринциро й наполягаючи.—Гаразд, мій любий де Муї, треба вас переконати. Ну, вважайте сами, чи я помиляюся. Пропонували ви, чи ні моему швагрові Генрі-

хові допірощо там,—герцог простяг руку в напрямку беарнцевої кімнати,—свою допомогу і допомогу своїх в тому, щоб поновити його в його Наварському королюванні?

Де Муї глянув на герцога перелякано.

— А він тую пропозицію відкинув з жахом.

Де Муї не тямився з дива.

— Тоді ви нагадували про вашу давню приязнь, споминали про спільну віру? Потім вабили короля Наварського дуже блискучою надією, такою блискучою, що вона аж засліпила його,—надією добути французьку корону? Ну, що? Скажіть, добре я поінформований? Чи не це пропонували ви беарнцеві?

— Монсеньйоре,—покликнув де Муї,—ви кажете так правдиво, що я сам у себе питаюся в цій хвилі, чи не повинен я сказати вашій королівській високості, що вони брешуть, викликати в цій кімнаті немилосердну бійку і смертю нас обох знищити цю страшну таємницю.

— Не так палко, мій бравий де Муї, не так палко,—мовив д'Алансон, не міняючи виразу свого обличчя, не роблячи ані найменшого руху на ту погрозу.— Ми таємницю краще заховасмо, коли будемо обоє жити, ніж коли один з нас помре. Слухайте, що я скажу, і залишіть у спокої вашу шпаду. Кажу вам утрете, що я ваш приятель. Отже відповідайте, як приятелеві. Хіба ж король Наварський не відмовився від усього, що ви йому давали?

— Так, монсеньйоре, я признаюся в цьому, бо це компромітує лише мене самого.

— Хіба ви не кричали, виходячи з його кімнати й топчучи свого канцлюха, що він нікчемний принц, негідний бути вашим проводарем?

— Правда, монсеньйоре, я казав так.

— А, це правда, ви нарешті признаєтеся?

— Так.

— Ви й тепер такої самої думки?

— Більше ніж коли, монсеньйоре.

— Гаразд, а я, я, пане де Муї, я, третій син Генріха II, я, французький королевич, чи я досить хороший шляхтич, щоб командувати вашими салдатами, га? та чи вважаєте ви, що я досить порядний, щоб спуститися на моє слово?

— Ви, монсеньйоре? ви, гугенотський проводир?

— А чому ні? Тепер у звичаї навернення, ви ж знаєте. Генріх зробився католиком, а я можу зробитися протестантом.

— Так, звичайно, монсеньйоре; отож я чекаю, що ви мені з'ясуєте.

— Не може бути нічого простішого, і я вам двома словами з'ясую загальну політику: мій брат Карло вбиває гугенотів, щоб

вільніше королювати. Мій брат д'Анжу дозволяє їх убивати, бо він має королювати після брата Карла, а брат Карло, як ви знаєте, часто слабує. Але я... то вже інша справа, я ніколи не королюватиму, принаймні у Франції, бо я ж маю двох старших за мене братів. А ще більше, ніж природні закони, мене віддаляє від трону ненависть моєї матері й моїх братів. Я не повинен розлічувати ні на родинне почуття, ні на славу, ні на королівство; однак же я маю таке саме шляхетне серце, як і мої старші брати. Гаразд. Де Муї, отож я й хочу пошукати, де б мені викроїти своєю шпадою королівство у тій Франції, що її заливають кров'ю. А тому, слухайте, де Муї, чого я хочу. Я хочу бути Наварським королем не з уродження, а з вибору. І то вважайте добре, ви не можете мені нічого закинути, я не узурпатор, бо мій брат одкинув вашу пропозицію і так заляк у своїй нерухомості, що згорда признав Наварське королівство за фікцію. З Генріхом беарнським ви нічого не маєте; а зо мною ви маєте шпаду й ім'я. Франсуа д'Алансон, французький королевич, захищає всіх товаришів чи всіх своїх співзмовників, як хочете називайте їх. Ну, що ви скажете на цю пропозицію, де Муї?

— Я скажу, що вона мене сліпить, монсеньйоре.

— Де Муї, де Муї, доведеться нам ще багато перепон перемогти. Не будьте ж ви з самого початку такі вибагливі й такі невблаганні до королевого сина й королевого брата, що йде до вас.

— Монсеньйоре, коли б я сам один обстоював свої ідеї, то справа була б уже залагоджена. Але ж ми маємо раду, і, хоч пропозиція ваша дуже блискуча, а може власне тому, що вона дуже блискуча, проводарі партії не згодяться на неї без умови.

— То інша річ, і ця відповідь щира й розумна. По тому, як я поводжуся, ви, де Муї, мусіли б пізнати, що я чесна людина. Ставтеся ж і ви до мене, як до людини, що її поважаєш, а не як до принца, що до нього підлещуєшся. Де Муї, чи я можу сподіватися?

— Слово чести, монсеньйоре, коли вже ваша високість хтять знати мою думку, то я скажу, що ви можете зовсім певно сподіватися після того, як король Наварський одмовився від тої пропозиції, що я йому зробив. Але ще раз кажу вам, монсеньйоре, мені конче треба порозумітися з нашими проводарями.

— Звичайно, пане, — відповів д'Алансон, — а коли ж буде відповідь?

Де Муї мовчки подивився на принца. Потім, ніби щось зваживши, сказав:

— Монсеньйоре, дайте мені вашу руку; мені треба, щоб рука французького королевича торкнулася моєї руки, аби я мав певність, що мене не буде зраджено.

Герцог не то що простяг руку де Муї, але схопив його руку й стиснув її.

— Тепер, монсеньйоре, я спокійний, — мовив молодий гугенот.

— Якщо нас зрадять, я знатиму, що ви в тому не винні. Коли б не це, то хоч ви як мало були причетні до зради, ваша честь загинула б.

— Чому ви, де Муї, кажете мені цеє раніш ніж сказати, коли ви мені дасте відповідь од своїх проводарів?

— Тому, що питаючи в мене, коли буде відповідь, ви, монсеньйоре, разом з тим питаєте, де ті проводарі, бо коли я вам скажу, що відповідь буде сьогодні ввечері, то ви знатимете, що вони в Парижі і тут ховаються.

Кажучи теє, де Муї з недовірою проникливо подивився в брехливі та непевні очі молодиків.

— Так, так, — мовив герцог, — у вас ще залишаються сумніви, пане де Муї. Але я не можу вимагати, щоб ви мені зовсім повірили одразу. Потім ви краще мене знатимете: нас зв'яжуть спільні інтереси і ви звільнитесь від усіх підозрінь. То ви кажете, що сьогодні ввечері, пане де Муї?

— Так, монсеньйоре, бо справа спішна, сьогодні ввечері. Але, з ласки своєї, скажіть де?

— В Луврі, тут, у цій хаті. Чи це вам зручно?

— В цій кімнаті хтось живе? — сказав де Муї, показуючи поглядом на два ліжка, що стояли одне проти одного.

— Двоє моїх шляхтичів.

— Пане, здається, мені небезпечно приходити до Лувру.

— Чому?

— Бо коли ви мене пізнали, то і в інших можуть бути такі самі гострі очі, як у вашої високости, і вони теж можуть пізнати мене. Однак я прийду до Лувру, коли ви дасте мені, те, що я попрошу.

— Що саме?

— Охоронний лист.

— Де Муї, — відповів герцог, — охоронний лист од мене при вас мене згубить, а вас не врятує. Я лише тоді можу щось зробити для вас, коли на кожен погляд ми будемо зовсім байдужі один одному. Найменші мої стосунки з вами, доведені моїй матері чи моїм братам, коштуватимуть мені життя. Вас охоронятиме мій власний інтерес з тої хвилини, як я буду в зносінах з іншими, як тепер з вами. Вільний у своїй сфері чинности, дужий, коли про мене не знають, доки мене не зрозуміють, я вам гарантую все; не забувайте цього. Отже вдайтеся знову до своєї сміливости, спробуйте, спустившись на моє слово, зробити теє, що ви пробували робити без слова від мого швагра. Приходьте цього вечора до Лувру.

— Але як же я можу пройти? Я не можу наражатися в цій

одежі в покоях. Вона лічить у сінях та надворі. Мені ж особливо небезпечно бути в цій одежі, бо всі мене тут знають, а вона мене зовсім не змінє.

— Ну, то почекайте, я щось вигадую... Гадаю, що... так, вигдав.

Справді, герцог озирнувся навкруги і спинив погляд на Ля Молевій одежі, що лежала на ліжку. Тобто д'Алансон дивився на той чудовий вишневий плащ, вишиваний золотом, що ми про нього вже спогадували, та на капелюха, прикрашеного білим пером і віночком з перемішаних золотих і срібних стокроток та на шовковий каптан сіроперлистий з золотом.

— Бачите той плащ, теє перо і той каптан, це одежа пана де Ля Моля, одного мого шляхтича, дуже призвоїтого джиґуна. Ця одежа викликала нестям у при дворі, пана де Ля Моля пізнають за сто кроків, коли він у ній. Я вам дам адресу того кравця, що її шив. Заплативши йому вдвоє стільки, скільки вона коштує, ви матимете таку саму цього вечора. Ви ж добре пам'ятатимете ім'я пана де Ля Моля, правда ж?

Ледве герцог д'Алансон сказав теє, як у коридорі залунали кроки, наближаючись до кімнати, а потім ключ обернувся в замку.

— Гей, хто там? — скрикнув герцог, кидаючись до дверей і беручи їх на гачок.

— От бігме, що дивне питання, — відповів голос по той бік дверей. — От хто то ви сами? Сміх та й годі, я вертаюся до себе, а в мене питають, хто йде.

— Чи це ви, пане де Ля Молю?

— Ет, звичайно, що я. А хто ж ви такий?

В той час, як Ля Моль висловлював своє здивування з того, що в його кімнаті хтось є, і хтів знати, хто той його новий співмешканець, герцог д'Алансон живо обернувся і, тримаючи одну руку на гачку, а другою затуляючи замок, спитав де Муї:

— Чи ви знаєте пана де Ля Моля?

— Ні, монсеньйоре.

— А він вас знає?

— Думаю, що ні.

— Ну, то все гаразд, зробіть вигляд, що дивитеся у вікно.

Де Муї послухався, нічого не сказавши, бо Ля Моль почав нетерпеливитися і стукав у двері.

Герцог глянув уостаннє на де Муї і, побачивши, що він одвернувся, одчинив двері.

— Монсеньйор герцог — скрикнув Ля Моль, здивовано відступаючись. — Ох, вибачте, вибачте, монсеньйоре.

— Нічого, пане. Мені була потрібна ваша хата, щоб прийняти одну людину.

— Будь ласка, монсеньйоре, будь ласка. Лише дозвольте мені,

прошу вас, узяти от там на ліжку свого плаща й капелюха, бо я позбувся іншого свого плаща й капелюха сьогодні вночі на Гревському набережжі, коли на мене напалися злодії.

— Доправди, пане, — мовив принц, усміхаючись і сам передаючи одяжу Ля Молеві, — це вам зле повелося, ви очевидячки мали до діла з якимись добрими заїдиголовами.

І герцог власноручно дав Ля Молеві плаща й капелюха. Молодик уклонився і вийшов одягтися до передпокою, зовсім не клопочучись тим, що герцог робив у його кімнаті, бо то було в звичаї у Луврі, що принци користувалися з помешкань своїх шляхтичів для різних своїх прийомів.

Де Муї надійшов тоді до герцога і вони обидва наслухали, щоб знати, коли Ля Моль одягнеться й піде. Але він сам допоміг їм, бо, вдягшись, підійшов до дверей і сказав:

— Вибачте, монсеньйоре, чи ваша високість не бачили графа де Коконни?

— Ні, пане графе, а тим часом він мав чергувати сьогодні вранці.

— Ну, то мені його заб'ють, — мовив голосно сам до себе Ля Моль, одходячи.

Герцог прислухався до кроків, що віддалялися, відчинив двері, притяг до них де Муї і промовив:

— Подивіться, як він іде, і постарайтеся вдати його статуру, хоч її і неможливо вдати.

— Зроблю, що лише зможу, — відповів де Муї. — Але, на жаль, я не джигун, а вояка.

— У всякім разі, я вас чекаю опівночі в цьому коридорі. Коли кімната моїх шляхтичів буде вільна, то я вас тут прийму, а коли ні, то знайдемо якусь іншу.

— Добре, монсеньйоре.

— Отже сьогодні опівночі.

— Ага, доречі, де Муї, сильно вимахуйте правою рукою, ідучи, це особлива звичка в пана де Ля Моля.

XXIV

Вулиця Тізон і вулиця Кльош-Персе.

Ля Моль вийшов з Лувру бігцем і взявся нишпорити по цілому Парижі, щоб знайти бідного Коконну.

З самого початку він пішов на вулицю Арбр-Сек до добродія Ля Гюр'ера, бо пригадав собі, що часто цитував п'ємонтцеві один латинський девіз про те, що Амур, Бакх і Церера найпотрібніші божества. А тому сподівався, що Коконна, щоб виконати римський афоризм, пішов до „Ясної Зорі“ після ночі, що була певне така сама клопітна для нього, як і для його друга.

Ля Моль знайшов у Ля Гюр'ера лише спогад про взяте зобов'язання і сніданок, поданий досить охоче. Наш шляхтич з'їв той сніданок з великим апетитом, не вважаючи на свою турботу.

Заспокоївши вже хоч плунок, як не можна було заспокоїти душі, Ля Моль знов пустився вгору вздовж Сени, як той чоловік, що шукав свою втоплу жінку. Прийшовши на Гревське набережжя, він пізнав те місце, де його, як він казав панові д'Алансонові, пограбували під час його нічних походеньок три чи чотири години тому, що часто траплялося в Парижі старішому на сто років за той Париж, що в ньому Буальо прокидався від того, що куля пробивала йому віконницю. Невеличкий шматок од пера його капелюха лежав на полі битви. Почуття власности в'їлося в людину; Ля Моль мав десять пер одно краще за одне, однак він спинився, взяв це перо, чи швидше лише уривок, що залишився з нього, і дивився на нього з жалем, коли залунала важка хода, наблизилася до нього і грубі голоси казали йому оступитися з дороги. Ля Моль підвів голову й побачив ноші в супроводі двох джур попереду й конюшого коло них.

Ля Молеві здалося, що він пізнає ноші і він живо оступився в дороги.

Молодий шляхтич не помилився.

— Пан де Ля Моль, — промовив з нош голос, повний ніжності, а біла й гладенька, як сат, рука відхилила завісу.

— Так, пані, це я, — відповів Ля Моль, уклоняючись.

— Пан де Ля Моль з пером у руці...—провадила дама з нош: — чи ви закохані, мій любий пане, і знайшли загублені сліди?

— Так, пані, — відповів Ля Моль, — я закоханий і то дуже; але тепер я знайшов свій власний слід, хоча й не шукав його. А ваша величність дозволять мені спитатися, як вони маються?

— Чудово, пане; мені здається, що я ніколи не почувалася краще, це певне тому, що я була цієї ночі в самотині.

— А, в самотині,—мовив Ля Моль, якось чудно дивлячись на Маргаріту.

— Еге ж, так, що ж тут дивного?

— Можна, коли то не буде нескромно, спитати, в якому монастирі?

— Звичайно, пане, я не роблю з того таємниці: в благовіщенському монастирі. А ви, чого ви тут і такі збентежені?

— Пані, я теж був цієї ночі в самотині і в околицях того самого монастиря; а оце вранці шукаю свого приятеля, що десь подівся, і, шукаючи його, я знайшов це перо.

— Це його перо? Доправди, мені страшно за нього, це погане місце.

— Заспокойтеся, ваша величносте, це мое перо. Я його згубив

десь о пів на шосту на цьому місці, рятуючись од чотирьох бандитів, що конче хотіли мене забити, принаймні я так думаю.

Маргаріта стримала жвавий рух страху.

— О, розкажіть мені про це, — мовила вона.

— Не може бути нічого простішого. Була, як я мав честь сказати вашій величності, десь п'ята година вранці...

— І о п'ятій годині вранці, — перебила Маргаріта, — ви вже вийшли з дому?

— Вибачте, ваша величносте, — відповів Ля Моль, — я ще не вертався додому.

— О, пане де Ля Молю, вертатися додому о п'ятій годині, — мовила Маргаріта з усміхом, що для всіх був лукавий, а Ля Молеві через його зарозумілість здався чарівний. — Вертатися так пізно, — ви заслужили собі тую кару.

— Я й не скаржуся, пані, — мовив Ля Моль, уклоняючися з пошаною, — хоч би мене були розпороли, то все ж я уважав би себе за сто раз щасливішого, ніж я того заслужую. Отже я вертався пізно, чи дуже рано, як хочуть ваша величність, з того щасливого дому, де я пробув ніч у самотині, коли це четверо нічних грабіжників вийшло з вулиці Мортельрі і погналися за мною з безмірно довгими сікачами. Це кумедно, пані, але врешті я мусів утікати, бо забув свою шпаду.

— А, розумію, — мовила Маргаріта надзвичайно наївно, — і ви повернулися, щоб узяти свою шпаду.

Ля Моль так подивився на Маргаріту, ніби в нього з'явився якийсь сумнів.

— Пані, я справді вернувся б і навіть з великою охотою, бо моя шпада чудова, але я не знаю, де цей дім.

— Як то, пане, — підхопила Маргаріта, — ви не знаєте, де той дім, що ви пробули в ньому ніч?

— Не знаю, пані, і хай сатана мене вхопить, коли я хоч догадаюся, де він.

— От, дивно. То це зовсім якийсь роман та ваша пригода?

— Справжній роман, ваша правда, пані.

— Розкажіть його мені.

— Трохи задовгий.

— То нічого, я маю час.

— І дуже неправдоподібний.

— Дарма: я страх яка довірлива.

— Ваша величність наказують?

— Коли треба, наказую.

— Слухаю. Вчора ввечері, розлучившись з двома чарівними жінками, що з ними були ми на мості Сен-Мішель, ми повечеряли в добродія Ля Гюр'єра.

— Спочатку скажіть, — спитала Марґаріта з досконалою натуральністю, — хто то такий добродій Ля Гюр'єр?

— Добродій Ля Гюр'єр, пані, — мовив Ля Моль, глянувши на Марґаріту знов з таким самим підозрінням, як уже раз дивився, — добродій Ля Гюр'єр, то господар гостиниці „Ясна Зоря“ на вулиці Арбр-Сек.

— Гаразд, мені видно її звідси... Отже, ви вечеряли в добродія Ля Гюр'єра, зі своїм приятелем Коконною напевне?

— Так, пані зі своїм приятелем Коконною, коли це увійшов якийсь чоловік і подав нам кожному записку.

— Однакові записки? — спитала Марґаріта.

— Однаковісінькі. Лише один рядок:

„На вас чекають на вулиці Сент-Антуан, проти вулиці Жуї“.

— І жадного підпису не було у тій записці? — спитала Марґаріта.

— Ні, лише три слова, три чарівних слова, що тричі обіцяли одне й те саме, тобто потрійне щастя.

— Що ж то за слова?

— Egos, Cupido, Amor.

— Справді, три чулі імена. А додержали вони того, що обіцяли?

— О, більше, пані, в сто разів більше, — покликнув у нестямі Ля Моль.

— Розкажіть далі; я цікава знати, що вас чекало на вулиці Сент-Антуан проти вулиці Жуї.

— Дві дуеньї, кожна з хусткою в руці. Річ у тім, що вони хтіли зав'язати нам очі. Ваша величність догадуються, що ми не сперечалися. Ми одважно схилили голови. Моя провідниця провела мене ліворуч, провідниця мого приятеля повела його праворуч і ми розлучилися.

— А далі? — спитала Марґаріта, очевидячки зваживши довести слідство до кінця.

— Я не знаю, куди його провідниця завела мого приятеля. Може до пекла. Щождо мене, то я знаю, що моя завела мене до такого місця, що я вважаю його за рай.

— І звідки вас прогнала напевне ваша занадто велика цікавість?

— Так, пані, ви маєте дар угадування. Я нетерпляче ждав ранку, щоб побачити, де я, коли це о пів на п'яту годину прийшла та сама дуенья, знов зав'язала мені очі, примусіла мене пообіцяти, що я не буду намагатися піднести обв'язку, вивела мене з дому, пройшла зі мною сто кроків, знов примусіла мене заприсягтися, що я не здійматиму хустки, поки не нарахую п'ятдесят. Я нарахував п'ятдесят і побачив, що я на вулиці Сент-Антуан проти вулиці Жуї.

— А тоді...

— Тоді я став такий веселий, що не звернув уваги на чотирьох нікчемників, що з їх рук мені було так тяжко вирватися. Коли я знайшов тут, — провадив далі Ля Моль, — частину свого пера, то моє серце затремтіло від втіхи і я його взяв, обіцяючи самому собі ховати його на пам'ятку про цю щасливу ніч. Але, не дивлячись на своє щастя, я турбуюся, не знаючи, що сталося з моїм другом.

— А він не вернувся до Лувру?

— То ж бо то, що ні. Я його шукав усюди, де б він міг бути, в „Ясній Зорі“, на грі в кулі, та ще в деяких порядних місцях. Але ніде нема ні Аннібала, ні Коконни...

Кажучи тее і супроводячи свою мову розпачливим рухом, Ля Моль розставив руки і розхилив на собі плаща, під ним стало видно каптана подертото в різних місцях з підкладкою, як у зав'язятих джиґунів, що світилася крізь дірки.

— Але ж вас порешетили? — мовила Марґаріта.

— Порешетили, влучний вираз, — сказав Ля Моль; йому було приємно, що оцінили ту небезпеку, що загрожувала йому. — Гляньте, пані, гляньте.

— Чому ж ви не перемінили каптана, як вернулися до Лувру? — спитала королева.

— А, — відповів Ля Моль, — бо в моїй кімнаті хтось був.

— Як то хтось був у вашій хаті? — спитала Марґаріта і в її очах вималювалося найживіше здивування. — Хто ж то міг бути?

— Його ясність.

— Тихо, — спинила Марґаріта.

Молодий замовк.

— *Qui ad lecticam meam stant*, — спитала вона в Ля Моля.

— *Duo pueri et anus eques*.

— *Optime barbari!* — мовила вона. — *Die, Moles, quem inveneris in biculo tuo?*

— *Franciscum ducem*.

— *Agentem?*

— *Nescio quid*.

— *Quosom?*

— *Cum ignoto*¹⁾.

¹⁾ — Хто біля моїх нош?

— Два джури й конюший.

— Гаразд, то невігласи. Скажіть мені, Ля Молю, кого ви застали в своїй кімнаті?

— Герцоґа Франсуа.

— Що він робив?

— Не знаю.

— З ким?

— З невідомим.

— Дивно, — мовила Марґаріта. — Так ви й не знайшли Коконні? — провадила вона, очевидячки, не думаючи про те, що каже.

— А через те, пані, як я мав честь казати вашій величності, я смертельно турбуюся.

— Ну, — мовила зітхаючи, Марґаріта, — я не хочу одривати вас довше від шукання його, але, не знаю чому, я думаю, що він сам знайдеться... Але все ж ідіть шукайте.

І королева притулила пальця до вуст.

А що хороша Марґаріта не звіряла Ля Молеві жадної таємниці, не робила жадного зізнання, то молодик зрозумів, що цей чарівний рух не наказує йому мовчати, а має інше значіння.

Кортеж рушив, а Ля Моль пішов знову шукати набережжям аж до вулиці Лонґ-Рон, що запровадила його до вулиці Сент-Антуан.

Проти вулиці Жуї він спинився.

Тут напередодні дві дуеньї зав'язували їм очі, йому й Коконні. Він звернув ліворуч, потім він порахував двадцять кроків; тепер зробив так само і опинився перед домом, чи, швидше, перед муром, що за ним стояв дім. Посередині муру були ворота з дашком і з бойницями, побиті широкими цвяхами.

Дім стояв на маленькій вуличці Кльош-Персе, що починалася від улици Сент-Антуан і виходила на вулицю Руа-де-Сісіль.

— Далєбі, — мовив Ля Моль, — це тут... можу присягнути... Входячи, я простягнув руку і доторкнувся до цвяхів на воротах, потім я зійшов дві сходинки. Той чоловік, що біг, кричачи: рятуйте, і його вбили на вулиці Руа-де-Сісіль, пробігав, коли я ступав на першу сходинку. Побачимо.

Ля Моль пішов до воріт і постукав.

Ворота відчинилися і вийшов якийсь вусатий воротар.

— Was ist das? — спитав воротар.

— Ага, — мовив Ля Моль, — ми, здається, швайцарці. — Мій друже, — почав він, прибираючи щонайчарівнішого вигляду, — я хотів би дістати свою шпаду, я її залишив у цьому домі, де я ночував.

— Ich verstehe nicht, — одповів воротар.

— Мою шпаду, — знов почав Ля Моль.

— Ich verstehe nicht, — знов сказав воротар.

— ... що я залишив... Мою шпаду, що я залишив...

— Ich verstehe nicht.

— ... в цьому домі, де я ночував.

— Gehe zum Teufel!..

І він зачинив ворота перед носом у Ля Моля.

— Щоб тебе чорт забрав, — мовив Ля Моль, — коли б я мав тую шпаду, що вимагаю, то я б її з охотою простромив крізь цього дурня... Але я її не маю, доведеться зробити це іншим разом.

Після цього Ля Моль пішов до вулиці Руа-де-Сісіль, звернув праворуч, зробив п'ятдесят кроків, ще звернув праворуч і опинився на маленькій вуличці Тізон, вона була рівнобіжна з вуличкою Кльош-Персе і зовсім до неї подібна. Ще більше: ледве він пройшов тридцять кроків, як побачив невеликі ворота з цвяхами, дашком і бойницями, дві сходинки й мур. Сказати б улиця Кльош-Персе обернулася, щоб подивитися, як він іде.

Ля Моль подумав, що може він переплутав чи він ішов ліворуч, чи праворуч і пішов та й застукав до цих воріт, щоб знов сказати про свою шпаду, як і коло тих інших воріт. Але на цей раз, хоч як він стукав, а ніхто навіть й не відчинив.

Ля Моль два чи три рази обходив так само і врешті зробив зовсім природній висновок, що дім має два входи, один з улиці Кльош-Персе, другий з улиці Тізон.

Однак цей висновок, дарма, що дуже логічний, не повернув йому шпади і не з'ясував йому, де його друг.

Одну хвилину він було подумав, чи не купити йому нову шпаду та чи не розпороти нею нікчемного воротаря, що уперто говорив лише по-німецькому. Але він зміркував, що коли це Маргаритин воротар і вона чомусь вибрала собі такого, то вже вона мала на те свої причини і їй буде прикро, коли її позбавлять його.

А Ля Моль ні за що в світі не хотів зробити Маргариті прикрости.

Боячись, що не витримає спокуси, він о другій годині після полудня повернувся до Лувру.

На цей раз його кімната була вільна і він міг зайти до неї. Йому таки треба було поспішати, бо його каптан, як сказала королева, було дуже пошкоджено.

Він зараз пішов до ліжка, щоб надягнути хорошого сіроперлистого каптана замість цього. Але на своє превелике диво перш за все він побачив біля сіроперлистого каптана ту свою славу шпаду, що залишив на вулиці Кльош-Персе.

Ля Моль узяв її в руки, крутив на всі боки, то була та сама.

— Ну, ну, — мовив він, — чи це якісь чари? — Потім додав відхнувши: — От коли б той бідний Коконна міг так знайтися, як моя шпада.

За дві чи три години після того, як Ля Моль перестав крутитися коло маленького подвійного дому, ворота на вулиці Тізон одчинилися. Була десь п'ята година ввечері, а тому було вже темно.

Якась жінка в довгому плащі, прикрашеному хутром, в товаристві служниці вийшла з тих воріт, що їй одчинила дуенья років сорока, швидко прокралася до вулиці Руа-де-Сісіль, постукала до одних маленьких воріт на вулиці Аржансон, вийшла великими ворітьми того самого дому на В'ей-дю-Тампль, дійшла до ма-

леньких потайних дверей у палаці Гізів, одімкнула їх ключем, що мала при собі в кишені, і зникла.

За півгодини після того молодик із зав'язаними очима вийшов тими самими ворітьми з того самого невеличкого дому його, вивела жінка, що допровадила його до рогу вулиці Жофруа-Ланье й Моржельрі. Там вона йому сказала рахувати до п'ятидесяти, а тоді зняти хустку з очей.

Молодик совісно виконав наказ і, нарахувавши, скільки було вмовлено, розв'язав очі.

— Бий тебе свята п'ятінка, — покликнув він, озираючись навкруги, — коли я знаю, де я, то нех мене повісять. Шоста година, — скрикнув він почувши, як б'є годинник на Нотр-Дам. — А що то сталося з тим бідним Ля Моєм? Побіжу до Лувру, може там довідаюся про нього.

Сказавши те, Коконна кинувся бігти вулицею Моржельрі й прибіг до луврських воріт швидше, ніж звичайний кінь. Він розштовхав і розбив біжучи ту рухливу стіну з бравих буржуа, що спокійно проходжувалися коло крамниць на площі Будуає, і увійшов до палацу.

Там він спитав швайцара і вартових. Швайцарові здавалося, що він бачив, як пан де Ля Моль повернувся вранці, але він не бачив, щоб той виходив. Вартові були там лише з пів на другу і нічого не бачили.

Він бігом зійшов нагору до кімнати і швидко відчинив до неї двері; але там він побачив лише зовсім подертого Ля Моєвого каптана і це ще подвоїло його турботу.

Тоді він згадав про Ля Гюр'єра і побіг до гідного господаря „Ясної Зорі“. Ля Гюр'єр бачив Ля Моля; Ля Моль снідав у Ля Гюр'єра. Тоді Коконна зовсім заспокоївся, а що хтів дуже їсти, то попросив дати собі вечерю.

Коконна мав дві умови, потрібні для того, щоб добре повечеряти: душа в нього була спокійна і шлунок порожній. Отже він їв так добре, що його вечеря затяглася аж до восьмої години. При вечері він уконтетувався двома пляшками свого любимого анжуйського винця. Цив він його одним духом шклянками і з правдивим залассям, що виявилось в тому, як він мружив очі та приклацував язиком до нього. По вечері він знов пішов шукати Ля Моля; тепер ідучи крізь натовп, він пробивав собі дорогу, штовхаючи людей ногами та кулаками, все дужче в міру того, як зростала його люб'язність, що з'явилася від хорошого самопочуття, — звичайного наслідку доброї вечері.

Розшуки тяглися з годину, за ту годину Коконна обійшов усі вулиці поблизу від Гревського набережжя, вуглянну пристань, вулицю Сент-Антуан і вулицю Тізон і Кльош-Персе, бо він думав,

що може його приятель туди повернувся. Врешті він зрозумів, і є одне місце, де Ля Моль мусить конче пройти, це хвіртка Луврських воротях, і він зважив іти туди й чекати біля хвіртки доки Ля Моль повернеться.

Він був не більше, як за сто кроків од Лувру на площі Се-Жермен д'Оксеруа, і саме зводив на ноги якусь жінку, що ва-й чоловіка її він був перекинув, коли на обрію поперед себе мітив у непевному світлі великого ліхтаря, поставленого біля Лу-ського звідного мосту, плаща з вишневого оксамиту і біле перо свого друга, що вже як марево зникав у хвіртці, віддаючи привітання вартовим.

Славетний вишневий плащ зробив такий ефект серед усіх двораків, що не можна було помилитися щодо нього.

— А бий тебе свята п'ятінка, — покликнув Коконна, — на цей раз то це вже він і саме вертається. Гей, гей, Ля Молю, гей, мій друже. Джуми нема на тебе, протез я маю добрий голос. Як це так, що він не чув? Але на щастя, я маю такі самі добрі ноги, як і голос, я його дожену.

У тій надії Коконна кинувся зі всієї сили і за хвилину був біля Лувру. Але хоч і як він поспішав, а саме тоді, як він уступив у двір, вишневий плащ, що теж, очевидно, дуже поспішав, зникав у снігах.

— Та гей, Ля Молю, — гукнув Коконна, знов кинувшись бігти, — та почекай же на мене, це я, Коконна. Що за чортяка пре тебе так? Може ти від когось утікаєш?

Справді червоний плащ ніби на крилах злетів, а не зійшов на другий поверх.

— А, ти не хочеш мене слухати, — гукнув Коконна. — А, ти мене не хочеш. А, ти розгнівався. Гаразд, іди до чорта, бий тебе свята п'ятінка. Коли так, то й я не хочу.

Коконна гукав до втікача, стоячи внизу коло сходів. Він зважив не доганяти Ля Моля ногами, але стежив за ним очима крізь виткі сходи й бачив, що той пройшов на той поверх, де були Маргаритині покої. Коли це якась жінка вийшла з покоїв і взяла за руку того, що його доганяв Коконна.

— Еге-ге, — мовив Коконна, — здається мені, що то королева Маргарита. Вона чекала на нього. Ну, то інша річ, тепер я розумію, чому він до мене не обізвався.

І Коконна зліг на бильця й поринув поглядом у отворі сходів. Він побачив, як після скількох слів сказаних потиху, вишневий плащ пішов за королевою до її покоїв.

— Так, так, — мовив Коконна, — оце то й воно. Я не помилявся. Бувають такі хвилини, що наш найкращий друг нам на заваді, і той любий Ля Моль саме перебуває таку хвилину.

І Коконна, зійшовши потиху на сходи, сів на оксамитом побитій лавці, що стояла на площинці коло Маргаритиних покоїв, качучи сам до себе:

— Нехай і так, замість того, щоб його доганяти, я почекаю... Нехай; однак, він у королеви Наварської, доведеться довгенько чекати... Холодно, бий тебе свята п'ятінка. Ну, ну. Я так само добре можу почекаати в своїй кімнаті. Таки ж він колись туди дійде, вже коли б то не було в чорта.

Ледве Коконна тее сказав, і почав було виконувати свою потанову, як у нього над головою залунала швидка й легка хода разом з пісенькою, такою звичайною для його друга, що Коконна зараз поставив ухо в той бік, звідки йшла хода й пісенька. То був Ля Моль. Він сходив з того поверху, де була його кімната. Побачивши Коконну, він почав перестрибувати по скілька сходиночок одразу і, добігши до нього, кинувся йому в обійми.

— О, бий тебе свята п'ятінка, то це ти?—мовив Коконна.— А кудю ж ти вийшов?

— Е, вулицею Кльош-Персе, бігме.

— Ні, я не про той дім питаю...

— А, про що ж?

— Кудюю ти вийшов од королеви.

— Од королеви?

— Од королеви Наварської.

— Я ж туди й не входив.

— Отакої.

— Мій любий Аннібале,—мовив Ля Моль,—щось ти плетеш. Я йду зі своєї кімнати, де я тебе чекав дві години.

— Ти йдеш зі своєї кімнати?

— Так.

— То це я не тебе доганяв на Луврській площі?

— Коли?

— Допірощо.

— Ні.

— То це не ти, що зник у хвiртці десять хвилин тому?

— Ні.

— То це не ти сходив нагору цими сходами так, наче за тобою гнався леґіон дияволів?

— Ні.

— Бий тебе свята п'ятінка,—покликнув Коконна.—Вино в „Ясній Зорі“ не таке то вже міцне, щоб отак запаморочити мені голову. Кажу тобі, що я побачив твого вишневого плаща й біле перо у Луврській хвiртці, гнався за ними аж до низу цих сходів. На твого плаща, на твоє перо і навіть на твою руку, що гоїдалася, як гоїдалка, тут чекала якась дама. В мене з'явилося

велике підозріння, що то королева Наварська. Вона втягла все тее цими дверима, що коли я не помиляюся, провадять до красуні Марґаріти.

— Будь воно проклято,—повкликнув Ля Моль, бліднучи,—то вже мала б бути зрада?

— В добрий час!—мовив Коконна.—Кляни скільки хочеш, але не кажи, що я помиляюся.

Ля Моль вагався, стискаючи голову руками, між пошаною й ревностями. Але ревності перемогли, він кинувся до дверей і почав стукати в них, що було сили. Той гамір не дуже то личив величності того місця, де лунав.

— Нас заарештують,—мовив Коконна,—але дарма, то дуже дивна пригода. Скажи мені, Ля Молю, чи є привиди в Луврі?

— Я не знаю,—відповів молодик, такий білий, як те перо, що було в нього над чолом,—але я завжди хтів їх побачити, а тепер, коли є нагода для того, я зроблю все, що можу, щоб зустрітися з цим привидом.

— Я не перечу,—мовив Коконна,—лише стукай трохи тихше, а то ти його налякаєш.

Ля Моль, хоч і був у розпачу, однак зрозумів, що то увага слухна і хоч стукав далі, але вже не так голосно.

XXV

Вишневий плащ.

Коконна не помилився. Тая пані, що спинила лицаря в червоному плащі, була справді Наварська королева. Щождо лицаря в червоному плащі, то наш читач уже догадався, як я гадаю, що то був одважний де Муї.

Пізнавши Наварську королеву, молодий гугенот зрозумів, що сталося якесь непорозуміння; але не зважився заговорити, боячись, щоб Марґаріта не крикнула і не зрадила його. Він волів дозволити завести себе аж до покоїв, розлічуючи на те, що опинившись там, він скаже хорошій провідниці:

— Мовчання за мовчання, пані.

Справді Марґаріта стиснула злегка руку тому, кого вона в сутінках вважала за Ля Моля і, схилившись йому до вуха, мовила по латині:

— *Sola sum, introito, carissime* ¹⁾.

Де Муї, не відповідаючи, пішов за нею. Однак, ледве зачинилися за ним двері і він опинився в передпокою краще освіт-

¹⁾ Я сама, заходьте, мій любий.

леному, ніж сходи, як Маргаріта побачила, що то зовсім не Ля Моль.

Той крик, що його боявся обережний гугенот, вихопився тепер у Маргаріти, але, на щастя, вже не було чого боятися.

— Пан де Муї,—мовила вона, відступаючи на крок.

— Я, пані, і благаю вашу величність дозволити мені йти далі і нікому не казати, що я в Луврі.

— О, пане де Муї,—то я помилилася,—знов промовила Маргаріта.

— Так,—сказав де Муї,—я розумію, що ви думали на мене, що то король Наварський, той самий зріст, таке саме біле перо, і багато хто каже, з певністю, щоб підлеститися до мене, ніби така сама статура.

Маргаріта пильно глянула на де Муї.

— Чи ви знаєте латинську мову, пане де Муї?—спитала вона.

— Колись то знав,—одповів молодик,—а тепер забув.

Маргаріта всміхнулася.

— Пане де Муї, ви можете бути певні, що я додержу таємниці. Тепер же я догадуюся, як зветься та людина, що ви шукаєте в Луврі, і можу запровадити вас до неї якнайпевніше.

— Вибачте, пані,—мовив де Муї,—я гадаю, що ви помиляєтеся, і що ви навпаки зовсім не знаєте...

— Як то?—покликнула Маргаріта,—хіба ж ви не короля Наварського шукаєте?

— Ох, пані,—мовив де Муї,—мені теж прикро, але я прошу вас затаїти мое перебування в Луврі, особливо від його величності короля, вашого чоловіка.

— Слухайте, пане де Муї,—мовила здивовано Маргаріта,—досі я вважала вас за одного з найміцніших провідарів гугенотської партії, за одного з найвірніших прихильників короля мого чоловіка; хіба ж я помилялася?

— Ні, пані, бо ще сьогодні вранці я був те, за що ви мене вважали.

— А чому ви змінилися від сьогоднішнього ранку?

— Пані,—мовив де Муї, вклоняючись,—будьте ласкаві, дозвольте мені не відповідати і зробіть мені честь, прийнявши від мене мое пошанування.

І де Муї з пошаною, але твердо, ступив скілька кроків до тих дверей, що ними увійшов.

Маргаріта спинила його.

— Однак, пане,—мовила вона,—я зважаюся просити у вас пояснення; здається, мое слово віригідне?

— Пані,—відповів де Муї,—я повинен мовчати і цей повин дуже поважний, коли я досі не відповів вашій величності.

— Однак же, пане...

— Ваша величність можуть мене згубити, але не можуть вимагати, щоб я зрадив своїх нових друзів.

— А давні друзі, пане, хіба ж вони вже не мають на вас ніякого права?

— Ті, що залишилися вірні—мають; ті ж, що не лише нас покинули, але ще й сами віддалися—не мають.

Маргаріта, замислена й стурбована, певне відповіла б ще якимсь питанням, але Жійона несподівано вбігла до покою.

— Король Наварський,—гукнула вона.

— Кудюю він іде?

— Таємним коридором.

— Виведіть цього пана іншими дверима.

— Неможливо, пані, чуєте?

— Стукають?

— Так, до тих дверей, куди ви хочете, щоб я випустила цього пана.

— А хто стукає?

— Я не знаю.

— Подивіться і прийдіть сказати.

— Пані,—мовив де Муї,—чи смію я завважити вашій величності, що коли король Наварський побачить мене в цю пору і в цій одежі в Луврі, то я пропав?

Маргаріта схопила де Муї і потягла до славетного кабінету.

— Ходіть сюди, пане,—мовила вона,—ви будете тут так добре сховані і так певні, як у власному домі, бо тут я відповідаю за вас своїм словом.

Де Муї кинувся туди якнайшвидше і тількищо встигли зачинитися за ним двері, як увійшов Генріх.

На цей раз Маргаріті не треба було ховати якогось хвилювання. Вона була лише похмура, а кохання було за сто льє від її думок.

Щождо Генріха, то він увійшов з тою дріб'язковою недовірливістю, що в хвилини найменш безпечні спонукала його помічати все до найменшого; тому то в таких обставинах, як він тепер був, Генріх особливо глибоко спостерігав.

Тому він одразу побачив, що Маргарітине чоло чимсь захмарене.

— Ви щось робили, пані?—спитав він.

— Я? так, пане, я мріяла.

— А, ви маєте рацію, пані, мрійність вам личить. Я теж мріяв, але я не шукаю самотности, як ви, я навмисне прийшов, щоб і ви взяли участь у моїх мріях.

Маргаріта рухом запросила його сідати, вказавши на фотель, сама ж сіла на різьбленому стільці з чорного дерева, тонкому і міцному, немов зі сталі.

На якусь мить між подружжям запанувала тиша. Потім Генріх перший зламав тишу й промовив:

— Я пригадав, пані, що мої мрії про майбутнє мають ту спільність з вашими, що хоч роз'єднані, яко подружжя, ми обоє хочемо однак же з'єднати свою долю.

— То правда, пане.

— Мені здається, що я зрозумів теж, ніби для виконання всіх плянів, що я їх можу класти для спільного піднесення, ви обіцяли мені бути не лише вірною, але ще й активною спільницею.

— Так, пане. І я прошу лише одного,—щоб ви якнайшвидше бралися до справи і зараз дали мені нагоду теж приступити до неї.

— Я щасливий, що знаходжу вас, пані, у такому настрої. Гадаю, що ви не сумнівалися й хвилини в тому, що я не покину свого наміру, не виконавши його. Виконати ж його я зважив того самого дня, коли ви так одважно заступилися за мене і я міг більш-менш бути певен, що життя моє врятовано.

— Пане, я гадаю, що ваша легкодумність то лише маска і я вірю не тільки в пророцтва, астрологів, але і в ваш геній.

— То що ж ви скажете, пані, коли хтось кинеється всупереч нашим плянам і загрожуватиме звести нас, вас і мене, на ніщо?

— Я скажу, що готова боротися поруч з вами, таємно чи одверто, проти того когось, хто б він не був.

— Пані,—провадив Генріх,—ви завжди можете піти до вашого брата пана д'Алансона, адже так? Він вам вірить і дуже прихильний до вас. Чи смію я просити вас довідатися оце зараз, чи не має він з кимсь таємної наради?

Марґаріта затремтіла.

— З ким саме, пане?—спитала вона.

— З де Муї.

— Для чого ж то, пане, довідуватися?—спитала вона.

— Бо коли так є, пані, то прощайте, всі наші проекти, принаймні всі мої.

— Пане, говоріть тихо,—мовила Марґаріта, одразу подаючи знак очима й губами та показуючи пальцем на кабінет.

— Ого-го,—мовив Генріх,—знов хтось є? Доправди, в цьому кабінеті так часто хтось є, що не можна бути в вашій хаті.

Марґаріта посміхнулася.

— Принаймні, чи це все пан де Ля Моль?—спитав Генріх.

— Ні, пане, це пан де Муї.

— Він?—покликнув Генріх здивовано і разом радісно.—То він не в герцога д'Алансона? О, нехай він вийде, я поговорю з ним.

Марґаріта побігла до кабінету, одчинила двері і, взявши де Муї за руку, привела, не кажучи нічого, перед короля Наварського.

— Ах, пані,—мовив молодий гугенот в виразом докору, більше сумного, ніж гіркого,—ви мене зраджуєте, не вважаючи на обіцянку, це недобре. Що ж би ви сказали, коли б я помстився, розказавши...

— Ви не будете мститися, де Муї,—перебив Генріх, стискаючи руку молодикові,—принаймні ви перше послухаете, що я скажу. Пані,—вдався Генріх до королеви,—прошу вас, догляньте, щоб ніхто не чув нашої розмови.

Ледве Генріх сказав ці слова, як прийшла Жійона зовсім перелякана й сказала щось на вухо Маргаріті. Маргаріта скочила на ноги. В той час, як вона побігла з Жійоною до передпокою, Генріх, не клопочучись тим, чого вона побігла з хати, оглянув ліжку, суточки, запони, попробував пальцем стіни. Де Муї перелякали ці заходи і він упевнився задалегідь, чи його шнада вільно виймається з пихви.

Маргаріта, вийшовши зі спальні, кинулася до передпокою і опинилася просто перед Ля Моєм, що, не дивлячись на Жійонині просьби, за всяку ціну хотів увійти до Маргаріти.

Ковонна стояв позад нього, готовий штовхнути його наперед або підтримати його відступ.

— А, це ви, пане де Ля Мою,—покликнула королева,—Але що вам такого, і чого ви такі бліді й так тремтите?

— Пані,—мовила Жійона,—пан де Ля Моль так стукав у двері, що всупереч наказам нашої величності я мусіла одчинити йому.

— Еге-ге, що ж це таке?—спитала суворо королева;—пане де Ля Мою, чи то правда, що мені кажуть?

— Пані, я хотів попередити вашу величність, що хтось чужий, невідомий, може злодій, зайшов до них у моєму плащі й капелюсі.

— Ви збожеволіли, пане,—мовила Маргаріта,—я ж бачу вашого плаща у вас на плечах, і мені здається,—прости мені господи,—що я бачу вашого капелюха у вас на голові в той час, як ви розмовляєте з королевою.

— Ох, вибачте, пані, вибачте,—покликнув Ля Моль, швидко здіймаючи капелюха,—але бог мені свідок,—це не через те, що мені бракує пошани до вас.

— А через те, що бракує довіри, адже?—сказала королева.

— Що ж ви хочете—покликнув Ля Моль,—коли якийсь чоловік є у вашої величності, коли він туди входить, прибравши мою одежу і, може, мое ім'я, хто знає?

— Чоловік!—мовила Маргаріта, злегка стискаючи руку бідному закоханцеві,—чоловік... Ви дуже несміливі, пане де Ля Мою. Подивіться но в отвір у запоні і ви побачите двох чоловіків.

Маргаріта справді трохи відхилила оксамитну, вишивану золотом порт'єру і Ля Моль пізнав Генріха, що розмовляв з чолові-

ком у червоному плащі. Коконна, так цікавлячись, ніби то була його власна справа, теж подивився і побачив та пізнав де Муї. Обидва страшенно здивувалися.

— Тепер, коли ви, мій любий Ля Молю, заспокоїлися, чого я принаймні сподіваюся,—мовила Маргаріта,—станьте біля дверей до моїх покоїв і хоч там що, не пускайте нікого заходити. Коли б хтось наблизився лише до дверей, то й то сповістить.

Ля Моль, слабкий і слухняний, як дитина, вийшов, дивлячись на Коконну, а Коконна дивився на нього. Обидва опинилися за дверима, не зовсім опам'ятавшись від свого здивування.

— Де Муї,—покликнув Коконна.

— Генріх,—прошепотів Ля Моль.

— Де Муї в твоєму вишневому плащі, з твоїм білим пером, і рукою гойдає, як гойдалкою.

— Ах, так, але...—промовив Ля Моль,—коли тут справа не в коханні, то напевне в змові.

— А бий тебе свята п'ятінка, от ми й устряли в політику,—grimнув Коконна.—На щастя, я не бачу в тому всьому пані де Невер.

Маргаріта повернулася і сіла біля двох співбесідників. Її відсутність тривала одну хвилину і вона добре використала той час. Жійона на сторожі в таємному проході, два шляхтичі на варті коло головного входу цілком забезпечували їй певність.

— Пані,—спитав Генріх,—як ви гадаєте, можна якимнебудь способом слухати й почути, що ми будемо говорити?

— Пане,—відповіла Маргаріта,—цю кімнату обито вовною, а подвійні панелі зовсім її глушать.

— Я спускаюся на вас,—мовив усміхаючись Генріх.

Потім вдався до де Муї.

— Ну,—заговорив король потиху так ніби, не дивлячись на Маргарітине запевнення, його побоювання не зовсім розвіялося,—чого ви сюди прийшли?

— Сюди?—спитав де Муї.

— Так, сюди, до цієї кімнати,—проказав Генріх.

— Він сюди не йшов нічого робити,—мовила Маргаріта;—це я його сюди потягла.

— То ви знали?..

— Я догадалася про все.

— Бачите де Муї, можна вгадати.

— Пан де Муї,—провадила Маргаріта,—був сьогодні вранці з герцогом Франсуа в кімнаті двох своїх шляхтичів.

— Бачите, де Муї,—знов промовив Генріх,—все знають.

— То правда,—мовив де Муї.

— Я був певен,—сказав Генріх,—що пан д'Алансон захопить вас.

— То ви винні, пане. Нащо ви так уперто відмовлялися від того, що я вам пропонував?

— Ви відмовилися,—покликнула Маргарита.—То тєє зречення, що я його передчувала, здійснилося?

— Пані,—мовив Генріх, похитуючи головою,—і ти мій сміливий де Муї, доправди, ви мене смішите своїми покличками. Як то? хтось приходить до мене, говорить мені за трон, за повстання, за заколот, мені, мені Генріхові, принцеві, що його терплять лише тому, що він покійрно хилить голову, гугенотові, що його залишають при житті з умовою, що він гратиме ролю католика, і ото б я згодився, коли ці пропозиції мені роблять у хаті не оббитій вовною і без подвійних панелей? Чорт його бери, ви або є діти, або божевільні.

— Але ж, пане, хіба ж ваша величність не могли залишити мені якоїсь надії, коли не словами, то хоч би рухом, хоч би знаком?

— Де Муї, що вам казав мій шурина?—спитав Генріх.

— О, пане, це не моя таємниця.

— Ет, боже мій,—мовив Генріх, нетерпеливлячись, що має до діла з людиною, що так зле розуміє його слова,—я в вас не питаюся, що він вам пропонував, а питаюся лише, чи він слухав і чи він чув.

— Він слухав пане, і чув.

— Він слухав і чув! Ви сами тєє кажете, де Муї. Бідолашний змовник з вас: коли б я був сказав одне слово, ви пропали б. Бо я хоч і не знав напевне, але підозрівав, що він там є; а коли не він, то хтось інший, герцог д'Анжу, Карло ІХ, королевамати. Ви, де Муї, не знаєте Луврських стін; то про них зложилося прислів'я, що стіни мають уха: і то знаючи ці стіни я говорив би. Ну, ну, де Муї, ви не дуже то велику честь робите розумові короля Наварського. І мене дивує, що ставлячи його так низько в своїй уяві, ви прийшли пропонувати йому корону.

— Але ж, пане,—ще раз почав де Муї,—хіба ж ви не могли, відмовляючись од тої корони, подати мені все ж якийсь знак? Я б не думав тоді, що все таке безнадійне, що все загинуло.

— А, чорт його бери,—покликнув Генріх,—коли він слухав, то хіба він не міг так само добре дивитися, і хіба не можна так само загинути від знаку, як і від слова. Слухайте, де Муї,—казав далі король, озираючись навкруги,—і тепер так близько біля вас, що мої слова не вийдуть з кола наших трьох стільців, я все ж боюся, що хтось почує, як я кажу: де Муї, зроби мені знов твої пропозиції.

— Але ж, пане,—покликнув де Муї з розпачем,—тепер я вже у змові з паном д'Алансоном.

Маргаріта сплеснула з досадою своїми хорошими руками.

— То вже запізно?—покликнула вона.

— Навпаки,—прошепотів Генріх,—зрозумійте ж бо, що і в цьому видно божу опіку. Залишайся й далі у змові, де Муї, бо той герцог Франсуа, то рятунок для нас усіх. Чи ти думаєш, що король Наварський захистить ваші голови? Навпаки, бідолахо. Через мене вас переб'ють усіх до одного і то за найменше підозріння. Але французький королевич, то інша річ. Май докази, де Муї, проси забезпечення, але ти дурний, де Муї, ти будеш у змові серцем, і тебе задовольнить слово.

— О! Пане! То розпач, що ви нас покидаєте,—вірте мені,—погнав мене в обійми до герцога. А також страх, що нас зрадять, бо він тримав у себе в руках нашу таємницю.

— А ти тримай його таємницю, де Муї, це залежить од тебе. Чого він хоче? Бути королем наварським? Обіцяй йому корону. Чого він бажає? Залишити двір? Дай йому можливість утекти, працюй для нього, де Муї, так, ніби ти працюєш для мене, керуй щитом так, щоб він одстороняв усі вдари, що скеровують на нас. Коли треба буде втікати, ми втечемо вдвох; коли треба буде подолати й королювати, то королюватиму я сам.

— Будьте обережні з герцогом,—мовила Маргаріта,—він має розум похмурий і проникливий, не знає ні ненависти, ні приязні, завжди готовий обходитися зі своїми друзями, як з ворогами, а з ворогами, як з друзями.

— А він чекає на вас, де Муї?—спитав Генріх.

— Так, пане.

— Де?

— В кімнаті своїх двох шляхтичів.

— До якої години?

— До півночі.

— Ще нема одинадцятої години,—мовив Генріх;—ще не втратили часу. Ідіть, де Муї.

— Ви ж дали нам слово, пане,—сказала Маргаріта.

— Ну, що бо ви, пані,—мовив Генріх з тою довірливістю, що він умів так добре показувати до певних осіб і в певних обставинах,—з паном де Муї не треба про це й говорити.

— Ваша правда, пане,—відповів молодик,—але мені потрібне ваше слово, бо я повинен сказати проводарям, що я його одержав. Ви не католик, адже правда?

Генріх здвигнув плечима.

— Ви не відмовляєтеся від Наварського королівства?

— Я не відмовляюся від жадного королівства, де Муї. Лише я залишаю за собою право вибрати найкраще, тобто таке, що найбільше буде до мислі мені і вам.

— А коли б тим часом вашу величність заарештували, чи ваша величність обіцяють нічого не вибрити навіть в тім випадку, що тортурами мучили б королівську величність?

— Де Муї, присягаюся богом.

— Ще одне слово, пане: як я вас знову побачу?

— Від завтра ви матимете ключа до моєї кімнати; ви туди приходитимете, коли буде треба і в яку захочете пору. За ваше пробування в Луврі відповідатиме герцог д'Алансон. Тим часом ідіть малими сходами, я вас одпроваджу. А королева скаже впусти сюди червоного плаща, такого самого, як ваш, він був допірощо в передпокою. Не треба, щоб відрізняли ці два плащі один від одного і знали, що ви то інший, правда ж де Муї, правда ж, пані?

Генріх сказав ці останні слова, сміючись і дивлячись на Маргаріту.

— Правда,—мовила вона спокійно,—бо власне ж цей пан де Ля Моль мого брата герцога.

— Отож постарайтеся перетягти його на наш бік, пані,—мовив Генріх якнайповажніше.—Не жалійте ні золота, ні обіцянок. Я віддаю всі свої скарби в його розпорядження.

— В таким разі,—мовила Маргаріта з одним із тих усміхів, що їх мали тільки жінки Боккаччо,—коли таке ваше бажання, то я зроблю все, що зможу, щоб його виконати.

— Добре, добре, пані; а ви, де Муї, вертайтеся до герцога й робіть своє діло.

XXVI

Маргаріта.

В той час, як провадилася тая розмова, Ля Моль і Коконна стояли на варті; Ля Моль трохи засмучений, Коконна трохи неспокійний.

Бо Ля Моль мав час поміркувати, а Коконна чудово допомагав йому в тому.

— Що ти думаєш про цеє все, мій друже?—спитав Ля Моль у Коконни.

— Я гадаю,—відповів п'ємонтець,—що у всьому цьому є якась двірська інтрига.

— А коли тобі доведеться грати якусь ролю в тій інтризі, то ти згоден?

— Любий мій,—одповів Коконна,—вислухай уважно те, що я тобі скажу і постарайся, щоб то було тобі на користь. У всіх тих принцівських викрутасах, у всіх тих королівських махінаціях ми можемо, і особливо, ми повинні пройти лише, як тіні: там де

король Наварський згубить шматок свого пера, а герцог д'Алансон полу від свого плаща, там ми загубимо своє життя. Королева має до тебе якусь примху, а ти до неї якусь фантазію, нічого кращого. Губи свою голову в коханні, мій любий, але не губи її в політиці.

То була мудра рада. Отож і вислухав її Ля Моль зі смутком, як людина, що відчувається між розумом і божевіллям і знає, що перемаже божевілля.

— Я зовсім не фантазію маю до королеви, Аннібале, а я її кохаю; і на нещастя, чи на щастя, кохаю з цілої своєї душі. Ти скажеш, що це божевілля, згоджуюся, я божевільний. Але ти Коконно розумний, і ти не повинен страждати через мої дурощі та через мою недолю. Йди до нашого пана і не компромітуйся.

Коконна поміркував трохи, а тоді, підводячи голову, мовив:

— Мій любий, ти сказав щирю правду, ти закоханий, то й поведься, як закоханий. Я ж маю честолюбство, а тому вважаю, що життя більше варте, ніж жіночого поцілунка. Коли я наражатиму своє життя, то поставлю свої умови. А ти, бідолашний Медоре, намагайся поставити свої.

По тій мові Коконна простяг руку Ля Молеві і пішов, замінявшись зі своїм товаришем останнім поглядом і останнім усміхом.

Минуло може з десять хвилин, як він пішов, коли двері відчинилися і Маргаріта, вийшовши обережно, взяла Ля Моля за руку й, нічогісінько не кажучи, потягла з коридору в свій найдавший покій. Вона сама позачиняла двері дуже старанно, з чого видно було, що має бути якась важлива розмова між ними.

Прийшовши до кімнати, вона спинилася, сіла на своєму стільці з чорного дерева, взяла Ля Моля за обидві руки й притягла до себе. А тоді сказала:

— Тепер ми сами, мій друже, поговоримо ж серйозно.

— Серйозно, пані?—спитав Ля Моль.

— Або кохано; що ж, це вам більше подобається? Можуть бути серйозні речі в коханні, і особливо в королевиному коханні.

— Добре, поговоримо... про ті серйозні речі, але з тою умовою, що ваша величність не гніватимуться за ті божевільні речі, що я говоритиму.

— Я гніватимуся лише за одну річ, Ля Молю, це коли ви казатимете мені пані або величносте. Для вас, мій коханий, я лише Маргаріта.

— О, Маргаріто, так, Маргаріто, так, моя перлю,—мовив молодик, впиваючись поглядом у королеву.

— От і добре,—сказала Маргаріта.— То ви ревниві, мій красний пане?

— О, можу стратити голову від ревнощів.

— Ще...

— Можу збожеволіти.

— І до кого ж ви ревнуєте?

— До всіх.

— Ну, все ж таки?

— Перш за все до короля.

— Я думаю, що після того, що ви бачили й чули, ви можете бути спокійні, щодо нього.

— До цього пана де Муї, що я його бачив сьогодні вранці вперше, а сьогодні ввечері бачу, що він так поступив у своїй близькості з вами.

— До пана де Муї?

— Так.

— Хто ж викликав у вас таке підозріння до де Муї?

— Слухайте... я його пізнав по його зростові, по барві його волосся, по своєму природньому почуттю ненависти до нього; то він був сьогодні вранці в пана д'Алансона.

— Гарзд, як же це стосується до мене?

— Пан д'Алансон ваш брат; кажуть, що ви його дуже любите; ви йому розкажете про невиразне бажання свого серця, а він, двірським звичаєм, сприятиме вашому бажанню, і приведе до вас пана де Муї. А яким чином, на моє щастя, разом з ним опинився у вас і король, того я не знаю, але у всякім разі, пані, будьте щирі зо мною; коли нема до мене іншого почуття, то все ж таке кохання, як моє, має право вимагати хоч щирости у відповідь. Дивіться, я припадаю до ваших ніг. Коли те, що ви виявляли до мене, лише хвилива примха, то я вертаю вам ваше слово, вашу обіцянку, ваше кохання, я вертаю панові д'Алансонові його ласку і своє призначення за його шляхтича, я піду, щоб мене забили при облозі Ля Рошелі, коли кохання не заб'є мене раніш, ніж я зможу туди дійти.

Маргаріта слухала, всміхаючись, ті слова, повні чару, і дивилася на той вчинок, повний краси. Потім, схиливши свою хорошу мрійну голову на гарячу руку, сказала:

— Ви мене любите?

— О, пані, більше за своє життя, більше за своє спасення, більше, ніж усе на світі. Але ви, ви... ви мене не любите.

— Бідолашний, божевільний,—вишептала вона.

— О, так, пані!—покликнув Ля Моль, все ще припавши їй до ніг,—я ж вам казав, що я божевільний.

— То найголовніша справа вашого життя є ваше кохання, Ля Молю?

— Це одна справа, пані, це єдина.

— Гарзд, нехай і так; я зроблю зо всього іншого лише до-

датов до того кохання. Ви мене кохаєте, ви хочете бути біля мене.

— Єдина моя молитва до бога, щоб він не віддаляв мене ніколи від вас.

— Добре, ви мене не залиште; ви мені потрібні, Ля Молю.

— Я вам потрібен? Сонце потребує блискучого хробака?

— Коли я вам скажу, що кохаю вас, чи будете ви мені зовсім віддані?

— О, хіба ж я вже й так не відданий, пані, зовсім, увесь?

— Так; але ж ви все ще маєте сумніви, прости мені господи.

— О, я неправий, я невдячний, чи, швидше, як я казав і як ви повторили, я божевільний. Але чого пан де Муї був у вас сьогодні ввечері? Чому я бачив його сьогодні вранці в пана герцога д'Алансона? Нащо той вишневий плащ, те біле перо, те намагання наслідувати мене?.. Ах, пані, я не на вас маю підозріння, а на вашого брата.

— Бідолаха,—мовила Маргаріта,—бідолаха, що думає, ніби герцог Франсуа може бути до такої міри люб'язний, що приведе закоханця до своєї сестри. Нерозумний, що каже, ніби він ревнує, і не може догадатися. Та зрозумійте ж бо ви, Ля Молю, що герцог д'Алансон завтра забив би вас власною шпадою, коли б довідався, що ви були сьогодні ввечері тут і припадали до моїх ніг, а я замість того, щоб прогнати вас, казала: залишайтеся тут так, як ви є, Ля Молю; бо я вас кохаю, мій красуне, чуєте, я вас люблю! Отож, я вам ще раз кажу, він вас забив би.

— Міцний боже,—покликнув Ля Моль, одхиляючись назад і дивлячись на Маргаріту з жахом,—чи то ж можливо?

— Все можливо, друже, за наших часів і при цьому дворі. Тепер, ще одне слово: то не задля мене пан де Муї, надягнувши вашого плаща, сховавши обличчя під вашим капелюхом, приходив до Лувру. То задля пана д'Алансона. Але я привела його сюди, думаючи, що то ви. Він знає нашу таємницю, Ля Молю, а тому треба з ним бути в злагоді.

— Я волів би забити його,—мовив Ля Моль,—це швидше й певніше.

— А я, мій бравий лицарю,—казала королева,—волю, щоб він жив і щоб ви все знали, бо його життя не тільки корисне нам, а конче потрібне. Послухайте і добре зважте свої слова перше, ніж відповісти мені: чи ви мене, Ля Молю, досить любите для того, щоб тішитися з того, коли я зроблюся справжньою королевою, тобто владаркою справжнього королівства?

— Ох, пані, я вас люблю досить для того, щоб бажати того, чого ви бажаєте, хоч би то зробило мене щасливим на все життя.

— Гаразд, чи ви хочете допомогти мені здійснити це моє бажання, що ущасливить вас ще більше?

— О, я вас утеряю, пані,—покликнув Ля Моль, закриваючи обличчя руками.

— Ні, ні, навпаки; замість того, щоб бути мені за першого з моїх слуг, ви станете мені за першого з моїх підданих. Оце й усе.

— О, жадної користі... жадної амбіції, пані... не брудніть того почуття, що маю до вас... віданість, нічого, крім відданости.

— Благородна натура,—мовила Марґаріта.—Гаразд, так я приймаю твою відданість і я вмітиму віддячитися.

Вона простягла до нього обидві руки, а Ля Моль укритив їх поцілунками.

— Ну?—спитала вона.

— Ну, так,—одповів Ля Моль.—Так, Марґаріто, я починаю розуміти той невиразний проєкт, що про нього говорили меж гугенотами ще перед святим Бартоломеєм. Для здійснення того проєкту і мене так само, як багато гідніших за мене, послано до Парижу. Ви бажаєте дійсного Наварського королівства замість королівства фіктивного; король Генріх штовхає вас до того. Де Муї конспірує з вами, адже так? Але герцог д'Алансон, що він робить у цій справі? Де ж для нього трон у всьому тому? Я не бачу. А хіба ж герцог д'Алансон досить ваш... друг, щоб допомагати вам і нічого не вимагати за те, що наражається на небезпеку?

— Герцог, друже, конспірує на свою руку. Нехай він собі блудить, його життя відповідає за наше.

— Але ж я, я його, чи можу ж я його зрадити?

— Зрадити його, в чому ж ви його зрадите? Що він вам довірив? То ж він вас зрадив, даючи де Муї вашого плаща і вашого капелюха, щоб де Муї міг прийти до нього. Ви кажете, що ви його. Хіба ж ви не були ще раніш мої, мій пане? Може він дав вам більше доказів своєї приязні, ніж я свого кохання?

Ля Моль підвівся блідий і ніби вражений блискавкою.

— О,—прошепотів він,—Коконна казав правду. Інтрига обгортає мене своїми згортками. Вона мене задушить.

— Ну?—питала Марґаріта.

— Так,—мовив Ля Моль,—ось моя відповідь: кажуть,—я чув, як говорили тес, на другому кінці Франції, де ваше таке славетне ім'я, ваша така всесвітня слава краси торкнула мені серце, як невиразне прагнення до невідомого,—кажуть, що ви кохали скільки разів і що ваше кохання було завжди фатальне для ваших коханців, що смерть, певне з ревнощів, сливе завжди забирала їх.

— Ля Молю!..

— Не перебивайте мене, о, моя кохана Маргаріто, бо ще додають до того, що ви ховаєте в золотих скриньках серця тих вірних коханців¹⁾ і часами даруєте тим смутним решткам меланхолічний спогад, жалісний погляд. Ви зідхаєте, моя королево, ваші очі затуманюються. То це правда. Ну, що ж, зробіть з мене свого найулюбленішого і найщасливішого коханця. Іншим ви вражали серце і потім ховали те серце, а мені ви робите більше; ви наражаєте на згубу мою голову... Отож, Маргаріто, зложіть мені присягу перед образом того бога, що врятував мені життя саме тут, заприсягніться мені, що коли я загину задля вас,—сумне передчуття віщує мені теє,—зaprисягніться мені, що ви сховаєте, щоб часами притулити свої уста до неї, мою голову, що кат одділить од тіла; заприсягніться, Маргаріто, і обіцянка такої нагороди від моєї королеви зробіть з мене німого, зрадника і підлого при потребі, тобто цілком відданого, як повинен бути ваш коханець і ваш співзмовник.

— О, яке сумне божевілля, моя душе дорога, — мовила Маргаріта, — о, яка фатальна думка, моє солодке кохання.

— Присягайтеся...

— Щоб я таки присягалася?

— Так, на цій срібній скриньці з розп'яттям зверху. Присягайтеся.

— Добре, — мовила Маргаріта, — коли, не дай боже, твої сумні передчуття справдяться, мій красуне, то присягаюся тобі на цьому хресті, що ти будеш зо мною, все одно, живий чи мертвий, доки я сама буду жити. І коли я не зможу тебе врятувати від небезпеки, що ти кинешся в неї задля мене, тільки задля мене самої, я теє знаю, то я дам твоїй бідній душі принаймні ту потіху, що ти просиш і що ти так її заслужиш.

— Ще одне слово, Маргаріто. Я можу вмирати тепер, я вже спокійний за свою смерть. Але ж я можу й жити, ми можемо виграти справу: король Наварський може буде королем, ви може будете королевою, тоді король вас забере; вільна умова межі вами про нарізне життя знищиться і настане тоді наша з вами розлука. Маргаріто, дорога, кохана Маргаріто, одним своїм словом ви заспокоїли мене щодо моєї смерті, заспокойте ж мене тепер щодо мого життя.

— О, не бійся нічого, я твоя тілом і душею, — покликнула Маргаріта, знов простягаючи руку до хреста: — коли я поїду,

¹⁾ Вона носила великі фіжми, що мали в собі навкруги кишеньки. В кожну кишеньку вона клала коробочку з серцем свого покійного коханця; бо вона дбала про те, щоб після їх смерті набальзамувати серце. Тії фіжми вішалосся щовечора на гачку й замикалися на замок за спинкою від її ліжка. (Talleyrand des Beaux. Histoire de Marguerite de Valois).

ти поїдеш зо мною; а коли король не захоче тебе взяти, то тоді й я не поїду.

— Але ж ви не зважуйтеся противитися.

— Мій Гіяцінте коханий,—мовила Марґаріта,—ти не знаєш Генріха; Генріх тепер думає лише про одне, щоб стати королем. І для здійснення цього свого бажання він тепер офірує все, що має; і тим більше те, чого не має. Прощавай.

— Пані,—мовив усміхаючись Ля Моль,—ви мене проганяєте?

— Вже пізно,—відповіла Марґаріта.

— Звичайно. Але куди ж би ви хтіли, щоб я йшов? В моїй кімнаті пан де Муї з паном герцоґом д'Алансоном.

— А, то правда,—мовила Марґаріта з чудовим усміхом.—До того ж, я ще маю багато чого вам сказати сприводу цієї конспірації.

З тої ночі Ля Моль уже був незвичайний фаворит і міг високо носити голову, що їй живій чи мертвій, було забезпечено таку солодку прийдешність.

Однак, часами його обважливе чоло схилялося додолу, щоки блідли, а похмурі думки прорізували свою зморшку між бровами молодикові, такому веселому колись, такому щасливому тепер.

XXVII

Генріх, ідучи від пані де Сов, сказав їй.

— Лягайте до ліжка, Шарлото. Вдавайте, що ви дуже хворі і ні в яким разі не приймайте завтра нікого.

Шарлота послухалася, не здаючи собі справи, чому то король дав їй таку пораду. Але вона вже почала звикати до його ексцентричності, як сказали б за наших часів, чи до його фантазій, як говорили тоді.

До того ж вона знала, що Генріх ховає в своєму серці такі таємниці, що не звіряється з ними ні перед ким, а в своїх думках—такі наміри, що боїться зрадити їх навіть у сні. Тому вона виконувала всі його бажання, певна, що всі його найдивніші думки мають якусь мету.

Отож, того самого вечора вона поскаржилася Доріолі, що в неї якась дуже важка голова і ще ї морочиться до того. То Генріх порадив їй казати так.

Другого дня вона вдавала, ніби то хоче встати з постелі, але ледве ступила на підлогу, як сказала, що почуввається зовсім знесиленою і знов лягла.

Генріх уже казав герцоґові д'Алансонові про цю недугу. Так само сказали про це й Катерині, коли вона спокійнісінько спитала, чому то нема, як звичайно, Сов при її вставанні.

— Слаба,—відповіла герцогіня лотарінзька, що була там.

— Слаба!—проказала Катерина і жаден мускул на її обличчі не виявив цікавості, що брала її на ту відповідь.—Якась утома лінивства.

— Ні, пані,—мовила принцеса.—Вона скаржиться, що їй страшенно болить голова і через знесилення вона не може ходити.

Катерина нічого не відповіла; але певне, щоб заховати свою радість, одвернулася до вікна. Побачивши крізь вікно Генріха, що їхав двором після розмови з де Муї, вона встала, щоб краще на нього роздивитися. Совість завжди кипить, хоч і не видно, в глибині найзачерствілішого від злочину серця. Тая совість спонукала Катерину спитати в свого гвардійського капітана:

— Чи вам не здається, що мій син Генріх якийсь блідіший сьогодні, ніж звичайно?

Того зовсім не було. Генріх був дуже неспокійний душею, але цілком здоровий тілом.

Помалу ті особи, що бували звичайно при королевиному вставанні, пішли собі, залишилося троє-четверо ближчих: Катерина нетерпляче відіслала їх, кажучи, що хоче залишитися насамоті.

Коли останній дворак вийшов, Катерина замкнула за ним двері, пішла до таємної шафи, захищеної в одному з панно в її покою, посунула по борозенці в дереві дверцята до неї і вийняла якусь книжку. Листки в тій книжці були дуже пом'яті, видно, вона часто читалася.

Катерина поклала книжку на столі, розгорнула її на закладці, сперлася ліктем на стіл, і підперла голову рукою.

— Так, так,—шепотіла вона, читаючи,—болить голова, загальне знесилення, болять очі, опух піднебіння. Покищо казали тільки про те, що болить голова і є знесилення, на інші об'яви не довго доведеться чекати.

Вона читала далі.

— Потім робиться запалення в горлі, розпросторюється на шлунок, охоплює серце, неначе вогняним кільцем і призводить до ніби порохового вибуху в мозку.

Катерина перечитала потиху, а тоді читала далі півголосом:

— На гарячку шість годин, на загальне запалення дванадцять годин, на гангрену дванадцять годин, на конання шість годин; на все тридцять шість годин.

— Тепер припустімо, що всмоктуватися буде помаліше, ніж коли ковтнути, і замість тридцяти шести ми матимемо сорок, навіть сорок вісім; так, сорока восьми годин буде досить. Але ж, чин Генріх, як то він досі ходить? Певне тому, що він чоловік, що він міцної вдачі, може він пив після того, як її цілував, а, напившись, витер губи.

Катерина з нетерплячкою чекала обіду. Генріх щодня обідав

при королевому столі. Він прийшов і собі скаржився на біль у голові, нічого не їв і зараз по обіді пішов, кажучи, що минулої ночі довго не спав і страшенно хоче спати.

Катерина слухала, як віддаляється непевна Генріхова хода і казала йти за ним. Їй сказали, що король Наварський пішов до покою пані де Сов.

— Генріх,—сказала вона сама до себе,—закінчить цього вечора коло неї недоконане діло смерти, що через якийсь нещасливий випадок залишилося б незакінчене.

Король Наварський справді пішов до пані де Сов, але для того, щоб сказати їй, аби вона й далі грала свою ролю.

Другого дня Генріх не виходив зі свого покою цілий ранок й не прийшов на обід до короля. Пані де Сов, казали, все гірше та гірше. Чутка про Генріхову недугу, що сама Катерина й розпросторила, ширилася, як передчуття, що ніхто не знає його причини, шириться в повітрі.

Катерина тішилася. Ще напередодні вранці вона послала Амбруаза Паре лікувати свого любимого льокая, що був слабкий у Сен-Жермені.

Треба було закликати до Генріха та пані де Сов вірну Катеринину людину. А та людина казала те, що Катерина хтіла, коли б, супроти всякого сподівання, до цієї справи заплутався ще якийсь інший лікар і поголоска про отруту перелякала двір, де вже ходило стільки подібних поголосок. Катерина дуже розлічувала на розмови про Маргаритині ревності сприводу любовців її чоловіка. Нагадуємо, що вона при всякій нагоді багато говорила про ті ревності, що вибухали вже скільки разів і між іншим на прогулянці до шипшини, де вона сказала до своєї дочки при скількох особах:

— То ви ревниви, Маргаріто?

Отож вона й чекала, наготовивши відповідний вираз на своєму обличчі, тої хвилини, коли відчиняться двері і якийнебудь слуга блідий й переляканий увійде, кричачи:

— Величносте, король Наварський помирає, а пані де Сов померла.

Пробило четверту годину пополудні. Катерина кінчала свій підвечірок у пташнику, де вона дробила бісквіти якимсь особливим пташкам, що вона їх годувала власноручно. Хоча обличчя їй, як завжди, було спокійне й навіть понуре, серце її несамо-вито билосся на кожен найменший звук.

Раптом одчинилися двері.

— Пані,—мовив гвардійський капітан,—король Наварський...

— Хворий?—швидко перебила Катерина.

— Ні, пані, дяка богові! Його величність, здається, чувається чудово.

— А що ж ви кажете?

— Що король Наварський прийшов сюди.

— Чого йому треба від мене?

— Він приніс вашій величності якусь незвичайну малпу.

В тій хвилі увійшов Генріх, тримаючи в руках кошика і глядячи уістіті, що лежала в тому кошику.

Генріх усміхався, входячи, і здавалося, що вся його увага звернена на маленьке хороше звірятко, що він несе. Однак, він не забув непомітно кинути той перший погляд, що його вистарчало йому в тяжких становищах. Що ж до Катерини, то вона була дуже бліда і її блідість усе більшала відповідно до того, як молодик наближався до неї і вона виразніше бачила, що в нього на щоках грає здорова краса.

Королеву-матір цей удар приглушив. Вона якось не своєю силою привітала Генріха, збентежилася, похвалила його хороший вигляд і додала:

— Я тим більше рада бачити вас у доброму здоров'ї, мій сину, що я чула, як казали, ніби ви занедужали, і пригадала собі, що ви таки скаржилися при мені на нездужання. Але я тепер розумію,—додала вона, намагаючись усміхнутися, — то говорилося навмисне, щоб бути вільному.

— Я був дуже слабий, справді, пані,—відповів Генріх,—але один лік, уживаний у наших горах, я знаю про нього від своєї матері,—вилікував мене від тої недуги.

— О, ви скажете мені його рецепта, Генріху?—попросила Катерина на цей раз справді посміхаючись, але з іронією, не мігши її заховати.

— Якась протиотрута,—подумала вона. — Поміркуємо про це, або краще ні. Побачивши, що пані де Сов слаба, він догадався. Справді, можна подумати, що божа рука захищає цю людину.

Катерина нетерпляче чекала вечора, пані де Сов не виходила. При грі Катерина питалася про її здоров'я. Їй сказали, що пані де Сов усе гіршає.

Цілий вечір Катерина була неспокоїна, і всі самі в себе питалися з тривогою, які то думки могли турбувати те обличчя, звичайно таке нерухоме.

Всі розійшлися. Катерина казала своїм служницям роздягти себе, щоб лягати спати. Коли ж усі в Луврі поснули, вона встала, надягла довгу чорну домашню сукню, взяла лампу, знайшла між ключами того ключа, що відмикав двері до пані де Сов і пішла до своєї дворачки.

Генріх чи то передбачав ці одвідини, чи щось робив у себе, чи де заховався, досить того, що молода жінка була сама.

Катерина обережно відімкнула двері, перейшла передпокоєм, увійшла до сальону, поставила там лампу, бо біля хворої світився каганчик, і наче тінь прослизнула до спальні.

Доріоля спала на фотелі своєї господині.

Запони зовсім закривали ліжко.

Молода жінка так тихо дихала, що Катерина подумала була, що вона вже зовсім не дише.

Нарешті Катерина почула легеньке дихання і злорадісно вона відхилила запону, щоб самій подивитися, що заподіяла страшна отрута. Вона наперед здригалася, сподіваючись побачити синю блідість або жерущий рум'янець смертельної гарячки. Але, замість того, спокійна, з очима, ніжно прикритими білими повіками, з устами рожевими й напіврозкритими, злегка сперши вогку щоку на граційно заокруглену руку, простягнувши другу руку, свіжу й гладеньку, на яскраво-малиновому дама, що було їй за накриття, хороша молода жінка спала, сливе усміхаючись, бо певне якийсь чарівний сон викликав їй на уста усміх, а на щоки краску гарного самопочуття, нічим не затроєного.

Катерина не могла втриматися, щоб не скрикнути з дива, і тим розбудила на одну мить Доріолю.

Королева-мати кинулася за запони біля ліжка.

Доріоля розплющила очі; але сон її знемагав і вона, навіть не подумавши в своєму сонному запамороченні про те, що її збудило, знов заплющила очі й заснула.

Тоді Катерина вийшла з-за наметця і, обдивившись кімнату, побачила на одному столику пляшку еспанського вина, овочі, солодке печиво й дві шклянки. Мусить бути Генріх приходив вечеряти до баронеси, що почувалася, очевидно, так само добре, як і він.

Тоді Катерина пішла до її туалету і взяла там маленьку срібну коробочку, на третину порожню. То була та сама, або принаймні зовсім така сама, як та, що вона казала віддати Шарлоті. Катерина взяла з коробочки часточку помади, найбільш як перла, на кінчик золотої шпильки, повернулася до себе й подала маленькій малпочці, що приніс Генріх того вечора. Звіринку привабив приємний запах, вона охоче з'їла помаду і, скружившись в своєму кошику, заснула. Катерина почекала чверть години.

— Від половини того, що вона з'їла,—подумала Катерина,—мій собака Брут здувся й помер за хвилину. Мене одурили. Чи то Рене? Рене! Ні, то неможливо. Отже, Генріх! О, доле! Звичайно: він має королювати, він не може померти.

— А може то тільки отрута його не бере; побачимо, що буде, коли спробувати заліза.

І Катерина лягла, обмірковуючи інший плян, що певне до ранку був зовсім готовий. Бо другого дня вона покликала свого гвардійського капітана і дала йому листа, наказавши віднести на адресу та віддати лише до власних рук тому, кому він заадресований.

Той лист був заадресований до пана де Морвеля, капітана королівських петордистів, на вулицю Серізе, коло Арсеналу.

XXVIII

Лист із Риму.

Минуло скільки день після тих подій, що про них ми оце розказали, коли одного ранку ноші в супроводі скількох шляхтичів у одежі двораків пана де Гіза прибули до Лувру. Королеву Наварську ознайомили, що пані герцогіня де Невер, просить о ласкавий дозвіл одвідати її.

Марґарита саме приймала в себе пані де Сов. Хороша баронеса вперше вийшла після своєї вдаваної недуги. Вона знала, що королева виявляла своєму чоловікові велику турботу сприводу тої хвороби, що про неї було багато гомону при дворі мало не тиждень, і прийшла подякувати.

Марґарита вітала її з одужанням, з тим, що вона мала щастя врятуватися від раптового нападу тої чудної недуги. Марґарита була французька королівна і могла оцінити всю вагу тої хвороби.

— Сподіваюся, що ви поїдете на те велике полювання, що вже відрочувалося один раз?—спитала Марґарита. Воно має бути вже рішуче взавтра. Погода лагідна, як на зиму. Сонце трохи розігріло землю і всі наші мисливі кажуть, що буде дуже сприятливий день.

— Але я не знаю, пані, чи буду я почуватися зовсім добре,—мовила баронеса.

— Е,—мовила Марґарита,—ви постараетесь; а що я лікарка, то дозволила королеві розпорядитися Беарнським коником, що я мала ним їхати, і він вас чудово повезе. Хіба вам ще не казали, про цього коня?

— Казали, пані, але я не знала, що йому призначалася честь бути вашим, інакше я б ні за що його не прийняла.

— З гордощів, баронесо?

— Ні, пані, зовсім навпаки, з покірности.

— Отже, ви поїдете на полювання?

— Ваша величність роблять мені занадто велику честь. Я приїду, коли вони велють.

Саме тоді ознайомили про пані герцогіню де Невер. Марґарита так зраділа, почувши те ім'я, що баронеса зрозуміла, що дві жінки мають про щось поговорити; вона встала, щоб іти собі.

— До побачення завтра,—мовила Марґаріта.

— До побачення, пані.

— До речі, ви ж знаєте, баронесо,—сказала Марґаріта, прощаючись з нею рухом руки,—що на людях я вас ненавиджу, бо я страшенно ревнива.

— А насамоті?—спитала пані де Сов.

— О, насамоті я не тільки прощаю вам, а ще й дякую.

— В таким разі ваша величність дозволять...

Марґаріта простягла їй руку, баронеса поцілувала її з пошаною, зробила глибокий реверанс і вийшла.

В той час, як пані де Сов сходила на свої сходи, стрибаючи, як одв'язане козеня, пані де Невер заміняла з королевою скілька церемонних привітань, давши таким чином час вийти шляхтичам, що її проводили аж до покою.

— Жійоно,—гукнула Марґаріта, коли зачинилися двері за останнім,—Жійоно, доглянь, щоб ніхто нам не заваджав.

— Так,—мовила й герцогіня,—бо нам треба поговорити про справи зовсім поважні.

І взявши стільця, вона сіла без церемонії, вибравши собі найкраще місце при вогні й на сонці, певна, що ніхто не прийде порушувати їх умовленої з королевою інтимності.

— Ну,—спитала Марґаріта, всміхаючись,—як там наш славетний вояка, що ми з ним робимо?

— Моя люба королево,—відповіла герцогіня,—присягаюся душею, що це мітологічна істота. Він незрівняний у дотепі і ніколи не вичерпується. Він так уміє жартувати, що святі мощі можуть померти від сміху. До того ж це найнесамовитіший поганин, що був коли зашитий у шкуру католика, я його божевільно люблю. А ти, що ти робиш зі своїм Аполоном?

— Ох!—Відповіла Марґаріта, зітхнувши.

— Ого! Твоє охання мене лякає, люба королево! Що ж то він занадто почтивий, чи занадто сантиментальний, той хороший Ля Моль? То було б, мушу признатися, зовсім не так, як у його друга Коконни.

— Але ні, у нього все до речі,—мовила Марґаріта,—і те охання стосується лише до мене.

— Що ж то значить?

— А ось що, люба герцогіне: я страшенно боюся, що справді кохаю його.

— Так?

— Марґарітине слово!

— О, тим краще, тепер ми провадитимемо веселе життя!—покликнула Генрієтта.—Трошки любити,—це моя мрія. Дуже любити—твоя. Правда ж, приємно, моя люба й учена королево,

давати одпочинок розумові серцем? І мати після божевілля усміх. Ах Маргаріто, я передчуваю, що ми матимемо чудовий рік.

— Ти так гадаєш?—спитала королева.—А я навпаки, сама не знаю чому, але я бачу все крізь жалібний серпанок. Твоя політика турбує мене страшенно. До речі, довідайся ж, чи твій Аннібал справді такий відданий моему братові, як здається. Це дуже важливо.

— Він щоб був відданий комусь, або чомусь? Видко, що ти його не знаєш так, як я. Коли він відданий чомунебудь, то лише своїй амбіції та ї годі. Якщо твій брат така людина, що пообіцяє йому багато, о! Тоді дуже добре: він буде відданий твоєму братові; але нехай твій брат,—дарма, що він французький королевич,—стерезеться не виконати обіцянки, що зробить йому, бо інакше, далєбі, що буде твій брат бідний.

— Справді?

— Я тобі кажу. Доправди, Маргаріто, часами цей тигр, що я присвоїла, лякає мене саму. Якось я йому сказала: Глядіть, Аннібале, не дуріть мене, бо коли ви мене одурите!.. Я йому казала так дивлячись своїми смарагдовими очима, що про них Рансар сказав:

Герцогіня де Невер
Має очі зелені,
Вони з-під своїх яснях повік,
Кидають на нас більше блискавок,
Ніж двадцять Юпітерів
У повітрі,
Коли гроза гремить.

— Ну?

— Ну, що ж! Я думала, що він мені відповість: „Я, вас, дурити! та я, ніколи!“ і т. д., і т. д... А ти уявляєш собі, що він мені відповів?

— Ні.

— Ну, от послухай, що це за людина; він одповів: „А коли ви мене одурите, то теж глядіть, бо дарма, що ви принцеса...“ І кажучи тєє він мені грозив не лише очима, а ще й своїм пальцем, сухорлявим та гострим, озброєним нігтем, що обтятий, немов гострюк у списі. Він тикав мені того пальця сливе під самий ніс. Признаюся тобі, моя бідолашна королево, що в тій хвилі він був такий страшний, що я затремтіла, а я ж, як ти знаєш, не якась боягузка.

— Тобі загрожувати, тобі, Генрієтто?! Він посмів?

— Е, бий тебе свята п'ятінка! Я ж йому теж загрожувала! Врешті, правду кажучи, він мав рацію. Отож, бачиш, він відданий до певної міри, чи, швидше, до дуже непевної міри.

— Ну, побачимо,—мовила Марґаріта замислено,—я поговорю з Ля Модем. Ти нічого більше не мала мені сказати?

— А як же: одну надзвичайно цікаву річ, для того я й прибула до тебе. Але, що ж ти хочеш? Ти заговорила зо мною про ще цікавіше. Я одержала звістку.

— З Риму?

— Так, листа від чоловіка.

— Ну, справа з Польщею?

— Іде чудово і ти певне швидко звільнишся від твого брата д'Анжу.

— То папа затвердив таки його обрання?

— Так, моя люба.

— І ти мені цього не сказала!—покликнула Марґаріта.—Гей! швидше подробиці.

— О! Далєбі, що я нічого більше не знаю, окрім того, що вже сказала тобі. Однак, почекай, я тобі дам листа від пана де Невера. Осьдечки він. Е, ні, ні; це Аннібалові вірші, страшні вірші, моя бідна Марґаріто; він не складає інших. От, на цей раз уже лист. Ні, ще не він, це моя записка, що я взяла з собою, аби ти передала її йому Ля Модем. Ах! Нарешті, на цей раз то таки той лист.

І пані де Невер дала листа королеві.

Марґаріта швидко розгорнула його й прочитала; але, справді, в ньому не було нічого, окрім того, що вона вже чула від своєї приятельки.

— А як ти одержала цього листа?—спитала королева.

— Кур'єром мого чоловіка. Він мав наказ зайти спочатку до палацу Гізів і віддати мені цього листа, а тоді вже йти до Лувру з листом до короля. Я знала якої ваги надає моя королева цій звістці і написала панові де Неверові, щоб він так зробив. Як бачиш, він послухався. Це не те, що та потвора де Коконна. Тепер у цілому Парижі лише король, ти і я знаємо цю новину; хіба, що той чоловік, що їхав за нашим кур'єром...

— Який чоловік?

— Ох! Яке погане ремесло! Уяви собі, що цей нещасливий посланець приїхав змучений, знесилений, запорошений; він мчав сім діб вдень і вночі, не спиняючись ні на хвилинку.

— Ну, а той чоловік, що ти допірощо казала?

— Та почекай бо. Увесь час за нашим кур'єром їхав якийсь чоловік, страшний на вигляд. Йому так само міняли коней і він біг так само швидко всі тії чотириста льє. Той бідний кур'єр увесь час чекав кулі з пістоля собі в спину. Обое прибули одночасно до Сен-Марсельської брами, обое поїхали вчвал вулицею Муфтар, обое переїхали через Сіте. Але вкінці мосту Нотр-Дам

наш кур'єр звернув праворуч, а той другий ліворуч на площу Шатле, а там помчав набережжями до Лувру, як стріла з арбалета.

— Дякую, моя ласкова Генрієтто, дякую,—покликнула Маргаріта.—Твоя правда, це дуже цікаві новини. До кого ж той другий кур'єр? Я довідаюся. Але ти йди від мене. Побачимося сьогодні ввечері на вулиці Тізон, адже так? А завтра на полюванні; гляди візьми собі поривистого коня, щоб він поніс і ми залишилися насамоті. Сьогодні ввечері я тобі скажу, що ти маєш довідатися від свого Коконни.

— А ти не забудеш про мого листа? — спитала герцогіня де Невер, сміючись.

— Ні, ні, не турбуйся, він його одержить і то вчасно.

Пані де Невер пішла, а Маргаріта послала по Генріха. Він зараз прийшов, і Маргаріта дала йому листа від герцога де Невера.

— Ого,—мовив Генріх.

Потім Маргаріта розказала йому про другого кур'єра.

— Це правда,—сказав Генріх,—я бачив, як він входив до Лувру.

— Може він до королеви-матері?

— Ні, я певен, бо я на всякий випадок був у коридорі й не бачив, щоб хтось проходив.

— В такім разі,—мовила Маргаріта, дивлячись на свого чоловіка,—це мусить бути до...

— До вашого брата д'Алансона, адже?—докінчив Генріх.

— Так. Але як би то довідатися?

— А чи не можна—почав недбало Генріх,—покликати одного з тих двох шляхтичів і довідатися за його допомогою...

— Маєте рацію, пане,—підхопила Маргаріта, дуже задоволена з чоловікової пропозиції,—я пошлю закликати пана де Ля Моля... Жійоно, Жійоно!

Молода дівчина прийшла.

— Мені треба зараз поговорити з паном де Ля Моєм,—сказала їй королева.—Знайдіть но його й приведіть.

Жійона пішла. Генріх сів при столі і взявся роздивлятися німецьку книжку з гравюрами Альберта Дюрера, що лежала там. Він роздивлявся так уважно, що, коли прийшов Ля Моль, ніби не чув того і навіть не підвів голови.

Молодик же, побачивши короля в Маргаріти спинився на порозі, німий од здивування і поблідлий од збентеження.

Маргаріта підійшла до нього.

— Пане де Ля Молю,—спитала вона,—чи ви можете мені сказати, хто сьогодні на сторожі в пана д'Алансона?

— Коконна, пані...—відповів Ля Моль.

— Спробуйте довідатися в нього для мене, чи запроваджував

він до свого пана одного чоловіка, вкритого болотом, що, очевидно, відбув довгу дорогу, їдучи дуже швидко.

— Ох, пані, я дуже боюся, що Коконна не скаже, від скількох днів він став дуже мовчазний.

— Справді. Але, коли ви дасте йому цю записку, то він мусітиме чимсь оддячитися.

— Від герцогіні... О, з цею запискою я спробую.

— Скажіть йому,—додала Маргаріта потиху,—що ця записка буде йому для вільного входу до того дому, що ви знаєте.

— А мені, пані,—мовив зовсім тихо Ля Моль,—що ж мені буде для того?

— Ви скажете своє ім'я і того буде досить.

— Давайте, пані, давайте,—мовив Ля Моль, аж тремтячи від кохання,—я відповідаю за все.

Він пішов.

— Завтра ми будемо знати, чи було повідомлено герцога д'Алансона про польські справи,—сказала спокійно Маргаріта, обертаючись до свого чоловіка.

— Цей пан де Ля Моль справді дуже хороший слуга,—мовив беарнець з властивою лише йому посмішкою,—і... присягаюся месою, я його збагачу.

XXIX

Від'їзд.

Коли другого дня хороше червоне сонце, але без проміння, як то звичайно буває погідними зимовими днями, зійшло за паризькими горбами, все вже дві години було в русі на Луврському дворі.

У дворі на Карла ІХ чекав чудовий берберійський кінь. Він був нервовий стрункий, мав ноги, як у оленя, вени на них переплелися сіткою, він бив ногою землю, наставляв уха і дихав огнем крізь свої ніздрі.

Але все ж він не так нетерпеливився, як його пан. Карла ІХ затримала на ході Катерина, щоб сказати, як вона говорила, про якусь важливу справу.

Обов стояли в зашкляній галереї. Катерина була холодна, бліда й спокійна, як завжди. Карло ІХ тремтів, гриз нігті й хльоскав нагайкою своїх двох любимох собак, одягнених у кольчуги, щоб кабанові ікли не могли їх поранити, а вони щоб могли безпечно нападати на страшного звіря. Їм на грудях було попришивано маленькі щитки з французьким гербом, сливе так само, як у джур, що не раз заздрили на привілеї цих щасливих фаворитів.

— Майте на увазі, Карле,—казала Катерина,—ніхто, крім вас та мене—не знає про те, що поляки мають швидко приїхати;

а тим часом король Наварський так поводитьсья,—прости господи,—ніби він знає. Не дивлячись на своє навернення,—що я в нього ніколи не вірила,—він накладає з гугенотами. Чи ви помітили, як він останніми днями часто виходив з дому? І має гроші, тоді, як він їх ніколи раніш не мав. Купує коні, зброю, а коли йде додому, то з ранку й до вечора вправляється в фехтованні.

— А, боже мій, паніматко,—мовив нетерпляче Карло,—чи ви гадаєте, що він має замір убити мене або мого брата д'Анжу? В такому разі йому треба ще скілька лекцій, бо я вчора нарахував рапірою на його каптані одинадцять петельок, а тим часом їх там було тільки шість. Щождо мого брата д'Анжу, то ви ж знаєте, що він стріляє ще краще, ніж я, або так само добре, принаймні, він так говорить.

— Слухайте но, Карле,—знов почала Катерина,—не ставтеся так легковажно до того, що вам каже мати. Посли швидко придуть; аж тоді й побачите. Як тільки вони будуть у Парижі, Генріх зробить усе, що зможе, щоб захопити їхню увагу, він потайний. Не кажучи вже про його жінку, що невідомо чого допомагає йому; вона буде сокотати до них, говорити латинською, грецькою, угорською, або я знаю, якою ще мовою! О! я вам кажу, Карле, а ви знаєте, що ніколи не помиляюся! Я вам кажу, що є щось під тим усім.

Задзвонив годинник і Карло перестав слухати материну мову, а слухав яку годину б'є.

— А, нех я сконаю, сьома година!—скрикнув він.—Година на дорогу, то вже буде восьма щоб дійти до призначеного міста й підвести звіря, а полювати почнемо не раніше, як о дев'ятій. Ну, паніматко, збавили ж ви мені часу! Геть Ріскту!.. Нех я сконаю, та геть же, розбійнику!

І він так потяг нагайкою по спині меделяна, що бідна тварина аж заскавчала з болю, дивуючись, що за пестоші дістала кару.

— Карле,—провадила Катерина,—вислухайте ж мене, на бога, не кидайте так напризволяще свою долю й долю Франції! Полювання, полювання, полювання, тільки чуєш од вас... Ну, й полюватимете увесь час, як виконаєте свій королівський обов'язок.

— Ну, ні, паніматко,—мовив Карло, блідий от нетерплячки,—кажіть швидше, бо в мене аж кипить усе. Справді, часами я зовсім не розумію вас.

Він спинився, б'ючи себе по чоботові держалном од нагайки.

Катерина зважила, що настала слухна хвилина і не треба її впускати.

— Мій сину,—мовила вона,—у нас є докази, що де Муї повернувся до Парижу. Пан де Морвель, добре вам відомий, бачив

його. Він міг повернутися лише задля короля Наварського. Цього з нас досить, сподіваюся, щоб мати до нього ще більше підозріння, ніж коли.

— Ну, от ви знову нападаєтеся на мого бідного Генрію! Ви хочете, щоб я казав його забити, чи що?

— О, ні!

— Вигнати? Але як же ви не розумієте, що на вигнанні він буде далеко страшніший, ніж тут, у нас на очах, у Луврі, де він нічого не може зробити так, щоб ми в тій же хвилі не знали.

— Я зовсім не хочу, щоб його виганяти.

— То чого ж ви нарешті хочете? кажіть швидше!

— Я хочу, щоб його тримали в безпечному місці, тоді як поляки будуть тут, наприклад, у Бастії.

— А! бігме, що я цього не хочу,—поклонув Карло ІХ.—Ми сьогодні полюємо на кабана, Генрію один з моїх найкращих мисливих. Без нього й полювання не вдасться. На божу смерть, паніматко! Ви завжди тільки й думаєте про те, щоб зробити мені наперекір.

— Е, мій любий сину, я ж не кажу, щоб сьогодні вранці. Посли прибудуть лише завтра, чи позавтрім. Заарештуймо його після полювання лише, сьогодні ввечері... цієї ночі...

— Ну, то інша річ. Гарзд! поговоримо ще про це, побачимо; після полювання, я нічого не кажу. Прощайте! Ходім! Сюди Ріскту; Ще може й ти гніватимешся?

— Карле,—мовила Катерина й спинила його, взявши за руку, наражаючись на вибух з його боку за це нове затримування,—я гадаю, що хоч наказ про арешт виконають увечері, або вночі, але підписати його краще зараз.

— Підписувати, писати наказ, іти по печатку до пергаментів, коли мене чекають на полювання, мене, що ніколи не примушую чекати на мене. А, до чорта! Оце то так!

— Але ж ні, я занадто люблю вас для того, щоб запізнювати. Я все приготувала, зайдіть сюди, до мене, отак.

І Катерина звинно, неначе їй було всього двадцять років, одчинила двері до свого кабінету, показала королеві чорнильницю, перо, пергамент, печатку й засвічену свічку.

Король узяв пергамент і швидко прочитав.

„Наказ і т. д. і т. д. заарештувати й запровадити до Бастії нашого брата Генріха Наварського“.

— Гарзд, готово!—мовив він, підписуючи одним махом.—Прощайте, паніматко.

І він кинувся з кабінету разом із собаками, дуже радий, що так легко відчепився від Катерини.

На Карла ІХ нетерпляче чекали, а що знали його точність у справах полювання, то всі дуже дивувалися з його запізнення.

Отож, коли він вийшов, мисливі привітали його гукуючи вівати, доїжджачі—трублячи в труби, коні заржали, собаки заскавчали. Одъ усього того гомону, одъ усього гамору краска виступила йому на блідих щоках, серце забилося, одну секунду Карло був молодий і щасливий.

Король, поспішаючись, ледве привітався з тим блискучим товариством, що зібралося у дворі, він хитнув головою герцогові д'Алансонові, махнув рукою своїй сестрі Марґаріті, пройшов повз Генріха, ніби не помітивши його, і скочив на свого берберійського коня, що з нетерплячки став дибки під ним. Але після трьох, чотирьох курбетів зрозумів, з яким вершником має справу, і заспокоївся.

Тоді труби знову затрубили і король виїхав з Лувру, за ним герцог д'Алансон, король Наварський, Марґаріта, пані де Невер, пані де Сов, де Тавань і чільніші двірські панове.

Звичайно, нема що й казати, що Ля Моль і Коконна теж їхали на полювання.

А герцог д'Анжу був уже три місяці на облозі Ля Рошелі.

В той час, як чекали короля, Генріх підійшов привітатися до своєї жінки, а вона, відповівши на його привітання, шепнула йому на вухо:

— Курьера з Риму сам пан де Коконна запровадив до герцога д'Алансона на чверть години раніше, ніж посланця від герцога де Невера запровадили до короля.

— То він усе знає,—мовив Генріх.

— Він мусить усе знати,—сказала Марґаріта;—та от гляньте на нього, то й побачите, як він, не дивлячись на своє звичайне удавання, аж сяє.

— Чорт його бери!—прошепотів беарнець,—ще б пак. Він сьогодні полює на три здобичі: Францію, Польщу та Навару, не рахуючи кабана.

Він уклонився жінці, повернувся на своє місце, прикликав до себе одного свого слугу, беарнця зроду, що його предки служили Генріховим більше, ніж століття, а Генріх уживав звичайно цього за посланця в різних своїх коханих справах.

— Ортоне,—сказав Генріх,—візьми цього ключа і віднеси його відомому тобі кузенові пані де Сов, що живе у своїй коханки на розі вулиці Катр-Фіс. Скажи йому, що кузина хоче його бачити сьогодні ввечері. Нехай він прийде до мого покою; коли я запізнюся мене не буде, хай почекає, або нехай лягає спати на моєму ліжку, поки я прийду.

— Відповіді не буде, пане?

— Жадної, лише скажеш мені, чи ти його бачив. Ключ тільки для нього, розумієш?

— Розумію, пане.

— Почекай же, не їдь од мене тут, чорт бери. На виїзді в Парижу я покличу тебе, щоб нібито притягти попругу моему коневі. Ти тоді залишися позаду зовсім природньо, виконаєш мое доручення й доженеш нас у Бонді.

Слуга зробив знак, що виконає наказ, і віддалився.

Рушили вулицею Сент-Оноре, потім поїхали вулицею Сен-Дені, а далі передмістям. На вулиці Лоран у коня під королем Наварським ослабла попруга, набіг Ортон і все відбулося так, як було умовлено між ними і його паном, що поїхав далі з королівським кортежем улицею Реколе, в той час, як його вірний слуга звернув у вулицю Тампль.

Коли Генріх догнав короля, Карло провадив з герцогом д'Алансоном таку цікаву розмову про погоду, про вік оточеного кабана-одинця, нарешті про місце, де був його барліг, що він і не помітив, чи вдав, ніби не помітив, що Генріх залишився на часину позаду.

В цей час Маргарита здалека спостерігала всіх, як хто поводиться, і їй здавалося, що вона бачить у очах свого брата якесь збентеження кожного разу, як його погляд спиняється на Генріхові. Пані де Невер була божевільно весела, бо Коконна, теж надзвичайно веселий того дня, доказував безліч різних штук, щоб смішити пані.

А Ля Моль уже двічі примудрився поцілувати білий з золотими торочками Маргаритин шарф і зробив це з такою звичайною в закоханих зручністю, що бачило теє не більше, як троє або четверо людей.

О восьмій з чвертю годині приїхали до Бонді.

Перш за все Карло ІХ поклопотався розпитатися, чи кабан не втік.

Кабан був у своєму барлозі і доїжджачий, що прослідив його, відповідав за нього.

Сніданок уже був готовий. Король випив шклянку угорського вина. Карло ІХ попросив пані сідати до столу, а сам з нетерплячки, щоб швидше минав час, пішов одвідати псарню й пташники, наказавши не розсідлувати його коня, бо ще ніколи, як він казав, не їхав він на кращому і дужчому коневі.

В той час, як король ходив, прибув герцог де Гіз. Він був озброєний швидше до війни, ніж до полювання. З ним прибуло два чи три десятки так само, як він, озброєних шляхтичів. Герцог зараз спитав, де король, пішов до нього й повернувся, розмовляючи з ним.

Точно о дев'ятій годині король сам подав гасло, затрубивши в трубу, і всі, посідавши на коней, рушили на призначене місце

Ідучи, Генріх знову знайшов спосіб наблизитися до своєї жінки.

— Ну, що ж? — спитав він у неї, — чи ви не знаєте чого нового?

— Ні, — відповіла Маргарита, — хіба тільки те, що мій брат Карло якось дивно на вас поглядає.

— Я теж помітив теє, — мовив Генріх.

— А ви забезпечилися про всякий випадок?

— Я маю на собі кольчугу, а при боці чудовий еспанський мисливський ніж, гострий, як бритва, шпичастий, як голка, я ним проколюю дублони.

— Ну, — мовила Маргарита, — то хай бог вас захищає.

Доїжджачий, що провадив кортеж, подав знак: приїхали до барлога.

XXX

Морвель.

В той час, як уся та молодь, весела й безжурна, принаймні на вигляд, минула золотим вихрем по дорозі Бонді, Катерина, згортаючи дорогоцінний пергамент зі свіжим Карловим підписом, казала привести до свого кабінету чоловіка, що до нього її гвардійський капітан одніс скілька днів тому листа на вулицю Серізе біля Арсеналу. Широка тафтяна обв'язка, подібна до жалібної, закривала одне око в цього чоловіка, відкриваючи лише друге, та дозволяючи бачити між вистороченими вилицями закарлюченого, як дзьоб у яструба, носа, сивувата ж борода закривала йому обличчя внизу. На ньому був довгий грубий плащ; можна було пізнати, що під тим плащем був цілий арсенал. До всього він мав при боці, хоч то зовсім було не в звичаї у покликаних до двору людей, довгу походну шпаду, широку та з подвійною чашкою. Одну руку він мав заховану під плащем і не одривав її від ручки довгого кинджала.

— А, це ви, пане, — мовила королева, сідаючи; — ви знаєте, що після святого Бартоломея, коли ви нам зробили такі значні послуги, я обіцяла не залишати вас без чинности. Тепер з'явилася нагода, чи, швидше, я примусила її народитися. Отже, дякуйте мені.

— Пані, дякую найпокірніше вашій величності, — відповів чоловік у чорній обв'язці з приниженою стриманістю й нахабністю відразу.

— Хороша нагода, пане, таких двох не буде у вашому житті, використайте ж її.

— Я чекаю, пані; лише боюся, щоб після такої передмови...

— Доручення не було страшне? А хіба ж не до таких доручень бувають жадібні ті люди, що хтять посуватися вперед? Тес доручення, що я про нього вам кажу, з охотою виконали б таки Тавані, чи навіть Гізи.

— О! пані,—мовив чоловік,—вірте мені, яке б воно не було те доручення, я до розказу вашої величності.

— В таким разі, читайте,—сказала Катерина.

І вона йому дала пергамент.

Чоловік прочитав і зблід.

— Як то?—покликнув він. — Наказ заарештувати короля Наварського.

— Ну, що ж тут надзвичайного?

— Але ж то король, пані, справді, я сумніваюся, я боюся, що я не досить великий шляхтич для того.

— Моя довіра робить з вас першого шляхтича при моему дворі, пане де Морвелю,—сказала Катерина.

— Моя глибока дяка, вашій величності,—мовив убійник, так розчулившись, що ніби почав вагатися.

— То ви виконаєте цю справу?

— Коли ваша величність наказують, то хіба не мій повин послухатися?

— Так, я наказую.

— Отже слухаюся.

— Як же ви це зробите?

— Я й сам не знаю, пані, я дуже хтів би, щоб ваша величність покерували мною.

— Ви боїтеся гамору?

— Признаюся, що так.

— Візьміть дванадцяттеро певних людей, коли треба—більше.

— Звичайно, я розумію, ваша величність дозволяють мені робити, як мені краще, і я дуже їм вдячен, а де ж я захоплю короля Наварського?

— А де вам буде краще його захопити?

— В такому місці, що вже самою своєю величністю забезпечувало б мене, коли це можливо?

— Так, розумію, в якомунебудь королівському палаці; що ви скажете про Лувр, наприклад?

— О, коли ваша величність дозволять, то це була б велика ласка для мене.

— Ну, то ви заарештуєте його в Луврі.

— А в якій частині Лувру?

— В його власній кімнаті.

Морвель уклонився.

— А коли, пані?

— Сьогодні ввечері, чи швидше вночі.

— Добре, пані. Тепер нехай ваша величність зволять з'ясувати мені одну річ.

— Яку?

— З якою пошаною треба поводитися відповідно до його гідності?

— Пошана... гідність...—мовила Катерина.— Хіба ж ви не знаєте, пане, що король французький нікому в своєму королівстві не повинен оддавати пошани, бо не узнає нікого, хто був би рівний йому в гідності?

Морвель уклонився вдруге.

— Однак, я хочу поговорити докладніше про цей пункт, як що ваша величність дозволять?

— Я дозволяю, пане.

— Що коли король заперечуватиме автентичність наказу, це сумнівно, але врешті...

— Навпаки, пане, це зовсім певно.

— Він заперечуватиме?

— Без жадного сумніву.

— В такому разі він одмовиться послухатися його?

— Боюся, що так.

— І він змагатиметься?

— Можливо.

— А, чорт,—мовив Морвель; в такому разі...

— В якому разі?—спитала Катерина, пильно дивлячись на Морвеля.

— Ну, в тому разі, коли він змагатиметься, що ж тоді робити?

— А, що ви, пане де Морвелю, робите, коли вам доручено виконати королівський наказ, тобто коли ви є королів заступник, а з вами змагаються?

— Але ж, пані,—мовив шпиг,—коли мене вшанують таким наказом і коли той наказ стосується до звичайного шляхтича, то я вбиваю того шляхтича.

— Я вам сказала, пане,—знов почала Катерина,—і здається не так давно, щоб ви вже могли забути, що французький король не узнає жадної іншої рівної собі гідності в своєму королівстві, тобто, що лише французький король є король, а побіч його найбільші—прості шляхтичі.

Морвель зблід, бо він почав розуміти.

— Ого,—мовив він,—убити короля Наварського?..

— А хто ж вам каже його вбивати? Де є наказ його вбити? Король хоче, щоб його запровадили до Бастилії і в наказі лише це й стоїть. Коли він дасться заарештувати, дуже добре; коли ж він не даватиметься, коли він змагатиметься, коли він захоче вас убити...

Морвель зблід.

— Ви будете боронитися,—провадила Катерина.—Не можна вимагати від такої одважної людини, як ви, щоб вона дала себе вбити й не боронилася. А коли ви будете боронитися, то що трапиться, то те й трапиться. Ви розумієте мене, адже так?

— Так, пані, однак...

— Гаразд, ви хочете, щоб після слів: наказ заарештувати, я дописала своєю рукою: мертвого чи живого?

— Признаюся, пані, що це позбавило б мене сумнівів.

— Ну, що ж, треба приписати, коли ви вже не можете виконати без цього доручення.

І Катерина, здвигаючи плечима, розгорнула пергамент одною рукою, а другою приписала: мертвого чи живого.

— Що ж, задовольняє вас тепер цей наказ?

— Так, пані,—відповів Морвель;—але я прошу вашу величність дати мені дозвіл самому порядкувати виконанням цієї справи.

— А в чому ж те, що я казала, заваджає виконувати її?

— Ваша величність казали, щоб я брав з собою дванадцять душ?

— Так, щоб було більше певности...

— Ну, от, а я прошу дозволити взяти лише шість.

— Чому ж то так?

— Тому, пані, що коли трапиться з принцем нещастя, а це річ, очевидячки, дуже можлива, то легко простять шістьом душам теє, що вони боялися впустити заарештованого, дванадцятьом же гвардійцям ніхто не вибачить того, що вони не дали вбити половину своїх товаришів перше, ніж зняли руку на величність.

— Хороша мені величність, нічого казати, що не має королівства.

— Пані,—мовив Морвель,—не королівство робить короля, а уродження.

— Ну, гаразд,—сказала Катерина,—робіть як хочете. Лише попереджаю вас, що я хочу, аби ви не виходили з Лувру.

— Але, пані, треба мені зібрати своїх людей.

— Ви певне маєте там якогось сержанта, то можете йому доручити це зробити?

— Я маю слугу, то вірний хлопець і вже навіть скільки разів допомагав мені в таких справах.

— Пошліть по нього і вмовтеся з ним. Ви ж знаєте королеву збройницю? Ну, от! там вам дадуть поснідати, там ви дасте свої накази. Цеє місце підсилить ваш дух, якщо він підупав. Потім, коли повернется мій син з полювання, ви перейдете до моєї каплиці і там почекаєте слухного часу.

— А як ми увійдемо до покою? Король певне має деякі підозріння і замкнеться.

— Я маю ключі від усіх дверей, а засуви з Генріхових дверей поздіймали. Прощайте, пане де Морвелю, до швидкого побачення! Я зараз скажу запровадити вас до королевої збройниці. Ага, до речі! Пам'ятайте, що королів наказ має бути виконаний хоч там що, нічим не можна одговоритися; поразка і навіть невдача скомпромітує королеву честь. Це річ поважна.

І Катерина, не давши Морвелеві часу на відповідь, закликала пана де Нансея, гвардійського капітана, і сказала йому запровадити Морвеля до королевої збройниці.

— Чорт його знає,—казав собі Морвель, ідучи за своїм провідником, я йду вгору в убійницькій ієрархії: від простого шляхтича до капітана, від капітана до адмірала, від адмірала до короля без корони. І хто знає, чи не дійду я колись і до коронованого короля...

XXXI

Облава.

Доїжджачий, що вислідив кабана й запевняв короля, що кабан не втік з оточеного місця, не помилявся. Як тільки собака потрапив на слід, він зараз заглибився в гущавину і з купи тернини вигнав кабана, що як і пізнав доїжджачий по його слідах, був одинець, тобто дуже великий звір.

Кабан біг просто поперед себе і перебіг дорогу за п'ятдесят кроків до короля, його гнав лише той один собака, що його знайшов. Зараз спустили перший смик і двадцятка собак помчали доганяти кабана.

Полювання—то була королева пристрасть. Ледве звірина перейшла дорогу, як він кинувся за нею, подаючи гасло трубою, що кабана вже бачили. З ним разом поїхали герцог д'Алансон і Генріх. Маргарита подала знак Генріхові, що він не повинен залишати Карла.

Всі інші мисливі поїхали слідом за королем.

Королівські ліси за тих часів, коли відбувається історія, що ми про неї розказуємо, були зовсім не такі, як тепер: великі парки поперетинані алеями для повозів. Тоді ще сливе зовсім їх не експлуатували. Королі ще й не думали робитися комерсантами і ділити свої ліси на ділянки, на гаї на корабельні ліси. Деревя посіяні не руками вчених лісничих, а божою рукою, що кидала насіння на волю вітру, не рядами росли, а росли, як сами хтіли, як ростуть тепер у американських пушах. Коротко кажучи, ліс за тих часів був пристановищем для безлічі кабанів, оленів, вовків і влочинців. Лише дванадцять стежок, розходячись зіркою з одного місця, перетинали ліс Бонді, а кругова дорога обіймала їх, як обод у колесі обіймає спиці.

Провадячи далі порівняння, скажемо, що ступицю не погано являло собою перехрестя посеред лісу. Мисливі, заблудивши, їхали на те перехрестя, щоб звідти кинутися туди, де бачили загублене було полювання.

За чверть години сталося те, що завжди трапляється в таких випадках: сливе непереможні перешкоди стали на дорозі, заважаючи мисливим їхати далі, собачі голоси замерли десь у далечині, і навіть сам король повернув до перехрестя, лаючись та кленучи, як то він мав звичку.

— Що ж д'Алансоне? що ж Генріху? ви собі тихі та спокійні, наче черниці, що супроводять свою ігуменію. Гляньте на них, хіба це полювання?.. Ви д'Алансоне, неначе зі скриньки вилізли, а наперфумувалися так, що як проїдете межі дичиною та моїми собаками, то вони ще й слід загублять. А ви, Генріху, де ваше ратище, де ваш мушкет? Ну?..

— Пане,—мовив Генріх,—нащо мені мушкет? Я знаю, що ваша величність люблять стріляти звіря, коли він зчепиться з собаками. А ратищем я досить погано орудую, бо його зовсім не вживають у наших горах, там ми полюємо на ведмедя зі звичайним кинджалом.

— На божу смерть, Генріху, коли повернетесь до своїх Піренеїв, треба, щоб ви прислали мені цілу хуру ведмедів, бо то мусить бути хороше полювання, отак тіло до тіла зі звіриною, що може тебе задушити. Ану, слухайте, мені здається, що чути собак. Ні, я помилився.

Король взяв свого рога й затрубив. Скільки труб йому відповіло. Раптом з'явився один доїжджачий і затрубив інакше.

— Видко, видко!—скрикнув король.

І кинувся чвалом, а за ним усі мисливі, що з'їхалися до нього.

Доїжджачий не помилився. Коли король проїхав уперед, то стало чути собаче гавкання, гнало вже зо шістдесят собак, бо там, де пробіг кабан, спустили один по одному всі смикки. Король удруге побачив, як біг кабан, і скориставшись із того, що в тому місці дерева були з високими стовбурами, кинувся в ліс за кабаном, зо всієї сили трубячи в ріг.

Все панство якийсь час їхало за ним. Але в короля був такий дужий кінь, і король, запалившись, мчав такими крутими дорогами, такими густими зарослями, що спочатку жінки, потім герцог де Гіз і його шляхтичі, а далі й обидва принци мусіли його залишити. Тавань ще тримався деякий час; але врешті і він не зміг.

Всі, окрім Карла та скількох доїжджачих, що, підохочені обіцяною нагородою, не хтіли кидати короля, опинилися поблизу перехрестя.

Обидва принци були поруч на довгій алеї. За сто кроків до них спинився герцог де Гіза і його шляхтичі. На перехресті стояли жінки.

— Хіба ж не здається,—спитав герцог д'Алансон у Генріха, показуючи очима на герцога де Гіза,—що цей чоловік зі своїм почотом, закованим у залізо,—справжній король? А нас бідних принців навіть одним поглядом не вшанує.

— Чому він поводитиметься з нами краще, ніж наші власні родичі?—сказав Генріх. — Е, брате мій, хіба ж ми, ви та я, не в'язні французького двору, не заложники з нашої партії?

Герцог Франсуа здригнувся на ці слова і поглянув на Генріха, ніби хотів викликати доbladніше пояснення; але Генріх сказав більше, ніж мав звичай говорити, і тому замовк.

— Що ви хочете сказати, Генріху?—спитав герцог Франсуа, йому, очевидно, було прикро, що швагер, не говорячи сам далі, примушує його розпочинати розмову.

— Я кажу, мій брате,—знов почав Генріх,—що ці люди, так добре озброєні, здається, мають завдання не спускати нас з очей, вони мають вигляд сторожі, що хоче не дати двом людям утекти.

— Утекти для чого? Як?—спитав д'Алансон, чудово вдаючи здивування та нерозуміння.

— А ви, Франсуа, маєте чудового жеребця,—мовив Генріх, провадячи свою думку, а маючи вигляд ніби міняє розмову,—я певен, що він пробіжить сім льє за годину, і двадцять льє звідси на полудень. Погода прехороша; так і тягне, слово чести, спустити руку. Гляньте но на ту поперечну дорогу. Чи вона вас не приваблює, Франсуа? А мене аж остроги печуть.

Франсуа нічого не відповів. Лише то червонів, то блід, потім наставив ухо, ніби прислухався до полювання.

— Звістка з Польщі має вплив,—подумав Генріх,—і мій любий шурак щось замислив. Мені слід було б тікати, але я не тікати сам.

Ледве він скінчив тее міркування, як скільки новонавернених, що повернулися до двора два чи три місяці тому, приїхали нешвидким чвалом і вклонилися двом принцам, усміхаючись дуже заохотливо.

Герцогові д'Алансонові, спровокованому Генріховими відкриттями, треба було б сказати одне слово, зробити один рух і, було видно, що тридцять, чи сорок вершників, зібраних у тій хвилі навкруги них ніби для того, щоб змагатися з гуртом пана де Гіза, допоможуть втекти. Але він одвернувся і піднісши свого рога до рота затрубив збори.

Однак, новоприбулі, ніби подумавши, що герцог д'Алансон вагається через те, що близько Гізарди, потроху просунулися

межи ними й двома принцями і вишикувалися з стратегічною зручністю, що виявляла звичку до військового розпорядку. Справді, щоб під'їхати до герцога д'Алансона та до короля Наварського, треба було переїхати через них, у той час, як перед двома свояками простелилася, скільки оком сягнуть, зовсім вільна дорога.

Коли це між деревами, за десять кроків од короля Наварського з'явився ще якийсь шляхтич, що його обидва принци ще не бачили. Генріх намагався вгадати, хто це такий, коли той шляхтич зняв капелюха і Генріх пізнав, що то віконт тюренський, один з проводирів протестантської партії, що мав бути в Парижу.

Віконт зважився навіть подати знак, що виразно казав:

— Чи ви їдете?

Але Генріх, уважно подивившись на байдуже обличчя та тьмяні д'Алансонові очі, покрутив скільки разів головою, ніби щось у комірці йому заваджало.

То була відмовна відповідь. Віконт зрозумів її, дав коневі остроги і зник у гущавині.

В ту саму хвилину почули, що собаки наближаються, потім у кінці тої алеї, де всі стояли, побачили, що пробіг кабан, зараз слідом за ним собаки, а тоді, подібний по пекельного мисливця, мчав Карло ІХ без шапки, з рогом коло рота, трублячи так, що легені могли лопнути; трое або четверо доїжджачих їхали за ним. Тавань зник.

— Король,—скрикнув герцог д'Алансон.

І кинувся слідом.

Генріх заспокоївся від присутності своїх добрих приятелів, подав їм знак не віддалятися і над'їхав до дам.

— Но?—спитала Маргаріта, ступивши скільки кроків до нього назустріч.

— Ну, що ж, пані,—мовив Генріх,—полюємо на кабана.

— Та й по всьому?

— Так, вітер повернув од учорашнього ранку, але, мені здається, ви передбачали, що так буде.

— Такі зміни вітру не сприятливі для полювання, адже правда пане?—спитала Маргаріта.

— Так,—одповів Генріх,—це часами перевертає увесь установлений розпорядок і доводиться переробляти цілий плян.

Коли це знов стало чути собаче гавкання, воно швидко наближалося і якась безладна курява сновістила мисливих, що треба стерегтися. Кожен підвів голову і прислухався.

Сливе зараз вискочив на дорогу кабан і замість того, щоб податися лісом, він побіг дорогою просто до перехрестя, де були дами, шляхтичі, що увивалися коло них, і мисливі, що відбилися від полювання.

За кабаном, дишучи йому на щетину, бігло тридцять, сорок найміцніших собак; далі за собаками, може всього за двадцять кроків, король Карло, без шапки, без плаща, з одежею, зовсім пошарпаною на терен, з обличчям та руками в крові, з ним було лише двоє чи троє доїжджачих. Король залишав рога тільки для того, щоб підбадьорити собак, і переставав підбадьорювати собак лише для того, щоб трубити в ріг. Він нічого не бачив перед собою. Коли б його кінь не витримав, то він гукнув би, як Річард III: Корону за коня!

Але кінь був такий самий запальний, як і господар, він не торкався землі ногами, його ніздрі дихали вогнем.

Кабан, собаки, король перебігли, як видиво.

— Галялі, галялі,—гукав король, пробігаючи.

І він знову притулив рога до своїх закривавлених уст.

За скільки кроків позад нього їхав герцоґ д'Алансон і двоє доїжджачих; а інші чи то відбилися, чи то коні в них не витримали.

Всі рушили слідом, бо видно було, що кабан уже не витримає довго.

Справді, ледве за десять хвилин кабан звернув зі стежки, що нею біг, і кинувся в ліс, але, добігши до галяви, став задом до скелі, а головою до собак.

На крик Карла, що їхав слідом за кабаном, всі над'їхали теж туди.

Прибули саме в цікавий момент полювання. Звір ніби зважив боронитися розпачливо. Собаки, розгарячковані тригодинною гонитвою, кидалися на нього несамовито, а їхню лютість подвоювали королеві крики та прокльони.

Всі мисливі стали колом, король трохи поперед усіх, а за ним герцоґ д'Алансон, озброєний мушкетом, і Генріх лише зі своїм звичайним мисливським ножом.

Герцоґ д'Алансон зняв мушкета і запалив іґнота. Генріх совав свого ножа в пихві.

Герцоґ же де Гіз, що ставився досить призириливо до всякого полювання, стояв оддалік зо всіма своїми шляхтичами.

Жінки зібралися до купи в невеличкий гурт до пари де Гізовому гуртові.

Кожен мисливий у тривожному чеканні пильнував очима кабана. Осторонь стояв доїжджачий, зо всієї сили намагаючись утримати двох королевих меделянів, одягнених у кольчуги, що чекали хвилини, коли вони кинуться на кабана, і гарчали та кидалися так, що здавалося, ніби вони от-от порвуть свої ланцюги.

Кабан робив чуда: на нього напосідалося одразу сорок собак, вони гарчали й обгортали його, наче приплив, укривали його,

ніби строкатим килимом, зо всіх боків намагалися шарпнути його нерівну шкуру з наїженою щетиною, а він кожним ударом іклів підкидав на десять футів угору якогось собаку, що падав на землю з розпореним черевом і, тягнучи за собою нутроці, зараз кидався знову в заметню. А Карлові наїжалося волосся, очі палали, роздувалися ніздрі, він зліг на шию своєму змиленому коневі й несамовито трубив перемогу.

Менше ніж за десять хвилин двадцять собак уже були до нічого.
— Доги!—гукнув Карло,—доги!..

На цей поклик доїжджачий спустив меделянів зі смика і вони кинулися в саму гущу, все валячи з ніг, усе відкидаючи, протираючи собі дорогу кольчугами, аж до самого кабана, і схопили його кожен за одне вухо.

Кабан закладав зубами від лютости й болю.

— Браво! Дюрдан! Браво, Рікту!—гукав Карло.— Сміливо, собаки! Ратище! ратище!

— Ви не хочете мого мушкета?—спитав герцоґ д'Алансон.

— Ні,—гукнув король,—ні, не почуваш, як входить куля; нема жадної приємности; а як входить ратище, чуєш. Ратище! ратище!

Королеві дали ратище, стверdle на вогні, озброєне залізним гострюком.

— Брате, стережіться!—гукнула Марґаріта.

— Ну, ну,—гукнула герцоґіня де Невер.—Не промахніться, пане. Добре йому дайте, тому негідникові.

— Не турбуйтеся, герцоґіне,—мовив Карло.

І націлившись ратищем, він ударив на кабана, а того тримали собаки і він не міг умянутися від удару. Однак, побачивши блискуче ратище, він метнувся набік і зброя замість того, щоб пробити йому груди, сковзнулася по плечі і затупилася об скелю, що об неї сперся кабан.

— А, тисяча чортів!—гукнув король,—я промахнувся... Ратище! ратище!

І відступивши, як то робили лицарі, беручи поле, він кинув за десять кроків од себе зіпсоване ратище.

Доїжджачий наблизився, щоб дати королеві друге ратище.

Але саме тоді, ніби чуючи свою долю, що чекала на нього, і хотючи від неї втекти, кабан несамовитим зусиллям вирвав із зубів у меделянів свої роздерти вуха і з очима закривавленими, наїжений, страшний, голосно, як ковальський міх дижаючи, клацаючи зубами, кинувся, нахиливши голову, до королєвого коня.

Карло був занадто хороший мисливець, щоб не передбачити цього нападу. Він підвів свого коня, кінь став дибки; але він зле виміряв натискання: кінь засильно здушений удилом, а може перелякавшись, перекинувся назад.

Всі споглядачі скрикнули від жаху: кінь упав і наліг королеві на стегно.

— Руку, пане, дайте руку,—крикнув Генріх.

Король покинув гнuzдечку, схопився лівою рукою за сідло, намагаючись вийняти правою свого мисливського ножа, але ніж, притиснений вагою його тіла, не виймався з піхви.

— Кабан, кабан!—гукнув Карло.—До мене, д'Алансоне, до мене!

А кінь, залишившись на своїй волі, ніби зрозумів, яка небезпека загрожує господареві, він напружив свої м'язи і спромігся вже підвестися на трьох ногах. Тоді Генріх побачив, що на братів поклик герцог Франсуа страшенно зблід і приложив мушкету до плеча; але куля не влучила в кабана, що був не більше, як за два кроки від короля, а розбила коневі коліно, і кінь упав носом до землі. В ту саму хвилину кабан розірвав іклами чобіт на Карлові.

— О!—прошепотів д'Алансон посинілими губами,—сподіваюся, що герцог д'Анжу король французький, а я король польський.

Справді, кабан рвав Карлові стегно, коли Карло відчув, що хтось підводить йому руку; потім побачив, як блиснуло шпичасте й гостре лезо й застромилося аж до держална в доткливе місце на плечі в звіря, а рука в залізній рукавиці відтягла набік кабанову голову, що вже лютувала під його одежею.

В той час, як ворухився кінь, Карлові вдалося звільнити свою ногу; тепер він тяжко підвівся і, побачивши, що з нього плине кров, зблід як труп.

— Пане,—мовив Генріх, все ще стоячи на колінах і тримаючи кабана, враженого в серце,—пане, то нічого, я відтяг іклу і вашу величність не поранено.

Потім він устав, випустив з руки ножа і кабан упав, з пашеки йому линуло ще більше крові, ніж із рани.

Карло, оточений задиханим товариством, приголомшений вигуками жаху, що могли збентежити найспокійнішу одважність, мало не впав біля кабана, що вже доходив. Але опанував себе, і, обернувшись до короля Наварського, стиснув йому руку; при тому в його погляді заблис перший порив чулості, що примусив стрепенутися його серце вперше за двадцять чотири роки.

— Дякую, Генрію,—мовив він.

— Мій бідний брате,—покликнув д'Алансон, підходячи до Карла.

— А, це ти д'Алансоне? — мовив король. — Ну, славетний стрільче, а що сталося з твоєю кулею?

— Вона розплескалася об кабана,—відповів герцог.

— Е, боже мій,—покликнув Генріх, чудово вдаючи здивова-

ного,—гляньте лишень, Франсуа, ваша куля перебила ногу коневі його величності. Це дивно.

— Що?—спитав король,—справді?

— Може бути,—відповів герцог зніяковівши,—в мене так страшенно тремтіла рука.

— У всякім разі, Франсуа, як для справжнього стрільця, то ви чудно вистрелили!—сказав Карло, насуплюючи брови.—Ще раз дякую, Генрію. Мое панство,—сказав далі король,—вертаймося до Парижу, вже досить з мене того.

Над'їхала Маргарита, щоб поздоровити Генріха.

— А, дalebі, що варт, Марго, — мовив Карло, — похвали його, і то від щирого серця, бо коли б не він, то французький король звався б Франсуа III.

— Ох, пані,—мовив беарнець,—пан герцог д'Анжу, що вже й так мій ворог, ще більше гніватиметься тепер на мене. Але, що ви хочете, робиш, що можеш; от спитайте в пана д'Алансона.

І, нахилившись, він витяг з кабана свого мисливського ножа, потім застромив його скілька разів у землю, щоб стерти з нього кров.

Кінець першого тому.

ГУРТОВА КОМОРА
Харків, ул. 1-го травня, № 10
Телеф. 29-84